

Titel: Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 2

Citation: "Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 2", i *Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 2*, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-2_002-shoot-d1e249.pdf (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 2

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Guds besynderlige Forsyn for sine Salvede.

**I Anledning af den vor allernaadigste Konge
nyelig beviiste Naadige Frelse, forestillet paa
allerhøistsammes glædelige Fødsels-Dag, i en
høitidelig Forsamling paa Horsens Latinske
Skole, af Peder Tetens Skolens Rector.**

Kiøbenhavn 1772,

**trykt hos Morten Hallager, boende i store
Fiolstrædet i No. 196.**

2

Til Læseren!

Skulde disse Blade ikke tabe alt for meget fra at høres tit at læses, vil det ikke fortryde mig efter Anmodning at have ladet dem blive almindelige. Intet findes her, uden Hjertets ukunstlede Sprog. Og det vil vist ikke blive mig ubehageligt, om nogen skulde dømme, at de ligne mere en Prædiken, end an Tale.

3

Høyædle og Velbaarne,

Velædle og Velbyrdige, Velædle, Velærværdige og Høylærde, Velædle og Velvise,

Ædle og Høyfornemme, Samtlige Høystærede!

At ikke en uforanderlig Skiæbne eller blind Slumpe-Lykke, men er guddommeligt

Forsyn bestyrer Verden, har endog de kloge Hedninger tilstrækkelig indseet; at anføre Beviis herpaa maatte være overflødig; deres Skrifter er fulde af

4

de herligste Vidnesbyrd derom, og hvad Under? Skulde nogen med et fornuftigt Øye kunde beskue Verdens umaalelige Bygning, dens utallige Deles herligste Sammensættelse og dejligste Orden, disse store og forskrækkeiige Legemers vedvarende Virkninger med og i hinanden, uden at kiende den almægtige Bygmester, den allerviseste Bestyrer? Skulde vel nogen med er agtsomt Sind kunde betragte de utallige betydelige Forandringer i Verden med deres visse Følger, hele Rigers forunderlige Afvexlinger, Familiers Omskiftelser, ja enkelte Personers besynderlige Førelser, skulde vel, siger jeg, nogen Agtsom betænke alt dette uden at blive vaer, at en høiere Viisdom, end nogen Skabnings, sidder ved Roeret, og en skiult Haand lænker disse Omstændigheder uden det gandskes Forstyrrelse til en god Ende? Hvor meget mindre kan vi, som have et langt høiere Lys, end det blotte Fornuftes, tvivle om en saa dyrebar, saa trøstelig Sandhed? Dit Forsyn, o Fader! styrer alle Ting, bekiende vi med den fuldkommenste Overbeviisning. Lidet og

5

stort, Lykke og Ulykke, Miden og Elephanten, Kongen og Betleren staae alle under den ene, den allene vise Himmels og Jordens Behersker.

Aldrig gaaer Solen op over vore Hoveder, eller skiuler sig igien for vore Øine, at vi jo have nye Prøver paa Guds naadige Forsyn, og altsaa hver Dag nye og tilstrekkelige Anledninger til at love og prise det. Dog ere der visse Dage, paa hvilke Gud beviser os besynderlige Velgjerninger; Velgjerninger, der, om jeg saa maae

tale, i Vreden og Længden strækker sig langt videre, end andre; Velgierninger, hvis Nytte udbreder sig til hele Lande, og hvis Frugter nydes ei allene af den Slægt, som da er, men endog af dem, som skal blive. Der ere besynderlige Tider, i hvilke vi øjensynligere, end sædvanlig, kiende den styrende Haand, den frelsende Arm.

Saadanne adskillige Tider haver du oplevet, lyksalige Dannemark! O! at Erindringen ikke var forsvunden med Tiden selv. Skulde jeg behøve, Høistærede! at erindre

6

Eder om den øjensynlige Frelse, vi for nogle Aar siden erfarede, da det forskrækkeligste Sværd næsten allerede blinkede over vove Hoveder, da vi alle Øjeblikke skiælvede for vor Ødeleggelse? Hvo afhuge den Haand, som forde Sverdet? Hvo afvendte Fordervelsen fra vore Lande-Mærker? Mon ikke det forbarmende Forsyn? Skulde vi have glemt dette, (hvor ler glemmes Frelsen, naar Faren er forbi !) Gud haver atter lader os. opleve en saa besynderlig Tid. Vor Konge, vor kiærlige Konge, der sætter al sin Ære i at elske og elskes, har opammet Øgler i sin Barm; hav funder i dem, han har ophøjet over andre, Siæle nedrige nok til at ville styrte ham under sig selv. Hvorvidt Faren har gaaer, vide vi vel ikke med Vished, men at den har været betydelig, viser noksom den offentlige Tak, vor for Gud ydmygede Konge har befalet at aflegges til Gud før hans naadige Frelse. Kongens Frelse, Høistærede! er vor Frelse; hvad billigere da, end at vi forene vor Tak med hans, ei allene hver for sig i vore Hierter, men

7

endog med forenede Læber i højtidelige Forsamlinger? Og hvad Dag mere beqvem til fans Dan højtidelig Forretning, end just denne? Som noget merkeligt finder jeg antegnet om en stor Helt Timoleon, at alle hans merkværdige Seiervindinger just indfaldt paa hans Fødsels-Dag, hvorfor hele Landet ved at erindre deres Frelse tillige højtidelig maatte erindre den Dag, paa hvilken deres Befrier var fød. Merkeligt er det ogsaa, at, da vi nu anden Gang højtidelig har forsamlet os paa dette Sted for at erindre Guds naadige Forsyn over vor salvede Christian, vi just atter faae Anledning, til denne salige Forretning at udvælge Hans lyksalige Fødsels-Dag, for derved at fordobbe vor Taksigelse for Hans Frelse og vore Bønner for Hans dyrebare Liv. At Han første Gang er giver vs, erkiende vi billig en i sig selv stor Velgjerning; at Han nu ligesom 3die Gang gives os tilbage, erkiende vi endnu for en langt større.

Men hvem have vi at rakke? Kunde vor ulignelige Julianes Ære Vore høiere, da Hun for-

8

længst har overgaaet al vor Roes, som det rareste Exempel for Dronninger og Landets ømmeste Moder: Behøvede den elskeligste Prinds Friderich mere at stadfæstes i Rigernes Høiagtelse og Kierlighed, dem Han ved fine udvidede Indsigter og sit en Kongelig Prinds ret ophøiende Liv fra Ungdommen af saa fuldkommen har tilvundet sig; sandelig Deres uforfærdede Helte-Mod, Deres Aarvaagenhed, Deres Nidkiærhed, Deres kloge Forsigtighed i dette ligesaa farlige, som vigtige Skridt vilde gjøre Dem høistberettigede til de prægtigste Lovsange og alle Retsindiges daglige Velsignelser-Men lader os ikke daarligen blive staaende ved Midlerne uden at see hen til den Gud, i hvis Haand de have været Redskaber. Han allene er den, om hvilken, at jeg skal betiene mig af en hellig Skribents Ord, det kan siges: Han gjør de Trædskes Anslag til intet, at deres Hænder ikke kunne gjøre det, de tage sig for; Han griber de Vise i deres Trædskhed, og de Arriges Raad omstyrtes; og under hans Varetægt er det allene, at, naar vi med hiin

9

store Konge maa sige: Fyrsterne raadsiaae imod Herrens Salvede; vi da dristig kan sige med hin store Prophete: Beslutter et Raad, og der skal dog blive til intet, taler er Ord, og der Far dog ikke blive bestandigt; thi med os er Gud.

Hvad Tanker kan derfor være denne Dag værdigere, end just Tanker om Forsyner? Vel er det sandt: Guds Forsyn strækker sig til alle hans Hænders Gierninger: Ikke et Støv-Gran vedligeholdes uden ved hans Kraft; ikke en Maddike rører sig, uden ved ham; ikke en Ravn fager sin Føde uden af hans Haand; ikke en Spurre falder til Jorden uden hans Befalning. Ikke desto mindre, jo herligere hans Skabninger ere, jo besynderligere er ogsaa hans Forsorg for dem. Hans Omsorg for Mennesket, der ypperste af hans synlige Skabninger paa Jorden, er saa stor i Sammenligning med den, han bærer for de Umælende, at en Apostel, naar han betragter dem begge, anseer den sidste ligesom for intet. Nu igien blant Mennesker, hvor langt ypperligere, hvor langt vigtigere er ikke eet Menneske frem for et

10

andet? og hvem er vel blant Mennesker de allerypperste? mon ikke Kongerne; disse Ophøjede, som endog den Højeste værdiger fælles Navn med sig, at de kaldes Guder paa Jorden; disse den Højestes Børn; disse Herrens Salvede. Om disse sætter hans Forsyn besynderlig Gierde: Rører ikke mine Salvede, er den

Allerhøjstes egen Befaling, Det guddommelige Forsyn over saa mange 1000 Siæle i det Almindelige indbefattes ligesom i hans besynderlige Forsyn over disse enkelte Personer.

Over dette besynderlige Guds Forsyn for sine Salvede es det, vi kortelig ville anstille vore opmerksomme Betragtninger.

Hensigten af min Tale er allene ved korte Betragtninger, ligesom de ved første Efterretning i Gaar fødtes i min oprørte Siæl, at opmuntre Eder i Dag, Høistærede! alt for meget maatte jeg afvige derfra, dersom jeg stykkeviis og vidtløftigen vil de betragte Guds besynderlige Forsyn over Kongerne fra deres Vugge til deres Grave, ja jeg maatte langt over-

11

skride en Tales Grændser; men jeg maatte og blive alt for utilstrækkelig, og alt for meget forringe Anledningen til Guds Pris, dersom jeg ikke med et. Par Ord benævnte det vigtigste.

Jeg er ogsaa et dødeligt Menneske, liigt andre, og hans Afkom, som først blev skabt af Jord: da jeg blev fød, drog jeg den almindelige Luft; jeg udgav min første Røst, ligesom alle, grædende: Ingen Konge har havt anden Fødsels Begyndelse. Saaledes bestriver under en Konges Navn hun Vise Kongernes Fødsel. I dette Stykke have de altsaa intet forud for de alleruselste af dem, de regiere over. Men stulle vi dog ikke troe, at et besynderligt Forsyn vaager over Kongernes Fødsel? Intet visiere, Høystærede I Den u-endelige Viisdom, der i sit evige Raad har feet og bestemt ethvert Menneskes Fødsels Tiid og Omstændigheder, det Øye, der saae enhver af os, førend vi endnu bleve dannede, har og efter sit skjulte Raad og u-randsagelige Villie før Fødselen bestemt Kongen til Zepteret og

12

Betleren til sin Stav. Og hvor vigtigt, hvor betydeligt er ikke dette Guds Forsyn for Verden, hvor naadigt i sær for vort kiære Fæderneland! Var det med Throner, som med andre Embeder, ar de overalt skulde beklædes af dem, som ved fleste Stemmer erkiendres for de værdigste; O! hvor mange Ulyksaligheder for Verden maatte ikke dette Valg føre med sig? Alt for lidet maatte vi kiende Mennesket, og alt for fremmede maatte vi være i den Verden, hvis Indbyggere vi ere, dersom vi ikke vidste, hvor lidet et Menneske taaler at beherskes af den, han troer i alt at være sin Lige, og hvor u-taaleligt det vilde falde, i Dag at kalde den min Konge, som jeg r Gaar kaidte min Medborger. Historien viser os alt for blodige Spor af saadan Adkomst til Throner, der har grundet sig paa Valg, som oftest aftvunget ved Magten, eller tilkiobt ved Guldet. Strømme af Blod har alt for ofte overskyldet de ulyksalige Lande, hvor fag: danne Regentere ere opstegne. Behøve vi, Høistærede! at søge Beviis? Hvo kan uden

13

Gysen tænke paa det ulyksalige Pohlen? Mit Blod isner næsten ved at tænke derpaa; og Elendighederne ere, desto værre! endnu faa nærværende, at jeg ei behøver at nævne dem; saa gruelige, at jeg billigen skaaner Eders Sind fra faa strækkende Billeder.

Lyksalige Dannemark! naar ødelagdes dine Agre, naar plyndredes dine Kiøbstæder, naar dræbtes dine Borgere for et Konge-Valg? Guds uendelige Godhed har forsynet os med den ypperligste Grund-Lov, at vore Konger fødes, og, som det i en sund Forstand kan siges, døe aldrig. Hvor naadig har Gud aldrig ladet fattes Mand efter Mand nu i saa mange 100 Aar af vore høilovelige Oldenborgske Konger! Endog for Fremtiden har Gud giver os det gladeste Haab. I vor Konges første lyksalige Ægteskabs-Aar glædedes Lander strax med en Prints; ja ar vort Haab ikke skulde have eet Liv ar helde sig til allene, have vi endnu af vor velsignede Konge-Stamme den elskede Friderich, Kongens Lyst, Rigets Glæde, af hvilken vi ogsaa

14

ved Guds naadige Forsyn til Landets Styrke tør haabe en lyksalig Afkom.

Men jeg maa gaae videre. Det er vist, at ethvert Mennestes tilkommende Lykke eller Ulykke, ja hans hele Liv for en stor Deel er grundet paa hans Opdragelse: Kierlighed til Gud og Pligterne maae betimelig indprentes deres spæde Sind, om hvilke man for Fremtiden skal gjøre sig noget grundet Haab. Dersom det da end skeer, at den, hvis spæde Sind engang er inddrucket as fornøden Indsigt og Dyd, undertiden ved Ungdommens Ubetænksomhed og de farlige Tillokkelser afdrages fra Dydens lyksalige Veie, uddøer dog ikke aldeles den Sæd, som engang vel er lagt, Men, om den end til en Tid ynkelig qvæles af Bellysters Torne, kan den dog omsider bryde igiennem, og bære de ønskeligste Frugter. Er en god Opdragelse saa vigtig for enhver god Borger, hvor meget betydeligere for den, der af det forborgne Forsyn er bestemt til Millioner Borgeres Bestyrere? Og hvo tvivler da vel paa, at endog Forsynet besynderlig vaager

15

over de tilkommende Konger i dette faa høiftmagtpaaliggende og paa Rigernes Lyksalighed eller Ulyksalighed kraftig virkende Stykke? Hedenske Konger selv have indseet det. Philippus, den vise Konge i Macedonien, takkede Guderne, at de just havde ladet hans Søn, den siden store Alexander, fødes til den Tid, da Aristoteles levede: Hans Brev til Aristoteles derom fletter ham en meere betydelig Ære-Krands, end alle hans listige Erobringere. Hans Overbeviisning om Guds Forsyn og sin egen Pligt i dette faa vigtige Stykke indeholder der herligste Exempel for Konger; den ypperligste Lærdom for os.

Og hvor mane vi, Hoystærede! endog i dette Stykke ære det naadige Forsyn. Til hvem betroedes vor dyrebare Christians første Alder? Skulde en Berkentins Navn kunne glemmes? Hvor stor Kundskab Han besad, hvor uforandret en Redelighed, der besjælede Hans Handlinger, vide alle; hvor stor Ærbødighed Han havde for Gud og hans Ord, og hvor gierne Han hørte der, har jeg i sær

16

den Lykke at kunne bevidne, da just Guds Ords Prædiken gav mig besynderlig Adgang til den Mand, hvis uforglemmelige Fortienester enhver skionsom maae ære. Denne Store var vor spæde Christians første Ledere; dog, hvad behøve vi ar nævne Hans Ungdoms nok bekiendte Anførere, da vi have seet Virkningen? Hvor haabefuld, Høystærede! Fjendte vi ei alle strax Hans første Ungdom? Hvo kan uden den hæftigste Sinds Rørelse erindre sig Den Bøvelse og Ydmyghed, med hvilken Han for en talriig og af ubeskrivelig Glæde henrykt Forsamling ved Daab-Pagtens Fornyse fremlagde sit af Guds Aand opfyldte Hierte. Ordene, med hvilke Han slutter, staae faa indhamrede i mit Sind, og virke, hver gang de erindres, saaledes paa min henrykte Siel, at jeg ikke kan andet, end anføre dem: Da jeg (saaledes ere Printsens Ord) som er svagt Menneske let kan falde, saa haaber jer, „at Gud vil styrke og opholde mig, at jeg ikke skal geraade i Satans Strikker; og derfor er jeg og forsikkert, at ikke al-

17

lene denne Menighed, men endog alle Landets Indvaanere ville forene deres Forbønner med min Søn, paa det at jeg maae stride Troens Kamp indtil Enden, og bevare Budet, som er mig befalet, ubesmattet og ustraffeligt indtil vor HErres Jesu Christi Aabenbarelse. Hvilke Glædes-Taare maatte ikke flyde ved ar høre disse Ord af en Prints! og hvor røres ikke endnu det inderste i os af Glæde, naar vi høre dem! O en Bøn! O en Bekiendelse, værdig en vel opdrager Christen, en Christen Prints! Mon denne Bøn, understøtter af saa manges Forbønner, fvrgiæves skal være hørt af Gud? O Nei! Kongen igientager nu i sit Løn - Kammer, hvad Printsens da bad offentlig, og vi kan være visse, at Gud hører sin Salvede.

Men endnu mere, lyksalige Danmark! i dette Stykke. Kongens Broder, vor elskelige Friderich, Kongens Raad, Landets Ven, hvor ypperlig har og fra Ungdommen af det naadige Forsyn sørget for Hans Opdragelse! Kan Danmark fremvise større Lærde, Lær-

18

de, som i deres uddødelige Skrifter har viist den dybeste Ærbødighed for den Allerhøieste, end just dem, Forsynet har udseet til Hans Ledere? Og hvor rige ere de Frugter, lyksalige Fæderne - Land! du kan vente af denne Prints, som sin Broders fortroelige og den første af Kongens Raadgivere! Vore Rigers Haab, vor yngre Friderich, hvor kiendelig sees ikke Guds Forsyn at sørge for Ham og vore Efterkommere, ved nu ar vaage over Hans Opdragelse! De største Uroeligheder ved Hoffet har ikke hindret, strax at opsøge en Dame af bekiendte Gaver til at danne denne Spæde.

Vi gaae fra Opdragelsen til den vigtige Punkt i Tiden, da en Prints bestiger sin Faders Throne. Hvor stor, hvor betydelig en Forandring er ikke denne! En Prints, endskiønt bestemt til Riget, er dog, faa længe Hans Fader lever, selv Undersaat; Hans Tilboieligheder indskrænkes ved en Faders Myndighed. Jo stærkere Dæmning, der har været sat for Hans giærende Lyster (hvo

19

fød af syndig Sæd føler dem ikke?) jo mere befrygtelige bliver Giennembrudet, dersom den uindskrænkede Magt betroes Ham paa en Alder, da Lysterne som oftest ere som et, af de heftigste Storm - Vinde oprørt Hav. Sielden, ja desto værre! alt for sielden kiender den rasende Ungdom Pligternes Godhed; sielden yttre Gudsfrygt sin salige Kraft paa de sig selv alt for tilig overladte Gemytter: hvor meget vanskeligere er det for en alt for ung Konge, omringet med Hyklere, ophøier ved Egennyttiges smigrende Roes, for hvilken 1000 Vellysters Redskaber dagligen frembyde sig, at blive Herre over sig selv, at holde sig ubesmattet fra Verden, og bevare sin Vei ustraffelig.

Endog i dette Stykke, Høistærede! haver dét naadige Forsyn vaager over vort kiære Fæderne-Land. Vore Konger have ved Guds Maade levet, indtil Scepteret er overleveret i mere voxne Hænder, i det mindste indtil færre Aar vare tilbage af den meest befrygtelige Alder. Hvor saae vi ikke med Glæde, at vor

20

dyrebare Christian, da Han besteed fin Faders Throne, havde lært og fulgte den vigtigste Grund - Regel for lykkelige Regentere, nemlig at grunde sine Rigers Velfærd paa Guds Velsignelse! Han viiste, ved at befale en offentlig Bede-Dag for at anraabe Guds Bistand, at Han i Gierningen underskrev det Valg-Sprog, een af Hans gudelige Forfædre havde hadt: Gudsfrygt styrker Rigerne. Uden Herren bygger Huset, da arbeide de forgiæves, som bygge derpaa; uden Herren bevarer en Stad, da vaage Vægterne forgiæves. Disse Ord, laante af den gudfrygtige Kong Davids Mund, viiste noksom, med hvad Følelse af sin egen Afmagt og Skrøbelighed Han lagde sine unge Skuldre under faa tung en Byrde; ja! mig synes endnu at see der glædelige Syn, da vor unge Christian tiltraadde sin Regiering med den Bøn, som hiin ypperlige Vise legger i den unge Salomons Mund: „ Giv mig den Viisdom, som er stedse hos din Throne, og forskyd mig ikke fra dine Børn; thi jeg er din Tiener og din Tie-

21

nerindes Søn, et skrøbeligt Menneske: Udsend din Viisdom af de hellige Himle og af din Herligheds Throne ; send den, at den kan være tilstæde at arbeide med mig, atjeg kan forstaae hvad, som er behageligt for dig; thi den veed alle Ting, og forstaaer dem, og den skal lede mig skikkelrg i mine Gierninger, og bevare mig i sin Ære; og mine Gierninger skal være behagelige, og jeg skal dømmе dit Folk retfærdig, og være værdig til min Faders Throne.,,

En saa herlig Begyndelse, Høistærede! mon den virkes uden af Guds Maade? Mon Virkningen af saadanne Bønner skulde udeblive? Aldeles ikke, Høistærede! Gud holdte sit naadige Løfte over Salomon: Jeg vil stadfæste hans Riges Stoel evindeligen: Jeg, jeg vil være ham en Fader, og han skal være mig en Søn, hvilken, naar han gjør Uret, da vil jeg straske ham med Menneskens Riis og med Menneskens Børns Plager; men min Miskundhed skal ikke vige fra ham. Dette herlige Løfte tilegner vor, for den Allershøjeste ned-

22

bøiede Christian sig, og vi tilegne os det for Ham. Skulde Han som et skrøbeligt Menneske i noget Stykke have brudt sin og sine Fædres hellige Pagt; vel an, Han har erfaret Menneskens Riis; adskillige Lande Plager og trykkende Omstændigheder i Hans Rige har plaget Hans ømme Hierte; men Han holder sig fast ved Guds Miskundhed, der aldrig skal vige, og ved den skal Han fra det naadige Forsyn dagligen hente nye Velsignelser over sine elskede Børn.

Men vi fortsætte vore Betragtninger (Tiden og Omstændighederne tillade ei at røre alle Ting). Hvor besynderlig vaager Himmelen over Kongernes dyrebare Liv! Som ethvert Menneske omringes med 1000 Farligheder, og intet Øieblik kunde være sikker paa Livet uden den. Høiestes Varetægt, faa ere i Særdeleshed Kongernes ophøiede Personer dobbelt Fate underkastede: Misfornøjede Undersaatter, der søge deres Frelse allene ved Kongens Død; mægtige , der ei kan tale at indskrænkes ved Hans Magt; Herskesyge, der

23

ved hans Fald ville svinge sig selv; uværdige Arvinger, der ville forekomme Forsynet, og selv befordre deres Haab ; Nu Krige til Lands og Vands, faa meget farligere for Kongerne, som deres Nærværelse er den vigtigste, og Seieren ofre hviler paa deres Personer allene. Hvor lettlig maatte alr dette, eller allene eet af dette meget, henrive disse saa vigtige Personer , hvis ikke den Almægtiges Haand paa en besynderlig Maade beskyttede dem, og selv med sin usynlige Vagt befæstede deres Stier.

Tør vi ved at hente Beviis herpaa fra de gamle Tider? Behøve vi af de hellige Bøger at fremføre en David, der faa ofte efter de øiensynligste Farer maatte udraabe: Nu kiender jeg, at Herren haver frelst sin Salvede? Mon ikke de nyeste Tider, ja vore Dage har givet os de forskrækkeligste, men tillige trøsteligste Exempler herpaa? Hvo veed ikke, hvorledes en Raads-Engel forunderlig reddede Hans Allertroeste Majestæt fra Hans utroe Undersaatters blodige Sammenrottelse? Ja hvo, uden den Almægtige, der har Hierterne

24

i sin Haand, og gjør det skarpeste Jern sløvt, naar Han vil, udrev den af alle, uden af sine umenneskelige Undersaatter, almindelig elskede Konge, den ypperlige Poniatowschy; hvo, siger jeg, uden den Almægtige, udrev ham af de glubende Løvers Kløer, og den allerede saa vidt aabnede Dødens Strube?

Ser vi her igjen til vore velsignede Danske Konger, hvor kiendelig have de endog heri været som en Øie-Steen i Guds Øie! Forglemte i en ædig Nat være de barbariske Eider, da Danske Konger faldt for Danske Sverd! Af vor nu regierende velsignede Konge-Stamme er ikke een eneste henreven ved en voldsom Død. Endog Heltene iblant dem have faaet deres Liv til Bytte i de blodigste Krige. Ikke Hamelns Grave skulde blive Christian den 4des, eller Øster-Soens Bølger Christian den 5tes Grav; de skulde i Fred hensamles til deres Fædre. Nu vor allerelskeligste Christian. Forræderie opspindes imod Ham; hvor nær allerede Faren hængte over Hovedet, vil tilkommende Oplysning læ-

25

re os. Men see! Forsynet vaager, da Han sov; de opstillede Garn opdages; Guds Haand sønderriver dem; Forræderne, disse Ulyksalige (hvo ulyksaligere, end en forblindet Synder?) gribes, fængsles; Han frelses. Herlige Frelse! En hidtil ligesom indspærret Konge sees offentlig; en Konge, hvis nedbrudte Helbred, ja endog Liv, man frygtede for, sund og uskadt; yderlig nedslagne Borgere med eet (hvad Under?) i en yderlig Glæde. Blinde maatte vi være, om vi ei her see Guds Finger; følesløse Udyr, om vi ikke skønnede derpaa. Saaledes veed Herren at redde sine Hellige, i sær sine Salvede, som haabe paa ham.

Endelig komme vi til det, som efter mine første Tanker skulde givet Hoved-Materie til min Tale; men indskrænket af Tiden maae jeg og nøies med korteligen at berøre dette. Hvad vigtigere for en Konge, end at have gode Raadgivere, ærlige Venner; og for hvem tillige vanskeligere ar sinde denne Skat? Et Riges Styrke, siger en døende erfaren Konge, da han vilde give sine Printser Regierings-

26

Regler, bestaaer ikke i Armeer, eller store Skatter, men i Venner. En Fyrstes fornemmeste Gierning er at forskaffe sig Venner, siger den erfarne Plinius, og intet beforder mere en lykkelig Regiering, end gode Raadgivere. Ligesaa ulyksalige som de Lande ere, hvis Konger kaste sig roeligen i Vellysternes Skiød, og overlade hele Regieringens Bestyrelse allene til deres Ministre (som det antegnes til Beskiæmmelse om den liderlige Tiberius i Henseende til Sejan, og en fransk Henrik i Henseende til sin herskesyge Moder;) ligesaa rasende handle de Konger, som, daarligen opblæste af deres egen Forstand, troe, at de ingen Raadgivere behøve. Alt for forskiellige ere de Ting, som høre til et heelt Riges Bestyrelse, at man hos eet Menneske skulde vente tilstrækkelig Indsigt i det alt. Ikkun svage Fyrster kan; ikke taale, at andres Indsigter overgaae deres: jo højere derimod og ædlere de tænke, jo mere søge de at oplære deres Begreb ved andres. Ja hvor trænge ikke Fyrsterne, om ellers nogle, til redelige Paa-

27

mindere! Dette indsaae det Romerske Monarchies store Stifter, Augustus: da han engang i en overilet Vrede havde gjort noget, som han siden ønskede ugiort, sagde han: Dette skulde ikke skeet mig, dersom Agrippa eller Moecenas havde levet. Derfor finde vi og anført til de største Regenteres Berømmelse, at de have udsøgt sig de dueligste, redeligste og meest erfarne Raadgivere, hvis bedre Indsigter de ofte have underkastet deres egne Tanker. Om en Tito, der for sin ypperlige Regiering blev kaldet det Menneskelige Kiøns Fornøjelse, heder det: Han udvalgte saadanne Venner, som endog hans Efter-Mænd maatte erkiende nødvendige for sig og Staren. En Marcus Aurelius, som endog for sin store Lærdom fik det Tilnavn Philosophus, pleiede at sige: Det er billigere, at jeg følger saa mange og forstandige Venners Raad, end at saa mange og saa brave Mænd skal følge mm Villie allene. Men saa vigtige som redelige Venner ere for en Konge, saa vanskeligt er det i sær for Kongerne at finde dem. Hyklere

28

ere allevegne færdige, hvor noget er ar vinde, og aldrig har Velstand i Verden været den Tiid, da man skulde forsikkre sig om Venners Redelighed. Alt for tilbøveligt er Mennesket til at troe sin egen Berømmelse, og uformærkt drages Hiertet til at elske dem, der vise os en Slags Hengivenhed. Hyklerie, har en stor Sædelærer sagt, er alt for liigt det rette Venskab, ar man lettelig skulde kunne adskille dem. Jeg vil vise dig, siger den samme udødelige Seneca, hvad de Høyeste i Verden meest lide Mangel paa, og hvad dem fattes, som ellers have alt: En Ven, som vis sige sandt, og afdrage dem fra Bedragere, da de ved den Vane at høre Smiger i sreden for Sandhed ere bragte saa vidt, at de ikke længere vide, hvad sandt er.

I saadanne Omstændigheder hvad Under, at Riger saa ofte gøres ulykkelige ved slette Raadgivere? og hvad, uden Guds naadige Forsyn, kan afvende saadanne Ulykker, og udrydde Kongerne af saadan Fordervelse? Vist er det en af Guds haarde Domme, naar Han,

29

til Straf for et syndigt Folk, overgiver Kongerne til ar troe Hyklere, og følge de Ugudeliges Raad. Hvad større Ulykke kunde vederfares Guds eget Folk Jøderne, end at den unge Roboam forlod de ældstes Raad, som havde været hos Hans Fader Salomon, og i deres Sted fulgte de unge, der, for at svinge sig op under den nye Regiering, lempede deres Raad efter Hans hidsige Ungdom? De 10 Stammer faldt fra, Afguderiet indføres formedelst en falsk Stats-Konst af den listige Ieroboam, indbyrdes Krige fortærede dem, indtil omsider begge de udmattede Riger bleve er Rov for deres mægtige Naboer. Saadanne Ulykker stifte slette Raadgivere. Men ville vi spørge, hvo de ere? da ere deres Arter og Grader utallige. Dr allerfordærveligste ere de, som føge at afdrage Kongerne fra den sande Guds frygt, enten til aabenbare Foragt, eller en skammelig Ligegyldighed i mod Religionen, Rigerens eneste Grund-Støtte; disse gjøre, at Gud med sin Velsignelse forlader Landet, og væ! det Folk,

30

fra hvilket Herren er viget. — Fordærlige ere de, som under Skin af tilladelige Fornøjelser nedsænke Kongerne alt dybere og dybere i Vellyst, for selv desto friere med ubundne Hænder at regiere, endog over Kongerne selv, der drukne af Vellyst drømme om Herredømmet paa en Tiid, da de ere ei allene Lysternes, men endog deres egne Tieneres Slaver. Fordærlige ere de, som: søge at tilsperre Folket Adgang til deres Konger, og med det samme lukke Folkets Hierter for Kongerne, da dog, næst Religionen, Undersaatternes og Kongernes indbyrdes Kierlighed er Rigernes eneste Velfærd. — Fordærlige ere de, som for at berige sig selv udsue de fattiges Marv, og fortære de Elendiges Sved. — Fordærlige ere de, som, under Navn af almindelig Velfærd, aabne Portene for Overdaadighed, Rigernes visseste Ødeleggelse.—Fordærlige ere de ,der med idelige og u-overlagte Forandringer vende op og ned paa alt, da intet er vissere Tegn paa en slet Regiering, end, enten af Had til de forrige, eller daarlig Indbildning om sig selv, voldsom at

31

forandre alt, hvad man forefinder. — Fordærlige ere de, som, for ar ophøye deres egne, beklæde Landets vigtigste Embeder med uværdige Personer. — Fordærlige ere de, som ikke noksom indsee Stændernes fælles Fordele, og derfor bygge een Stands Opkomst paa en andens Undergang. Fordærlige ere de, som med u-nyttige Krige udtømme Landet. Men hvo kan opregne dem alle? Disse og andre saadanne bruger den højeste Bestyrer enten til de Rigers Ødeleggelse, der have fyldt deres Synde-Maal, og hvis endelige Undergang da er bestemt; eller Hans usporlige Viisdom maler dem til en Tiid i de endnu lykkelige Riger, hvilke Han allene vil tugte til Forbedring: og, naar da Hans Time kommer, da lader Han hele Verden see, at i den Bid, da Hovmod prydede disse Uværdigt som en Kiede, og Vold berakte dem som med et Smykke; da deres Øyne bleve borte for Fedme, og deres Hierters Tanker fik Fremgang; da de komme andre til at forsmægte; da de satte deres Munde imod Him-

32

melen, og deres Tunger fore frem paa Jorden; da satte han dem dog paa det slibrige, og nu lader han dem falde, at de ødelegges. Og da, naar et næsten fortvivlet Folk raaber over sin Forstyrrelse, at den er ulægelig; da lader Herren samme Røst høre, som forud hos Propheten: jeg haver gjort disse Ting ved dig for dine Misgierningers Mangfoldighed; men see, nu skal alle dine Modstandere gaae i Fængsel: de dig plyndrede, skal plyndres , og alle dem, som berøvede dig, vil jeg give til Rov. Ja den uendelige Viisdom veed ofte af dette, som af alt andet ondt, at udføre de herligste Frugter.

Endog herudi hvor stor har ikke hans Skaansel, hvor uendelig hans Godhed været imod os! hvor redelige, hvor indsigtfulde, hvor ophøiede Siele har ikke vore velsignede Konger været omgivne af! hvor faa Stats-Forbrydere har vort kiere Rige havt at sukke over, og hvad Rige skal vel kunne fremvise færre pludselige Fald? Det har behaget Forsynet paa en kort, Gud være lovet! kort Tid

33

at prøve vor allerkæreste Konge med uværdige Venner, og Landet med slette Raadgivere. Mon vi, Høistærede! nok have skjønned paa de forrige lykkelige Tider? og skulde vi for saadan Uskiønsomhed føle Guds tugtende Haand, kunde Han da vel have tugtet og ømmere? Sandt: disse Ugudelige have udrettet meget ondt: Religionen, vor allerhelligste Religion, have de traadt under Fødder, om just ikke ved offentlige Anordninger, saa dog med deres forargelige Levnet. Hvile-Dagen selv har været vanæret ved verdslige Fornøielser, og aabenbare har de givet Lasterne Tøilen. Landets mægtige og troe Mænd have de foriaget; ved overilede Forandringer har de gjort mange redelige Mænd, mange dydige Familier sukkende for Brød, alle Embeds-Mænd usikre, og hele Landet næsten fortvivlet. Ja man anvende paa dem, hvad jeg nyelig sagde om fordærlige Raadgivere, vi skal finde, at de næsten i alt har opfyldt den forskrækkeligste Maade. Men hvor naadig har ikke Forsynet været i alt dette! hvor kien-

34

delig see vi den allerviseste Bestyrelse! Har de ved Skrive - Friheden, den i sig selv ypperlige Skrive-Frihed maaskee (deres øvrige Forhold undskylder Mistanken) søgt at fremkalde Religions Spottere, hvor forunderlig har den uendelige Viisdom vendt den meest til deres egen Beskiæmmelse! Har de ved de farligste Friheder søgt at vinde den vilde Pøbel, hvo har, efter Guds vise Raad, overøst dem med mere Galde, med større Forhaanelse, end just de? hvo drevet Glæden videre over deres Fald? Ja, Høistærede! saa smitsomme de Ophoiedes Exempler ere, naar de i øvrigt forstaae at elskes, saa stridig en Virkning havs, ved Guds Viisdom, de Stores Laster, naar de for Resten ere forhadte; og de Laster, disse have søgt at udbrede, ere ved deres egne Exempler blevne dobbelt afskyelige. Saaledes have vi seet Guds styrende Haand i dette Onde. Endelig da deres Ondskab var kommen til de: Hoieste, da (fortvivlede Anslag fordre fortvivlede Midler) en heel Stad, een af Europæ præg-

35

tigste, maaskee var bestemt til at gaae i Røg ved forræderske Luer, da vore Canoner, bestemte til Fienders Skræk, vare beredte til Borgeres Død, da — (jeg tør ikke følge Rygter mere, jeg gys —) just da hørtes en

Almagts-Røst: Hidtil skal du komme; strax forsvandt disse rædsomme Skyer; en Storm-Vind fra den Almægtige fordrev dem. Store Fordele kan vi endog, ved Guds Naade, vente os af disse Ulykker. Hvor meget vaersommere maae herefter vore Konger blive i pludselig at ophoie dem,

de ei endnu nok have prøvet! hvor forsigtigere Ministrene ei at misbruge deres Magt! hvor lærerigt kan disse Ophoiedes Fald blive alle Lysternes afmægtige Slaver!

Saa faderlig har Gud været i vor saa vel fortierne Tugtelse: og hvor naadig har han nu ladet Glædens Soel igien gaae op over vort Land! Hvor velgrundet Haab har han givet os endog i dette Stykke for Fremtiden. Hvor værdige, hvor prøvede, hvor erfarne ere de Mænd, som Kongen,

36

veiledet af Guds Raad, styret ved hans Haand nu haver udvalgt sig til sine og Landets Venner! For denne, for alle de andre udsigelige Prøver paa Guds faderlige og utrættede Godhed imod Kongen, os og vore Børn ville vi frembære vore andægtigste og ydmygste Tak-Offere. For Kongen, for Hans troe Mænd, for hele Landet ville vi udøse vore andægtigste Bønner:

Tak være Dig, Store-Himmelens og Jordens Regent, Livets og Dydens-Herre, Du, som allene skaber Fred og Ulykke, Du, som ophøyer og nedtrykker, Du, ved hvilken Konger regiere, og Raads-Herrer beskikke Retfærdighed! Tak være Dig, at Du atter med Glæde har ladet Os opleve denne vor Konges Fødsels-Dag; at Da saa faderlig har vaaget over Ham, Din Salvende, og det gandske Land; at Du har givet Roelighed uden Blods-Udgydelse, og saa lykkelig paa nye stadfæstet den velsignede Oldenborgske Stammes lyksalige Throne! Tak være Dig endog for di-

37

ne faderlige Tugtelse; og lad os aldrig glemme, at de ved din Godhed og Viisdom tiene til vor herligste Frelse!

Vor allernaadigste Konge indtræder ved din Naade i Dag et nyt Leve-Aar; Lad din Naade med Aaret og hver Dag i Aarer blive nye over Ham! Du har i dit alvise Raad bestemt Ham til disse Rigers Konge; gjør Du Ham selv til en Konge efter dit Hierte! Du har fra Hans Vugge gjort pagt med Ham, og Han har i sin Ungdom offentlig fornyer pagten med Dig. Viis Dig uforandret Hans Pagtes Gud, og lad daglig Fornylse af saa høytidelige Løfter blive Ham en Drivere til de sande Dyder, der 3ire Mennesket, og ophøye Thronernes Glands! Din Kirke blomstre og udbredes under Ham, som din Tiener og dens Foster-Fader! Sand Guds frygt befordres ved Hans kraftige Exempel! Lad Ham søge sin højeste Ære i at ære Dig, og opfyld da, saa hele Verden kan kiende der, paa Ham

38

dit naadige Løfte, at den, Dig ærer, vil Du igien ære! Lad Ham aldrig falde tilbage i det farlige Svælg, af hvilket Du haver reddet ham! Hyklers Gift smitte aldrig Hans Siæl! riv dem bort som utidige Fostre, der torde nærme sig til Thronen, for at fordærve Ham og Hans Folk! Kongens Søn, vor unge Friderich, anbefale vi din faderlige Beskiernelse; Har dit Viisdoms Øie udseet Ham til disse Rigers Bestyrer, da lad din Viisdoms Aand selv saaledes danne Hans Siel, ar Han kan blive værdig sine Fædres Throne! Kongen savne aldrig den, Fødselen selv saa nøie har forbundet Ham med, sin ophøjede Broder, som en sikker Ven og troe Raadgiver! Dit Raad veilede Hans Raad, at din Ære, Hans Glæde, Landets Velfærd stedse maa blive Virkningen af deres ædle Bestræbelser! Beklæd Landets vigtige poster med duelige og redelige Embeds Mænd! Sand Ærekierhed give Landets Ædle den sande Høihed! Nidkierhed med Forstand og

39

et Levnet til Exempel pryde dine Lærere! Tilstrækkelig Sold opmuntre Soldaten! Landets Gunner blive Landers Værn! Ærlighed og Indsigt befordre Handelen! Flittighed ophielp Handverkerne! øm og fornuftig Bestyrelse forbedre Bonden! Tarvelighed afhielp Landets Gield! ligelige paalæg forekomme i Tide de ringere Stænders ødeleggelse! uafladelige Bønner standse Lande-Plagerne! saa skal Bongen glæde sig med os, vi med Ham, og vi alle i Dig; saa skal denne Dag aarlig komme igien med formeret Glæde, og vore sildige Efterkommere stal siunge Glædes-Sange i Erindring af denne Dag!

40

Trykfeil.

Sid. 6. Linie 5. afhuge læs -afhug — 13. — 15. høilovelige læs høilovlige —14. — 22. Bestyrere læs Bestyrer.

1

Rede an dem Hohen Geburts-Feste Seiner Majestät des

Königs

von Dännemark

Christian des Siebenden,

den 29sten Jenner 1772,

in einer Jüdischen Versammlung

in hebräischer Sprache gehalten,

von

Hartwig Weßely,

und

nachhero von demselben übersetzt.

Kopenhagen. Gedruckt mit Steinischen Schriften.

2

3

Vorrede.

Die Großmuth unterscheidet sich von allen übrigen Tugenden, darin, daß alle andere nur ihren Verehrer allein glücklich und vollkommen machen. Z. Ex. Ein tugendhafter Mann enthält sich aller Laster, bekämpft seine Leidenschaften, ehret und liebet seinen Schöpfer, widmet seine mehreste Zeit der Nachforschung der Wahrheiten, u. s. w. Wenn eine solche tugendhafte Seele nicht mit der Kraft der Großmuht begabt ist, bleibt sie nur gut für sich

4

selbst. Wenn aber ein tugendhaftes Herz mit dem edlen Triebe oder Kraft der Großmuht zugleich erfüllet ist, so hat sie eine Neigung, ihren Nebenmenschen, ihre Mitbürger, ja, wenn es möglich wäre, ganze Reiche und Lander glücklich zu machen. Hiezu wendet die Großmuht ohne Eigennutz, Reichthum und Mühe an, wäre es auch mit Gefahr des Lebens verknüpft. Von solcher Art Großmuht edler. Männer, wird in dieser Rede gehandelt.

Die Großmuht ist allerdings eine Vollkommenheit, wenn sie aber in einer lasterhaften Seele wohnt, vergrößert sie noch mehr das Laster, sie wird freygebig andere Lasterhafte zu unterhalten, sich ihrer anzunehmen & c. So wie eine jede unserer Seelenkräfte Gutes und Böses verrichten kann, wie in der Rede kürzlich gezeiget wird, und folglich der Character נדיב, der immer einen Großmühtigen bezeichnet, wo er in der heiligen Schrift vorkömmt, aus dem Text erkannt werden muß, ob von einem wahren Großmühtigen gesprochen wird, oder nicht, so

5

muß nun unser Text, worin von einem Volk des Gottes Abrahams geredet wird נדיבי עמים, auf Tugendhafte, die mit der edlen Großmuht begabt sind, gedeutet werden. Es verhalt sich mit diesem Character, wie mit vielen andern, die auch nicht allemahl der Tugend allein bestimmt sind, sondern sowohl denen Gottlosen als Frommen beygelegt werden, welches aber, wie gesagt, aus der Stelle, wo sie angebracht sind, von wem die Rede ist, ersehen werden muß. Zum Exemp. גבור, ein Held, zielet 1 Buch Mosis 10, 8. auf Nimrod, und im 1 Buch Samuelis 17, 51. auf Goliath, Götzendiener, und gehet auch im 2 Buch Samuelis 10, 17. auf David, dem Diener Gottes. Denn diese Art Charactere beziehen sich auf angebohrne Seelenkräfte, und nicht auf Absichten, wozu der Mensch sie gebraucht. Ein anderes ist es mit denen Charackeren, die ausdrücklich einen Hauptbegrif für sich bestimmen, und auf die gute oder böse Wahl des Menschen sich beziehen, als צדיק חסיד, ein Gerechter, ein frommer Mann, und im Gegentheil רשע עקש, ein

6

Bösewicht, ein Verkehrter, u. s. w. Diese Art zeigen von sich selbst an, von wem man rede.

Ich weiß wohl, daß die Philosophen die Großmuht also beschreiben; die Großmuht ist eine Neigung, demjenigen Liebe zu erweisen, der mir hat schaden wollen. Wenn ich aber die heilige Schrift zu Nahte ziehe, so finde ich diesen Begrif weit ausgedehnter. Es ist unwidersprechlich, daß das Wort נדב, in der Hebräischen Sprache allenthalben die Freygebigkeit bedeutet, wenn keine Pflicht, Zwang, oder Gewinnsucht dahinter steckt; die Freygebigkeit wird in dieser Sprache bey allen Dingen angebracht, so wie im Anfang der Nede erwiesen wird. Zum Exempel; Alle freye Gaben heißen נדבה, wie im 2 Buch Mosis 35, 29. und im 5 Buch Mosis 23, V. 24.; 16, V. 10.; Esrä 1, V. 4.; 3, V. 5. u. f. f. Gott sagt bey Hosea 14, 5. אהבם נדבה, ich will sie freywillig lieben, das ist: obschon es ihre Gesinnungen nicht verdienen, und Psalm 68,

7

V. 19. גשם נדבות, ein freywilliger Regen, und so wird dieses Wort bey allen großen Thaten, die nicht aus Pflicht, oder eigennützigem Absichten geschehen, angebracht. Zu mehrerer Ueberzeugung, betrachte man nur, daß der König David zur Wiederherstellung seiner Kräfte, um große Thaten zu thun, bat: Laß

mich den Geist der Großmuht ורוח נדיבה unterstützen, Psalm 51, V. 14.; und es folget

gleich darauf: so will ich deine Wege die Mißethäter lehren, und Sünder werden sich zu dir bekehren. V. 15. Hieraus sehen wir, daß die Großmuht den Weisen bewegt, allen und jeden seine Weißheit und reine Lehre mitzutheilen, und sie vollkommen zu machen, so wie im Anfange der Rede gesagt wird. David spricht hier nur von diesem Theil der Großmuht, andere weise und fromm zu machen, welches sich nur auf die Vergebung seiner begangenen Sünde paßte. Er will, wenn ihm Gott seine Sünde verzeihet, und mit Großmuht begabt, viele Sünder lenken, daß sie sich zum Herrn be-

8

kehren sollen. Da nun der Character נדיב in der hebräischen Sprache, wie gesagt, alle Arten von Wohlthaten, die ohne Pflicht oder Zwang geschehen, in sich saßet; so habe ich in der deurschen Sprache (deren ich eben nicht sehr mächtig bin) kein Wort finden können, so viel ich auch nachgedacht, welches die Meynung des hebräischen Worts נדיב ausdrücken könnte, als nur großmüthig. Denn, wenn es sich wie der Philosoph sagt, auf die Neigung beziehet, die demjenigen Liebe erweist, der ihm hat schaden wollen; so bezeichnet er nur damit den höchsten Grad dieser Tugend, weil alle Gutthätigkeiten in folgenden dreyen Arten bestehen müssen: Erstlich, wenn wir demjenigen Gutes thun, der uns Gutes gethan, oder dafür wieder Gutes bezahlen wird. Dieses ist eine Pflicht, und keine Großmuht. Die zweyte Art ist, wenn wir Gutes thun, ohne vorher Gutes empfangen zu haben oder ins künftige dafür Gutes empfangen zu wollen. Dieses ist eine Großmuht, wovon der höchste Grad die

9

dritte Art ausmacht, nemlich demjenigen Gutes zu erweisen, der uns beleidiget, oder wohl gar Böses für ein empfangenes Gute bezahlet, mit dem Beding, wenn der Wohlthäter auf keine Gegen-Belohnung in der Zukunft stehet. Hieraus folget, daß das entgegenstehende Laster in der Undankbarkeit bestehe, die ihrem Wohlthäter ein empfangenes Gute mit Bösem vergilt.

In zweyen von meinen Werken, die ich vor einigen Jahren drucken laßen, und in mehreren, die noch geschrieben liegen, habe ich von

verschiedenen hebräischen Wörtern die wahren

und gemeßenen Bestimmungen angezeigt, und alle Stellen, wo sie in denen heiligen Büchern

Vorkommen, erkläret, und bewiesen: daß jedesmal

wo ein Wort angebracht worden, von der Bestimmung, die ich demselben beygelegt, nicht abweiche, und was mehr ist, ich habe die Worte,

die jeder Uebersetzer von einerley Meynung zu seyn geglaubet, unterschieden, zum Exempel:

10

אחר מהמה בושש, die alle drey mit sich aufhalten übersetzt worden; כח גבורה עוז חוזק אומץ, die man alle durch Starke, Macht, oder Kraft ausgedruckt; יופי פאר הוד הדר, die alle mit Zierde oder Schönheit & c. nach Wohlgefallen eines jeden Uebersetzers gegeben worden, und noch viele dergleichen Wörter mehr. Ich zeige in gedachten Werken aber, daß es falsch sey, so zu denken; weil von gedachten Bestimmungen der Wörter, und dem Unterschied derselben, der wahre Gedanke des Textes immer abhänget. Bishero hat weder ein christlicher noch jüdischer Gelehrter, so viel ich weiß, hierüber etwas geschrieben; dahero haben meine obgedachten Werke, bey den grösten Männern meiner Nation das Lob erworben, daß sie wichtige Wahrheiten enthalten. Unter andern schreibet mir der Hert Moses Mendelssohn: "Zu einer rechten Erklärung der heiligen Bücher (wie ich sie wünsche) würden ihre Werke von dem Unterschiede und Bestimmungen der Wörter sehr vieles beytragen, und so zu sagen, den

11

Weg dazu bahnen. Ein Werk von ihrer Hand, von obgedachter Art, wäre ein vortrefliches Hülfsmittel zur Erklärung der heiligen Bücher. Ich glaube, alle Kenner und Freunde der hebräischen Sprache, würden für ein solches Geschenk ihnen unendlichen Dank wissen.,,

Wahrlich, so lange ein Werk von dieser Art nicht erscheint, kann man, so viel ich glaube, keine Uebersetzung der heiligen Bücher sicher unternehmen. Es wird auch dadurch deutlich an den Tag gelegt, was die göttlichen Redensarten von denen menschlichen unterscheidet; dann letztere mögen so zierlich, angenehm, einnehmend, wohlthendend und scharfsinnig geschrieben seyn, wie sie immer wollen, so können sie mit ersteren doch in keinem Vergleich kommen.

In dem Vorbericht vor meinen obgedachten gedruckten Werken, habe ich dieses alles ausführlich abgehandelt. Es wolle der gütige

12

Gott, die Bürden meiner zeitlichen Umstände in Gnaden erleichtern, damit ich das zum Nutzen aller Wahrheit liebenden Männer angefangene Werk, ungehindert fortsetzen und vollenden möge. נדיבי

13

נדיבי עמים נאספו עם אלוהי אברהם

כי לאלהים מגני ארץ מאד נעלה:

Die Großmühtigen der Völker werden versammelt, ein Volk des Gottes Abrahams; denn die Beschützer der Welt sind des Herrn, der sehr erhaben ist. Psalm. 47, V. 10.

Lieben Brüder! aus diesen Worten des heiligen

Sängers ist zu bemerken:

1, Warum wird der Herr nur die Großmühtigen berufen? Aus welcher Absicht wird allhier der Herr ein Gott Abrahams genannt?

14

3. Was wird unter den Worten Beschützer der Welt verstanden?

Wenn wir die unschätzbare Seelenkraft, ich meyne die Großmuht, נדיבות in Betrachtung

ziehen, so finden wir, daß sie die Zierde der großen Männer, und in den wichtigsten Thaten die wirkende Kraft ist. Durch sie wird Haab und Gut um der Gerechtigkeit und Tugend willen, großmühtig hingegeben, 2 Buch Mosis 35, V. 5. כל נדיב לבו ; den Weisen bewegt sie, ohne Eigennutz oder Ehre zu suchen, seine Weisheit der Welt mitzutheilen, i B. der Chron, 28, V. 21. לכל נדיב בחכמה ; und sie ist es auch, die den Helden aufmuntert, Leib und Leben edelmühtig, als ein Opfer, der Tugend zu widmen, Buch der Richter 5, V. 2. 9. המתנדבים בעם. Hieraus ersiehet man: daß ein bedrängtes Volk, ein im Verfall gerahtenes Land, es sey durch Armuht, Unwißenheim, oder Verfolgung geschehen, nur von dieser erhabenen Seelenkraft, nemlich der

Großmuht, seine Errettung zu hoffen habe.

15

Wer war unter dem Menschlichen Geschlechte größer, wie der göttliche Mann Mosis? Er war König und Prophet zugleich. Achtzig Jahre verstrichen, bevor der Herr sich ihm zeigte; 2 Buch Mos. 7, V. 7. Was er in dieser Zwischenzeit verrichtet, davon meldet die heilige Schrift weiter nichts, als nur, daß er einen Egypter, der bößhafter Weise einen Hebräer prügelte, erschlug; daß ihn der egyptische König wegen dieser That tödten wollte, und daß er entflohen nach Midian, woselbst er die Hirten, die unrechtmäßiger Weise die Töchter des Jethro verjagten, vertrieb. Eine zwote großmühtige That, kurz nach der ersteren, die ihm beynahe sein Leben kostete. Die Schrift erzehlt uns dieses lediglich, daß wir die erhabene Großmuht dieses großen Mannes erkennen sollen, die ihn, ein König und Prophet zu werden, würdig machte.

Wir wollen mehrere Erzählungen von großmühtigen Thaten erhabener Männer weglassen, und uns zu unserem ersten Vater Abraham wenden, dem keiner in dieser Eigenschaft gleich ist. Er zeigte seine Großmuht in allen Dingen. Erstlich in Reich-

16

16 <Z

thum, wie wir aus seiner Antwort an den König von Sodom sehen können. Er wolle durchaus nichts von dem, was er im Kriege erworben, von ihm annehmen. 1 Buch Mos. 14, 22. 23. Zweytens in Weißheit; denn er verkündigte Gottesfurcht, reine Lehre und Tugend, allen und jeden, wie zu ersehen aus Cap. 18. V. 19. Nicht weniger bewieß er Großmuth mit Gefahr seines Lebens, als er mit 318 Mann, herzhaft 4 Könige schlug, um seines Bruders Sohn, der von ihnen unschuldigerweise war gefangen worden, zu erretten. Cap. 14. V. 14. 15.

Eine mit dieser edlen Tugend begabten Seele, die alles für Anderer Wohl aufopfert, und auf keinen Eigennutz siehet, kann mit Recht eine Beschützerin der Welt genannt werden, weil sie mehr für Anderer, als für ihre eigene Erhaltung da ist. Diese Beschützerin der Welt, die keine zeitliche Belohnung achtet, wird einst gewiß von Gott selbst belohnt werden. Gott allein weiß alle Handlungen der Großmühtigen zu schätzen, und alle großmühtige Thaten der Menschen sind Abdrücke seiner unendlichen

17

Großmuht. Er bedarf keines andern, und hilft einem ledigen Gerechten. Er giebt dem Menschen Erkenntniß und Weisheit. Psalm. 94, V. 9. Sprüchw. Salom. 2, V. 6. Von ihm kömmt Reichthum und Ehre. 1 Chron. 29, V. 12. Er führt für die Gerechten Kriege, und stärkt die Helden. 2 Buch Mos. 15, V. 3.

Alles obbesagte zusammen genommen, wird den tiefen Gedanken des göttlichen Sängers, den wir vorangefetzt, in ein helles Licht setzen. Seine heilige Ode erzehlt: wie zu der Zeit, da Gott die Tugend belohnen wird, alle sagen werden: Gott regieret

über alle Völker, Gott sitzt auf seinem heiligen Throne, Psalm. 47, V. 9. die Großmühtigen Der Völker werden versammelt. Das ist: jetzo ruft er zu sich die großmühtigen, die edeldenkenden Männer, um sie herrlich zu belohnen. Diese sind, ein Volk Des Gottes Abrahams; weil Abraham der erste Vater aller Großmühtigen war, zu welchem Gott sprach: Fürchte

dich nicht Abraham, ich bin dein Schutz, Deine Belohnung ist sehr groß. 1 Buch Mosis

18

15, V. 1. Und eben so ist er der Gott aller Großmühtigen Sie sind alle des Herrn Eigenthum, denn die Beschützer der Welt sind des Herrn.

Diese Worte bezeichnen das Erhabene der Großmuht, wie wir oben gesagt, daß sie eine Beschützerin der Welt genannt zu werden verdient; weil sie alles für das Wohl Anderer aufopfert. Und daher werden alle großmühtigen Männer mit dem Nahmen Beschützer der Welt allhier belegt. Darum werden sie auch von dem Herrn so herrlich belohnt, der sehr erhaben, und der Beschützer aller Welten ist. Er liebet Großmuht, und übertrifft unendlich alle Geschöpfe an dieser, so wie an allen übrigen erhabenen Tugenden.

Ist Großmuht eine Eigenschaft der erhabenen Seelen, eine Kraft, die in großen Männern wirkt; so sollten Könige und Fürsten gewiß mit derselben begabt seyn, weil Gott sie als seine Stadthalter auf Erden bestellet, große Reiche zu regieren. Sie sollen ihre Unterthanen vor aller Gewalt schützen, sie zur Weißheit und Tugend leiten, und den Armen und Nothleidenden zu Hülfe kommen. Wie könnte

19

dieses alles geschehen, wenn erhabene

die Gott mit der edlen Großmuht ausgerüstet, in

ihnen wohnten? Der heilige König David, welchem

bewust war, daß diese edle Tugend einem Könige, einem großen Manne unentbehrlich sey, bat, als er wegen seiner begangenen Sünde, eine Abnahme seiner fürtrefflichen Seelenkräfte empfand, zum

Herrn: Gieb mir wieder die Freude deiner Hülfe, und laß den Geist der Großmuht mich unterstützen, וְדַוִּד נְדִיבָה, Psalm. 51, V. 14. Wenn aber die Großmuht nothwendig in des Regenten Seele wohnen muß, und Gott allein des Menschen Herz kennet, und den Wehrt der verschiedenen Seelen weiß, so erfolget: daß auch Gott allein einem Lande einen großmühtigen Fürsten geben kann. Es ist Gott, der, wenn ein König soll gewählt werden, die Herzen derer, die da wählen sollen, dahin lenket, denselben aus einem Stamme zu erwählen, woraus großmühtige Seelen kommen werden. Wie leicht würde es uns seyn, sich wahren Satz, aus vielen Stellen der heiligen Schrift,

20

wenn es die Zeit zuließ, zu erweisen. Jetzo wollen wir ihn bloß mit der Erfahrung bestätigen. Als diese Königreiche vor etwa 300 Jahren einen König wählten, so hat die Fürsicht Gottes sie einen Fürsten aus dem weltberühmten oldenburgischen Stamme wählen lassen, woraus so viele großmühtige Könige entsproßen sind, die theils ihre Unterthanen mit Lebensgefahr tapfer vor allen feindlichen Anfällen geschützt, theils zu Friedens-Zeiten dieselben zur Tugend und Gottesfurcht geleitet, und Künste und Wißenschasten im Lande eingeführt haben. Sie zeigten sich milde und gnädig gegen alle und jede, freygebig und barmherzig gegen die Armen und Betrübten, gegen Wittwen und Wäysen, wodurch sie sich, außer der Ehrfurcht, die treue Unterthanen ihrem Oberhaupt schuldig sind, auch die Liebe aller Einwohner zugezogen.

Unsere Augen, lieben Brüder, sahen hievon ein Beyspiel am 17ten Jenner, als sich die Neuigkeit verbreitete: daß einige undankbare Staats-Bediente, vor welchen getreue Unterthanen sich fürchteten, daß sie dem hohen Königlichen Hause und diesen

21

Reichen gefährlich werden könnten, weggeschaffet wurden. In welche unaussprechliche Freude sind nicht alle Einwohner dieser großen Stadt, durch diese Begebenheit gesetzt worden! Hörten unsere Ohren nicht den Schall des Jauchzens, wie kurz darauf unser Allertheurester Monarch, mit Allerhöchstderoselben Herrn Bruder öffentlich in der Stadt erschienen? Diese Freude konnte man wohl empfinden, aber nicht aussprechen. Warum? weil es eine Seelen-Freude war, die aus der Errettung eines Gesalbten des Gottes entstund, der allein die Könige auf den Thron setzt, und ihre Ehre und Liebe wunderbar der Menschen Seelen einprägt.

Wundervolle Stunde! worin die Seltenheit geschehen, daß ein gesalbtes Haupt, Reiche und Einwohner, durch ein einziges Ja, von der Gefahr, vom Verderben des Lasters, befreyet worden, von dir können die Geschichte wenig Beyspiele aufweisen! Du bleibst unter Millionen verfloßener und unzählbaren bevorstehenden Stunden, eine der merkwürdigsten, ja du bleibst unvergeßen! Die Veränderung, die in dir vorgieng, hatte die Gestalt einer

22

uncörperlichen Sache, deren Abwechselungen, weißlich, schnell, ohne Raum der Zeit geschehen; denn es war die Hand Gottes, die es that. Was er will, muß geschehen, und ohne Hülfe der Zeit fängt er ein Wunder an, und endiget es zugleich. Nur selten, nur in der Zusammensetzung vieler Jahre zu vielen Jahren, thut er wenige solcher Thaten, um die Welt durch solche Wunder zu verbeßern; damit sie nicht zur Gewohnheit werden, und dem Sonnen-Licht, dem Lauf der Gestirne, oder vieler tausend anderer, dem Thoren zur Gewohnheit gewordenen Wunder Werke des Herrn, gleich werden, und dahero wie jene, weder Ehrfurcht noch Rührung der Allmacht Gottes, in dem Herzen erregen. Es war eine Stimme des Herrn, die das lasterhafte Herz erschrickt, und des Tugendhaften Seele erfreuet; die den Thoren, der wachend schläft, aufweckt, und ihm zuruft: Warum schlummerst du? stehe auf, und erkenne die Allmacht deines Schöpfers; die den Bösewicht, der mit den Zähnen knirscht, und sich ärgert, warnet, daß er sich vorsehen solle, damit nicht eine gleiche Stunde, worin Gottes Macht würket, ihn auch weggraffe; eine Stimme, die den Frommen,

23

der von dem gottlosen Haufen verlacht wird, wie ein Balsam die Glieder erfrischt, seine geduldige Seele stärket, und die endlich dem Weisen, der niemals an der Allmacht und Fürsicht Gottes gezweifelt, nun ermuntert, dem Schöpfer aus dem Innersten seiner Seele zu danken, der ihm die Wahrheit seiner Vernunft-Schlüße thätig bewiesen, und ihm den Sieg über ein verkehrtes Herz verliehen hat. Der Weise kann nun

ohne Schaam zum Verkehrten und Arglustigen sagen: So wie du jetzo am Ende siehest, das sich nichts vor dem Auge des Herrn verbergen kann, weil er alles siehet, zeitlichem Glück und Unglück Ziel und Maaß verordnet, und endlich doch alles, wie er will, geschehen muß, also wirst du einst am Ende aller Dinge, wenn Gott das Thun und Laßen seiner Geschöpfe vor dem heiligen Thron seines Gerichts wird Herrechnen laßen, sehen, wie keiner von allen deinen Gedanken und Werken von seiner Allwißenheit, weder wegen der Menge, noch durch die Länge der Zeit ist vergeßen worden.

Wenn durch die Großmuht, wie wir vorhero bewiesen haben, das Wohl ganzer Reiche befördert

24

wird, so kann ein jeder leicht von selbst schließen, daß ein der Großmuht entgegen gesetztes Laster, die Quelle, vieler schlechten Handlungen sey, und das Gegentheil in allen Dingen würken müsse. Hier aber entstehet die Frage: welches Laster sollen wir der Großmuht entgegen setzen? Viele werden antworten: die unverschämte Niederträchtigkeit, weil diese, wenn sie auch wie jene, zuweilen Wohlthaten ausübet, dennoch immer eigennützig oder lasterhafte Absichten unter ihrem Thun und Laßen verbirgt. Dieß ist wahr. Unsere Frage ist aber: Wie soll man den letzten Hauptbegrif des gedachten Lasters nennen, welches, wenn es in einer unedlen Seele sich empor schwingt, indem es Macht über andere erhält, ihnen allen so gefährlich wird, und so großes Unheil in der Welt stiftet, wie im Gegentheil die Großmuht, wenn sie in einer tugendhaften Seele wohnt, allen Menschen Schutz und Heil verschafft? Lieben Brüder! wie wir glauben, und wie wir es aus der heiligen Schrift erweißlich machen wollen, so ist das entgegengesetzte Laster die Undankbarkeit. Und zwar ist sie es alsdenn, wenn sie zu einem solchen Grade in der Seele wächst, daß der Undankbare seinem

25

Wohlthäter für das empfangene Gute, Böses bezahlt. Was aber dieses Laster noch verschlimmert, ist, wenn er mit dem erhaltenen Guten so gar gegen seinen Wohlthäter kämpfet, und ihn damit beleidiget. Daß dieses Laster ein völliger Gegensatz der Großmuht ist, läßt sich leicht schließen. Denn, ein Großmühtiger thut Gutes, ohne vorher Gutes empfangen zu haben, oder zu gedenken, es ins künftige empfangen zu wollen, und ein Undankbarer bezahlt eine empfangene Wohlthat mit Bösem. Ein solcher Undankbarer, wird in der hebräischen Sprache, nach unserer Meynung, mit dem Worte נבל angezeigt. Wo dieses Wort in der heiligen Schrift vorkommt, da zielt es, wie wir beweisen können, allenthalben auf einen solchen Lasterhaften, der in gedachtem Grade gegen seinen Wohlthäter undankbar ist. Der Prophet Esaias sagt: Man

wird nicht mehr einen Undankbaren לנבל den Großmühtigen nennen, Cap. 32,

V. 5. Hieraus erhellet unläugbar, daß נדיב und נבל, zwey entgegengesetzte Charactere sind. Das Wort נדיב, wißen wir, bezeichnet Großmuht und Freygebigkeit; wenn nun נבל das Gegentheil

26

ist: so kann es nichts anders als die Undankbarkeit anzeigen. Wir wollen nur einige Stellen aus der heiligen Schrift zur Erläuterung unserer Rede anführen; aus diesen Stellen wird man sehen, das die Undankbarkeit in allen Dingen so verderblich für die Welt, als die Großmuht heilsam ist.

Bedenket nur, lieben Brüder! wie schlecht sich der Undankbare gegen seinem Wohlthäter aufführet, wenn letzterer aus Noht etwas von diesem lastervollen Manne erbitten muß. Als der König David, der dem Nabal viel Gutes bewiesen, Boten sandte, und ihn unter zärtlicher Begrüßung um einige wenige Erfrischungs-Speisen bitten ließ; so schlug dieser undankbare Nabal, nicht allein sein Begehren ab, sondern schalt ihn noch dazu, und hieß ihn Knecht, Rebell, u. s. w. David, sagt die Schrift, hätte das böshaste Hauß des Nabals mit dem Tode bestraft, wenn nicht die gottesfürchtige und großmühtige Abigail, ihn durch ihre weise Ueberredung davon abgehalten hätte. Sie sagte nemlich:

O mein Herr, laße sich sein Herz nicht bekümmern wegen dieses gottlosen Mannes

27

Nabat, er ist seinem Nahmen gleich, sein Nahme ist Nabal נבל, (ein Undankbarer), und Undankbarkeit ist bey ihm. 1 Buch Sam.

25, V. 25. Hier ist der Beweis, wie scheußlich sich dieses Laster zeigt gegen einen Wohlthäter, der in der Noht etwas verlanget, und daß solches mit dem Character נבל bezeichnet wird.

So heßlich der Undankbare sich nun gegen dem Wohlthäter beweiset; so gefährlich wird er der Welt durch sein Wißen, Erkenntniß der Dinge, Verstand und Beredsamkeit. Er ist daher auch undankbar gegen seinem Gott. O verfluchtes Laster! Du verspottest Weisheit, verhöhnst alle Tugend; deine wilden Gedanken sind so frech, der Allmacht deines Schöpfers, seiner Fürsicht und seiner Gerechtigkeit zu widersprechen, du bewafnest deine Schmähungen mit deinem schwachen Verstande, mit deiner eingebildeten Erkenntniß; die

weisen göttlichen Fügungen brauchst du frevelhaft als Gegenstände deines hämischen Witzes und deiner höhnischen Wohlredenheit, damit ein thörichter Hausen deinen Witz, deinen Scharfsinn und Einsichten bewundern möge; die

28

menschliche Herzen aber, die sich leicht täuschen lassen, stürztst du ins Verderben. Wer hat dir Ruchloser den Verstand und die Erkenntniß der Dinge gegeben? Dein Schöpfer, dein Gott. Du kampfest also gegen ihn, du beleidigst also deinen Wohlthäter mit dem, was er dir großmühtig geschenkt hat. O Schreckbild für großmühtigen Seelen! Auch von dir sagt der heilige Sängler: Der Undankbare

נבל sagt in seinem Herzen: es ist kein Gott.

Psalm 14, V. 1. Cap. 53, V. 1. Asaph schrie zum Herrn: Denke dieß dem Feinde, der Gott lästert, dem undankbaren Volk die deinen Nahmen spotten. Cap. 74, V. 18. Und er bat: Mache dich auf Gott! streite deinen Streit, erinnere dich derer von dem Undankbaren empfangenen Schmähungen zu jeder Zeit. V. 22. Hieraus begreift man, daß dieser Character נבל Undankbarer, den ärgsten Uebelthäter in der heiligen Schrift beygelegt wird. Als Mosis Israel bestrafte, nachdem es so viele Vorzüge von Gott erhalten, und ihn dennoch mit seinen Sünden beleidiget hatte, sagte er: willst du Gott

29

also bezahlen, du undankbares Volk נבל, das nicht weise ist. 5 Buch Mos. 38, V. 6.

Wir haben nun noch zu erweisen, daß dieses Laster sich auch in der Treue und bey Gelegenheiten, wo des Wohlthäters Leib und Leben in Gefahr stehet, verabscheuungswürdig bezeige. Abner, der großmühtige Feldherr in Israel, wurde, wie er mit dem Könige David in ein Bündniß trat, der ihm seine Befehle auftrug, da er von Joab auf dem Wege erschlagen wurde, von ihm selber beweinet. Dem Könige, der seine Großmuht und tugendhafte Seele kannte, gieng sein Tod sehr zu Herzen; er

schrie: Soll Abner den Tod eines Undankbaren sterben 2, נבל, Samuel. 23, V. 23. Und er besang seine große Seele also: Deine

Hände waren nicht gebunden, deine Füße waren nicht gefeßelt. V. 34. Hiemit druckte er die Unerschrockenheit seines Geistes aus, die in allen edlen Verrichtungen sich thätig erzeugte. Ferner: Du fielst wie einer, der in ungerechte

Hände fällt; hiedurch bewunderte er, daß dieser Mann durch eines Joabs Hände gefallen sey, da sein

30

Tod doch nur durch Mörderhände auf eine solche Art hätte entstehen können, indem ihm das Schicksal eines Ungetreuen und Undankbaren getroffen war. Hieraus ersehen wir, daß ein ungetreuer Diener gegen seinen Herrn und Wohlthäter, auch mit dem Character נבל bezeichnet wird.

Der Prophet Esaias beschreibt das Unwesen dieses Mannes also: ונבל, der Undankbare

spricht niederträchtig, und sein Herz denkt mißlich, heuchlerisch zu thun, und irrig von Gott zu reden, des Hungrigen Leib auszuleeren, und dem Durstigen seinen Trank abzubrechen. Cap. 32, V. 6. Hieraus wird erwiesen, daß ein mit diesem Character bezeichneter Mann, in allem sich schlecht bezeigt. Sein Denken, Sprechen und Thun ist verächtlich, heuchlerisch gegen Menschen, ausgelassen gegen Gott, und unbarmherzig gegen den Nothleidenden.

31

muht die edle Kraft ist, durch welche edle Männer aller Menschen Wohl befördern; die Undankbarkeit das Gegentheil ist, wenn derselben Händen Anderer Glück und Wohl anvertrauet wird, denn alsdenn ist gewiß ihr Untergang auch nicht weit. So lange die undankbare Seele noch ihres Wohlthäters benötigt ist; so lange braucht sie alle Kunstgriffe denselben durch Verstellung und Heucheley zu blenden; glaubet sie aber, alles nöthige erhascht zu haben, und dünkt sich mächtig genug zur Ausführung ihres Endzwecks, dann werden alle empfangene Wohlthaten von ihr zusammengenommen, angewendet, um ihren Wohlthäter damit zu bekämpfen. Hier hat das Laster seine größte Höhe, und hier wird es nun das Gegentheil der Großmuht. Der weiseste König

sagt: Unter dreyen zittert die Welt & c., unter einem Knecht, wenn er regieret, und unter einen Undankbaren נבל, wenn er des Brodts satt ist & c. Sprüchw. 30, V. 21. 22. Der Ausdruck, wenn er des Brodts satt ist, enthält den Gedanken, den wir sagten, die undankbare Seele wird gegen ihren Wohlthäter alödenn erst ge-

32

fährlich, wenn sie der Wohlthaten satt ist, und sie nicht mehr nöhtig hat.

Sind wir, lieben Brüder! nicht selber Zeugen, daß dieses schreckliche Bild der Undankbarkeit, wo es in einem Reiche erscheint, alle Seelen in ängstliche Verwirrung setzt? Wir sahen Leute aus einem Nichts aufsteigen, durch majestätische Güte und Milde am Ruder der Geschäfte, als vermeynte brave Steuer-Leute hingestellt. Sie genoßen eine Wohlthat des gütigen Monarchens nach der andern. Von alleu diesen Wohlthaten satt, auf dem Gipfel des Felsens sich stehen glaubend, zeigten sie sich lasterhaft, und Untugenden brachen bald auf diese, bald auf jene Art aus. Eine Furcht, die jeder lebhaft empfand, und nur stammellend ausdrücken konnte, bemeisterte sich aller getreuen Einwohner. Muht, Trost und Hofnung waren ohnmächtig, eine Furcht, die dieses lastervolle Bild in dem Innern des Herzens dunkel abschilderte, auszulöschen. Die Betrübniß hätte jeden übermanned, wenn nicht Gedanken erhabner Seelen sich schwin-

33

gend empor gehoben hätten, zu einer Hülfe, der es niemals an Macht mangelt, dem Unterdrückten bezustehen. Die Vernunft sprach: Der alle Welten erschuf, eine wunderbare Uebereinstimmung in allen Dingen verordnete, und durch der Fürsten Macht, deßen Herzen er in seiner Hand hat, gute Ordnung auf unserer Erdkugel unterhält; der wird gewiß zu rechter Zeit seines Gesalbten Herz erleuchten, diesem verderblichen Laster so zu begegnen, daß es ferner dem Thron und den Reichen sich nicht nähern dürfe.

Die Frommen erinnerten sich der Begebenheit, als Mosis der Wuht des fortreißenden Strohms ausgeseht war, wie damahls seine Schwester Mirjam von ferne stund, das Schicksal, was ihm Gott bestimmet, abzusehen; 2 Buch Mos. 2, V. 4. und daß sie es auch gewesen, die ihm nachhero das Errettungs-Mittel verschaffet. V. 7. 8. Ferner, wie Gott ihm befohlen, nach Egypten zu gehen, und sich unerschrocken gegen die stolzen Egypter zu stellen, wie damahls sein Bruder auf göttlichen Befehl in der Wüste ihn begegnet, ihm liebeich zur Hand gegangen sey, und sein frommes Herz gestärket habe. Cap. 4, V. 27. O Gott!

34

sende jetzo auch eine Mirjam, die durch ihre Klugheit und erhabene Tugenden, deinen Gesalbten und seine Reiche Errettungs-Mittel verschaffe; sende jetzo auch einen liebeichen Königs-Bruder, der durch seinen Verstand und wahre Liebe zum König und Vaterlande, das Königliche Herz zärtlich und sanftmühtig stärken könne.

O gefährliche Mittelzeit! worin die Undankbarkeit eine großmühtige Seele, die von der Tugend geleitet, auf solche Ränke nicht denkt, und keinen Verdacht hat, durch Verstellungen einnimmt. O fürchterliche Stunden! worin die Treue seufzt, die Edlen sich verbergen, und Großmuht der edlen Männer sich mit dem Schleyer der Gedult umhüllt, und von ferne einem glücklichen Augenblick, entgegen siehet. Was für ein Elend, wann die Rechtschaffenen mit gerechtem Kummer sagen müßen: Du schreckliches Bild der Undankbarkeit! behältst Du in einem Lande die Oberhand, so wirst du gewiß Gottesfurcht und Tugend wegschaffen; der überbleib den Frommen wird dein Spott seyn; Gnade, Güte, Mitleid und Barmherzigkeit, werden dir zum Scherz

35

und Gelächter dienen; der Wittwen und Waysen Thränen, werden dich nicht rühren; gegen aller Anderen Elend, wird dein Herz unempfindlich bleiben, und endlich wirst du ein von Menschen bewohntes Land, zu einer wüsten Einöde, zu einer Wohnung der wilden Thiere machen. In einer solchen Zwischenzeit, worin alles zwischen Sorgen und Hofnung lebte, konnte niemand einsehen, wer den steilen Felsen, woraus sich das Laster ohne Furcht gestellet, besteigen, und ihn in seinen Verschanzungen angreifen würde. Wer konnte glauben, daß es plözlich von seinem Gipfel bis in die Tiefe sollte niedergestürzt werden. Sollte es geschehen, urtheilten die Menschen, so müste es durch ein Wunder seyn, Die Zeit kam, das Wunder geschahe; es fand sich eine großmühtige Mirjam ein, es erschien ein weiser Königs Bruder. Wir alle sahen, daß unser Trost gegründet, und was die Vernunft zu uns gesprochen, richtig gewesen.

Die Fürsicht Gottes, das allerhelligste Auge des Herrn, das von seinem erhabensten Throne, bis aus das niedrigste Geschöpfe herabschaut, ich sage:

36

63

das Auge, welches, wo aller Menschen Fürsicht, Einsehen und Verstand Gränzen haben, mit einem Blick übersieht, versteht, und dem sich alles aufgedeckt zeigen muß; Gott, der seine Geschöpfe liebet, der den Gerechten in seinem Pfad leitet, und den Halbverdorbene von dem gänzlichem Verderben errettet; er, der König aller Könige, der an seinem Gesalbten Wunder thut, der war es, welcher am obgedachtem Tage, einige undankbare Diener des

geliebtesten Königs offenbarte. Sie schliefen geruhig, aber der Herr wachte, und entdeckte das Innerste

ihres Herzens.

In diesem Augenblick gefiel es Gott, den großmühtigen König, mit dem Geiste der Tapferkeit auszurüsten. Mitleiden und gerechter Zorn, schwungen sich zugleich empor in das zärtlichste Herz des Königs, die Treue zu belohnen, und ihre Verfolger zu bestrafen. Er beschloß und befahl. Großmühtige Helden umringten sogleich den Gesalbten Gottes, und giengen umher, wie Sterne von der Sonne erleuchtet. Herzhaft, mit Schwerdt und Seele in der Faust, vollzogen sie, den vom Thron erhaltenen

37

Befehl. Land und Einwohner sahen sich auf einmahl von dem Joche des Lasters errettet. Das Unrecht muste sich bücken, und die Undankbarkeit bedeckte sich mit Schande. Alle Rechtschaffenen schlugen ihre Augen gen Himmel, und dankten stillschweigend, mit Erstaunen, dem, der allein und zu allen Zeiten Wunder thut.

Lieben Brüder! aus dieser Begebenheit, die wir zur Ehre Gottes erzählen, können wir den Wehrt der Großmuht, die so vieler erhabenen Tharen Quelle ist, abnehmen: nemlich, daß der Großmühtige, durch zwey gegen einander gesetzte Seelenkräfte, deren er sich weißlich bedienet, seine tugendhafte Thaten ausübet. Die eine wirkt, daß er seine Hoheit herabläßt, und die andere, daß er sie erhöht. Die erstere, die wir die Demuht nennen, bewegt ihn, den gerechten Armen und Elenden zu achten, Mitleiden mit ihm zu haben, und sich seiner anzunehmen, und die letztere, die wir nachhero nennen werden, treibet ihn an, den Großen, und in Ehrenstellen sitzenden Gottlosen zu verachten, Ernst und Strenge gegen ihn zu gebrauchen. Daß

38

diese zwey entgegengesetzte Kräfte die vornehmsten Gehülffinnen der Großmuht sind, durch welche sie alle große Thaten zu verrichten, vermögend ist, wird leicht zu begreifen seyn. Man erwäge nur, daß alle große Thaten in zwoen Arten bestehen, davon die eine ist, daß man Haab und Gut darbietet, den Armen, Bedrückten und Nothleidenden zu helfen; die Unwißenden und Einfältigen durch seine Weißheit zu unterrichten und belehren; und endlich die Schwächern mit Lebensgefahr, aus ihrer Verfolger Macht zu erretten. Solches zu thun, muß der Großmühtige nohtwendig seine Hoheit herablassen. Denn, blenden ihn seine Vorzüge, um den Armen, Einfältigen, oder Schwachen, gegen den Reichthum, die Ehre, Weißheit, oder Stärke des Großen für gering zu achten, so würde sich in ihm kein Mitleiden regen, jenen mit seinem eigenen Schaden, Mühe oder Gefahr zur Hülfe zu eilen.

Die andere Quelle, woraus die großmühtigen Thaten entspringen, ist: daß ein Großmühtiger seinen Reichthum, Mühe, und Gefahr daran wagt, den Gottlosen, Ungerechten, und dem menschlichen

39

Geschlecht zum Verderben gereichenden Haufen zu bekämpfen, beherrschen, zu erniedrigen und bestrafen. Solches zu thun, muß er nohtwendig sich felbsien, wegen feiner Liebe zur Gottesfurcht und Tugend, höher, erhabener, und wichtiger schätzen, wie jene, die er aus gerechtem Eifer verfolget; denn wäre er gleichgültig gesinnet, achtete er aus Demuht den Gottlosen wie sich selbst, so würde er keine großmühtige Triebe empfinden, ihn mit seiner eigenen Gefahr zu bestreiten. Es hat auch also seine völlige Richtigkeit, daß ein gottesfürchtiger und tugendhafter Mann, diese edle Eigenschaften höher schätzen soll, als alle zeitliche Glückseligkeit, und sich in Elend und Noht erhabener, fürtrefflicher und höher fühlen müsse, als den Lasterhaften, der in Gold und Purpur gekleidet einhergeht, und eine wichtige Ehrenstelle bekleidet. Schätzet er sie nicht also, besitzt er nicht diese Tugend, so läuft er Gefahr, sie gegen ein zeitliches Glück zu vertauschen. Gott selber sagt durch seinen Propheten, daß niemand sich hochzuhalten habe, wegen seiner Vorzüge der Klugheit, Macht oder Reichthum, wenn er sie ohne kenntniß des Herrn, und ohne Ausübung der Gerechtigkeit und

40

Tugend genießt. So spricht der Herr: Es rühme sich der Kluge nicht mit seiner Klugheit, und rühme sich der Starke nicht mit seiner Stärke, und rühme sich der Reiche nicht mit seinem Reichthum; der sich rühmet, rühme sich damit, daß er mich wiße und kenne, daß ich Gott Gnade, Gericht und Gerechtigkeit auf Erden ausübe: denn an diesen habe ich meinen Wohlgefallen. Jer.

9, V. 22. 23. Hieraus erhellet, daß es nur dem tugendhaften Menschen anstehe, von sich in seinem Herzen zu halten, und sich höher wie alle Untugendhafte, sie mögen klug, stark und reich seyn, zu schätzen.

Es sind in allen Sprachen Wörter erfunden, womit man Laster und Tugenden ausdrückt; so nennet man die Kraft unserer Seele, den Trieb, uns mehr und beßer, wie unsern Nebenmenschen zu schätzen, und über ihn befehlen und herrschen zu wollen,

Hochmuht, Stotz und Herrschucht, diese sind

des Lasterhaften Leidenschaften. Wie aber, wenn sich der tugendhafte Mann, wegen seiner edlen Eigenschaften beßer und höher schätzet, als den Gott-

41

losen? Wie aber, wenn der weise Fürst zur Errettung der Gerechten, über ein gottloses Volk die Herrschaft zu erhalten sucht? Wie sollen wir solche Triebe nennen? Vielleicht sollen wir uns so ausdrücken,

daß er sich erhaben, groß oder edeldenkend

fühlet. Wir überlaßen dieses denen Sprachkündigern zu entscheiden, ihnen kömmt es zu, diesen Character zu bestimmen. Wir wollen nur beweisen, daß in den göttlichen Büchern alle Arten von Herzens-Erhöhungen, sie mögen Laster oder Tugenden seyn, mit einem und eben dieselben Wörter bemerket werden. Z. E. Hochmuht, Stolz, und Regiersucht, heißen immer גבה לב גאון גאון. Wir finden

sie zuweilen als große Laster beschrieben. Der weise

König sagt: Die Gottesfurcht haßet das Böse, den Stolz und die Herrschsucht & c. גאה

וגאון. Sprüchw. 8, V. 13. Ferner: Das hochmühtige

Herz גבה לב ist ein Greuel vor

Gott. Cap. 16, V. 5. Dahingegen finden wir sie auch als erhabene Tugenden beschrieben. Gott sagte zum frommen Hiob: Wenn du eine Macht

wie Gott hast, und Mit einer Stimme wie er donnern kannst, so ziere dich mit Beherr-

42

schung und Hoheit וגבה וגאון, kleide dich in Fürtreflichkeit und Vorzüglichkeit, ergieße den Grimm Leines Zorns, schaue jeden Hochmühtigen גאה und erniedrige ihn, unterdrücke den Stolzen גאה, und verstoße die Bösewichter, die sich sicher glauben; verstecke sie in der Erde, ihr Angesicht verbirg im Verhältniß: denn will ich dich auch loben, daß dir deine Rechte hilft. Hiob 40, V.

9, 10. 11. 12. 13. 14. Hieraus ersehen wir, daß die nehmlichen Worte וגבה וגאון, die sonst Hochmuht und Regiersucht bedeuten, allhier als Eigenschaften Gottes, denen ein tugendhafter Mann nachahmen soll, gebraucht sind; weil sie, wenn sie zu rechter Zeit und Stelle angewendet werden, edle Dienerinnen der Gerechtigkeit abgeben. Auf eben diese Art heißt es von dem frommen König Josaphat, wenn die Schrift seine großmühtige Thaten erzählt: und

sein Herz war hoch וגבה לבו in den göttlichen Wegen. 2 Chron. 17, V. 6. Hier ist eben der Character גבה לב, welcher sonst Stolz und Hochtnuht bedeutet, weil er ihn in denen Wezen Gottes gebraucht, als eine erhabene Tugend an-

43

geschrieben. Wir könnten noch viele dergleichen Beweise beybringen, die wir aber wegen Kürze der Zeit weglassen, und nur anmerken, daß die Heilige Sprache mit wahren Grunde alle Arten von Erhöhungen des Herzens, sie mögen tugend- oder lasterhaft seyn, durch einerley Charaktere ausdrückt, weil alle Erhöhungen im menschlichen Herzen aus einer und eben derselben Seelenkraft, die in uns den Trieb zu Erhöhungen wirket, entstehen. Der Unterschied, ob sie gut oder böse werden, hängt lediglich von dem Menschen selbst ab. In des Weisen Herz würkt dieser Trieb hoch zu seyn in denen göttlichen Wegen, und ihm kommen wegen dieser Hoheit größere Pflichten zu, als denen, die nicht so tugendhaft, sind. Er ist stolz gegen das Laster, und sucht die Herrschaft über Gottlose zu erhalten, um die Welt von ihrem Joche zu befreyen.

Im Gegentheil erregt in des Tohren Herz dieser Trieb Hochmuht gegen den Armen, Stolz gegen Tugend und Weißheit, Regiersucht, um seinen nnbändigen Stolz zu sättigen, und Macht zu haben, seine Laster ausüben zu können. Weil nun alles

44

aus einer Quelle hervor quillt, so sind'in einer Sprache, worin der spricht, der selbst die Seelen gebildet, alle Arten von Erhöhungen des Herzens, gute und böse, mit einem und eben demselben Character genennet, weil die Charaktere auf die Seelenkräfte ihre Beziehung haben, und nicht auf die Absichten, wozn sie gebraucht werden. Das Letztere erfährt man aus dem Erfolg und den Beywörtern, die dazu gesetzt werden.

In meinem gedruckten Werk גן נעול, habe ich eine Abhandlung über die Seelenkräfte geschrieben, wovon ich

hier nur eine Stelle kürzlich anführen will zur Erläuterung dieser Rede. Ich sage daselbst an einem gewitzten Orte: "Alle unsere Seelenkräfte sind gut, auch die, welche nach des Uebereilten Meynung böse zu seyn scheinen, find es nicht; Gott grub sie alle in unsere Seele, daß sie der Weisheit Dienerinnen seyn sollten. Die Weißheit selbst ist die Regel des Lebens, die Gott allein offenbaret hat, und allein offenbaren kann. Eine jede Seelenkraft ist von der Weisheit vorgeschrieben, wenn, und wozu sie in der Menschen

45

"Herz sich würksam zeigen soll, damit sie thätlich ihre Verrichtung ausübe. Aber leider! die Menschen gehorchen der Weißheit nicht, und lassen ihre Kräfte nach dem Willen ihres Herzens aufsteigen und würken, darum sagt die heilige

Schrift: Die Bildungen im menschlichen Herzen sind böse 1 יצר לב האדם. Buch

Mosis 8, V. 21. Sie sagt nicht: Der Menschen Seele נפש האדם ist böse. Nein, aller Menschen Seelen sind gut, der Unterschied liegt in denen Bildern in dem Herzen, welche nach unserer Meynung das Wort יצר anzeigt. Keine Leidenschaft kann ohne vorhergegangenen Bilde in dem Herzen entstehen. Hier unterscheidet sich der Gute von dem Bösen, der Gerechte von dem Ungerechten, u. s. w. Alle lieben, alle haßen, alle sind hochmühtig, alle dehmühtig, u. s. m. Nur dieser liebet seinen Schöpfer und was gut ist, und jener liebt Bösewichter und Wollust; jener haßt Betrug, und dieser Gerechtigkeit; dieser bezeigt sich hochmühtig gegen die Stolzen und Ungerechten, und jener gegen den Frommen und Gerechtesten; jener ist demühtig gegen die Armen

46

und Waysen, und dieser gegen den, von welchem er die Ausführung seiner Uebelthaten erwartet, u. s. f.

Wir müssen nun, nachdem wir etwas vom Hochmuht und Stolz zur Erläuterung gesaget, auch von der entgegengesetzten Seelenkraft, nemlich von der Demuht, die in der heiligen Schrift mit dem Worte ענוה bezeichnet wird, reden. In obgedachtem Werke, habe ich auch eine Abhandlung über diese geschrieben. Jetzo wollen wir nur etwas Weniges davon erwehnen, und anmerken, daß der welcher eben nicht hochmühtig ist גאה, darum doch nicht ענו demühtiger genennet werden könne; und daß die Demuht auch nicht darin bestehe, daß ein großer Mann, der mit vielen Vorzügen der Seele begabt ist, seine Vorzüge für nichts achtet, und in seiner Einbildungskraft allen andern sich gleich stellet, denn dieses wäre eine thörichte Einbildung und keine Wahrheit. Ein großer Mann muß seine Vorzüge erkennen, seinem Schöpfer dafür danken, seine Pflichten ausüben, und durch Wohlthaten selbige verherrlichen. Die wahre Demuht ist ei-

47

gentlich die Quelle aller Güte des Herzens. Der wahre große Mann hat die Kraft, sich bis zu dem niedrigsten seiner Nebenmenschen herunter zu laßen, eines jeden Stand zu empfinden, und alle gütig, mild, leutselig, barmherzig, erträglich zu begegnen, und zu gleicher Zeit seine Vorzüge zu erkennen, sich durch Herablaßung seines Herzens den geringsten Menschen wehrt zu schätzen, und ihm alles mögliches Gute wiederfahren zu laßen. Dieses reizende Bild der Demuht aber ist so selten vollkommen in einer großen Seele anzutressen, daß die heilige Schrift solches an dem Erhabensten unter allen Menschen preiset. 4 Buch Mos. 12, V. 3. Und außer das die Vernunft es bewährt, es müsse eine Eigenschaft Gottes seyn, so sagt es auch der heilige Sänger: Und deine Demuht וענותך

ists, die mich groß macht.

Psalm. 18, V. 36.

Lieben Brüder! unser geringer Vortrag von Hoheit und Demuht, dienet zu einem unbefleckten Spiegel, das Bildnis der Großmuht, womit Gott die Seelen seiner Geliebten begabt, zu erkennen; sie selber aber ist der edle Trieb, andern Men-

48

schen ohne allen Eigennutz, und mit eigener Gefahr zu dienen. Hoheit und Demuht sind es, die diesen erhabenen Trieb zu großen Unternehmungen würken. Aus der ersteren strömt Ernst und gerechter Zorn, und aus der letzteren fließt Güte und Mitleiden. Diese Tugenden waren es auch, womit unser geliebter Monarch, in obgedachter wundervollen Nacht sich zierte, und in dem Augenblick bewafnete, als ihm der Schöpfer mit dem Geiste der Großmuht, seinen Reichen durch eine ernsthafte Entschließung zu Hülfe zu eilen, in Gnaden unterstützte. Es ist nur einem Oberhaupt des Volks allein die Ausführung solcher großen Dinge vorbehalten, und diesem allein befiehlt eö auch Gott in der heiligen Schrift; welches wir aus derselben nach Anleitung unseres Vorberichts, jetzo näher erklären wollen.

Die Schrift befiehlt dem König über Israel, daß er das Buch des Gesetzes neben sich haben, und seine

Lebenszeit darin lesen solle, damit er lerne Gott

seinen Herrn fürchten, die Gespräche des Gesetzbuchs inne, und alle Gesetze zu hand-

49

haben. 5 Buch Mosis 17, V. 19. In diesen dreyen Abtheilungen ist alles enthalten, was einem Könige von Seiten Gottes anbefohlen werden kann. Nemlich:

I. Gott seinen Herrn fürchten. Diese

Ehrfurcht erfordert, daß er viele Einsichten in die erhabensten Wissenschaften besitze, wodurch die Ehre Gottes dem Menschen bekannt wirb, wie der weise König sagt: alsdenn wirst Du die Ehrfurcht Gottes verstehen, und die Erkenntniß des Herrn finden. Sprüchw. 2, V. 6.

2. Die Gespräche des Gesetzes inne

hüben. Hiezu wird erfordert eine wahre Neigung zur Weißheit, und fleißiges Lesen der heiligen Schrift, daß er alles wohl faße. Und

3. Alle Gesetze zu handhaben. Dieses

übertrifft noch das vorige, und erfordert eine Selbstbemeisterung, damit er nicht seinen natürlichen Herzensbildungen nachhänge, sondern alle seine Seelen-

50

kräfte anwende, so zu thun, wie es die Gesetze ihm vorschreiben.

Die heilige Schrift läßt es bey diesen dreyen Abtheilungen nicht bewenden, sondern fügt noch hinzu: daß er sein Herz nicht erhöhe über seinen Brüdern, und daß er nicht abwetche von dem Befehl rechts oder links & c. 5 Buch Mos.

17, V. 20. Hier ist die Frage:

I. Warum sagt die Schrift nicht deutlich,

daß er nicht stolz seyn solle?

2. Ist nicht der Zusatz über seine Brüder,

überflüssig?

3. Welcher Befehl ist es, wovon es heißt,

daß er nicht davon abweichen solle? Hierunter können nicht die Befehle verstanden werden, die im göttlichen Gesetzbuch stehen; denn diese sind schon mit in der dritten Abtheilung des vorigen Verses inbegriffen. Er spricht auch nicht von Befehlen,

51

sondern on dem Befehl, als wenn nur von einem einzigen die Rede wäre. Dieses alles ist so zu beantworten: Weil der Inhalt der ersten dreyen Abtheilungen Pflichten in sich faßt, die ein jeder Diener Gottes zu beobachten hat; der Fürsten und Beherrscher Pflichten aber, wegen ihrer Größe weit ausgedehnter als anderer Menschen Verbindlichkeiten sind, so befiehlt Gott dem Könige, der, wie wir im Anfänge unserer Rede gesagt, mit einer großmühtigen Seele begabt ist, noch zwo andere Arten von Pflichten, die er mehr als alle seine Unterthanen zu beobachten schuldig ist. Diese bestehen in obgedachter wahren Demuht, und in der weisen Hoheit, als die

vornehmsten Begleiterinnen der Grossmuht, und diese enthalten die zwo Abtheilungen des zweyten Verses. Die erste Abtheilung bestehet darin, daß er

sein Herz nicht erhöhe über seine Brüder.

Dieses schildert sürtreflich die wahre Demuht ab, daß er nemlich nicht seine Brüder, worunter alle seine, treue Unterthanen verstanden werden, gegen seine Hoheit für zu gering in seiner Seele achtet.

52

Es ist damit nicht genug, daß er nicht stolz ist, sondern er soll durch gütige Demuht sein Herz so herablaßen,

daß es aller Menschen Herzen gleich bleibe, damit niemand ihm zu klein scheine, um Mitleid und Güte an ihm verschwenden zu dürfen. Wir beziehen uns auf dasjenige, was wir von der wahren Demuht schon gesagt haben.

Die zwote Abtheilung befiehlt ihm die weise Hoheit, die er gegen die stolzen Thoren und Bösewichter gebrauchen soll, um sie zu beherrschen, zu erniedrigen und zu bestrafen, wenn ihm ein göttlicher Befehl dazu antreibt. Er soll weder aus Gefahr oder Mitleid sehen bey einer Gelegenheit, wo ihm die Weißheit die Hoheit anbefiehlt, und er darf nicht sagen: alle meine Brüder sind zu weichlich, dieses zu vollziehen; ich bin nicht mehr wie sie, so will ich es auch unvollzogen laßen. Nein, alsdenn taugt die Demuht nichts. Er selber ist schuldig und verbunden, standhaft den göttlichen Befehl zu vollziehen. Hierauf zielt der Text, Und daß er nicht abweiche

von dem Befehl & c. Das ist, ob-

53

gleich ihm die Demuht anbefohlen wird, so gilt dieses nur in Hinsicht seiner frommen Brüder, nicht aber von solchen, die ein göttlicher Befehl von der mitleidigen Begegnung ausschließt. Gegen diese, muß er als König und Oberhaupt des Volks, großmühtig denselben vollziehen.

Ein wahres Exempel liest uns die heilige Schrift selber. Als Saul zum König erkoren worden war, ließ ihm Gott eine der großmühtigsten Thaten durch den Propheten Samuel auftragen, die darin bestund, daß er die Feinde Gottes, die Amaleckiter, mit allem was er bey ihnen fände, vertilgen sollte, ohne im geringsten Mitleiden zu haben. Saul versündigte sich, weil er mit Agag und einigen Gütern Mitleiden hatte; dieses mißfiel Gott, und ließ durch den Propheten ihm seine Sünde Vorhalten. Der Prophet redete ihn mit folgenden Worten an:

Obschon du dich klein in deinen Augen hältst, so bist du doch das Haupt der Stämme Israel, und Gott salbte dich zum König über Israel. I) Buch Samuel. 15,

54

V. 17. Diese Vorrede des Propheten, scheint vielleicht vielen Lesern unnötig zu seyn: allein sie enthält alles obgesagte. Der Prophet will sagen: ich gestehe es dir zu, daß du die Tugend besitzest, dich in deinen Augen klein zu achten, so wie Gott dir die Demuht anbefohlen; du hättest aber auch betrachten sollen, daß du das Haupt der Stämme Israel bist, und von Gott zum König gesalbet worden, wegen deiner großmühtigen Seele, die der Hert gebildet und kennet, und es also deine Pflicht gewesen wäre, Gottes Befehl mit weiser Hoheit zu vollziehen, wie dir anbefohlen war, und nicht deinen Brüdern zu gleichen, und wie sie Mitleid und Feigheit blicken zu laßen.

In meiner Uebersetzung des Buchs der Weißheit, in der dabey angesügten Erklärung, habe ich dieses Capitel des Samuels, worin sehr sinnreiche und weise Sprüche enthalten sind, ausführlich erörtert.

55

Wir wollen uns nun wieder zu jenem freudigen Tag wenden, woran der Gott aller Großmühtigen unserm allernädigsten König, den Geist der Großmuht verliehen, um seinen Reichen zu Hülfe zu eilen, und wollen sagen, wie Melchisedeck, der König von Salem, zu unserm großmühtigen Vater Abraham wie er als Ueberwinder der vier Könige mit Gefangenen und Beute zurück kam, sprach, indem er ihn grüßte:

Gebenedeyet sey Abraham von dem aller, höchsten Gott, deßen Himmel und Erde eigen sind. I Buch Mosis 14, V. 19. In diesen Worten verglich er Abrahams großmühtige That, da er ohne Eigennutz sich für andere in Lebensgefahr gewagt hatte, mit den Wohlthaten des Schöpfers. Ihm ist Himmel und Erde eigen; Er braucht also keines andern, und hilft einem jeden seiner Geschöpfe. Weil er nun aber durch Großmuht Gott nachahmte, so sollte er dafür gesegnet und belohnt werden, und aus solcher Ursache sagt unser Text: Die Beschützer

der Welt sind des Herrn.

56

Darum flehen wir auch zu dir, allmächtiger Gott! segne unsern huldreichen König, den du so wunderbar mit der Gabe der Großmuht, in dem Augenblick, der dir allein bewußt war, begabt, und Ihn mit der erhabensten Entschließung ausgerüstet hast, viele tausend traurige Herzen in Freude zu versetzen; kröne Ihm mit der Hoheit, die Könige zieret, bis in sein spätestes Alter. Laß Ihm zu allen Zeiten mit solchen großmühtigen Rächten und Helden umgeben seyn, wie die waren, die du in der wichtigen Stunde, als Werkzeuge deines weisen Gerichts, dem Gesalbten sandtest. Am Tage der Belohnung, wenn du alle Großmühtigen unter den Völkern berufen wirst, alsdann belohne unsern Monarchen, der gütig, menschenfreundlich, und als der

geliebteste König in aller Menschen Herzen verehret wird. Belohne die heldenmühtige Treue der erhabenen Seelen und der edlen Männer, die ihre Großmuht und tugendhafte Gesinnung in der That, trotz allen drohenden Gefahren bewiesen haben.

Gebenedeyet seyst du Gott! der du so sichtbar

Wunder thust, der du die verborgenen Anschläge sie-

57

hest, und deinen Gerechten offenbarest, was sie zu ihrer Sicherheit und Frieden wissen sollen, und der du auch unserm Könige die Anschläge seiner Gegner entdeckt hast, daß er sich ihrer versichern könnte. Wir können dich jetzo preisen, so wie ehemals der fromme Melchisedeck dich in Gegenwart deines geliebten Abrahams lobte und sprach: Gebenedeyet

sey der allerhöchste Gott, der deine Beleidiger in deine Hände geliefert hat. I Buch

Mosis 14, V. 20.

58

Gebet.

Gott! du schusst durch deine Allmacht und unergründlichen Raht, Himmel und Erde; dem Winde und Waßer; den Bergen und Hügeln gabst du Gewicht und Maaß. Den Menschen bildetest Du mit Deiner Weißheit, und verliehest ihm das Vermögen, Gutes und Böses thun zu können, damit er das Gute wähle, und sich Dir gefällig mache. Weil Du aber sahest, daß seine Herzens-Neigungen dem Bösen nachhängen, Tugend und Weißheit zu verachten, und einer den andern verschlingen würde: so befahest Du Fürsten und Königen, sie zu beherrschen. Du bist es, der sie noch aus verschiedenen Dir bewußten Stämmen emporziehst; denn Du Gott allein kennest aller Menschen Herzen. Sie sind Deine Stadthalter auf Erden, die Deinen heiligen Willen vollziehen sollen. Du giebst ihnen Macht, den Muhtwillen der Boßhaften zu steuern, den strafbaren Bösewichtern Einhalt zu thun, denen verlassenen Armen zu helsen, und die Gerechten zu beschützen.

59

So wie Du die Sonne, als eine Quelle zur Erhaltung aller irrdischen Geschöpfe verordnet, und das Herz den Menschen zu seiner Lebens-Quelle bestimmt hast, also setzest Du jedem Lande seinen Beherrscher, zur Quelle des Heils und der Glückseligkeit der Einwohner. Deine Engel lagern sich um Deine Auserwählten, sie vor allem Uebel zu bewahren: damit nicht durch ihren Fall das Volk, wie Schaafe, die keinen Hirten haben, durch die Gewalt der Bösewichter zerstreuet werden mögen.

Darum, o Gott! die Dich fürchten, haben auch Ehrfurcht für ihren König, und die Dich erkennen, freuen sich über ihr Wohl, wie Deine heilige Schrift sagt: mein Sohn! fürchte Gott und den König, und menge dich nicht unter denen, die Veränderungen suchen. Du bist es auch, der der Könige Ehre von ihrer Widersacher Händen fordert; darum hast Du, o Gott! das Verbrechen der ungetreuen Bedienten, die gegen des Königs Ehre gehandelt, entdeckt. Du sahest ihr Verbrechen, und ihr Zischen stieg zu Deinen Ohren. Sie thaten alles ins geheim, aber Du brachtest ihr Geheimniß an die Sonne; denn wer kann seine Ent-

60

schließungen vor Dir verbergen. Wehe denen, sagt Dein Prophet, die in der Tiefe ihren Raht vor Gott verbergen, im Finstern handeln und sagen: Wer siehet und wer kennet uns. Die Untreuen glaubten sich sicher; dachten nicht, daß sie fallen konnten; vielweniger, daß ihr Fall schon so nahe war. Aber in einem Augenblicke verstörtest Du ihre Anschläge, Deinen Liebling vom drohendem Nebel zu bewahren, und seine Reiche und Unterthanen vom Verderben zu erretten.

Wir kommen dahero heute vor Dir, Gott, unser Herr! der Du über alle Lobsprüche erhaben bist, Deinem geheiligten Nahmen zu danken wegen dieser Wunderthat. Wer kann, o König aller Völker! Deine unvergleichliche Weißheit und Gerechtigkeit betrachten, ohne von Ehrfurcht gerührt zu werden. Du zeigtest, daß Du denen Gerechten hilfst, und die Empörer in ihrer List fängst.

O! wie sehr schätzen wir die Gnade, die Du dem Könige, Deinen Geliebten, und seinen

Reichen erwiesen hast. Denen, die im Finstern giengen, wurde durch die Ausführung Deines Be-

61

fehles auf einmal Helle; alles Grauen verwandelte sich in Freude, und Furcht in Jauchzen. Das alles hast Du Gott! gethan, denn Dir und Deiner Thaten ist keiner gleich.

Herr! der Du solche Wunder an Deinem Gesalbten und seinen Reichen bewiesen, segne hinführo unsern Geliebten, König Christian den Siebenden. Befiehl Deinen Engeln, ihn auf allen seinen Wegen zu bewahren. Laß ihn unter Deiner Obhut immer Schutz finden, und sein Herz zu Dir gerichtet seyn Du seyst mit ihm bis in das späteste Alter. Er sey wie ein Baum, deßen Schatten erquicket. Erleuchte ihn mit Verstand und Einsicht, womit Du die Regenten erleuchtest; damit sein Königliches Scepter ein Scepter der Gerechtigkeit bleibe. Du bist der Raht, so führe ihn denn durch Deinen Raht, damit niemand widerstehe, was Du mit ihm beschloßenz und die sich gegen ihn auflehnen, ihr Vorhaben zu Schanden werde. Du bist der Gott

62

des Friedens; o so sende den Frieden in seine Seele, in seine Palläste und in seine Reiche. Bestreite die, die wieder ihm streiten; und bekriege die, die ihm bekriegen. Von Dir kömmt Reichthum

und Ehre; O vergrößere seine Ehre durch Deine Hülse, und laß ihn an Ehre und Reichthum seine Vorfahren übertreffen. Seinen Königlichen

Sohn, dem Kron-Prinzen Friederich, segne mit Deiner Gnade, daß er weise aufwachse, und ein weiser Sohn, der seinem Vater erfreuet, und ein hoffnungsvoller Prinz für alle Unterthanen werde.

Die Königin Juliana Maria, die

Zierde der Tugend, sättige mit langem Leben. Sie bauet das Hauß mit Weißheit, und durch ihre erhabene Tugend blühet Hülfe im Lande. Laß

sie sich freuen mit ihrem großen Sohn, dem Prinzen Friederich, der zur Seite des Königs Recht und Gerechtigkeit übet. Wie gut, wie herrlich ist nicht die Eintracht zwischen wise Brüder.

Erinnere Dich der Prinzeßinn Charlotta Amalia, die von ihrer Jugend an niemahls von

63

der Tugend abgewichen ist, und der Armen und Nohtdürstigen Kummer durch ihre Mildthätigkeit gelindert hat.

Vergiß nicht, diejenigen getreuen Diener des Königs zu belohnen, welche Werkzeuge Deines weisen Gerichts gewesen sind; sie nahmen Schwerdt und Seele in ihrer Hand, Deinen Willen einmühtig zu vollziehen, und Du sandtest Deine Engel vor ihnen Her.

O Gott! erhöre alle Wünsche der Einwohner dieser Reiche, die für das Wohl ihres Königs und seiner Staaten Dich anstehen, und erhöre das Gebet Deines Volks Israel, welches mit aufrichtigem Herzen es vor Dir verrichtet. Mache uns so glücklich, daß wir noch in unsern Zeiten in Deinem heiligen Tempel, heilige Hände zu Dir ausheben, um dort für das großmühtige Königliche Hauß Dich anzufleben! Amen.

64

1

**Forklaring over
Esaiaë 47. Capitel
fra det
1ste til 9de Vers.
indsendt fra Landet**

og nu til Trykken befordret.

Kiøbenhavn 1772, Trykt og findes tilkiøbs hos Johan Rudolph Thiele, boende i store Helliggieststræde.

2
3

Bøn for Prædiken Herre helligste Gud! retfærdigste Dommere! Du som fortærer Sodoms Synder og brænder Gomorrhæ Vederstyggeligheder, hvo kan skiule Overtrædelser for Dit Ansigt og hvo kan flye for Din Aand? — Din Dom opsluger de Ugudelige og Din høyre Haand er over de Hofmodige, men Du giemmer det gode for de Oprigtige og

4

er en Skiold for dem som vandre ustraffeligen! Lær os Herre at kiende Dine Veye og at giemme Dine Bud, lad ey de vanvittiges Afvendelse, slaae os ihiel og Daarers Tryghed forderve os. Lad os ey ligne Babels Dotter, hvis Blussel skal blottes og hvis Skam skal sees, thi Din Æres Majestet er ufordragelig og den Vrede Du truer Syndere med, er utaalelig; ney lad os Gud see Din Salighed og, alle Slægter skulle prise Dig. Lær os at Fjende vore Hierters Afvigelse og at søge Dig om Naade. Lad os med Ninive Indbyggere, i Støv og Aske bede om Din Naade og Du skal bønhøre os. Forgiæves ville vi skiule vore Hierters onde Raad for Dig Du Alseende', thi Dine Øyne ere aabne over alle Menneskers Børns Veye, til at give enhver efter sine Veye og efter sine Idrætters Frugt. Herre, barmhertige, miskundelige og langmodige Gud, Du som haver tilsagt Maade og Salighed for de Syndere som omvende sig, høye de Steen haar-

5

des Hjerter iblandt os, lær dem o! Herre at kiende sine Synder og angre sine Afvigelse, paa det de ey skulle blive bortkastede fra Dit Ansigt, paa det de ey naar Dagen kommer der brænder som Ovnen sulle blive som Straae. — Herre Du beviser os saa megen Godhed, og vi ere langt ringere end Din Miskundhed, Du tænker paa os Herre thi vi ere Dine Hænders Gierninger, Du udfrier os paa en ond Dag og Du frelser os af vore Fienders Haand. Min Gud, vor Konge, vi skulle ophøye Dig og love Dit Navn evindeligen, vi skulle fortælle Dine Gierninger fra Slægt til Slægt, vi skulle kundgiøre Din Vælde for Menneskens Børn, alt Kiød skal love Dit hellige Navn, thi Du er den som giver Konger Frelse og udlod David Din Tienere fra et ondt Sværd. —

Dig Herre, Dig være Lov, Priis og Ære, alle Slægter skulle fortælle Din Ære og hele Jorden Din Lov, thi Du, Du er vor Konge og Du skal

6

regiere fra Slægt til Slægt, Hallelujah! Amen.

Texten.

Esaia 47 E. fra 1te til 9de Vers.

Nedstiig og sæt Lig i Støv, Jomfrue Babels Dotter! sæt dig paa Jorden, her er ingen Throne du Chaldæers Dotter! thi du skal ikke mere komme dem til, at de skal kalde dig en om og kræsen! Tag Møller og maal Meel; blot din Lok, gjør Skienklerne bare, blot Laarene, gak over Floderne. Din Blussel skat blottes, ja din Skam al sees; jeg vil Hevne mig og ikke falde an paa (dig) som et Menneske. Vor Gienløvers Navn er Herre Zebaath; Israels Hellige. Sid tiendes og gak i mørket du Chaldæers Dotter! thi du skal ikke blive ved at kaldes en Dronning over Niger! Jeg

7

var vred imod mit Folk, jeg vanhelligede min Arv og gav den i din Haand, du beviste dem ikke Barmhertighed, du gjorde dit Aagsaare svart over en gammel. Og du sagde: jeg skal være en Dronning Evindeligen; indtil (nu) haver du ikke lagt det paa dit Hierte, du haver ey kommet det sidste deraf ihu. Saa hør nu dette du Vellystige! som boer tryggeligen, som siger i sit Hierte, jeg (er det) og ingen ydermeere uden mig; jeg skal ikke sidde Enke og ey vide (hvad det er) at vorde Barnløs.

Indgang.

herrens Ansigt er imod dem som gjøre ondt, at udrydde deres Ihukomelse af Jorden. Saaledes taler David i Psalm 341, 17 Vers. Ondskab sin viske Løn, ligesom Træet bær den bringer sin visse Løn, ligesom Træer bær sin Frugt. Vel taaler den langmodige Gud at Ondskab

8

til en Tid kan blomstre; vel kan en Asaph i Psalm 73. forarge sig over De ugudeliges verdslige Lyksalighed,

vel kan Daaren ofte sige i sit Hierte, der er ingen Gud. Psalm 14, V. 18. Vel kan den ugudelige gaae frem og Skarn ophøyes iblandt Menneskens Børn af Psalm 12, Vers 9. Men dog skeer alt dette ikkun til en Tid. Naar Æblet er modent, falder det fra Stammen, naar høst: Tiden er, skal Herren rense Hveden og opbrænde Klinten. Evang. Math. 13. Naar Korah, Dathan og Abiram knurre for meget imod Herren, da opsluger Jorden dem Levende, 4 Mos. B. 16 C. naar Nebucad« nezars Hovmod bliver for stor, da forkynder. Den hellige af Himlene hans Straf. Naar Balthazar bliver for vellystig, da skriver Haanden paa Veggen hans Dom. Proph. Dan. 4 og 5 C. Saaledes taaler vel den langmodige Gud, til en Tid de ugudeliges Fremgang, deels for derved at give dem Tid og Rum til Omvendelse, thi Gud vil ey Synderes Død men at de skulle omvende sig og komme til Sandheds Erkiendelse. Den Ugudelige aflade fra sin Vey og den som ilde gjør fra sine Tanker og omvende sig til Herren, faa stal han miskunde sig over ham, thi hos hannem er megen Forladelse, siger Guds Aand ved Propheten Esaiam i det 55 C. 6

9

og 7de Vers. Deels tillader Gud den Ugudelige nogen Tid at fremture, for derved som et Riis at straffe og advare det afvigende Folk. Saaledes tillod Gud de knurrende Israeliter at bides af gloende Slinger. 4 Mof. B. 21 C. Saaledes gav han dem ofte i sine Fienders Hænder lod dem sukke i Babylons Trældom og bukke under Assyrernes Aag. Men som en kierlig Fader ofte brænder Det Riis hvor med han har tugtet, saaledes gjør og Herren med de ugudelige; Herren skal see ad ham, thi han seer at hans Dag kommer: hedder det i Psalm 37, V. 13. Naar Herren vil frelse Elisa, da staaer han de Syrier med Blindhed og deres egen Angest forfærder dem, naar han vil redde det i udhungrede Samaria. 2 Kong. 6 og 7de C. Og om end Gud ikke alletider udfører sine Rerfærdigheds Domme her i Verden, om han mellem hvert, lader een og anden ugudelig Simei, føre sine graae Haar med Fred i Graven, om han end mellem hvort forbeholder sin Straf til hin Dag, til den Dag der kommer som en Tyv om Natten, 2 Petri 3 C. til den Dag der kommer som en Snare over alle dem som boe paa Jorden, Ev. Luc. 21 C. saa skal dog Straffen vist komme, thi overtrædere stal ødelegges tilsammen og den ugudelige udryddes paa det

10

sidste af Psalm 37, V. 38. men omendskiønt, Straffen hviler over den ugudeliges Hoved, skiønt Øxen ligger allerede hos Roden af Træet. Math. Ev. 3 C. V. 10. Saa er dog den langmodige Gud, tillige faa barmhiertig; faa naaderig, at han ey bortrykker alle Tider Synderen, midt i sine Dage; Herren er god og oprigtig, derfor underviser han Synderen paa Veyen, siger David i På, 25, Vers 7. Gud er Troefasthed og uden Uretfærdighed, er han retfærdig, hedder der i 5 Mos. B. 32, C. V. 5. Herren er oprigtig og der er ikke Uret i ham i Psalm den 92, V. 16. Han giver os ey allene Tid til Omvendelse, men han advarer os tillige at afstaae fra Synden, at omvende os og undgaae den tilkommende Dom. Samvigtighedens Lov er skreven i alle Menneskers Hierrer dens Advarsel er tilstrækkelig nok, naar vi ey ville være døve imod den som Otterslangen imod en Maneres Røst. Gud advarede fordem Israeliterne og Hedningene ved sine Propheter, men da Guds Ord er daglig iblandt os Da vi have er fast prophetisk Ord, 2 Ep. Pet. 1 C. V. 19. og da vi have Mosen og Propheterne, faa lader os høre dem. Ev. Luc. 16 C. 29 V.

11

Vi ville uden nogen videre Fortale begive os til vor Text, hvoraf vi seer Herren truer Babylon med dens Ødelæggelse, og af denne Text ville vi uddrage til Betragtning følgende 3de Hoved Stykker: nemlig

1) Hvormed Babels Dotter trues?

2) Hvo der truer Hende? 3) Hvorfore den trues ?

Angaaende det 1ste Stykke nemlig: hvormed Babels Dotter trues, da trues den a) med sin Vældes og Herredømes b) med sin Friheds. c) med sin Æres, Forliis. Det hedder strax i Begyndelsen af vor Text: nedstig og sæt dig i Støvet Jomfrue Babels Dotter, her er ingen Throne du Chaldæers Dotter, mand skal ey mere kalde dig en om en kræsen. — Her giver Guds Aand ved Propheten tilkiende: ar Babylonierne skulde miste deres Herredomme, at den Stad Babylon der havde været som en Droning og Herskerinde skulde nu fornedres at det skulle saae den som Propheten Jeremias siger: forneder Eder sidder ned, thi Eders Hoved Smykker ere nedfaldne (ja) Eders deylige Krone. 13 E. V. 18. og som der staaer i Begrædelsens

12

Bogs 5 C. V. 16. vort Hoveds Krone er affalden, vee os nu, thi vi have syndet, og som der hedder hos Ezechiel: Saa sagde den Herre Herre tag bort Huen og løft Kronen af 21 C. V. 26. Den stulle nedstige og sætte sig i Støvet, herved tilkiende gives dens dybe Fornedrelse Det var en Skik hos de gamle, ved bedrøvelige Tilfælde, ak sætte sig i Støv og Aske , at strø Støv paa deres Hoveder m. m. for derved at betegne sin Sorrigs Hæftighed og Fornedrelses Dybhed. Saaledes sadte den fromme Job sig i Asken, da han havde mistet sin Rigdom, glæde og Sundhed, af Jobs B. 2 C. V. 8. Saaledes sadte Niniviterne sig i Asken, da Jonas havde forkyndet deres Straf af Jon. Proph. B. 3 C. O! mit Folkets Dotter ombind en Sæk og velt dig Asken og gjør dig Sorg siger Jeremias i det 6 C. 26 V. Saaledes skulde nu og Babels Dotter fornederes fra

Mægtighed til Uselhed, fra Thronen til Støvet fra en Dronning til en Slavinde. Hun som før havde været en øm og kræsen, ja som der staaer i 5 Mos. B. 28 C. 26 V. saa øm og kræsen at hun haver ikke forsøgt at sætte sin Fodsaale paa Jorden, hun skulde nu ike allene miste sin Throne sit Herredømme, men og b) sin Frihed og komme i en haanlig Trældom, hvilken betegnes med de Ord Texten:

13

tag Møllen' og maal Meel. Det var en Skik iblandt de Tidens Folk, at Slaver fangene og saadane som mistede deres Frihed,

bleve brugte til at arbejde i Mølle Husene.

Da Samson var grebet af Philisterne, maatte han male i Fangernes Huus, Dom.

B. 16. C. Tieneste Qvindens første fødte Søn som er bag Møllerne hedder det i 2 Mos. B. 11 C. V. 5. hvilken i samme Bogs 12te

C. 29 V. kaldes den fangnes første fødte i Fængslets Huus. At arbejde i Møllerne var altsaa ey allene, et slavisk et Trældoms Arbejde, men en haard og haaelig Straf og denne forkyndes just Babels Dotter, den ømme den kræsne skulde miste Regimente Throne og Frihed og komme i er haaeligt Fængsel og ey der allene, men hun skulde c) tillige blive forhaanet og foragter, din Blussel skal blottes og din Skam skal sees, staaer der i vor Text. Jeg vil samle alle dem som du elskede, med alle dem som du hadede og blotte din Blussel for dem og De skal see alle din Bluffel, hedder deri Eje. 16 C. 37 V. Jeg vil borttage min Uld og min Hør (som hun havde) at skiule sin Blussel med, siger Hosias i hans Proph. B. 2 C. 9 V. Jeg vil lade Hedningerne see din Blussel og Rigerne din Skam, saaledes taler Nahum i der 35

14

C. 5 V. intet kan være bittere for et Menneste end Beskiæmmelse og Forhaanelse. Noah bander sin egen Søn Cham eller Canaan, fordi han havde blottet sin Faders Blussel af 1 Mos. B. 9 C. der er en Skamfuldhed som fører til Synd og der er en Skamfuldhed som fører Ære og Gunst, siger Syrach i hans Viisdoms B. 4 C. 24 V. lad mig ikke beskiæmmes, at mine Fiender skulde ike fryde sig over mig, beder David i Psalm 25, V. 2. kan Prædikerens lære os i det 7de Capit. a) at et god Navn er bedre end en god Salve faa see vi lettigen, hvilken betydelig og haard Straf Forhaanelsen er, og følgelig hvor vigtig en Erudsel, der udgaaer imod Babels Dotter. Ærens og Friheds Tab, ere bittere Plager for et hvert Menneste, og dobbelt bitter, jo større Den Stand er fra hvilken man nedstødes, jo betydeligere den Magt, og Frihed man har tabt. Kan et Menneste af den ringeste Herkomst, som aldrig har kient andet en Skyggen af den minste Lykke kan den være utrøstelig over sammes Tab? hvad maa da ikke den, som skal stifte sin Throne med Støvet, sin Ære med Spot, sine ømme og kræsne Dage med Fængsel, der med den udydige og stolte Dronning Wafthi skal forskydes af Esters B. 1 C. der med Ba-

15

bels Dotter skal nedstige fra sin Throne og med Chaldæernes Døtter sidde tiendes og gaae i Mørket?

Vi have nu da efter løfte betragtet, hvormed Babels Dotter trues vi have seet det er med Hendes Vældes Friheds og Æres Forliis, vi have kortelig beregnet denne Strafs Vigtighed nu ville vi da og betragte for det andet: Hvo der truer Hende?

Og da siger vor Text i det 3de Vers: Jeg vil hevne mig?

Ved ene og Allene at betragte det blotte Udtryk, der Majestetiske Ord Jeg, begribe vi lettigen hvo Hevneren er, nemlig at det er den som i 2 Mos. B. 20 C. 2 V. siger: Jeg er Herren din Gud. Hvilket igjen tages i 5 M- B. 5 C. 6 V. og i Psalm 81 V. 11. der er den som i benævnte 2 M. B. 20 C. i det 5. V. siger Jeg Herren din Gud en nidkier Gud & c. som i Esaiæ 41 C. 13 V: siger, Jeg er Herren din Gud, frygt ikke; Jeg. Jeg hjælper dig. Den som siger til Job Jeg vil spørge dig, hvor var du da Jeg grundfæstede Jorden? og Jeg sagde: hid skal du komme og ikke længere. Af Jobs B. 38 C. 3-4 og 11 V. den som i Esaiæ 45 C. 19 B. siger: Jeg er Herren som ta-

16

ler Retfærdighed, og i det samme Capitels 23 V. Jeg haver soret ved min Retfærdighed, som i Esaiæ 46, 9 V. siger: Jeg er Gud og ingen mere, ja Jeg er Gud og ingen er som Jeg. Den som i det 2 Cor. 6. siger. Jeg bønhrørde dig i den behagelige Tid. Vi see at dette Jeg ingen anden er end Gud som her truer Babels Dotter, det sees tydelig af det efterfølgende i vor Texten 4de Vers, hvor der hedder vor Gienløvers Navn er Herre Zebaoth; Israels Hellige, her see vi tydeligen hvo det er som truer, der er den om hvil» ken Jeremias taler saaledes: du store, du vældige Gud, hvis Navn er Herre Zebaoth, Jeremias 32 C, 18 V. og i det 10 C: 16 V. Herre Zebaoth er hans Navn. Det er den samme om hvilken Esaias siger i det 43 C. 3 V. Jeg er Herren din

Gud Israels hellige din Frelser og i det 14 V. saa sagde Herren Eders Gienløser Israels Hellige for Eders Skyld sendte Jeg til Babel & c. Det er den salige om hvilken David i Aanden raler saaledes: Babels Dotter du som skal vorde forstyrret! Salig er den som dig betaler for din Betalning som du betalede os med. Om denne Hevnerer siger Jeremias i det 50 C. 29 V. Betaler den efter dens Gierning som den gjorde, thi den haver handler hofmodig imod Herren imod Israels

17

Hellige, og i det samme Capitels 31 V. See! jeg vil til dig du Hovmodige, siger Herren Zebaoth. Hevneren og den som truer Babels Datter er da den store Jeg, den Israels Hellige, den Herre Zebaoth, den, om hvilken David synger : Herre, min Gud! du er saare stor, du haver iført dig Majestet og Herlighed, han ifører sig Lys som et Klædebon, og udbreder Himlen som et Gardin, han gjør de tykke Skyer til sin Vogn, han vandrer paa Veirets Vinger. Psalm 104, Vers 1. 2. 3. Men denne store Gud hevner ikke uden Aarsag, og som han selv siger i vor Textes 3die Vers, ikke falder an, som et Menneske; thi Mennesker hevne sig desværre alt for ofte af ubetydelige Aarsager, og indhulle alt for ofte sin Hen under laante Masker, da Guds og Kongens Navn, Helligdoms og Rettens Ære alt for ofte er Skiulet, for et ondt Hiertets Hensigter, ja vel mangt et Kys er Forbudet for en Joabs Sværd af 2 Sam. B. 20 C. 9 og 10 V. men da alt saadant er langt fra Gud, hvis høyre Haand er fuld af Retfærdighed, som det hedder i Psalm 48, V. 11. faa maae vi sluttelig begribe at denne betydelige Trudsel imod Babels Datter maae have en høyst vigtig og billig Aarsage og ville derfor nu efter Løfte, som vort 3die Hovedstykke, betragte:

18

3. Hvorfore Babels Datter trues? og er Det da fornemmelig a) først for dens Tyrannie imod Guds Folk, b) for dens Hovmod og Sikkerhed, c) for dens Vellystighed. Angaaende dens Tyrannie, da siger vor Text derom i der 6te Vers: Du beviiste dem ikke Barmhertighed, dit Aag var saare svart over en Gammel. Vi maae mærke, at dem her tales om, ere Israels Børn, hvilke Herren for sine Synders Skyld, havde til en Tid givet i sine Fienders Hænder og ladet dem bortføre til Babylon i Fængsel og Trældom. Over disse var det, at den stolte Babels Datter gjorde sit Aag saare svart. Og er det over dette svare Aag Jeremias klager, naar ver hedder i Begrædelsens Bogs 5 C. Vor Arv er vendt til Fremmede, vore Huse til Udlændige, Tienere herske over os. De krænke Qvinderne i Zion, Jomfruene i Judæ Stæder. Fyrster ere hængte ved deres Haand, de gamle Personer blive ikke ærede m. m. 2, 8-11 og 12te V. I veye Eders Hænders Fortrædelighed i Landet af. Psalm 58, 3 V. Børn trænge mit Folk, og Qvinder herske over det, heddet det i Esaia 3 C. 12 V. og naar Guds Aand ved Propheten Jeremias spaaer om Babels Ødeleggelse ved de Meder og Perser, siger han iblandt andet, det skulde skee fordie; I frydede Eder, da I plyndrede min Arv, for-

19

19.

di I tage til, som en Kalv i Græs, og vrinskede, som de stærke Hæste. 50 C. 11 V. Saa Fulde og Babel straffes for sin Hovmod, derom siger Texten i det 17 Vers, og du sagde: Jeg skal være en Dronning evindeligen. Intet er almindeligere, end at Menneskens Børn i deres Synder biiver hovmodige og sikre. De betragte sin Magt, som noget de have sig selv at takke for, ja De ophøye sig over Gud, og sige med en Nebucadnezar. Hvo er den; Gud som skal frelse Eder af mine Hænder? Daniel 3 C. 15 V. Men naar en Herodes hovmoder sig og ey vil give Gud Æren, da slaar en Herrens Engel ham Apost. Giern. 12 C. 23 V. Ydmyger Eders under Guds vældige Haand, hedder det i Petr. 1 Ep. 5 C. V. 6. og i Jacobi almindelige Ep. 4 C. V. 6. Gud staaer de Hoffærdige imod, men de Ydmyge giver han Naade. Men Babels Datter var stolt i Tryghed, og tryg i sin Hovmod, hun sagde, Jeg skal være en Dronning evindelig, i Joh. Aab. 18 C. 7 V. hedder det om Babylon: Jeg sidder en Dronning, og er ikke en Enke, og skal ingenlunde see Sorig, og i Jeremias 50 C. 29 V. thi den haver handlet hovmodeligen imod Herren. Men den Israels Hellige den Kongers Konge, som gjør alt, hvad ham

20

behager i Himmelen og paa Jorden, i Havet og alle Afgrunden af Psalm 135 V. 6. Han havde. besluttet anderledes, han vilde nu gjøre en Ende paa dens Regimente, han vilde nu frelse sit Folk af dens Tyrannie, han vilde nu den skulde nedstige af sin Throne, han vilde nu, som det hedder i Jer. Proph. Bog. 51 C. 1 V. opvække imod Babel er forfærdeligt Veir, og som det hedder i samme Cap. 56. Der er kommen en Ødeleggere over den, over Babel, dens Vældige, ere grebne og dens Buer er brudte. Nu vor Timen kommen, at den skulde straffes for sit; a) Tyrannie, b) for sin Hovmod, og c) for sin Vellyftighed, og her om siger vor Text i det 8de V. hør nu dette, du Vellystige, som boer tryggelig & c. Dens Vellystighed beskrives os tydelig mange Stæder i Johannis Aabenbaring. Johannis kalder den iblandt ander Dievlenes Bolig, og hver ureen Aands Forvaring, han siger: Hedningerne have drukket af Lens Horeries Giftes Viin, og Kiøbmænd paa Jorden ere blevne rige af dens mægtige store Vellyst. Aabenb. B. 18 C. 2. 3 V. Ørkesløshed, Ømhed og Kræsenhed føder gjerne Vellyst, ven Vellystige giver alle sine Lidenskaber og Tilbøyeligheder Tøylene,

21

Overdaadighed, Frækhed, Kaadhed, Løstgighed ere Vellysters Frugter. Som Soen velter sigaf Støver i Dyndet, saaledes henrives den Vellystige fra den ene Synd til den anden. De ophidsede Lidenskaber føge Fyldestgjørelse, Fyldestgjørelsen opvækker nye Begierligheder, og tusinde giftige Frugter opspire af den samme Rod. Ærbarheden krænkes, Velanstændigheden trædes under Fødder, Velanstændighed og Ærbarhed, de kostelige Juveler, der ere ligesom Skiltet for er dydigt Hierte; thi omendskiøndt Lasterne ofte laane Dydens Anseende, om endskiøndt tidt en Ulv gaaer i Faareklæder, Marthæi 7 C. om endskiøndt en pharisæisk udvortes og hykkelsk Tvang alt for ofte bruges, saa bestaae dog disse Skindyder ikkun til en Tid, thi hans Munds Ords Begyndelse er Daarlighed, og det sidste af hans Mund er en ond Galenskab, siger Prædikerer i det 10 C. 13 V. Og hvorledes et Træ er rygtet, viser Frugten derpaa, hedder det i Syrachs Viisd. B. 27 C. 6 V. Af deres Frugter skal man kiende dem, thi man kan ey sanke Viindrue af Torner og ey Figen af Tidsler. Matth. 7 C. 16 V. Saaledes er Frækhed og den fornærmede Velanstændighed enhver Vellystig

22

24

Babels Datters Skilt; men dens Ende bliver og med Chaldæernes Datter i Forstyrrelse og Mørkhed, dens Pauluner skal forstyrres, og dens Gardiner blive borttagne i et Øyeblik, som Det hedder i Jeremiæ 4 C. 20 V. Jeg stillede Snare for dig, og du er ogsaa fangen Babel, Vee over dem, thi deres Dag er kommen, deres Hiemsøgelsers Tid, Jeremiæ 50 Cap. 24-27 V. Han har ladet deres Uret komme tilbage over dem, og skal udrydde dem for deres Ondskab, Herren vor Gud al udrydde dem, af Psalm 94 Vers 23. Jeg haver ogsaa opslaget dine Sømme over dit Ansigt, og din Skam er seet. Jeremiæ 13 C. 26 V. Alle, som gaae frem for Babel, skal forskrækkes og hvidsle over alle dens Plager, hedder det Jerem. 50 C. 13 V. Herren skal sige til Babels Datter, som han fordem sagde til Israel: det er min Lyst, at Jeg vil tugte dem og Folk skal samles over dem, naar Jeg binder dem for deres 2de Misgjerningers Skyld. Hosea 10 C. V. 10. Der skal komme to Ting over den paa en Dag, at blive Barnløs og Enke, hedder det i det 9de V. i samme Capitel, som vor Text er taget af; thi Ont skal dræbe en Ugudelig, og de, som hade den

23

Retfærdige, skal dømmes skyldige, af Psalm C. 34 V. 22. Saa skal da Enden paa Babels Tyrannie, Hovmod og Vellyst blive Formørkelse, Vanære og Trældom, de Ugudelige skal ey kunde redde den, og de Retfærdige skal glæde sig over dens velfortiente Straf; ja, naar Babel, naar den store Hore er falden, da skulle de Hellige og Retfærdige raabe Hallelujah, ja de skulle raabe anden gang Hallelujah, thi Hendes Røg gaaer op i al Evighed, af Joh. Aabenbaring 19 C.

Nu have vi da betragtet, hvormed Babel trues, vi have seet Trudselens Vigtighed, vi have erfaret, at den, som truer, er den evige Gud, hvis Retfærdighed vil, og hvis Almagt kan udføre sine Domme, vi have tillige seet, hvorføre Babel trues, nemlig for dens store, mange og vedderstyggelige Synder, lader os herved opvækkes til Eftertanke, og lad denne Eftertanke bringe os til, af denne Text og dens Betragtning, at uddrage os følgende Lærdomme: Lader os Elskelige af alle Ævner skye Synder og Laster, thi Gud er en fortærende Ild imod Synden hans Retfærdighed er som Bierge, og hans Domme er en stor

24

Afgrund, siger David i Psalm 36 V. 7. Lader os vogte os for Sodoms Uteerlighed, og ey besmitte os med Babels Datters Vederstyggeligheder! Lader os Eye hendes Tyrannie, og ey gjøre vort Aag svart øver de Gamle; vogte eder, I som ere Herskestanden, at I ikke misbruge den til de Undergivnes Fortrykkelse og Forargelse, søger ikke med en Rhoboam at true Folket med Skorpioner, efter den uforstandige Unges Raad. 1 Kong. B. 12. Lader ey den unge Achitophel, men den erfarne Hoisai tale i Raadet, værer ikke som den utugtige Jesabel, og fordome ingen uskyldig Naboth, af 1 Kong. B. 21 C. og I som nogen Magt i et Land ere betroede, gjøre ikke med den Belials Mand, den Seba, noget Oprør imod den fromme David. 2 Sam. B. 20. Beskylder ikke med den uredelige Aba nogen falskaiigen for Kongens Ørne. 2 Sam. 16 C. Opløfte ikke med de uredelige Tienere Bigham og The« res eders Haand imod Kongen. Esters B. 2 C. Misbrug en med den falske og uværdigen ophøyede Haman, Ahasveri Navn Seigl og Ring, til de Uskyldiges Ødeleggelse. Est. B. 3 C. Ophidse ikke med Doeg den Edomitiske Konge imod Herrens Præ-

25

fler.' 1 Sam. 22 C. Thi ellers skulde I blive straffede med den ulydige Absalon, nedstyrtede med den ugudelige Jesabel, miste Hovedet med den oprørske Seba, og hænges som den troeløse Haman, thi Overtrædere og Syndere skal sønderbrydes tillige, og de, som forlade Herren, skal aldeles omkomme, hedder der i Esaia 1 Cap. 28 V. Og I, som ere i den mindre Stand, bruge ikke Tyrannie, og gjøre ikke eders Aag svart over hinanden indbyrdes! holde ikke Kiød for Eders Arm, forlader eder ikke paa de Mægtigeres Hielp, for derved at Undertrykke Eders Medbrødre, thi Herren er en Hevner over alk dette! Qvæler ikke Eders Medtiener, som den skalkagtige Svend. Matthæi 18 C. Hvo som fortrykker den Ringe, forhaaner den,

som gjorde ham, men hvo som forbarmer sig over en Fattig, ærer ham, siger Salomon i Ordspr. B. 14 C. 31 V. Giører ey Eders Aag svart over hverandre med Bagvaskelse, thi en Bagvaskers Ord ere som Slag, og de fare ned i inderste Bug. Ordspr. B. 18 Cap. V. 8. Ikke med Uerfærdighed, thi hvo som faaer Uret skal høste Uretfærdighed, og hans Grumheds Riis skal faae Ende, Ordspr. B. 22 C. V. 8. ikke med Ubarmhier-

26

tighed, bedrøv ikke en hungrig Siæl og forbitre ikke nogen i hans Armod, Syrachs B. 4 Cap. 3 V. ikke ved Forhaanelse og Bebreydelse, bebreyd ikke et Menneske (noget), som vender sig fra Synd, kom ihu, at vi ere alle (værd) at lastes, Syrach B. 8 C. 6 V. ikke ved Aager, du skal ey være imod den fattige som en Aagerkarl, du skal ikke legge Aager paa ham. 2 Mos. B. 22 Cap. V. 25. Kort, man skal i ingen Maade fortrykke sin Næste, thi det er at giøre sit Aag svart over ham, og det er Babels Datters Tyrannie, hvilket vi skulle flye tilligemed hendes Hovmod og Sikkerhed. Hovmod er en Rod til alt Ont, en Aarsag til all Ulykke, den lærer os at glemme vor Lydighed imod Gud; den Ugudelige, for hans Næses Høyhed, søger ikke Gud, af Psalm 10 Vers 4. Hovmod gjorde af en Lysens Engel en Diævel, af de uskyldige Paradieses Beboere, Synden og Døden undergivne Mennesker, opløst dig Jordens Dommere, giv Betalning igien over de Hovmodige, beder David i Psalm 94 Vers 2. Hovmod lærer os at blive ulydige imod Mennesker, den lærer os at brække Pligter, Eed og Løfter, for at fyldestgiøre vore stolte Begierligheder- Jordens

27

Konger ere Guder paa Jorden, men hvor ofte udrækkes ikke Haanden efter den forbudne Frugt, allene for at blive disse Guder lig. Det er ey allene den verdslige, men Den aandelige Hovmod vi bør vogte os for. Ydmyger Eder for Herrens Ansigt, saa skal han ophøye Eder, af Jacobi Alm. Ep. 4 C. 10 V. Maae en Paulus selv klage, at ham var givet en Pæl i Kiødet, paa der han ey skulle ophøye sig, af 2 Corinth. 12 C. saa bør saa meget mere et hvert andet skrøbeligt Menneske vogte sig for den aandelige Hovmod ligesaa vel som for den verdslige, thi Gud staaer de Hoffærdige imod, men de Ydmygge giver han Naade, af Petri 1 Epistel 5 Capikel 5 Vers.

Endelig skulle vi og vogte os for Babels Datters Vellyster. Under det Ord Vellyst indbefattes utallige Ting. Hvoraf er saa megen Krig og Strid iblandt Eder? er det ikke af Eders Vellyster, som stride i Eders Lemmer, siger Jacob i hans Alm. Ep. 4 C. 1 V. Vi skulle Eye al Kiødslyst, al Øyenslyst, vi skuller efter Apostelens Formaning-, holde os fra kiødelige Begiærninger, fom stride imod Siælen i Petri

28

2 Cap. 11 V. thi den, som er vellystig, er levendes død, siger Paulus i i Timoth. 5 Cap. 6 V. Kort, vi skulle vogte os fra alle Babels Synder, paa det vi ey skulle tage en lige Ende med Babels Datter om hvilken Jeremias siger: Babel er hastelig falden og sønderbrudt, hylér over den Esaiaë 51 C. 8 V.

Herre, retfærdige Gud! du som kiender alle Anslage, og betaler enhver efter sine Hiertes Tanker, du adsplitter de Ondes Raad, og borttager de skiulte snarer og du, du udfrier os alle paa en beleylig Dag! hvor have vi ikke Aarsage at rakke dig fordi du haver friet os fra det Aag, som var svart baade over Unge og Gamle. Vi have seet dem iblant os, om hvilke vi maatte sige med en David: Jeg saae en Ugudelig, som var en Tyran, hvilken udbredede sig som en Indfødt, der grønnes. Ps. 37 V. 35. Vi have seet den Daarlige, der torde tænke med en, Nabal; der ere nu omstunder mange Tienere, som rive sig hver

29

af fra deres Herres Ansigt, 1 Sam. B. 25 C. 10 V. Babels Vellyster og Vederstyggeligheder have vanhelliget os. Men du, du Herre! du haver frelset os, du haver gjort vore Fienders Anslage til intet, Du haver blottet deres Blussel, og ladet deres Skam sees, du haver seet i Naade til din vanhelligede Arv, du haver borttaget Tyrannernes Aag, og udfriet David din Tienere med en stærk Haand. Din Hielp kom uventet, og vi maae siunge med Psalmisten: da Herren omvendte Zions Fængsel, da vare vi som Drømmende. Psalm 126 Vers 1. Ja vi erfare, vi see vi maae og vi skal bekiende at vor Gienløzers Navn er Herren Zebaoth, Israels Hellige. Vi al bekiende med en Assuria, at du i Sandhed og Dom haver ført alle disse Ting over os for vore Synders Skyld.

30

Men da du haver frelset os efter din store Barmhjertighed, saa skal vi sige med en Manasse: Vi ville love dig alle vore Livesdage, thi al Himlens Hær lover dig, og din er Æren i all Evighed,

Amen!

31

32

1

Hellige Taler, afhandlede i Kabinettet paa Kronborg/ for Dronning

Carolina Mathilda,

af

Peder Hansen,

residerende Kapellan ved Slots- og Garnisons-Kirken i Helsingør

Kjøbenhavn, 1773. Trykt og findes tilkiøbs hos H. C. Sander og I. F. Morthorst, boende i lille Fiolstæde No. 176.

2

3

Snedorfs 20de Brev pag. 179.

Hvem læser mere Prædikener, Forklaringer og Postiller, hvem taler om saadant i Selskaber? Vil man vente, at nogen, som vil passere for et artigt Menneske, skal tænke paa slige Ting, maa det siges ham i et Ugeblad, i en smuk Fabel, eller i en Comedie.

Fortale.

For at fyldestgøre mit Løfte, efter nogles Forlangende, sendes efterfølgende Taler for Lyset, hvorved følgende bliver at erindre: De, som søge noget besynderligt i disse Taler, vil søge det

4

Fortale.

forgieves. Det ene besynderlige, er Lejligheden, der foranledigede dem, der var saa besynderlig, at derom ikke videre kan berøres, end at enhver retskaffen Undersaat og redelig Christen vil vist bede Gud med mig, at sligt aldrig maa høres inden vore Mure. I øvrigt findes intet besynderlig, eller mere end almindelig, i Henseende til Talernes Værd. De ere og langt fra ikke udgivne, for at forraade den ringeste Tanke af den foragtelige Selvindbildning, og maaskee blev denne Bei den nærmeste til Ydmygelse. Der findes intet besynderligt, i Henseende til deres Indhold, som Læseren maaskee af Tiden, naar. og Stedet, hvor de ere holdene, kunne slutte. Sandhederne ere almindelige, og paa alle Tider, under alle Omstændigheder lige vig-

5

Fortale.

tige. Det som ønskes, er at de i den Orden og Smag maatte findes foredragen, at de kunne blive antagelige og læseværdige. De udgives uforandrede, som de i Forsamlingen ere afhandlede, uden Tilsætning og Fratagelse, hvilket de af mine Læsere best skønner som have forundet mig deres høre Nærværelse.

Her meddeles ikkun nogle Taler; altsaa ikke alle, som ved denne Leilighed ere af mig holdte. Flere havde jeg bestemt til Udgivelse; men Omkostningerne, som derved vilde forøges, hvortil Subskribenternes Antal ikke

forslog, nødte mig til at formindske Samlingen, for at undgaae Tab. Disse faa kunne maaskee og fyldestgiøre min Hensigt, at befordre Opbyggelse, og tillintet-

6

Fortale.

giøre et ugrundet Rygte & c. Es. 47. De ere og mere end nok, ja for mange, i Fald de ikke skulle finde Bifald/ Indgang til Læsernes hierter, og virke Overbeviisning.

De udgives nu ved samme Tid, som forleden Aar foranledigede en vigtig Anmærkelse i den danske Historie, eller i det mindste blant private Samlinger af Nyheder den 17 Januarii. En Dag, som af hver skønsom Undersaat, følelig Christen, og de sildigste Efterkommere bør ihukommes med de helligste Ofringer af Taksigelser og Bønner for den Gud/ hvis Forsyn paa denne Dag bekom et kraftig Beviis af Erfaring. En Dag, som paa ny forbandt et redelig Folk med den beste Konge, og som beviste de guddommelige Sand-

7

Fortale.

heders Vished. En Dag, som og

af mig , saa længe jeg findes blant Dødelige, skal ihukommes med de ømmeste Følelser, og inderligste Sukke: At Gud vil bestyre fin Kirke, beskierme den mildeste og naadigste Konge; og lade det Høikongelige Huus hvile, som en Klippe, paa Naadens og Almagts Grundvolde.

Saa beskiemmes vore Fiender, saa boe vi tryggeligen, og kunne, under Fredens Paulun, glæde os ved Fredens og Evangelii Forkyndelse i Christo Jesu.

8

Indhold.

I.

Synden, som et Onde, ei af Gud; men af Diævelen og os selv.

II.

Guds Ord, som en kraftig Sæd.

III.

Christnes Modstand imod Diævelen, kronet med Seier af Gud.

IV.

Vor Jesu Opstandelses Vished.

9

I. Prædiken,

holden den

5te Søndag efter Hellig tre Konger,

over

Texten, Matth. 13, 24-31.

10

11

Indgang.

Er der en Gud til? — Ja!

at nægte dette, var at nægte sig selv. Kraftig overbevises vi om denne vigtige Sandhed, ved at værdige det Hele, hvorefter vi, som Mennesker, udgiøre den mindste Deel, en skønsom Agtsomhed. —

Er denne Gud og det fuldkomneste Væsen, og vor Tilbedelse værdig?

Og herom overbevises vi paa det tydeligste, hvis Uskiønsomhed mod os selv, og Utaknemmelighed for nydte Velgierninger, skat gjøre os uværdige til det Navn af fornuftige Mennesker.

Men monne nogen skulde være saa vankundig og formastelig, at nægte et guddommeligt Overvæsen? —

12

2

Af Overbeviisning er det umueligt; men ved Gierninger af et fordervet Hierte, som sørgelige Opdagelser beviser, desverre mueligt. Til Oplysning og Forbedring for de sidste, vilde vi overveie de tvende forberørte Sætninger ved nøiere Betragtninger.— En Gud maa der være til, et uindskrænket Overvæsen nødes vi til at antage; thi Verdener, af hvilke vi ikkun beboer en liden blant Millioner, deres nøie Sammenbindelse med, og enhvers forskiellige Indflydelse paa vores Jordklode. Naturens skiulte, dog kraftige Virkninger, til saa mange Millioner Skabningers Frembringelse, af hvilke vi kun kiende faa, dog overflødige nok til at opvække Forundring hos os; hvorfra alt dette? Afsig selv? Nei! At troe dette, tillader ei den menneskelige Fornuft, der findes stedse villig, ja ofte alt for villig, til at undersøge Aarsager til Virkninger. Var enhver Skabning ved sin egen Evne frembragt, da maatte og Mennesket fornemmelig have frembragt sig selv; men naar erindre vi os det at være skeet? Stod det i vor Magt, som Mennesker, at frembringe eller sætte os selv i Verden, hvorfore viser vi da ikke Prøver paa vore almægtige Evner, i at opfylde vore forfængelige Ønsker, i at afbryde Naturens for os ofte ubehagelige Virknmg'er? Hvi dør da den Rige, den Ærede, den Vellystige, hvis Glæde er Livets Forfængelighed, hvis største Sorrow er Dødens Budskab, af Kierlighed til det Timelige, og

13

3 Frygt for det Evige? Besidde vi, som Skabninger, Magt af os selv, hvorfore giver den Lastefulde da tabt for Retfærdighed? Hvi undgik vi da ikke Omstændigheder, som vi afskyede, mod hvilke vi væbnede os ved Snedighed og Uretfærdighed, men dog: maatte underkaste os? Har vi, som de fornemmeste af de synlige Væsener, ei Magt, et vort Bliv eller Væsen af os selv; hvor meget mindre kan vi, uden at fortjene Navn af Afsindige, da troe dette om andre Ting? Men maaskee haver Hændelser frembragt alle Ting uden Guds Finger? Hvorfra da den saa almindelige Orden? Saa stor, at saa mange Ting, vi med vor svage Syn kan overse, saa mange Beviser finde vi, paa en almindelig og nøie Bestemmelse for enhver, endog den mindste Skabning. Hvorfra den saa viisdomsfulde Orden? At en Skabning ikke virker den anden imod, end mindre paa en ubeleilig Tid og Sted. Hvorfra den saa bestandige Orden? Endog da, naar Mennesker ønskede at tilveiebringe Uorden. Hvo kan vel, som med Opmærksomhed betragter dette, forvexle de Begreber, Skabning og Hændelse, med hinanden? Nei! Grændser maa vi erkiende, en uendelig Guds vise Bestyrelser føles. Og det bliver altid en latterlig Daarlighed, at nægte det, som vi føle, see, og høre, og hvorum alle vore Sandser overbevise os. En Gud er der altsaa til.

14

4

Men er da denne Gud vor Høiagtelse og Tilbedelse værdig? —

Af det foranførte er det heel rimeligt, og af Moses Ord 1 Mos. B. 1, 31. er det beviseligt. Det heder her ved Slutningen af alt det Skabte:

Gud saae alt det han havde gjort, og see! det var saare got. Vi vilde, i

Anledning af disse Moses Ord, fortsætte vore Betragtninger over noget af det Skabte; thi hvorfra Tiden, og den udvidede Kundskab, at undersøge det alt? Det bliver vor hele Livstid en Gienstand for vore Betragtninger, og Forundring, — en Grund til vor Ydmygelse, og i Evigheden en betydelig Gienstand for vor Lovsang, som Salige. At alt det Skabte er af Gud saare got frembragt, tilraaber os hele Naturen.— Saare got, fuld af Viisdom.

Her findes en Vrimmel af Væsener, hvis Ophold og Beskaffenheder vi ikke alle kiende, og hvis Virkninger vi dog føle. Hvert Kreatur har sin Tid at virke, og over denne af den vise Skabere fastsatte Tio, hverken over eller under disse hans Hensigter, kan ikke engang de til Purpur ophøiede, og med Magt udrustede, — ikke de, som endog med en Ahasvero befaler 127 Lande, eller med en Alexander undertvinge Verdener, drive dem.— Alle Ting ere saare gode - fuld af Almagt. Engang bestemte, og alletider uforbederlige og uforan-

15

5 derlige. Hvo kan forlænge den mindste Skabnings Liv, naar Gud vil opløse den? Hvo kan indsee, end mindre befordre Ligevægten imellem Creaturene, at der ikke blive for mange, og ei for faa af hvert Slags?

Kan vi ved Indsigt, Opfindelser, eller Magt bestyre Elementerne ? Nei! At sætte Havet Grændser, at jevne dets stormende Bierge, at formilde Ildens Hede, saa at den ikke fortærer, at forandre Jordens Metaller, og udgyde Frugtbarhed over Jorden? Alt dette overstiger vore indskrænkede Evner, og udfordre Almagt. Hvo foer op til Himmelen, og soer ned? hvo sankede Veiret i sine Næver? hvo bandt Vandet i et Klæde? hvo haver beskikket al Jordens Ender ? hvad er hans Navn? Ordspr. 30, 4. Snare got er da alt det Skabte i sig selv, og Gud altsaa, som Skabere, vor Tilbedelse og Høiagtelse værdig. Billigen bør vi da opmuntre os indbyrdes til samme Opmærksomhed, som Moses med det Ord: See! leder os til. Træder ei, Andægtige! uden Varsomhed paa Almagts over Jorden udlagde Teppe; men seer og beundrer dets Pragt, i Blanding, Farver og Nytte. Seer med aabne Øine, jeg mener med Forstandens samlede Eftertanke, Markernes Grøde, Engenes Prydelse, Skovenes Nytte; og al Naturens Pragt, som forkynder en uendelig Skaberes Ære, En liden Undersøgelse kan overtude os om Guds Hensigt med alt dette Gode. Fornemmelig for os Mennesker aabner

16

6

Gud sin Godheds utømmelige Kilde. Og hvo kan da nu tvivle, at Gud, som den uendeligste Godhed i sig selv, i sine Skabninger, og i sær imod os, ex vor Høiagtelse, Kierlighed og Tilbedelse værdig.

Men er Gud fuldkommen god i sig selv, har han viist sig fuldkommen god i alt, og imod alle; hvorfra da Synden, som et almindelig Onde blant Menneskene, hvis onde Følger udbreder sig, endog til Skade for de ufornuftige Kreaturer? Denne Indvending, som gemeenligen gjøres af de, der enten ønske, at Gud ikke var til, eller for at svække os den trøstefulde Tanke, Gud er al Godhed, er det fornødent her at berøre, for derved at berede os til Dagens Evangelii Afhandling.

Vi kunne vel imodsætte denne Indvending adskillige Sætninger, og deraf bevise, at Guds Godhed i sig selv og Skabningerne, ikke svækkedes ved Sydens Onde. At Synden ikke er et væsentligt Onde hos Mennesket, eller tydeligere, at den ei er nødvendig til Menneskets væsentlige Beskaffenhed. At Synden ikkun findes hos den mindste Deel af Skabningerne. Men vi vilde af Dagens Evangelio betiene os af kraftigere Beviser, og Frelserens Vidnesbyrd, og deraf bevise til

17

7

Hovedlærdom:

Synden, som et Onde, ikke af Gud; men af Diævelen og os selv.

Vi betragte heraf til Guds Ære:

1) Synden, som et Onde, ikke af

Gud. Og til Diævelens og vores egen Vanære.

2) Synden, som et Onde, af

Diævelen og os selv.

Første Deel.

Synden, hvad enten vi betragte den af dens Beskaffenhed, som arvelig og gjørlig, af dens Grund, som kan være Skrøbelighed og Ondskab, eller i Henseende til dens Følger, da er den et Onde. Den bestaaer, i Henseende til dens første Oprindelse, i en Afvigelse fra Gud, hvoraf følger Ulydighed imod hans hellige Love. Den kaldes derfor 1 Joh. 3. en Uret; Hvo som

18

8

gjør Synd, gjør Uret imod Gud, sig selv, og andre. Den kiendes i Særdeleshed i vore Siæles fordervede Egenskaber, ved Forstandens Formørkelse, Villiens Gienstridighed og Vanhellighed. De hellige og af Gud nedlagde uskyldige Tilbøreligheder, ere vanslægtede fra deres første og væsentlige Reenhed, til de modsatte urene, os skadelige, og Gud mishagelige Lidenskaber. Dette sees af Guds Ord, ved at agte paa Menneskets Tilstand for Syndefaldet. Det sees og af Erfaring, ved at agte paa Forskiellen imellem de til Guds Billede igienfødte Christne, og de Uigienfødte eller Lastefulde. Hine de Igienfødte, bruge Siælens Tilbøjeligheder til det Gode, disse anvende derimod deres fordervede Tilbøjeligheder til det Onde. Men begge føle, at Synden er et Onde, hine til Bedrøvelse; disse til Straf og ofte Fortvivelse. Vor Evangelium giver os en rig Anledning at agte paa Synden, a) som et Onde af adskillige Beskaffenheder, men b) som et Onde ei af

Gud.

Synden, som af Texten kan lignedes ved Klinten, er et skiult Onde: v. 26.

Da Grøden voxte, syntes først Klinten. Ved vores Indtrædelse i Verden kiendes ikke strax Syndens Sæd. Det Gode og Onde, som i Fremtiden viser sig, ligger endnu skiult; saa at man ikke kan bestemme, hvad

19

9

enten vi vilde imodtage det Gode, eller overgive os til det medfødte Onde. Men neppe begynde vi at skiønne, saa tiendes allerede Syndens Sæd. I en Tid, da Forførelser endnu ei kan forarge os, vise vi os tilbøjelige til det Onde, ved Egensindighed og Selvraadighed, og vi udove Synd, førend vi selv vide, hvad Synd er. Ligesom Siælens Kræfter udvikles, og Legemet bliver beqvem til at gane. Siælen til Haande, og udføre dens Drift, saa viser sig og Synden alt kiendeligere. Et vigtig Beviis, at Synden ligger skiult hos os, som en ond Sæd. Frelseren der, som den helligste Sædelærere og med Alvidenhed kiendte Menneskets Hierte, hidleder derfor Matth. 15, 19. onde Tanker, Hoer, Mord, Skiørlevnet, Bespottelser, og alle Laster, som onde Frugter af Syndens onde Rod, der ligger skiult i Menneskets Hierte.

Synden er et almindeligt Onde.

Det heder v. 27. at Klinten var voxet paa Ageren. Tage vi Ageren i Texten efter Lignelsens Hensigt, og Tidens Omstændighed, da den af Frelseren blev fremsat, da sees, at derved forstaaes al Menneskens Slægt, som boer paa Jorden. Saaledes forklarer han det selv: v. 38. Ageren er Verden. Syndens onde Rod sindes altsaa hos alle, og her bliver ingen Undtagelse. Fra Fyr-

20

10

stens Trone til Betlerens Hytte. Hos Høie og Ringe, endog hos dem, hvis Stand og Opdragelse syntes at love os noget mere, end almindeligt; endog hos de Igienfødte og Dydens Dyrkere findes Syndens Sæd. Dette tiendes af alle Menneskers Handlinger, dette bekræftes af Guds Ord: Rom. 3, 23. De have alle syndet, og dem fattes alle Guds Ære. Den som er syndeløs iblant eder, ere derfor Frelserens Ord, Joh. 8, 7. han kaste den første Steen. Dog sigter disse hans Ord ei til vor Besmykkelse; men til vor Ydmygelse.

Synden er et farligt Onde. Ei allene farlig for andre, da dens Følger strækker sig til mange i det menneskelige Sælskab. Dens onde Følger ere meer eller mindre farlige, ligesom Synderen staaer meer eller mindre i Forhold og Sammenhæng med andre. Erfaringer bekræfte dagligen, hvor meget Ont ofte et Menneske kan stifte, ved en Kiende af onde Følger for de sildigste Efterkommere. Men Synden er og et høist farlig Onde for dens Anhængere selv, hvilke forestaaer den skrækkeligste Ende, deels for deres egne Synder, deels for givne Anledninger, Forargelser og Leiligheder til andres Synder. Det heder: v. 30. Naar det er Tid at høste, vil jeg sige til Høstfolket: Sanker først Klinten tilsammen, og binder

21

11 den udi Knipper, at man kan opbrænde den. Ved Høstens Tid forstaaes her vel den almindelige Dommens Dag for Levende og Døde. En Dag, hvis idelige Forestilling dør afholde os fra Synd. Dog synde ingen af Sikkerhed i Henseende til Straffens Opsættelse. Nei, og her i Verden har Synden stedse sin naturlige Straf, og ofte Guds svære Retfærdighed i Følge med sig. Vi spare os Tiden, ved et at anføre Beviser paa den sidste; men vi ville ikkun berøre Exempler paa de første, nemlig paa Syndens naturlige onde Følger. Et svagt Legeme er den Vellystiges, Fattigdom den Ødseles og Dovenes Straf, Foragt og Forbandelser den Uretfærdiges og Svigefuldes Ledsagere. Og har hver Synd og Last stedse sin naturlige, og ofte en tilføiet Straf i Følge med sig her i Verden; hvor skrækkelig vil da Synderes Dom ikke blive paa den almindelige og os alle forestaaende Hostens Tid, eller Dommensdag.

Synden er et forhadet Ondt. Dens Anhængere ere forhadte af Gud, forhadte af de Dydige og Retstaffene. Gud skaaner vel Syndere en Tid, og efter hans Langmodighed opsætter Straffen; men han agter ikke at glemme sin Hevn, eller fornægte sin Retfærdighed. Nei. Jeg vil hiemsøge eder efter eders Idrætters Frugt,

22

12

siger Herren. Jerem. 21,14. Hans Langmodighed lagde den første Verdens ugudelige Syndere før Syndfloden 120 Aar, til de foregaaende; men da heder det og: Min Aand skal ikke trættes med Mennesket evindeligt. 1 Mos. B. 6. Straffen brød ind, og hele Naturen var et sørgeligt Vidne til Herrens uigienkaldelige Dom. Gud lader endnu ofte de Ugudelige vore, han lader sin Soel opgaae over Onde og Gode, og lader regne over

Retfærdige og Uretfærdige ; saa at det ofte synes at dvæle de Gode og Retskaffene. Men hvo seer ei, at De Onde tager en Ende med Forskrækkelse? Herrens Magtes og Retfærdigheds Veier storme, saa at de ophøiede og ranke Cedere knækkes. Syndens Tilbedere ere forhadte af de Retffaffene. Her findes i Texten flux Tienere, hvilke af en redelig, skiønt overilt Nidkierhed, tilbyder deres Tieneste: Herre! vil du, at vi skal gaae hen, og luge den af? v. 28. Af alt dette har vi da betragtet Synden, som et Onde i sig selv, og i Henseende til dens Beskaffenheder og Følger. Nu til Beviserne, at

Synden er ikke af Gud.

Nei. Vor Gud, som det helligste Væsen, har nedlagt de reneste og helligste Tilbøjeligheder i vor Siæl, de ordentligste Bevægelser i vor Legeme. Det heder med Sand-

23

13

hed om vor Gud, som af Texten, v. 24. „et Menneske, under hvilken Lignelse Frelseren forstaaer sig selv," saaede god Sæd i sin Ager. Havde Mennesket ikkun forsigtigen anvendt disse uskyldige og hellige Attraaer i sin Siæl, saa vist de da vare blevne bestandig lykkelige. Vel sandt, Gud forudsaae efter sin Alvidenhed, at Mennesket vilde vanhellige sine Begierligheder, og misbruge sin frie Villie, Men var ikke denne Muelighed hos Mennesket, at kunne synde, nødvendig? Havde der været i sig selv umueligt for Mennesket at kunne synde, da - maatte de være af et Væsen med Gud; thi for ham allene bliver Synden i sig selv umuelig. Da dette aldeles ei kan lade sig tænke; thi Skabningen maa være adffilt og mindre end Skaberen, saa var det alt Godhed nok, at Mennesket bekom en fri Villie, ved hvilken han kunde bestemme sig, at han bekom Kræfter til at blive i det Gode.

Guds Love ere de helligste og beste. At opfylde disse, er Guds villie og vor Lyksalighed. De ere de mueligste for os at udøve; thi de ere grundede i vor Hierte, og indskrevne, og os tillige aabenbarede; de ere tydelige, der behøves ingen overordentlig Skarpsindighed til at begribe og forstaae dem. De ere paa det nøieste bestemte, dette skal vi gjøre, hiint skal vi lade. Her

24

14

findes ingen skiulte Undtagelser, ved hvilke vi kan bedrages; men Indholdet er for alle lige vigtig, og lige klart: Frygt Gud, ær Kongen, elsk din Næste, og skiøn paa Dyden, hvor den og findes. Guds Love ere høist rimelige. Hvad er rimeligere, end at elske Gud, som vor største Velgjørere; dette forlange vi jo, som Mennesker, af vore Yndlinge. Hvilken Formaning er derfor billigere, end: 1 Joh. 4, 19. I Elskelige! lader os elske hannem; thi han elskte os først. Hvad er rimeligere, end at befordre vor egen Lyksalighed, og hvad befaler Herren ivrigere? Hvad er det, o Israel! siger Moses, at Herren din Gud begierer af dig? uden at du slal frygte Herren din Gud, at vandre i alle hans Veie, og at elske ham, og at tiene Herren din Gud af dit ganske Hierte, og af din ganske Siæl. 5 Mos. B. 10, 12.

Bespotteligt er det derfor, at ansee Gud, som Aarsag til Synden, da han raa der fra Synden, tydelig viser os vore Synder, straffer Synden, ja og ofte hindrer Synden; vel at mærke, naar det kan skee, uden at fornægte sig som Gud, og os som Mennesker. Siig ikke derfor, at Herren har forvildet mig; thi han haver ingen syndig Mand behov. Syrach 15, 12. Naar derfor hun ugudelige Israels Konge Achab,

25

15 der med sin ugudelige Dronning Isebel udøvede Uretfærdighed, og dyrkede Afguder, hvorved de paadroge dem og deres Undersaatter Hungersnød og Herrens Vrede, beskylder Propheten Elias, som Aarsag til Israels Forstyrrelse, svarer Propheten heel grundig: Jeg forstyrrer ikke Israel; men du og din Faders Huns, i det I tiene Baal, i Kong. 17. Vor Fordervelse er altsaa fra Diævelen og os selv at hidlede. Din Fordervelse, o Israel! er af dig selv, siger Herren. Hos. 13, 9. Og dette skal fremdeles give os Anledning at betragte i den

Anden Deel.

Synden, som et Onde, af Diævelen og os selv. Synden er et Onde, som nedstammer fra Diævelen, der med Rette kan kaldes Menneskens afsagde og Guds afmægtige Fiende. Paa de retsindige Tieneres Spørsmal i Texten, hvilke tilkiendegav deres heilige Forundring: v. 27. Herre, saaede du ikke god Sæd i din Ager, hvorfra haver den da Klinten? svarer Huusherren: Det haver Fienden gjort. Menneskets Lyksalighed for Syndefaldet var denne Fiende til Forargelse, hvis Hovedlast og Egenskab er Misundelse. Ved at forlede

26

16 deres Forstand med en mere end menneskelig Snedighed paa Afveie, ved at optænde Lyster i Siælen til

det Gud havde forbudet, saae han sin Glæde i Menneskets Fald, og deraf følgende Sorrig. Ved denne Fiendes giftige Udsæd er Mennesket anstukket, og uden en højere Kraft kan vi umueligen renses ; ikkun Jesu Christi Guds Søns Blod kan rense os af alle vore Synder, 1 Joh. 1, 7. Diævelens Billede bære vi da, som Lasternes Tilbedere. Hovmod til vor Fald, som en Snare, Begierlighed til Vellyster, som en Vei til Fordervelse, Afsky til Sandhed , som det modbydeligste, og Ulydighed mod Gud, som Oprørere. Som Faderen er, saa ere nu hans Børn, efter Frelserens Ord: Joh. 8. I ere af en Fader Diævelen, og gjøre eders Faders Begiering. Hvorfra nu alt det Onde i Verden? hvorfra Ulydighed imod Gud, Ukierlighed imod Næsten? Hvorfra alle de Laster, hvilke Dagligen som Klinte sees udspreedt, onde Begierligheder udførte ved slette Handlinger; det haver Fienden gjort.

Denne Guds og vor Fiende er snedig. Det heder i Texten: Da han havde faaet Klinten, gik han bort. En vigtig Anmærkning til vor Advarsel. Han opvækker onde Begierligheder, indskyder onde Tanker til de afskyeligste og for os og andre farligste

27

17

Planer; men naar vi finde os ved vore afskyelige Handlingers slette Udfald i Fare og Fordervelse, da kiende vi først hans Bedragerie. Da først afdrager han Masken, og søger ved vore Synders Forstørrelse, og Guds Naades Forringelse at styrte os i Fortvivlelse. Kains Fortvivlelse, og Judæ ulyksalige Endeligt, afmaler han da, som de nærmeste Midler til Befrielse af vor Oval. Snedig er vor Fiende; thi han passer den beleiligste Tid at udsaae sin onde Sæd. Det heder i Texten: v. 15. Der Mennesket sov, kom Fienden, og saade Klinten.

Herved erindres vi og paa vor Side, hvorvidt det Onde kommer af os selv, nemlig ved Sikkerhed og Mangel paa Aarvaagenhed. Naar Øvrigheden sover, og ikke ved gode Exempler og nøie Agtpaagivenhed anholder Undersaatterne til Dyd og Guds frygt, da udbreder Fienden sin onde Sæd, til Undergang for Fyrsten og Folket. Naar Lærere sove, og ikke med en fyrig Aarvaagenhed passe paa Guds Kirke-Ager, eller ved Levnet og Lærdom raabe paa Sions Mure, da kommer Fienden, og saaar sit Ukrud i Menighederne. Ved vrang Lærdom og forargelige Sæder, hvorpaa den ældre Kirkens Historie giver os sørgelige Beviser. Naar Forældre sove, og ikke ere aarvaagne i at prente Dyden i de Unges Hierter, i at

28

18 lænke dem ved en fornuftig Opdragelse fra det Onde til det Gode, da kommer Fienden og saaar sit Ukrud. Ja, naar vi alle sove, og ikke vaage over vore Tilbøjeligheder og Lidenskaber, ei bede om Kraft og Bistand, da ere vi selv Aarsag til Syndens Opvækkelse, Tiltagelse og Udbrydelse. Vaager og beder, er derfor Frelserens Formaninger, at I ikke falde i Fristelse. Matth. 26, 41. Vi have da beviist af Texten: Synden, som et Onde, ikke af Gud; men af Diævelen og os selv. Lader os nu heraf uddrage

Anvendelsen.

Gud bør vi ære, adlyde og elske; thi han er det fuldkommenste Væsen i sig selv, og al Godhed imod os. Synden i os, og dens ubehagelige Følger vi føle, kan vi altsaa, uden at forøge vor Straf ved Bespottelse, ikke hidlede fra Gud, der vil alles Vel, og virkelig beforder alles Vel; men fra Diævelen og vores egen Efterladenhed. Saa ofte vi derfor beklage Syndens Herredømme , maa vi tillige beskyldte os for Lunkenhed, ei at have tilegnet os den af Jesu ved sin Forsoning forhvervede Kraft. Saa ofte vi føle Syndens ubehagelige Følger, de Retsindiges Foragt, Skam, en uro-

29

19

lig Samvittighed, og Guds Unaade, maa vi tilstaae vor Eftergivenhed mod os selv og Diævelen. Lader os da føge Naade hos Gud ved Naadens Stiftere Jesum , for vore begangne Synder, og af Syndens Beffaffenhed lære at vaage og bede. Da Synden ligger skiult hos os, saa bør vi nøie undersøge og prøve os. Da den er almindelig, saa bør enhver ei af en bedragelig Egenkierlighed fatte bedre Tanker om sig, end han virkelig er, og ei med Stand eller Vilkaar undskylde sig. Da Synden er farlig, bør vi afskye den , ja da den gjør os forhadet af Gud, de hellige Engle, og de Retskafne; saa lader os glæde disse med en sand Omvendelse.

Ja du, o naadige Gud! al Godheds Kilde, giv os din hellig Aand, og Skienk os Kraft af det Høie, til at vaage over vore Hierter, og vore Fiender.

Din Almagt understøtte os, din Kierlighed og Langmodighed bære os, din naade forfølge os, og dit Ord veilede os igiennem Fristelsernes udlagde Snarer, til din Saligheds sikre Havn. Hvor Syndens Onde ikke mere

30

20

skal besmitte os, vore Fiender ikke mere forurolige os; men vi, fulde af hellig ærbødighed, evig med Moses skal lovsynge dig : Du, o Herre ! gjorde alle Ting saare vel. Amen.

31

II. Prædiken,

holden

paa Søndagen Sexagesima

over

Texten, Luc. 8, 4-16,

32

33

Indgang.

Er den Bog, som vi kalde den hellige Skrift, Guds Ord?

Dette Spørsmaal, saavel som dets Beviis, maatte synes unødvendig hos et Folk, som bekiender sig til en aabenbaret Religion. Men da mange af den christelige Religions Bekiendere deels ere svage, deels og fornemmelig i disse Tider findes en Hob i deres Tanker vittige, og for andre farlige Bespottere, som nødsaget, vel troer en Gud; men enten af Vankundighed, Skiødesløshed eller Modesyge nægter os den hellige Skriftes Guddommelighed, saa mærkes strax, at denne Sandheds Beviis er nødvendig,

34

24 til Bestyrkelse for de Svage, at de ikke ved ugrundede Modsigelser skal forvirres, til Beskiemmelse for de Onde, og til Overbeviisning for de, som ikke søge Ære i Skiendelse, ved at røbe et nedrigt Hierte og en svag Indsigt og Dømmekraft.

Intet Skrift beviser sin Oprindelse og Autor tydeligere, end den hellige Skrift; naar den læses uden Fordomme og onde Hensigter. Intet Skrift har mere for sig af udvortes og indvortes Vidnesbyrd, Rimelighed og Troværdighed til at bevise dets Guddommelighed, end denne Bog. Dette skal opmuntre os til at undersøge i Korthed nogle af de Beviser, hvilke forpligte os til at troe dens Guddommelighed, at antage dens Lærdomme, og udøve de derudi indholdende Pligter. Vi vilde et hente vore Beviser af Skriftens egne Ord; thi dette vilde maaskee strax gjøre os mistænkelig; men dette Ords forunderlige Vedligeholdelse og overnaturlige Virkninger, al gjøre os dets Antagelse nødvendig, og dets Guddommelighed beviislig.

Hensee vi til Tiden, i hvilken Guds Ord har holdt sig ved Lige, til Fienderne, som i al denne Tid deels ved Magt, deels ved List har søgt at kuldkaste og udrydde Dette Ord, — da tiendes strax dets Guddommelige i dets Vedligeholdelse. Det

35

25

jødiske Folk, som af alle Jordens Beboere først af Gud blev værdiget en skreven Aabenbaring, hvis Bøger og Indhold ved forskiellige for Verden ubetydelige Mænd, og paa adskillige Tider bleve bekiendtgjorte. Dette Folkes Vedligeholdelse indtil denne Dag, giver os fuldkommen Beviis, ikke allene paa Spaadommenes Guddommelighed i deres Opfyldelse, dem selv angaaende, men og paa den historiske Vished om Skriftens Guddommelighed. De bleve saa ofte, formedelst deres Ulydighed og Afguderie, førte i Trældom af hedenske Naboer; hvorudi kiendes Guds lige saa store Viisdom, som Retfærdighed; thi derved blev den aabenbarede Religion desmere udsprede! og bekiendt. Deres Fiender sigtede til intet mindre, end deres aldeles Undergang, og til den Ende betiente de sig af det snedigste Statsgreb, nemlig at udrydde deres Religion, og fratage dem deres hellige Skrifter. Og alle disse Forfølgelser uagtet, som Historierne berette os ofte at have været umenneskelige, holdt sig det skrevne Guds Ord dog ved Lige (*)

(*) Hvortil Esra, der i denne Henseende kan kaldes det gamle Testamentes Reformator, bidrog det fornemste, i at opreise den næsten i det babyloniske Fængsel forfaldene jødiske Religion.

36

26

Det gamle Testamentes Bøger, i sær hvad Propheternes Spaadomme om Messia angik, havde i Christi Tider de farligste Fiender, i de da værende mange Sekter, Pharisæerne, Sadducæerne og flere. Deres Fiendskab mod Jesum, maatte man slutte, kunne let forledet dem til, at udkradse og tilsætte Spaadomme, som angik Jesu Person, og Tiden, naar han skulde komme. De havde Moses og de prophetiske Bøger, eller den saa kaldede Thora i deres Hænder

og Forvaring; hvad Under da, at Djævelens List og deres Falskhed ikke forledte dem til, at forandre mange Spaadomme? Og da dette dog et er skeet, er Guds Forsyn over sit Ord des kiendeligere.

Guds Ord, saavel det gamle, som ny Testamente, er saa ofte afskrevet, i saa mange Sprog oversat. Ikke alle har været lige redelige, ikke alle har været Haandskrifternes Grundsprog lige mægtige, ikke alle har skrevet lige tydelig; og alle disse ellers farlige Hindringer uagtet, findes intet stridigt, i Henseende til Ordets væsentlige Indhold, intet udeladt, som kan tiene til Oplysning, og intet utydelig eller ubestemt, i Henseende til Salighedens Lærdomme. Hvo har vel havt sin Haand i alt dette, og et vaaget Øie over Skriften, uden Gud? — See vi til den ny Testamentes Kirke, hvilke

37

27 Voldsomheder finde vi i denne Kirkens Tid mod Guds Ord! — Hedningene, som Kender af den christelige og aabenbarede Religion, undertrykte, dens Bøger, imødsagde dens Lærdomme, og søgte med List og Vold at udrydde Skriften. Selv Lærere i den første ny Testamentes Kirke skreve adskillige Breve til Menighederne, hvilke længe foraarsagede Strid, hvo af dem der Fulde antages for guddommelig indgivne; men Gud har adskilt Striden, meget faa findes af de uægte Evangelier og Breve, og de, som endnu ere tilbage, ere ikkun afbrudte Levninger, hvilke let gjøre sig kiendelige fra Guds Ord; da De ikke ere skrevne i den hellig Aands Stiil og guddommelige Smag, som de ægte (*). Men vi forlade disse Alderdommens Tider, hvis Spor ikke enhver er i Stand til at følge. Vi vilde see hen til de nyere Kirkens Tider. Skulde der vel findes nogen her iblant os, der et veed at tale om Reformationen ved Lutherum? Endog de, hvilke ikke vide, hvad der udvortes foranledigede den, forfremmede og gjorde den merkværdig; endog disse vide at tale om denne

(*) Siden det Nicæniske Mode, Holden under Keiser Constantino, ere de Hellige Bøger antagne, som nu udgjøre det ny Testament.

38

28 Guds Kirkes betydelige Frelse, og merkelige Forandring. Men vi vide, at Guds Ord aldeles laae nedtrykt, sielden og næsten aldrig saae man det. Dets Brug var saa usædvanlig, at de faa Retsindige ei uden Grund befrygtede: Guds Kirke vilde inden kort Tid tabe sit helligste Klenodie, og dens Undergang derved befordres. Thi tages os Guds Ord, hvad bliver da af den sande Guds Dyrkelse? Dog, Guds Ord er i sig selv guddommelig. Ved Lutherum, som et vel udrustet Redskab, og ved sin Almagt, som uimodstaaelig, adspredte Gud den Mørkheds Taage, som fordunklede hans Kirke, og lod sit Lys igien paa det klareste fremskinne.— Denne vigtige Forandring ved Lutherum er den nyeste af de meest Synlige. Dog finde vi ikke mindre Beviser i de endnu nyere Tider paa Skriftens Vedligeholdelse, hvilke og ere de Retsindiges Opmerksomhed værdige. Hvor mange Guds Ords Fornægttere har bespottet, og ved bedragelige Skingrunde, ved onskabsfuld Vittighed søgt at svække den hellige Skrift? Hvor mange har ikke vildet fortiene Navn af Lærde, ved at fordreie Skriften? Navn af sterke Aander, ved at udøse deres Galde imod den? Men Tiden har viist, at de alle ere Daarer. Thi Guds Ord er endnu uforanderlig vedligeholdt, og Kirkens Fiender har, og vil

39

29

faae en Ende med Forskrækkelse. Tiden og Længden af en Indgang tillader os ikke at udføre det andet Beviis. Vi vilde derfor forbeholde os dets Udførelse i Textens egentlige Afhandling. Det maa være nok, at have viist Skriftens Guddommelighed

af dens forunderlige Vedligeholdelse. Dagens Evangelium giver os Anledning at betragte dens Kraftighed. Frelseren ligner Guds Ord i samme ved en Sæd. Vi vilde blive ved Lignelsen, og fremdeles afhandle:

Hovedlærdom:

Guds Ord, som en kraftig Sæd.

Vi agte at fuldføre vores Betragtning, og

bevise

1) Skriftens Guddommelighed af

dens Kraftighed.

2) At vi agte paa det, som udfordres

paa Menneskets Side, naar denne guddommelige Sæd skal vise sig kraftig.

40

30 Første Deel. At ved Sæden i Texten forstaaes Guds Ord, forklarer Frelseren selv: v. 11. Sæden er Guds Ord. Guds Ord tages her, som det ganske Guds Raad til Salighed, Loven og Evangelium. Dog sigtes fornemmelig af Frelseren til Evangelii rigelige Udsæd, eller Forkyndelse i hans Tid. Guds Ord lignes ved en Sæd, hvorved Dets Kraftighed til et fremdeles Beviis paa Dets Guddommelighed betegnes, efter Petri Vidnesbyrd: 1 Epist. 1, 23. I ere igienfødte, ikke af forkrænkelig, men uforkrænkelig Sæd; Guds Ord, som lever og bliver evindelig. Det er af Naturens Virkninger ved Erfarenhed bekiendt, at den udsaaede gode Sæd har et Liv og en Kraft hos sig til Formerelse; saaledes har og Guds Ord en overnaturlig Kraft og Liv i sig, til Beviis paa dets Guddommelighed. Hensee vi til dets kraftige og forunderlige Virkninger, hvilket Skrift danner da vel saa lydige Undersaatter, saa billige Medborgere, saa tro, redelige, sagtmødige og taalmodige Medmennesker, som dette Guds Ord? — Vel at merke, naar det tilbørligen bruges, uden Fordomme antages, og troligen efterfølges. Man bedrager sig, naar man troer, og lyver, naar man paastaaer, at et andet got Skrift

41

31 kan have samme Virkninger. Lad den lærdeste Sædelærer, som intet Lys følger uden Fornuften, og ingen Religion antager uden den naturlige; lad denne med alle sine Opdagelser, Grunde, og indtagelige Sandheder fremtræde, — neppe og aldrig findes han frie for Vildfarelser, eller indvortes Modsigelser, store eller smaa. Gode Borgere kan dennes Sædelære maaskee danne os; men aldrig dydige Mennesker i Tænkemaade og Vandel, som Christi og Guds Ords Efterfølgere. Hvo er det ubekiendt, hvor overflødig en Høst Evangelii Udsæd bragte i de apostoliske og første Christnes Tider, da Apostelen Peder ved Guds Ord, saavel Loven som Evangelium, bragte tre tusende Siæle paa en Dag til Synds Kundskab, Fortrydelse og Troen til Jesum? Selv de Tidens Historie, skrevne deels af Upartiske, deels af dets Fiender, viser os, hvor kraftig og overnaturlig dette Ord har virket. Dets Bekienderes Frimodighed under de blodigste Forfølgelser, dets hastige Fremgang, midt under Fiendernes mueligst optænkende Modstand, beviser dets Kraft. Evangelium var som en Ild, der overalt blev adspredt, og dæmpet. Men just ved dets Bekienderes Adspredelse tog Evangelium Overhaand, og af Martyrernes Blod fik det en uovervindelig Fremvekt. Saa at Frelserens Forudsigende: Luc. 12, 49. Jeg er kommen at

42

32 kaste Ild paa Jorden, i Sandhed blev opfyldt.

Hvor kraftig viser sig Guds Ord i dets Virkninger, ikke allene hos dets Foragtere, over hvilke det dog tilsidst vinder Seier til Guds Ære, enten ved at overbevise dem, eller ved dets indeholdte Doms Opfyldelse over Lasternes Tilbedere. Men og kraftig viser det sig hos dets Efterfølgere, ved Trøst i Lidelser, ved Raad i Forlegenhed, ved Opmuntring til Dyden, ved Frimodighed og Glæde i Døden. Lad os ikkun finde Lejlighed, til at ligne hine Naturens Helte og Guds Ords Foragteres Endelig paa Dødens Leie, imod de af Guds Ord opmuntrede, overbeviste og igienfødte Christnes Endelig, da tiende vi først: Guds Ords Kraft. Hines Forlegenhed, Skrek og Fortvivelse, disses Rolighed, Glæde og Higen efter Opløsning, forsikrer os dagligen om Guds Ords kraftige Indflydelse til vor Sinds Rolighed.— Hvad styrer den sande Christens Lidenskaber, og sætter Grændser for hans Begierligheder? — Hvad er det, som opmuntrer denne til Bestandighed i Dydens Udøvelse, og sine Pligters lagttagelse, ved Troskab imod sin Overherre, ved Kierlighed mod sin Næste? Er det blot Natur og Fornuft? Hvi udøve da Guds Ords Foragtere og Bespottere ikke disse

43

33 sande Dyder? Jeg siger, sande Dyder; thi Spotternes Skindyder blander ikkun dem, hvilke ere ligesaa blinde og svagtænkende, som de selv.— Nei, Underviisning og Overbeviisning om de i Skriften indeholde og befalede Sandheders og Pligters Guddommelighed, denne virker Redelighed uden Egennytte, Munterhed uden Overgivenhed, Kierlighed uden Skrømt. Ikkun de, som følge dette guddommelige Lys, gjøre Lysets Gierninger, hvorved de ei tør skamme dem, naar de aabenbares for Gud og Menneskene. Og de have Ære af deres Handlinger, Glæde af deres dydefulde Handlingers heldige Udfald. Men naar saae vi det hos Guds Ords Foragtere?

Den hellige Skriftes kraftige Virkninger i alle Tider, dens merkelige Indflydelse paa Mennesket, til Dydens Udøvelse, og Sindets Rolighed ved en god Samvittighed i Livet og i Døden, beviser da noksom dens Guddommelighed. Men er Guds Ords Sæd endskiønt guddommelig kraftig, saa er den dog ei uimodstaaelig. Det har som en Sæd Liv, men kan og som en Sæd qvæles, nedtrædes og forkastes, og da kan det ikke virke, end mindre bringe Frugt. Det bliver derfor fornøden at agte i den

44

34

Anden Deel

Paa det, som udfordres paa Menneskets Side, naar denne guddommelige Sæd skal vise sig kraftig.

Skal Guds Ord vise sin Kraft, da maa det 1) et foragtes , 2) ei med

Vankelmodighed antages , 3) er ved timelige Forhindringer qvæles. — Kraftig er Guds Ord, naar det

ikke foragtes. Vers 12te: Derefter kommer Diævelen, og tager Ordet af deres Hierter, paa det de skulde ikke troe, og blive salige. Det kiendes vel af disse Ord, at del fornemmelig er Diævelens List, at forstyrre Mennesket i Ordets nøiere og alvorlige Eftertanke. Da denne Fiende adspredte vore Tanker, ved sine Indbydelser leder os paa andre Gienstande, og derved gjør os det hørte Guds Ords Virkning frugtesløs. Hans Indskydelse er det, at vi foragte Guds Ord, som noget alt for enfoldig for vores fordervede Vittighed, og indbildte Skarpsindighed; som noget ligegyldigt, hvilket vi af politiske Grunde vel hører, men ikke behøve at tage til Hierte; thi dette hører ikkun for svage, men ei sterke Aander. Denne Fien-

45

35

des Kunstgreb er det, at ophidse sine Redskaber, slige flygtige Skriftens Spottere, hvilke anvende al Vid og Forstand paa at gjøre Guds Ords Sandheder enfoldige, latterlige, modstridige, ja vel at afmale dem, som skadelige og anstødelige. Alt dette er vist Diævelens Gierning, som derved vil tage Guds Ords Kraft as Menneskenes Hierte, hvilke ofte ere svage nok til at troe Skingrunde, helst, naar deres Begierligheder derved kan gives Tøilen.— Det bliver i denne Fald en Sandhed, at angene Vildfarelser ere de meest mueligste og farligste. Ved denne Foragt, eller i der mindste Ligegyldighed mod Ordet, berøves vi det nærmeste og beqvemmeste Middel til vor Oplysning, vi bringes alt. mere til Forhærdelse og Følesløshed, vi falde da af en Synd i den anden; thi de Pligter, vi uden for Guds Ord af Naturens Kræfter udøve, ere meget faa, svage og ustadige. Og vi styrte os endelig, som Guds Ords Foragtere , i timelig og evig Fordervelse. Denne Guds Ords Foragt kan vi ikke blot søge Hos dem, hvilke forsømme dets Hørelse, endskiønt det bliver et vist Kiendetegn, naar det skeer uden høist fornødne Hindringer; men og hos dem, der hører Guds Ord, og bekiende dem til de derudi indeholdne Lærdomme, og disse vise dem ofte, som Guds Ords Foragtere i Levnet, Ord og Gierninger, Og

46

36

til disse kan det hede , som Stephanus bebreider Jøderne, hvilke meget vel vidste Skrifterne : I haarde Halse, I imodstaae altid den hellig Aand. Apostl. Gr. 7.

Guds Ord er kraftig, naar det

ikke med Vankelmodighed antages. Det heder i Lignelsen: v. 13. De paa Steen ere de, som annamme Ordet med Glæde, naar de det høre; men disse have ikke Rod, de troe til en Tid, og falde fra i Fristelsens Tid. Frelseren sigter med disse Ord, ikke allene til de vankelmodige Jøder, hvilke ofte bleve bevegede ved hans guddommelige Taler, og lige saa snart faldt tilbage til deres forrige Vantro, ikke allene til mange Evangelii Bekienderes Frafald i den første Christen Kirkes Tid; men og i de sildigere Tider , ja i vore Tider er Vankelmodighed en fornemmelig Hindring i Guds Ords kraftige Virkninger. Hvor mange hører ikke Guds Ord, og imodtage det med megen Rørelse og Følelse? men hvor snart forsvinder ikke disse Følelser, hvor hastig forglemmes de? Til en Tid troe vi vel ofte, saa længe Guds Venskab og Maade ikke udfordrer Fornægtelses og Lydigheds Prøver. Men kommer det til vore Lidenskabers og Begierligheders Tæmmelse, indfinder sig Diævelens Fristelser, og Verdens Tillokkelser, — og maaskee Verdens Had, eller timelige

47

37 Fordeles Afsigelse, hvor blive da vore rørte

Christne? De falde da fra Gud, til dem selv og Diævelen. Fra Troe til Vantro, fra Haab til Fortvivlelse. Og hvad Under!

Deres Hierter ere endnu ikke blødgiorde, de ere som Stene. Samvittighedens Domme, et af Naturen bevegelig Temperament, bidrager vel til Bifald; men saa længe Lovens Hammer ikke har sønderlaget Klippen, kan Evangelii Sæd er fæste dybe Rødder.

Guds Ord er en kraftig Sæd,

naar det ikke af timelige og verslige Bekymringer qvæles. Texten: v, 14. Det, som falder iblant Torne, ere de, som høre og gaae bort, og qvæles af dette Livs Omhyggelighed, Rigdom og Vellyst.— Ei alle

Livets og timelige Bekymringer kan siges at qvæle Guds Ord, og hindre dets Kraft. Der er os paalagt, som fornuftige Mennesker, at arbeide, og vise Omhyggelighed i den Cirkel, vi befinde os; og jo troligere vi vise os i vor Kald, naar det er lovligt, og skeer ordentlig, des Uendeligere vise vi vor Christendom. Det er os paalagt, at sørge for Livets Beqvemmeligheder, og dets Tarv; og disse Bekymringers Efterladelse, er at stole formastelig paa Forsynet. Der er dog Forskiel at sørge, som Christne, med de Vilkaar: Herre! om du vil; og at sørge som Hedninger, saa at Verden og det Forfænge-

48

38 lige bliver vores Hovedomsorg, men Guds Rige og hans Retfærdighed en ligegyldig Omsorg værdiget. Og i denne Henseende er det Frelseren sigter, til en misbrugt Rigdom og Vellyst, som de fornemmeste Hindringer for Guds Ords kraftige Virkninger.

Den Rige; jeg mener med Frelseren i Lignelsen den Rige, der siger til Guldklumpen: Du est min Gud, den Gierige og Vindesyge; hvor mange Hindringer sindes ei hos denne for Guds Ords Kraft? Her skal vindes ved Aager, her skal gøres Beregning paa Fordeel og Tab, og de langt ud udtænkte Planer, som kan gøre Fordeel muelig eller vist, alt dette opfylder den Vindesyges Hierte og Tanker.— At høre Guds Ord? hvorfra den Tid, for de mange Sysseler? Ja, hører og denne i Rigdom forviklet, og af Vindesyge besnæret, Guds Ord, da qvæles det under Hørelsen; thi Hiertet og Tankerne er deelt imellem Gud og Mammon. Det qvæles efter Hørelsen, da iler han strax til sine forrige og behagelige Forretninger; i dets Sted, at der skulde anstilles Prøvelse, Anvendelse og Betragtning af det hørte Guds Ord. Da ei at undre, at Guds Ords Sæd ikke kan bringe Frugt til Fuldkommenhed.

49

39

Den Vellystige, hvor mange Hindringer foraarsager han for Guds Ords Kraft? Hvor Vellyst har opfyldt Hiertet, hvad Indgang kan der Guds kraftige Ord finde? Øjenslyst, Kiødets Lyst, og et overdaadig Levnet adspredt vore Tanker for meget, til at høre den Almægtiges Røst.— Nu skal der tænkes paa at kildre Smagen,— nu at fordrive Tiden, — nu Yppighed og Pragt, — nu Lediggang, og deraf Ukydskhed, Drukkenskab og Fraadseri; ja, alle de Vellystens Sysseler, som kiendelig røbe hine Deisters Tanker i Viisd. B. 2 Cap. Kommer, lader os leve vel den Stund, vi ere til; lader os fylde os med kostelige Vine og Salve. Lader os bære Krands af unge Roser, før de visne; lader ingen af os være uheelagtig i vor Brasken; lader os alle vegne lade Glædskabs (man maatte vel sige Galenskabs) Losen efter os; thi denne er vor Deel og vor Lod. Dømmer selv, Andægtige ! om disse Vellystens Sysseler kan tillade Guds Ord nogen Kraft paa vore Hjerter? Begræder, men beundrer ei denne Sæds skrækkelige Frugter.

Nei, — skal Guds Ords Sæd vise sin Kraft paa vore Siæle, da maa vi efterfølge de Forholdsregler af v. 15. det maa

høres / med Agtpaagivenhed til vor Un-

50

40 derviisning, med Begierlighed efter Guds Maade, med Forsæt til Forbedring, med Bøn og Paakaldelse om Velsignelse. Det maa

bevares saa, at vi ikke lade det som Flyvetanker strax forsvinde. Det maa bevares til sin beleilige Tid, — til Modgangs og Fristelsers Tid, — ja til Dødens Tid; da det første gielder, naar Evighedens Porte aabne sig for vor kiempende Siæl, om vi da have Guds Ord at trøste og opmuntre os med, og ve derudi indeholdte Mandens Forjættelser at helde os til. Det maa bevares, ikke blot i Ihukommelsen, men i Hiertet, der skal det dybt nedgraves, som en elskværdig Skat, til en herlig Rente. Det skal bevares i et smukt Hierte, hvis fornemmeste Prydelse er Dyden i Almindelighed, og Kierlighed til Gud og Næsten i Særdeleshed. I et got Hierte, ikke allene got af Naturen, men helliget og behandlet ved Naaden. Alt dette indeholde Jesu Ord: v. 15. Men det, som faldt i god Jord, ere de, som høre Ordet, og bevare det i et smukt og got Hierte. Findes dette, da kan vi og vist vente Guds Ords kraftige Virkninger, til at bære Frugt i Taalmodighed. For at opmuntres dertil, vilde vi skride til

51

41 Anvendelsen Vi have hørt og beviist den hellige Skriftes Guddømmelighed af dens forunderlige Vedligeholdelse, og overnaturlige Kraft.

Herved bør vi erindres om vor pligtige Taksigelse for Guds bestandige Maade, i sit bestandige Ord.— Heraf

bør vi opmuntres

til ivrige Bønner , at Gud fremdeles vil forunde os sit sande og salige Ord, til Glæde for de Troende, til Styrke for de Svage, til Underviisning for de Vankundige, til Opmuntring for de Lidende, til Bedring for de Ugudelige; ja til Haab for os alle, derved at tilberedes til den sande Christi Kundskab og Efterfølgelse her, til Salighed hisset. Vi have hørt, at Guds Ord er en kraftig Sæd, der saavel i det gamle som ny Testamentes Tider har udrettet store og forunderlige Ting. Lader os heraf lære, at betiene os af dette Kraftes Ord; det er kraftig til at dæmpe Synden, kraftig til at fordrive Diævelen, saa ofte han vil anfalde os med Fristelser. O lader os aldrig foragte dette Guds Ord, hvis Foragt har saa stor Forbandelse i Følge med sig, hvorpaa dette Ord selv, og daglig Erfarenhed viser mange skrækkelige Prøver og Exempler. Sætte vi ,

Guds Ord af Øine, da ere vi blotte for alle vore Lyster og onde Begierligheder.

Ja, hvo som foragter Guds Ord, foragter

52

42 Gud. Og hvor skrækkelig, at trodse Almagten! Vi have Hørt de Forhindringer, som qvæle Guds Ords Kraft hos os. Livets hedenske Sørger, Rigdom og Vellyst. Lad ' os og vogte os, for at besnæres af disse Snarer. Gud og hans Maade være vore Bestræbelsers fornemmeste Øiemed, en god Samvittighed vor største Rigdom, og vor Vellyst , at glæde os i Gud vor Frelsere. Da bliver og hans Ord os vigtig, og kraftig til Velsignelse i Liv og Død, i Tid og Evighed.

Men du, o Gud ! dit Ords Stiftere og Opholdere, giv os din Aand, som du har lovet os i og ved dit Ord. Giv os Lyst til at høre og bevare dit Ord, og deelagtiggør os i alle de Lyksaligheder paa Siæl og Legeme, som du har lovet os i dit Ord. Amen!

53

III.

Prædiken,

holden

paa første Søndag i Fasten,

over

Texten, Matth. 4, 1 - 12.

54

55

Indgang.

Det er ikkun de feige Siæle, som ved deres Fienders første Anfald tabe Modet, og derved Seieren. Den sande Modige og Kiekke derimod, seer Fienden uden at strækkes, merker Hindringer ; men forekommer dem ved Overlæg, han trodser alt, dog uden Formastelse. Han vover, dog med Sindighed, han haaber Seier; thi Striden er for den sande Modige stedse retfærdig. Ingen Fiende er vel mægtigere, end Diævelen ; at stride med denne Fiende, udfordrer Fyrighed. Ingen Fiende er friedigere, dette udfordrer Forsigtighed. Begge Dele altsaa, saavel Fyrighed som Forsigtig-

56

46

hed, skal befordre vor Skier over denne Fiende. Til en kiek Modværge i Troen mod Diævelen, vor Siælefiende, formaner Apostelen Jakobi: Cap. 4. v. 7. Staaer Diævelen

imod, saa skal han flye fra

eder. I hvilke Ord Apostelen 1) viser os Fienden, 2) formaner til Modstand, og 3) lover Seier.

Fienden, vi fornemmelig i det Aandelige har at vogte os for, og at stride imod, er Diævelen. Vi tage Ordet, Diævelen, ikke i en figurlig Bemærkelse, som de, hvilke forklare det ved vor fordervede Natur; men vi antage et virkeligt Væsen, — en Aand, hvis Oprindelse var god, men hvis Affald fra Gud gjorde denne Aand afskyelig, til en Fader af Løgn, og til Formand for alle onde og faldene Aander. Ikke allene Guds Ord melder om dette betydelige. Frafald strax efter Skabelsen; men og Hedninger, hvilke et kiende Guds Ord, har

antaget et ond Væsen, som tilføjer Menneskene Skade, og et Algodheds Væsen, der gjør dem got. Forskiellen imellem hines og vores Kundskab om dette onde Væsen, bestaaer ikkun derudi, at hine tilbede Diævelen, for ei at hændes Ont, hvilken Tilbedelse kommer af Mangel paa Kundskab af Guds Ord. Vi derimod tilbede Gud, (i

57

47

det mindste burde vi, som Christne, gjøre det,) og vide, at Diævelen ei kan gjøre os ont, naar Gud er med os, og vi i Troen imodstaaer ham (*). Dog i Haab om, at jeg ikke taler for nogen iblant os, der skulde ansee Diævelen, som en Børneskrek, eller Gud, som et Statsbaand for den enfoldige Almue; vil vi, uden vidtløftige Beviser, opmuntre hinanden til Forsigtighed, i at vogte os for denne vor Siæles Fiende, og til Modstand mod denne Lyksaligheds Forstyrre. Til denne Modstand formaner os

Apostelen: Staaer Diævelen imod.

Ordet, Modstand, leder os strax til Tanker om Anfald og Strid. Og hvo iblant os har ikke erfaret vor aandelige Fiendes Anfald, deels umiddelbar, deels middelbar? Jeg forstaaer ved den første Benævnelse: Onde Indskydelser i Hiertet og Tankerne til onde Gierninger; og naar disse: ere udøvede, da til Anfægtelse og Fortvivlelse. Af disse slags Anfald følede Aposte-

(*) Det er noksom bekiendt, at Chineserne, i hvor vittige de endskiønt ere, dog i deres Religion ere saa vanvittige, at de højtidelig holder en Fest, Diævelen til Ære, paa der han ei skal skade dem.

58

48 Ien Paulus, naar han 2 Cor. 12. klager over den Satans Engel, der slog ham med knyttet Næve. Ved hvilken Taalemaade Apostelen betegner Diævelens mordiske Hensigt, og hans Anfalds Heftighed, som ventelig har bestaaet i foruroligende Bebrejdelser om Apostelens Bitterhed mod Jesu Bekiendere, som en Saulus. Ved de middelbare Diævelens Anfald forstaaer jeg de onde Menneskers, hans Anhængeres givne Forargelser, listige Forførelser, og alle onde Fristelser eller onde Tillokkelser, for hvilke Salomon advarer os: Ordspr. 1, 10, Min Søn, naar Syndere lokke dig, da samtyk ikke. Og hvorved saa mange forledes fra Gud og Dyden til Lasterne, og de dermed forbundene ubehagelige og farlige Følger. Mod disse Diævelens farlige og ofte fordobbede Anfald skal vi staae, og det ubevægelig. Uden Frygt for denne Fiendes farlige Trusseler, uden Eftergivenesshed i at vige ham et Skrit. Denne Modstand skeer, naar vi væbne os med Guds Ord og Bønnen, naar vi tænke førend vi handle, og vi vogte os for Overilelse, naar vi afskye saavel Lunkenhed, som og alle de Lejligheder, ved hvilke vi enten indseer, eller frygter for Mueligheden at fristes og overvindes, og naar vi vise en redelig Fyrighed i Striden, naar Fristelserne møder os. Ved saaledes at gjøre Modstand, kan vi og vist vente

59

49 Seieren, som Apostelen lover os i Ordene:

Saa skal han flye fra eder.

Som Ordet, Modstand, leder os til Tanker om Striden, saa forsikrer og Fiendens Flugt den Tappere og Modige om Seieren, ja en herlig og ærefuld Seier. Det er allerede en Seier, naar vi nøde vore Fiender, ved en fyrig Modstand, til at holde op fra Striden, og at trække sig tilbage; men da er Seieren ærefuld, naar Fienden nødes til at flye, det er, i største

Hast at løbe, for at undgaae vore Vaaben

og vor Mod. Saa ærefuld al og vor

Seier i det Aandelige blive. Ikke nok, at

Diævelen i alle sine, i vor ganske Liv igientagene Anfald, skal vige tilbage, og lade os fare; men han skal og ved hver engang afslagen, skynde sig fra os, flygte for os, og med Skamme tilstaae, at imod Guds Ord, Troens og Bønnens Vaaben er han for afmægtig, indskrænket ved Jesu Død. Seer heraf, Andægtige! saa herlig et Udfald skal Striden faae paa vor Side, og vor Belønning. Hvor vigtig bliver ei denne? — Raade hos Gud, som tro Stridere, Ære for Menneskene, som Dydens Efterfølgere, og Rolighed i vor Samvittighed, som de, der har gjort det vi burde, og alt det vi kunne.

60

50 Et Beviis paa Diævelens Anfald, Opmuntring til Modstand, og Haab om Seieren, giver os vor Dages Evangelium, og vor Jesu derudi indeholdte Strid med Diævelen, og Seier over denne Fristere. Som alt skal

give os Anledning at betragte til

Hovedlærdom:

Christnes Modstand mod Diævelen, kronet med Seier af Gud.

Heraf bliver at agte:

1) Stridens Heftighed.

2) Seierens Vigtighed.

Første Deel.

Omsonst og uden Møie kan en Stridsmand ikke vente Seieren, og sovende bringe vi ei en mægtig Fiende til at flye. Her skal strides alvorlig, og med Fyrighed, igientagen og med fordobbede Kræfter; saaledes og i det Aandelige.— Stridens

61

51 Heftighed kiendes a) af Fiendens farlige Egenskaber, b) af Stridens Tid og Maade. Fienden, mod hvilken vi have at stride, er Diævelen, den Løgnens og al Elændigheds Fader, der, som vi i Indgangen hørte, forsættelig affaldt fra Gud. Hvis største Glæde er at stifte det Onde, og alvorligste Hensigt at udbrede det Onde. Af denne Guds og Menneskets Fiende blev Christus fristet i Ørken; hans Hovedegenskab er altsaa at

friste. Han er en dumstristig Fristere, som ofte og ublu giær Anfald paa Menneskene. Ofte, ved engang afslaget giver han ei tabt. Han aflader vel en Tid fra Striden, for, som en snedig Fiende, at indbilde os, der er Fred, og ingen Fare; men denne Rolighed er forstilt, for at passe og oppebie den beqvemteste Lejlighed, til et nyt og heftigere Anfald. Vor Frelser erfarede det, som vi see af Texten; ikke nok for Fienden, at han engang paa det alvorligste blev afviist og tilbagedreven, han indfandt sig strax igjen, for at gjøre et nyt Forsøg. Og er det troligt, at disse af Evangelisten anførte Fristelser, ikke have været alle de, som ere forfaldene imellem vor Frelser og Diævelen; men ikkun de groveste og fornemmeste Fristelser. Hans Anfald ere ublu, da han begierer det af Frelseren, som ingen, uden en Diævel, torde vove,

62

52 Han, som en fordømt Skabning, tør anmode Skaberen, at frembringe overnaturlige Gierninger, ved at omdanne Steen til Brød; for at bevise sin Guddommelighed, om hvilken han syntes at tvivle: v. 3. Er du Guds Søn, da siig, at disse Stene blive til Brød? Han tør begiere, at Herrernes Herre skal nedstyrte sig af Templets Spidse, for at bevise sin guddommelige Sendelse: v. 6. Er du Guds Søn, da lad dig falde ned? Men hvor høit stiger hans Ubluhed! da han forlanger, at den helligste og ene tilbedeværdige Gud skal tilbede ham, som den ureneste og fordømte Aand: v. 9. Alt dette vil jeg give dig, om du falder ned, og tilbeder mig. En dobbelt Ubluhed, er allene at forlange Tilbedelse, men at vilde tilegne sig Magt og Herredømme over det, han vel vidste at tilhøre Frelseren, som en guddommelig Skabere. Heraf see vi, hvad vi kan vente os af denne Fiende. Lad os nu ikke undre os, at han paa samme ublu Maade, deels selv ved Indskydelser, deels ved sine Redskaber, tør friste og anmode os om det, Naturen afskyer, fornuftige Mennesker ækles ved, og hvorved Gud paa det skammeligste bespottes. Torde denne ondskabsfulde Fristere saaledes anfalde den, hvis Guddommelighed, Hellighed og Fuldkommenhed han meget vel erkjendte, da ei at undre, at han tør sætte an mod Mennesker, hvis

63

53

Skrøbelighed, Ufuldkommenhed og syndige Tilbøieligheder han meget nøie kiender, da han selv har foraarsaget alt dette.

Denne vor aandelige Fiende er

og snedig, vi see det i hans Omgang med Frelseren. Han veed at besmykke sine ublu Begieringer med Skriftens guddommelige Ord; men han veed og paa det snedigste at lade det ude, som kan svække hans Grunde. Han anfører det bekiendte Sprog af Psalm. 91, 11. 12. Dig skal intet Ont vederfares, heder det her til de Troende, og der skal ingen Plage komme nær til dit Paulun; thi han skal befale sine Engle om dig, at bevare dig paa alle dine Veie, de skal bære dig paa Hænderne, at du skal ikke støde din Fod paa en Steen.— Hvo seer ikke, at Gud i disse Ord lover de Troende sin naadige og mægtige Beskiermelse, paa alle deres lovlige Veie, og i alle deres rimelige Foretagender? Men denne Forjættelse passer sig ei paa den Formastelige; om denne heder det: Syr. 3, 27. Hvo som giver sig i Fare, skal omkomme derudi. Denne Ordenes Mening afbryder Diævelen, ved at lade de vigtigste Ord ude, som høre til Sammenhængen. Samme Diævelens Snedighed kiendes og imod os. Naar vi fristes til det Onde, og syndige Handlinger, om hvilke vor

Samvittighed vidner, at de

64

54

stride imod Guds Ord, og vor egen eller andres Fuldkommenhed, hvor ofte tage vi da Guds Ords Love i en ganske anden og vidt uddraget Bemærkelse? — Hvor ofte anføre vi til vor Besmykkelse Skriftens Ord uden for deres Sammenhæng, Tid og Sted, og forklare dem efter vores egne Tilbøjeligheder, uden for deres egentlige og rette Hensigt, hvilket alt er Diævelens Fristelser? Det heder da, saaledes maa det ikke forstaaes, men anderledes; og vi udlægge Skriftens Ord gemeenlig, som det best kommer overeens med vore Begierligheder. Ja, naar og vor Samvittighed vaagner, og vi med Urolighed og Frygt for den alvidende Retfærdige indseer vore begaaede Forseelser, hvor listig veed da denne vor Fiende at forestille os Trøstetanker af Guds Ord, hvad enten de passer sig paa lige Omstændigheder, eller ikke. Hvo er det ubekjendt, hvor ofte en Davids, en Peders og flere Troendes Fald, i Skriften til Advarsel optegnede, maa tiene de Lastefulde, dog urolige, til Trøst? Men at eftertænke disse faldne Troendes givne Anledninger, forskiellige Omstændigheder, og endelig deres alvorlige og sande Omvendelse, dette forglemmes. Vi have nu seet Fiendens farlige Egenskaber, i at anfælde os ofte, i at friste os med Ubluher og Snedighed. Af dette kiendes altsaa Stridens Heftighed med saa farlig en Fiende,

65

55

hvilken vi fremdeles bevise af Fristelsernes

Tid og Maade.

Tiden, naar Diævelen anfælder, er ei bestemt; thi Striden tager sin Begyndelse, saa snart vi efter vores Optagelse ved Daaben i den stridende Kirke ere i Stand til at skiønne paa, og forledes ved Fristelser, hvilke ved Aarenes og Kræfternes Tiltagelse paa Siæl og Legeme alt heftigere forøges. Vor Dages Evangelium begynder Jesu Fristelsers Beretning med det Ord: Da, hvilket, i Forbindelse med det foregaaende, tilkiendegiver, at Jesus strax efter sin Daab blev udsat Diævelens Anfald.— Hensee vi til vor Ungdoms Tid, hvor let forledes vi til Daarligheder i denne Tids Alder. For uforsøgt til at prøve, for hurtig til at vælge, for ilsindig til at bestyre os, for munter til at vogte os for Fristelser, og for tænksomme til det Sandselige, løbe vi ofte i de farligste for os af Diævelen udspilede Garn. — Vor fyrige Manddom, hvilken en Kiede af Fristelser? Egenvillie, Letsindighed og Vellyster. De forskiellige Forbindtligheder, i hvilke vi formedelst Kald og Næring staae med andre, ere ofte Skier, paa hvilke vi støde an, og lide Brud paa en god Samvittighed. Vore Affekter og Sinds Bevægelser ere da meest virksomme, vor Indbild-

66

56

ningskraft meest levende, men og meest feilende; og af alt dette betiener sig vor Fiende fornemmelig. Ja, jo videre vi træde frem paa Livets Bane, desmere forøges og vore Fristelser. Selv Alderdommen, den blege og skielvende Alderdom, — er for os en Fristelses Tid, nu ved de mange og adskillige Baand, der forbinde os med Børn, Børnebørn og Familier, nu ved Alderdommens Svagheder og ubehagelige Følelser, som ofte forøges ved Mangel, og hvorved vi ofte fristes til Utaalmodighed. Med faa Ord, af hver en Tids Alder, og af alle, endog de ringeste Omstændigheder i vor ganske Liv, betiener sig vor fristende Fiende til vor Ødelæggelse. Vi vilde kende dette nøiere, naar vi agte paa Fristelsernes

Maade.

Adskillige Maader bruger vor Fiende, ved hvilke han frister os. Nu ved at bringe os til Tvivl om Guds Forsyn, nu ved at lede os til Tvivl om Guds Maade, nu ved at forlede os til Afguderie.

Som ofte Rigdom bliver os en Snare til Fristelser, saa betiener sig og vor Fiende af vores Mangel og Fattigdom. Denne Anledning finde vi til vor Jesu Fristelse i Evangelio; det heder: Da Jesus hungrede, da traadde Fristeren til ham.

67

57

Mangfoldige Exempler lære os, at Fattigdom er en haard Fristelse, endog hos de Troende. Hvor let kan Modet ved idelig Mangel ikke falde? eller vor fordervede Natur vise sig virksom, i at vise os Veie til at bøde paa vor Mangel, som ei ere lovlige? Det heder da ved Diævelens Indskydelse: Monne Gud og skulde bekymre sig om det Skabte? — hvorfor da ikke fornemmelig sørge for de, som frygte, ære og elske ham? — hvorledes kan

han tillade, at disse i yderste Mangel skal sukke for deres daglige Brød, og svede Blod for den Ugudelige ? - — Best derfor at gribe til, hvor man kan faae noget, hvad enten det skeer med Ret eller Uret. Frygtsom for disse Diævelens Fristelser bad en Agur: Ordspr. 30, 8. 9. Giv mig ikke Armod eller Rigdom; men uddeel til mig mit beskikkede Brød. Jeg maatte ellers maaskee mættes, og nægte dig, og sige: Hvo er Herren? eller om jeg blev arm, da maatte jeg stiele, og forgribe mig paa min Guds Navn. Heraf følger, at alle de, som ved ulovlig Omgang mod Næsten foraarsage Mangel, ere derved Diævelens Redskaber til Fristelser.

Nu frister Diævelen de Troende, ved at indskyde dem Tvivl om Guds Maade, og den aandelige Børne-Rettighed. Der heder ofte i vore Tanker, ofte ved Verdens Børns

68

58 Bebreidelser; men alle foranledigede af Djævelen: Er du Guds Søn? eller, er du et Guds Barn, da du saa ofte feiler ? Nu leder os Fristeren til Formastelse i det Aandelige, at vi vove os videre, end Forsigtighed og Kræfter tillade; i det Legemlige, ved at friste Forsynet med utilladelige udtænkte Planer. Ofte fristes vi til Afguderie , ved at hænge vore Hierter til Verdens Herligheder.— Saa meget kan vi vinde af Gods, Ære og Magt , hvis vi tilbede denne eller hiin Ophøiede. Saa meget kan vi forbedre vore Kaar, hvis vi forskafter os denne Lastefuldes Andest, og gaaer ham til Haande i hans ugudelige Anslag. Og hvo som nu kiender det menneskelige Hierte, hvor let det kan lenkes. Forstandens svage Dømmekraft og Indsigt, hvor let den kan forblendes, indseer tillige let Fristelsernes Farlighed, og Stridens Heftighed. Men skulle da alle disse Fristelser være uovervindelige? skulle vi ingen Seier kunne vente os? Jo visselig, Andægtige! derom forsikres vi i vores

Anden Deel,

Naar vi betragte: Seierens Vigtighed

I hvor heftig end Diævelen anfalder os med sine Fristelser, enten middelbar eller umiddelbar; i hvor nøie han for-

69

59

ener Snedighed med Ubluhed og Grumhed, ved at betiene sig enten af vor Ungdoms Skrøbelighed, den modne Alders Fyrighed, eller Alderdommens Svaghed; saa skal vi dog indlægge en vigtig og herlig Seier over ham, naar vi betiene os af de paalidelige Vaaben, hvilke vor Frelser ved sin udholdte Prøvelse har brugt. Uden Vaaben kan ei strides, thi en mægtig og bitter Fiende lader sig ikke fordrive, uden tapper Modstand; og denne er ikke muelig uden Vaaben. Vi vilde derfor nøiere betragte Vaabnene,

og Stridens Udfald. Begge Dele gjør os Seieren vigtig.

Vaabnene, som skal befordre Seierens Vigtighed, er Guds Ord og Bønnen. Af begge har vor Stridsfyrste, Jesus, betient sig. Der staaer skrevet; og dermed maatte Fienden ved hvert et Anløb lade sig afvise. Ja, Frelseren brugte just de Skriftens Ord , hvilke modsagde Diævelens Anmodninger. Hvoraf vi lære, at et tilbørlig Valg af Skriftens Ord, er der, som under Omstændighedernes og Fristelsernes Forstiellighed skal bestyrke os. Thi vel er alt Guds Ord nyttigt til Lærdom, til Straf, Rettelse og Optugtelse. 2 Timoth. 3. Dog maa her bruges det af Ordet, som passer sig efter Stridens, Beskaffenhed. Den første

70

60

Fristelse i vor Evangelio, hvor Diævelen forlanger Jesu Almagtes utidige Udøvelse, var, at omskabe Steen til Brød. Dette besvarer Jesus af 5 Mos. B. 8, 3. Mennesket lever ikke ved Brødet allene; men Mennesket lever af alt det, som udgaaer af Herrens Mund. Ved det, som udgaaer af Herrens Mund, forstaaes Guds umiddelbare opholdende Kraft, som Propheterne, Moses og Elias, erfarede. Indholdet af Ordene ere altsaa: Mennesket lever ikke allene af det synlige skabte Brød; men Gud kan og opholde, og ved en velsignende Kraft lægge Drøielse i det engang nydte, saa at Mennesket ikke lider Hunger. Den anden Fristelse til Formastelse, ved at nedstyrte sig af Tempets Spidse, besvarer Jesus af 5 Mos. B. 6, 16. Der staaer skrevet, du skal ikke friste Herren din Gud. Indholdet af disse Ord, som sees af den Sammenhæng, hvoraf de ere tagne, er: Du skal ikke foreskrive Gud Almagts eller Viisdoms Gierninger, paa den Tid, og under de Omstændigheder, som han ei har lovet. Den tredie Fristelses Anløb, som den skammeligste, at tilbede Diævelen, besvarer Jesus af 5 Mos. B. 6, 13. Du skal tilbede Herren din Gud, og tiene ham allene.— Guds Ord er da det sikkerste Vaaben, at bestride Diævelen med. Vil denne Fiende forlede og friste os til Hoer, Mord, og andre skadelige La-

71

61 ster, — vi svare da af Guds Ord, der staaer skrevet: Gal. 5, 19. 21. Kiødsens Gierninger ere aabenbare, som ere Hoer, Skiørlevnet, Ureenhed, Uteerlighed, Afgudsdyrkelse, Had, Mord, Drukkenskab, Fraadserie; de, form gjøre saadanne Ting, skal ikke arve Guds Rige. Vil Diævelen friste os til Stolthed og Foragt mod vore Medmennesker, — vi svare, der staaer skrevet: 1 Petr. 5, 5. Gud staaer de Hoffærdige imod; men de Ydmyge giver han Naade, Vil Diævelen friste os med Tvivl om Guds Naade, for Skrøbeligheds Synder, — vi svare, der staaer strevet: Rom. 8. Der er ingen Fordømmelse for dem, som ere i Christo Jesu, der ikke vandre efter Kiødet, men efter Aanden. Vil denne Fordervere lede os til Fortvivlelse, ved at gjøre os Synds Forladelse umuelig, formedelst vore begangne store Synder, — vi bør da tage vor Tilflugt til Guds Naades Forjættelser i hans Ord, hos Propheten Ezech. 18, 2. 3. Monne jeg skulde have Behagelighed i den Ugudeliges Død, siger den Herre, Herre! Monne ikke mere derudi, at han omvender sig fra sine Veie, og maa leve? v. 21. Men naar den Ugudelige omvender sig fra alle sine Synder, som han haver gjort, og holder alle mine Skikke, og gjør Ret og Retfærdighed, da skal han visselig leve, han skal ikke døe, Ja, hvortil og hvorfra endog

72

62 Diævelen, ved sine Fristelser, vil forlede os, da kan vi med dette guddommelige Ord, bevæbnede, paa det kraftigste afvise og imodstaae ham.

Det andet og kraftigste Vaaben i vore

Fristelser, er Bønnen. Det er heel trolig og rimelig, at Jesus har bedet til sin himmelske Fader, saavel under disse Fristelser, som han i alle sine Kiødsdage, og i Striden med Diævelen i Gethsemane paa det heftigste bad, hvorom Evangelisterne paa adskillige Steder melde. Det er høist farlig for os, naar vi forsømme at bede. Vi komme ved Bønnens Efterladelse alt længere fra Gud. Vi forglemme ham og os selv, og vore Fiender. Og hvad Under? at vi da staae blottede for deres Anløb, og ved de ringeste Fristelser henrives. Her skal altsaa bedes ofte, og alvorlig, hvis vi vil vente Kraft af det Høie til Striden, og Seieren. Ved Bønnen og Guds Ord befordres vor aandelige Aarvaagenhed; saa at vi med Frelseren i Evangelio staae færdige, naar Fienden nærmer sig. Vaager og beder, er derfor Jesu Formaning, Matth. 26. at I ikke skulde falde i Fristelser. Og ved at betjene os af disse guddommelige Vaaben, skal Striden faae et velsignet og heldig Udfald, som gjør os Seieren fremdeles vigtig.

73

63 Der samme Udfald Apostelen Jakobi lovede os i Indgangs-Ordene, at Diævelen ved vor Modstand skulde flye fra os, det finde vi i Evangelio opfyldt, og ved Jesu Exempel bekræftet. Det heder: Da forlod Diævelen ham.— Dette kan vi vel ikke vente os, at vor aandelige Fiende ved vores, skjønt ofte igientagen Afviisning, skulde forlade os. Nei, saa længe vi ere i Verden, høre vi til den stridende Kirke. Det heder om enhver af os, af Jobs 14. Skal et Menneske ikke stedse være i Strid paa Jorden? Det efterfølgende af Jesu Liv og Lidelse forsikrer os, at Diævelen ei forlod ham, førend det paa Korset hedde: Det er fuldkommet. Aldeles frie fra Fristelser blive vi da ikke, førend vi ved Døden, som tro Stridere, overtræde i den triumpherende og seierrige Kirke. Der skal Fiendens Magt ei skrække os, hans Snedighed ei forvilde os, hans Anfald og Fristelser ei forurolige os; men han skal da med Skamme forlade os.— Vi, som med Ære skal krones, fordi vi udholdte Prøven, bevarede Troen og en god Samvittighed. En kort

Anvendelse

Skal fremdeles gjøre os de foredragne Sandheder vigtige. Vi have Hørt, at Stri-

74

64

dens Heftighed kiendes af vor Fiendes Egenskaber, der er dumdrstig nok til at friste os, ublu nok til at fordoble sine Anfald. Hvo som iblant os kiender sig, som et Menneske, (sandelig ei en liden, men vigtig Kundskab), skal vel erindre sig adskillige Omstændigheder, under hvilke vi ofte ere fristede, og ligesaa ofte desverre ere fældede. — Lader os ikkun til vor Ydmygelse kalde de fremfarne Tider tilbage i lhukommelsen. Hvor ofte har vi da attraaet det, som var ulovligt? udøvet det, som var syndigt? tænkt det, som var skammeligt? — Lader os tillige med en samlet Eftertanke overveie Stedet, hvor, Tiden, naar, og Omstændighederne, under hvilke vi syndede. Vi skal da let kiende, det har været Diævelens Fristelser, som har foraarsaget vor Fald. Og til den Ende har betient sig, nu af vor Ungdoms Ubesindighed, nu af vore Lidenskaber og Temperamenter, nu af de timelige Kaar, i hvilke vi befandt os.

Men skal vi derfor lade Modet aldeles falde? O nei, derfor har vor Jesus indlagt en fuldkommen Seier over Diævelens Fristelser, for at opmuntre os til Modstand, og at overbevise os om Seierens Muelighed, ved hans Hielp, naar vi betiene os af hans Vaaben; men Modstand skal vi gjøre. — Der bliver en ugrundet Undskyldning

75

65

stedse at beraabe sig paa Diævelens Snedighed, og Forførelse af hans Redskaber.— Naar vi derimod ligge nedgravne i en aandelig Sikkerhed, naar vor Sind er opfyldt med Forfængelighed, naar vi aldrig tænke paa vore Bestemmelser, som Mennesker, naar vi et tænke paa Gud, men foragter hans Ord. Naar vi aldrig erindre os at have bedet, i det mindste ikke ofte, eller alvorlig, da ere vi ikke allene forførte, men have tildeels forført os selv. Thi forkaste vi Vaabnene i Striden, da give vi os jo godvillig til Fange; og vi ere da, som modløse eller troløse Siiaele, alles Foragt værdige. Nei, lader os gribe til Vaaben, og fatte den Modiges og Stridbares Forsæt, at stride til Døden.— Lader os flittig randsage i Skriften, upartisk og befriede fra Egenkierligheds Fordomme, undersøge vore Handlinger, deres Kilde, hvoraf de flyde, og deres Maal, hvortil de sigte. Lader os alvorligen bede om Viisdom mod Fiendens Snedighed, om Kraft mod hans Styrke, og ei skamme os ved, at nedknæle for Almagts Gud. Vi skal da vist indlægge een Seier efter den anden, og derved leve Gud til Ære, vore Medborgere til Dydens Mynster, og endelig døe, som Troens Helte, og vor Anføreres Jesu trolige Efterfølgere.

76

66

Men du, o store Forløser! — uden din Bistand stride vi forgieves. Strid derfor med os, mod alle Diævelens Fristelser, — du som har stridt for os. Din Almagt styrke os, din Viisdom lede os, og din Kierlighed være os Borgen for Seierens Vigtighed, og Stridens heldige Udfald. Amen!

77

IV. Prædiken,

Holden

paa anden Paaskedag,

over

Texten, Ap. Gr. 10, 34 - 42.

78

79

Indgang.

Der ere ikkun tvende Veie, paa hvilke vi, som Mennesker, her i Livet kan komme til Vished om

Sandhederne: Erfaring og Fornuftens Slutninger.— Ingen Sandhed finder mere Indgang til Overbeviisning, eller er vissere for os, end den, om hvilken vi af Erfaring er overbeviist. Og om vi endskiønt ikke ere i Stand til at gjøre Rede for de indvortes Grunde, og Aarsager til Virkningerne, saa lade vi os dog aldrig afsige det, som vi af Erfaring finde grundet. Denne Sætning er almindelig, ikke allene i Naturens Rige, ikke allene i det borgerlige Liv,

80

70 men og i Naadens Rige, og den christelige Religions Lærdomme.— Den mindste Deel af Mennesker vide at gjøre Rede, eller give Grund for mange, endog de meest almindelige Himmelens Syner og Planeter. Regnbuens Oprindelse, formedelst Solens spillende Straaler mod de med Vand opfyldte Skyer, Solens Indflydelse paa Maanen, hvorved den sidste i sig selv mørke Planet bliver et skinnende Lys om Natten.— Ildens hastige og skinnende Udbredelse, dens varmende Kraft, til at opløse og hærde? — Hvor saa kan vel give Grund for disse og uendelig flere Naturens Virkninger? Ikke desmindre troer dog alle, disse Naturens Underverker og Væsener at være til; thi Erfaring gjør dens Virkelighed uimodsigelig. Og i det borgerlige Liv findes mange Handlinger, om hvis Grunde endog de i enhver Cirkel Kyndige, maa tilfredsstille vor Nysgierighed med at henvise os til Erfaringer. Handelsmandens vidt udseende Anlæg, — Krigsheltens forskiellige Vendinger mod sin Fiende, — Avlingsmandens bestemte Tidens Brug til Jordens, og de der henhørende Tings Dyrkelse, — Lægernes ulige Omgang med de Syge.— Det er saa langt fra, at alle disse stedse kan handle efter Fornuftens Slutninger og Regler, at de meget mere ofte synes at handle tvertimod dem; og det, som ved Handlingernes lykkelige og

81

71 heldige Udfald retfærdiggjør dem, er, Erfaringer har saa ofte lært dem, at disse, eller hine Anlæg og Handlingsmaader vare de beste.— Erfaring maa ligeledes ikke sielden

i det Aandelige tilfredsstillende os, hvor vi ikke med Fornuften kan giennemtrænge. Hvor umueligt er det for os, at indsee og udvikle det væsentlige i vor Religions Hemmeligheder? her maa vi nøies med de indvortes Erfaringer til deres Sandheds og Virkeligheds Beviis. Guds Aands Virkning paa vore Siæle, og den tre-enige Guds Forening med os; hvo kan beskrive, hvorledes det gaaer til? Den hellig Aands Virkning i de smaa Børns Hjerter til Troen, hvorledes skeer det? Jesu Tilstædeværelse i Alterets Sakramente, ihvor langt over vor Undersøgelse? Og alt dette med mere, troe dog alle sande og troende Christne, fordi de indvortes føle i deres Siæle en overnaturlig Virkning, altsaa erfare det. Vilde vi i vor christelige Religion ikke ligesaa, og mere tryk forlade os paa vore indvortes Følelser, som paa Fornuftens Indsigt og Domme, kunne det hede til os, som Frelseren svarer Nikodemo: Joh. 3, 8. Beiret blæser, hvor der vil, og du hører dets Susen; men du veed ikke, hvorfra det kommer, og hvor det farer hen? Dersom vi da høre de jordiske Ting, og ikke vilde troe der, fordi vi ikke kunne indsee det, hvorledes skulde vi da troe de himmelske? er Indholdet af Jesu

82

72 Ord, v. 12, Erfaring bliver da den beste og tilforladeligste Læremester. Ja alle de Sandheder, hvis Orden og Overbeviisningskraft, vi beundre i Sædelæren og alle Videnskaber, hvad ere de andet, end Opdagelser og Erfaringer, og siden af Fornuften sat i Orden? Denne er altsaa en Vei, paa hvilken vi kan komme til Vished om Sandheder.

Den anden Vei er nu Fornuftens Slutninger. Ved Hielp af Fornuften agte vi paa Erfaringer, samle Oplysning, sætter den i Orden, fastsætte et, og uddrage deraf et andet, som Følge. Og saaledes fare vi fort, indtil Aarsager maa retfærdiggjøre Virkninger; og disse antages da, som uomstødelige Beviser, saa længe hine ere virkelige. Saavel Fornuften som Erfaringer, begge forenede, bliver da de eneste Veie til vor Kundskab i, og Overbeviisning om vor christelige Religions Sandheder. Fra en af disse Kilder, ofte fra dem begge, maa alletider vor Overbeviisning, som fornuftige Christne, udledes, hvorfor vi troe saa, og ikke anderledes. Og da den Lærdom om vor Jesu Opstandelse, er en af de vigtigste i vor christelige Religion, baade i sig selv og af sine Følger betragtet; saa vilde vi og i Dag bevise denne

83

73

Hovedlærdom:

Vor Jesu Opstandelses Vished.

1) Ved Fornuftens Slutninger.

2) Af de tydeligste Erfaringer.

Første Deel.

At vor Jesus virkelig er opstanden, og at vore Religions Fiender og Friegeister ikke skal gjøre os denne trøstefulde Sandhed til Salighed vaklende, er det nødvendig at være vis om, og at kunne bevise. Vi vilde derfor grunde vore Beviser paa efterfølgende tre Grunde, som ved Fornuftens Slutninger stal blive os overbevisende: a) Det er høist formodentlig, b) Høist tilforladelig, og c) det er uimodsigelig, at vor Jesus er opstanden.

Her er den største Formodning at vor Jesus er virkelig opstanden fra de Døde. Dette slutte vi af hans ledige Grav. Ved at betragte Jesu aabne og ledige Grav, viser os Fornuften ikkun tvende Mueligheder. Enten maa det i Graven nedlagde Jesu Legeme være bortstiaalen, eller han maa virkelig være af sig selv opstanden? Naar det førstes Umuelighed er vist, er og tillige det sidstes Sandhed beviist. Skulle vor Jesus være bortstiaalen, da indseer Fornuften atter ikkun

84

74

tvende Partier, af hvilke dette kunne være skeet: Enten maa det være skeet af hans Fiender, eller af hans Venner. Naar vi bevise, at de første ikke har gjort det; saa falder det let at slutte, at de sidste ikke torde gjøre det. At vor Jesu Fiender ikke have bortstiaalet hans døde Legeme, slutter Fornuften af følgende: Thi, de vare nu ganske tilfredsstillende, og dermed fornøjede, at Jesus ikkun var død, mere tænkte de ikke paa, og mere higede de ikke efter; havde de havt andet i Sinde med det døde Jesu Legeme, var det vist ikke bleven tilladt Joseph, eller nogen af Jesu Venner, at tage hans Legeme til dem. De lode jo Graven paa det sterkeste bevogte, og paa det forsigtigste besegle, at hans Disciple ikke skulde komme, og tage ham bort, udsprede, at han var opstanden, og det sidste Bedragerie skulde blive verre, end det første, hvilke ere Fiendernes egne Ord til Pilatum, hvorved de forraade en Deel, at de vidste Spaadommene om Messiaë Opstandelse; en Deel, at de just ikke vilde, at denne døde Messias skulde siges at være opstanden. Disse Jesu Fiender, som meest

ønskede til deres Ondskabs Besmykkelse, at han uden Opstandelse maatte blive anseet, som en Bedrager, de skulde have taget ham bort? Hvor stridende er ikke dette mod Fornuften? Jøderne torde dernæst ikke røre ved nogen Død under Høitiden, uden at blive urene; de torde ikke

85

75

engang gane i Domhuset til Pilatum, fordi det var hedensk, og altsaa ureen. Men o hykkelske Ondskab! de torde nok staae uden for; raabe, skrige, og begaae de største Uretfærdigheder imod en uskyldig Mand. Men vi sætte, at de og havde taget Jesu døde Legeme af Graven; saa havde de jo og et desto kraftigere Beviis i Hænderne, til at imodsige Apostlene? De kunne jo da sige dem lige i Øinene: I ere Løgnere! I gaaer og indbilder Folket, at eders Jesus er opstanden, I troe det vel og selv; men I ere førte bag Lyset. See! her er hans Legeme, vi have taget det til os; seer! det er det samme Legeme, som hængte paa Korset, gennemnaglet, tornekrønet og aabnet i Siderne. Men om sligt finde vi ikke et Ord; følgelig har Jesu Fiender langt fra ikke borttaget ham. At Jesu Disciple og Venner skulle have taget ham bort, finder Fornuften og utrolig. Vel læse vi, at Jesu Fiender havde den Mistanke om Disciplene for Pilato, og de befrygtede, at disse skulle komme, tage ham bort, og sige, han var opstanden; men de forsigtige Anstalter de gjorde med Seglet for, og Stridsmænd ved Graven, beviser noksom, at Disciplene ikke vare at mistænke. Og hvorledes torde vel disse Frygtsomme vove et saa dristig Foretagende? da endnu Skrek og Forfærdelse var malet i deres Ansigter. De skulle aabne Graven? de skulle forjage Vagten? de som i

86

76

Gethsemane flygtede, og lode Linklæde og alt fare. Ja da en Peder, og han skulle dog vel være den dristigste og meest modige? da han fornægtede Jesum, og forsvor sig trende gange, blot fordi man beskyldte ham for at være Jesu Discipel, hvorledes torde da vel de andre vove denne Gierning? Hvad skulle og dernæst bevege dem hertil? Jesus var i deres Øine ligesaa vist død, som vi kan see et afsjælet Legeme. De havde jo baade været med, og seet, da han blev taget af Korset, i det mindste nogle af dem, ventelig og, da han blev salvet og nedlagt i Graven. Deres Forstand var endnu ikke saa aabnet, at de forstode Skriften; de tænkte altsaa ikke paa Jesu Opstandelse, hvad skulle de da vel med det døde Legeme, og hvorhen dermed? Det bliver altsaa for Fornuften ganske Utrolig, at Jesu Venner har taget ham bort. Og da nu hele Jerusalem er i Bevegelse, de Dødes Graver aabne sig, Jorden skielver, og de ellers saa kiekke og modige Romere løbe bort af Angst saa bliver Fornuftens Slutning: Det er højst formodentlig, at vor Jesus er selv opstanden. Er nu vor Formodning saa fuldkommen et Beviis, hvor langt sterkere bliver det da, naar vi betragte, at Jesu Opstandelse er

Høist tilforladelig. Det heder i

Texten: Gud opvakte ham paa tredie Dag, og lob ham aabenbares, v. 40. Naar vi

87

77

antage vor Jesu Almagt, som Gud, finder Fornuften intet utroligt i hans Opstandelse. Gud lod ham aabenbares, og det for slige Vidner, hvis Vidnesbyrd har al Troværdighed. Lad os agte lidet paa disse Vidner: Tiden, naar: Stedet, hvor; og Aarsagen, der bevegede dem til at vidne. Vidnerne om Jesu Opstandelse ere saa tilforladelige, at hvo som forkaster os dem, maa tillige enten forkaste sin Fornuft, eller og tvertimod Fornuftens Bifald være Sandheds aabenbare Fiende. Her ere Vidner, som havde omgaaet med Jesum for hans Død; og altsaa kiendte de ham meget vel. De havde seet ham, talet med ham, hørt hans Taler, og fulgt hans Person i tre og et halv Aar; følgelig kiendte de jo hans Person, og kunne efter hans Opstandelse best sige os, om det var ham, eller ikke? At de i en Tid af 48 Timer aldeles skulle have glemt, hvorledes Jesus saae ud, og ikke kiendt hans Røst, Lader og Gang? det er utroligt. Hertil kommer, de vare fattige og ringe Personer for Verden, og for enfoldige, til at opspinde en saa net sammensat Løgn. Deres Vaaben og Magt skulle ikke tvinge, deres Anseelse ikke lokke, deres Skarpsindighed ikke fortrylle nogen, eller forskaffe dem Anhængere. Endnu tilforladeligere bliver deres Vidnesbyrd, naar vi hensee til Mængden. Petrus anfører vel i Texten ikkun Apostlerne, som af Gud beskikkede Vidner;

88

78

men vi finde i Skriften, at der har været flere Vidner, end disse. Paulus melder til sine Corinthier, 1 Epist. 15, 7. om flere, end fem hundrede Brødre, for hvilke Christus havde aabenbaret sig efter sin Opstandelse, og af hvilke der endnu i Pauli Tid levede mange, som havde seet Jesum. Havde der altsaa været ringeste Tvivl om

Sandheden, saa vare der jo endnu nok, som kunne afhøres. Og skulle dette været Løgn, da maa vi ansee dette for det forunderligste, at saa mange Bedragere kunde holdes ringe, og det uden ringeste Fordel; thi neppe kan noget skiules, naar ikkun to eller tre vide det, og her er saa mange? Vor Jesu falske Vidner vare ikkun faa, og vilde gierne været enige i deres falske Udsigende, og de stemmede dog ikke overens; men her skulde saa mange Løgnere stemme overens. Ikke desmindre høre vi dem alle, som med een Mund, paa forskiellige Steder at forkynde: At Jesus, Livsens Herre, som Jøderne havde korsfæstet, var opstanden, og det paa tredie Dag, og aabenbaret sig for dem. At disse Vidners Vidnesbyrd er tilforladelig, beviser og Tiden, naar de vidne. De biede ikke et halv Seculum, eller længere, indtil Sagen var glemt; men strax i alles Paahør, medens Sagen var alle bekient om Jesu Død, og de alle havde seet og hørt det, træder de frem. Torde de vel have ventet nogen Fremgang, i Fald det ikke havde været en tilforladelig Sandhed? Og Stedet, hvor de vidnede, gjør deres

89

79

Vidnesbyrd tilforladelig. De reiste ikke i andre længst bortliggende Verdens Dele, for at prædike om Jesu Opstandelse; men i Jerusalem, hvor de kunne vente, at Tildragelsen om Jesu Død var alle bekient, der vidnede de. Og der, hvor Jesu Kors havde staaet, der plante de hans Seiersfane, der, hvor han var død, just der forkyndte de, at han lever. Og hvad bevegede dem endelig hertil? Ei timelige Fordele eller Gods? Nei! havde de vildet tie med denne Lærdom, da havde de kunnet forhvervet dem Rigdom, Anseelse og Yndest af Raadet. Nu var derimod deres Løn her i Verden, Baand, Fængsel, Haardhed, Haanhed, og den smerteligste Død. De bleve for denne Lærdom en Spot for Folket, et Maal for Hevn og Fiendskab, og til Spektakler for Verden. Her var altsaa ei Magt, ei Snedighed, ei Egennytte, eller Phantasie; men Sandheds Kierlighed, Guds Aands Drift, og Overbeviisning om Lærdommens Rigtighed. Og aldrig kan Fornuften nægte denne Slutning: Jesu Opstandelse er tilforladelig.

Jesu Opstandelses Vished bliver endelig

og Uimodsigelig, af den hellig Aands Sendelse og Udgydelse paa Pintsefesten. Alle de, som bekom den hellig Aand, og med ham overnaturlige Gaver, bleve nu og lige saa mange ny Vidner om Jesu Opstandelse. Denne overnaturlige Tildragelse var af Jesu forud sagt, førend han døde; og monne dette var opfyldt, hvis han

90

80 var bleven død, og i Graven? Ja monne Gud havde udrustet disse Bekiendere med saa overordentlige Gaver, at tale fremmede Sprog, at helbrede Syge, og uddrive Diævle, hvis de havde været Forførere og falske Lærere? Fornuftens Slutning bliver da: Jesu Opstandelse er uimodsigelig og vis. Og dette var da Indholdet af vor første Deel. Vi vilde nu og bevise Jesu Opstandelses Vished i vores

Anden Deel,

Af de tydeligste Erfaringer.

Ved at bevise Jesu Opstandelses Vished af Erfaringer, er det fornødent at agte a) paa de Erfaringer, Jesu Disciple havde om denne Sandhed, og b) paa de Erfaringer, vi nu levende derom kan have. De Erfaringer, Jesu Disciple havde, og hvoraf de fuldkommen overbeviist troede, at han var opstanden, vare deels udvortes, deels indvortes. Den udvortes Erfaring Disciplene havde, erindrer Peder i vor Dages Text: v. 41. Vi aade og drukke med hannem, efterat han opstod fra de Døde. Apostelens Mening er: Vi som aade og drak med hannem, og saaledes paa det nøieste-omgikkedes med ham, efter hans Opstandelse; vi kan jo dog være de visseste og paalideligste Vidner. Og hvilken Slutning er rimeligere? Naar vi en Tid lang har omgaaet med en Ven, saa at vi kan sige: Saaledes seer han ud, han har havt Fortrolig-

91

18

hed til os, og vi til ham; vi aade og drak dagligen med ham, og vi imodtog de Befalninger af hans Mund, som vi nu udføre. Hvo tvivler da vel paa, at man jo kiender denne Person, i det vi har en udvortes Erfaring, grundet paa vore Sandsers Vidnesbyrd? Alt dette kunne Jesu Disciple med Sandhed sige: Vi have erfaret, at han er opstanden. De hørte hans Nærværelse med deres Øren, og paa det de strax kunde kiende ham, brugte Frelseren sin sædvanlige Hilsen: Fred være med eder! Luc. 24, 36. Denne Hilsen, fremført med en mere end menneskelig Majestæt og Yndighed, ledsaget med en mere end menneskelig Kraft og Indflydelse, kiendte Apostlene strax, som den rette Løsing. De saae Jesum med deres Øine, ja Frelseren fremstillede sin forklarede Person ganske nøie for dem, det heder: Seer! det er jeg selv; seer mine Hænder og Fødder. Og at de ikke vare lettroende, men mere vantroende, det beviste Thomas med sin Indvending, der og lagde sine Hænder i Jesu Side, for ret at overbevises om denne i hans Øine utrolige Sandhed, at Jesus levede. Det vi altsaa hører, seer og føler, det maa dog være virkelig; og da Disciplene havde en saa tydelig udvortes

Erfaring, maa Jesus og være opstanden. De forkynde derfor, af denne udvortes Erfaring overbeviist: Det vi have seet med vore Øine, det vi have hørt,

92

82

og vore Hænder følede, nemlig det Livsens Ord, dette forkynde vi eder. 1 Joh. 1, 1. Denne var da Disciplenes udvortes Erfaring, om Jesu Opstandelses Vished.— Nu til den indvortes Erfaring. Her foregik forunderlige Følelser og Virkninger i deres Siæle, hvoraf de før intet vidste, og hvilke med Rette kan ansees, som Frugter af Jesu Liv og Opstandelse. De faaer i Forstanden et ganske nyt Lys, og andre Begreber, da Jesus aabner og forklarer Skriften for dem, saa at de føle en Ild i deres Hjerter: Luc. 24, 32. Brændte ikke vore Hierter i os, der han talede med os paa Veien, og der han oplod os Skrifterne? Alle deres Fordomme falder nu, som Skiel fra deres Øine, saa at de af Skriften forstaaer: Det burde Christum, vor Forløser, at lide, døe, og derefter at opstaae fra de Døde. Nu faaer den først Indsigt i alle Guds Førelser med sin Søn Jesum, og hvorfor saa meget var skeet, hvortil de før ikke indsaæ Grundt og Aarsagen. Nu befandt de i Sandhed, som Peder i vor Dages Text bekiender, at Jesu Forløsning sigtede til alle Mennesker, og for Gud var ingen Persons Anseelse, hverken af Jøder eller Hedninger, v. 34. Denne og flere Indsigter vare de nu i Stand til at imodtage, som en Følge af Jesu Opstandelse. Som deres Forstand med Tiden alt blev mere opklaret, saa blev og deres Villie helliget og lænket,

93

83

og deres Hierter vederqvæget. Al Ængstelse og Frygt forsvandt, og da de ved Jesu Død sluttede dem inden lukte Døre, saa gaaer de nu efter hans Opstandelse muntre og modige ud blant Folket, og af en levende Overbeviisning udraabe de: Herren er virkelig opstanden. Diste indvortes Følelser og denne Overbeviisning, var da nu indvortes Erfaring hos Disciplene, at Jesus lever.— Lad os nu betragte de Erfaringer, vi nu levende kan have om denne Sandheds Vished. Slige Erfaringer, hvad de udvortes angaaer, kan vi ikke vente, som Disciplene havde. Thi at see Jesum med legemlige Dine, at høre hans personlige Tale med vore Øren, og at beføle hans Person, var baade uanstændig for vor Forløser, der nu forklaret sidder ved Faderens høire Haand, saa var det og mod Saliggjørelsens engang stiftede Orden. Ikke desmindre har vi dog baade udvortes og indvortes Erfaringer, som forsikre os om Jesu Opstandelses Vished.— Vore udvortes Erfaringer ere Jødernes daglige Omgang for vore Øine, og Evangelii Udbredelse. Vi vilde agte paa lidet af begge disse Erfaringer. Jøderne gaae endnu for alles Øine, som et presset og forbandet Folk. Det lader vel, som der i den europæiske Deel af Verden, i det mindste i nogle Riger faaer Borger-Ret, og ansees som Medlemmer af Staten med de Christne, hvorvidt det er Ret, er

94

84

her ikke Sted at bedømme. Dog, uden at forraade en ubetænksom Religions Iver, træder jeg paa deres Side, der vil have dem behandlet, som Mennesker; men som Mennesker, der burde nyde Velgierninger af Christne, for saa vidt de derved vilde lade dem lede til Christi Kundskab. Betragte vi derimod dette Folk efter deres oprindelige Forfatning, hvor kiendelig sees ikke da Guds Domme, og Jesu Opstandelses Vished.— Dette Folk tilstaaer selv, at der hviler Guds retfærdige Domme over dem, for deres Fædres Misgierninger. De vil vel ikke vide af den egentlige Aarsag; men vi vide den. De ere nu 1700 Aar, og derover, adspredte, uden Konge, uden ypperste Præst, uden Offer, uden Alter og Livkiortel. Hvad andet, end det Blod forfølger dem, hvilket de ved Jesu Korsfæstelse ønskede over dem og deres Børn. De Forbandelser og Trusler opfyldes, (og vi kan troe, mere end vi vide,) som Jesus har forud sagt dem, og endnu paa Veien til Golgatha erindrede dem: Græder ikke for mig; men for eders Børn. Og alt dette bevidner, at Jesus lever. Thi var han bleven død, og i Graven, som en falsk Prophete, da var vel det af ham saa nøie forud sagde, ikke saa nøie bleven opfyldt. Men da deres Templer ere nedrevne, deres Helligdomme skiendede, deres Lande og Riger dem fratagne, og disse Mordere adspredte

95

85

over al Verden, saa bliver det et tydelig Beviis, at Jesus lever, og er opstanden.— Evangelii Udbredelse er og en tydelig udvortes Erfaring for os, at Jesus lever. Vi høre ham for sin Død og Opstandelse hos Evangelisterne at tale om Evangelii Udbredelse efter hans Opstandelse, som Disciplene da ikke forstode. Derte er og saa nøie opfyldt, og stede med saadan Fremgang, at en Død Messiæ Befalninger og Forudsigende aldrig saa nøie kunne opfyldes. Evangelium er ikke med Magt eller Vaaben forplantet, det lover ikke timelige Herligheder, og Jesu Rige er efter hans egne Ord ikke af denne Verden. Tvertimod, dets Pligter og Befalninger ere ubehagelige for Kiød og Blod, og er just imod vore naturlige onde og fordervede Tilbøjeligheder. Og dog har

det havt en ligesaa forunderlig Fremgang, som overordentlig Bestandighed. Et kraftig Beviis af Erfaring, at det maa være den levende og opstandene Jesus, der efter sin for sin Død givne Forjættelse har understøttet det. Som vi da nu have seet de udvortes Erfaringer, vi have om Jesu Opstandelses Vished; saa føler og den troende Christen en indvortes Overbeviisning, og de helligste Følelser, hvilke tiene ham til Erfaring. Ikke allene den christelige Religions Lærdomme og Sandheder staaer i Forening med, og grundes paa Jesu Opstandelse; thi, siger Pau-

96

86

lus, 1 Cor. 15, 14. er Christus ikke opstanden, da er vor Prædiken jo forgieves, saa er og eders Troe forgieves. Men og vore indvortes Følelser, som Christne, giver os den beste og sikkerste Erfaring. En rolig Samvittighed, Fred med Gud, og Forsikring om et bedre Liv efter dette, om Siælens og Legemet's Forening ved en seierrig Opstandelse. Den Glæde vi finde hos de Troende midt under Livets Bekymringer, ja deres stille Frimodighed i Døden, er os en tydelig Erfaring om Jesu Opstandelses Vished, som de indvortes føle. Thi denne Gelassenhed ja mere, denne Glæde som i deres rolige Miner, og svage Hænders Opløftelse saa kiendelig til Opmuntring for Dødelige sees, vilde vist ikke flyde af Forsikring om Jesu Død for vore Synder; men dertil maa Forsikring om hans Opstandelse til vor Retfærdighed.

Anvendelse.

Vi have da i det foregaaende beviist Jesu Opstandelses Vished ved Fornuftens Slutninger, og af de tydeligste Erfaringer. Maaskee det maatte undre os, at finde en Sandhed beviist, som dog alle antage; thi dette maa jeg rimeligst slntte af vores Forsamling paa denne Festdag, til Erindring om

97

87 Jesu Opstandelse. Jeg maa altsaa endnu anmærke: Først, at jeg vel troer enhver's Tilstaaelse om denne Sandhed, Jesus er opstanden, og lever; men mig synes, at Christne ikke blot bør troe historiske Beretninger i en Religion, der forlanger Siælens Bifald: og denne bevirkes ved en levende Overbeviisning af Grunde. Christne, som fornuftige Mennesker, bør søge at komme efter de Beviser i vor Religion, paa hvilke dens Lærdomme grundes, og hvoraf de kan forfægtes. Skeer ikke dette, da blive vi blot Mund-Bekiendere; og hvor liden Forsigtighed i Livets Handlinger? hvor liden Bestandighed i Dydens Udøvelse? og endelig, hvor liden Frimodighed i Døden man kan vente sig af slige Christne? lærer os den sørgelige Erfaring. Vi bør altsaa, som fornuftige Christne, til Religionens, og følgelig Guds Ære, til vor egen Bekræftelse i det Gode, ikke allene besidde en historisk Kundskab; men en levende Overbeviisning, grundet paa Indsigter, om det vi troe og lære. I Mangel heraf handle vi, som vi tænke, det er svag og nedrig.

Vi leve dernæst i en Tid, i hvilken vi desverre ingen Mangel finde paa aaben bare og hemmelige Religions Spottere, hvilke følge en Trøst i at tvivle, og en Ære i at nægte det, de aldrig har undersøgt; thi

98

88 hvorfra lyst til Undersøgelse, som Gud og hans Fiender? Hvorfra den Tid, for de mange vellystens Sysler og Adspredelser? For nu ikke at nødes til med Bedrøvelse at tvivle om det, som enhver redelig Christen i det mindste ønskede at være sandt.— For ikke at forgive noget af Guds Ære; og vor Religions Sandhed, for saa svage Modstandere, som disse vtttige, dog i den Retskaffenes Øine smaa Aander ere, bliver det fornødent at væbne os med de Vaaben, vor Gud har betroet os i sit Ord, og vor Fornuft.

Men de, som troer denne saa vigtige Sandhed, at Jesus lever, og at de ved hans Liv og lever, — disse finde en hellig Opmuntring i Jesu Opstandelse. O! stræber, Andægtige, ved Guds Maade at holde disse Trøstetanker ved Lige, de har en vigtig Indflydelse i vor Liv og Død.— I Livet opmuntres vi i alle Lidelser; thi lever Jesus, saa skal og vi leve, efter hans egne Ord, Joh. 17. og al vor Strid og Kamp skal krones med en seierrig Opstandelse. Lever Jesus, saa finde vi og en Pligt til vor Retfærdighed at befordre vores aandelige Liv; thi ere vi opstandene med Christo, da bør vi og vandre i et nyt Levnet. Rom. 6. I Døden virker denne Sandhed Frimodighed, at Jesus lever, vi skal da ved

99

89 ham, som Troende, opstaae til evig Ære, Med Rolighed og Glæde kan vi da forlade vore Legemer i Døden; thi da, naar Basunen lyder, og Overenglens Røst høres, — da, naar de Ugudelige og Spotterne forgieves ønske Skiul under Biergenes Ruiner, da skal de Troende, med en glædet Siæl og et forklaret Legeme, gaae ind til det evige Liv; thi — vor Jesus lever.

Men du, o Dødens Overvindere, Jesu! Livsens Fyrste! — Vi leve, som Skabninger, ved din Almagt, — som igienfødte ved din Forløsning. O lad os evig leve ved din herlige Opstandelse. Amen!

En
sand Christens Forhold
i Henseende til Gudelige Løfter.
Betragtet i en
offentlig Tale

over

1 Mose Bogs XXVIII. Cap. V, 20-22.

holden

den XI. Octobris MDCCLXXI. som en

aaelig Erindrings Dag

om det

Kongelige Vaisen-Huuses

Stiftelse. Ved

Bernt Sverdrup,

Stædets Præst.

Kiøbenhavn, 1772.

Trykt udi det Kongel Universit. Bogtrykkerie af A. H. Godiches Efterleverste, ved Frid. Christ. Godiche.

2

3

Deres

Kongelige Majestæt,

den allernaadigste

Dronning

Juliana Maria,

allerunderdanigst dediceret.

4

5

Stormægtigste

Allernaadigste Dronning!

Ligesom det forðum blev forekastet den Kongelige Juda Stamme, at den holdt sig tilbage fra at hente sin dyrebare Konge David hjem igien til hans Residenz og Throne, og forglemte at udvise sin tilbørlige Glæde over hans Befrielse fra den forræderske Absalom, der havde tragtet ham baade efter Kronen og Livet, 2 Sam. 19, 11. Saa maatte det

6

nu blive en billig Bebrejdelse mod den Kongelige Plante-Skole, jeg meener det Kongelige Vaisen-Huus, om ikke derfra saaes det allermindste Glimt af den inderlige Fornøyelse og Opmuntring, som spores fra hvert mindste Sted i Rigerne, over den usigelige Miskundhed og Beskiermelse, som den store Himmelen og Jordens Regentere sidstafvigte 17de Januarii beviiste det gandske Høj-Kongelige Huus.

Ja! jeg maatte ansee saadan Bebrejdelse for ar blive saa meget meere fortient, som denne ypperlige Stiftelse nylig fra de fæle Skyer, der til alle troe Undersaatteres hjerteligste Græmmelse havde trakt sig hen over

7

og omspændt den Kongelige Throne, var bleven truffen med en pludselig Torden-Straale, der har adspredt dens lige saa uskyldige som umyndige Børn, og, ligesom til Trods for den allerhøjeste Stifteres Fundatz og Forbandelse, udslettet dens Navn.

Det kand alleene være den alvidende Gud bekiendt, med hvad Hiertesorg det Kongelige Vaisen-Huuses Indstiftelses-Dag den sidste 11te Octobris blev helligholdet, da de bedrøvelige Forbud om Stiftelsens Ophævelse gjorde, at den aarlige offentlige Tale paa den Dag heller kunde ansees som en Svane-Sang, Begrædelse og Liig-Prædiken.

8

Jeg, der var sat til en Vægter paa denne liden, men vigtige, Plet af Zions Muure, kunde ikke andet end tage en besynderlig Deel i den almindelige Bekymring. Men den HERre, som paa den Tid gav udi mit Hierte at tænke rigtig, begavede mig ogsaa med Frimodighed til at tale hvad jeg burde, nemlig Guds, en uddødelig Konges, umyndige Børns, ja! Publici, Sag.

For denne min Tale, som det bestandig har været mit Forsæt engang at udgive i Trykken, finder jeg denne at være den beqvemmeste Tid til at komme for Lyset; og dens Anledning og Øyemerke, som er, højtideligen at

9

erindre en stor Konges herlige Indretning til Fader-og Moderløse Børns Beste, og at fremsætte uomstødelige Grunde for dens uryggelige Bestandighed, indprenter mig den Dristighed, at tilegne en Høj-Kongelig Person samme.

Men for hvis høje og hellige Øyne,

Allernaadigste Dronning!

skulde jeg vel heller udbede mig allernaadigst Tilladelse allerunderdanigst at nedlegge den, end for Eders Kongelige Majestæts,

Hvis Lands-moderlige Ømhed og Forbarmelse, foreenet med Hans Kongelige Højheds, vor Naadigste

10

Arve-Printzes, Printz FRIDERICHS, beundringsværdige Klogskab og Mandighed, det gandske Land i denne Tid har betragtet som den deylige Morgenrøde, der har trængt sig igiennem en ængstefuld Nats Mørke, opklaret for os Kongens Ansigts Lys som en klarskinnende Soel, fremviist for os vor Naadigste Kron-Printz, som en Morgen-Stjerne, der begynder at tindre af Kongelige Dyder, og bebudet os en klar Dag, der opliver alle, indtil denne Stiftelses smaa Børn.

Retsindige ikke alleene ønske, men endog glæde sig allerede i den faste allerunderdanigste Forventning, at see

11

Højlovlig Ihukommelse Kong FRIDERICH den Fierdes Testamente for Vaisen-Huuset fornyet og sat i sin fulde

Kraft igien. Derved vil saavel Guds Kirke, som Kongens Huus, høre nye Lof af de Umyndiges Mund. Derved vil ligesaavel Fader-og Moder-løse Børn i den sildigste Efterslægt, som disse nærværende nu, ihukomme Eders

Kongelige Majestæts

Høj-Kongelige Dyder og uskatterlige Velgierninger mod disse Riger, med Deboræ og Baraks Lofsang om Iael: Velsignet være Hun blant Qvinderne! velsignet frem for Qvinderne i noget Paulun!

12

I allerdybeste Underdanighed henlever jeg til min Død

Stormægtigste

Allernaadigste Dronning!

Eders Kongelige Majestæts

Det Kongelige Vaisen-Huus den 17 Februarii 1772.

allerunderdanigste Tiener og troe Forbedere,

B. Sverdrup.

13

Texten. 1 Mose Bogs 28 Capitel. V. 20. Og Jacob gjorde et Løfte, og sagde: dersom Gud vil være med mig, og beskyerme mig paa denne Vey, som jeg reiser, og give mig Brød at æde, og Klæder at drage udi; V. 21. Og jeg kommer igien til min Faders Huus med Fred, og HERren vil være mig en Gud: V. 22. Da skal denne Steen, som jeg haver opreist til et Kiendemerke, være et Guds-Huus; og jeg vil visseligen fortiende til dig alt det, du giver mig.

Naar du lover Gud et Løfte, da tøv ikke at betale det. (a) I disse Ord giver Salomon os et kort og godt Begreb om visse Gudelige Løfters

(a) Præd. 5, 3.

14

2

Beskaffenhed, og Viiser, ar de indeholde just disse tvende Egenskaber: I.) En Unødvendighed at gjøre dem. II.) En Nødvendighed at holde dem, naar de eengang ere giorte.

Fra de i Salomons Ord ommeldte Gudelige Løfter undtages Omvendelsens og Helliggiørelsens Løfte, hvortil og i sær kand henføres vor Daabs Løfte, der er en god Samvittigheds Pagt med Gud. (b) Hvilket Løfte er lige saa fornødent at gjøre, som siden ar holde, og indbefatter i sig et Løfte om alle Slags Gudelige Øvelser. Men ved Løfter i disse Salomons Ord forstaaes visse frievillige Gierninger, som foretages i Hensigt til Guds Ære. Og disse Løfter finde vi at være

I.) Unødvendige at gjøre. Thi de have end ikke været befaledede i den Ceremonialske Lov, efter disse HERrens Ord: Naar du efterlader at love noget, skal det ikke være dig til Synd; (c) og Salomon siger: Det er bedre, intet at love, end at love, uden at betale; (d) og derfor laaner han just dette vilkaarlige Ord af Guds egen Mund: Naar (e)

(b) 1 Petr. 3, 21, (c) 5 Mos. Bogs 23, 22.

(d) Præd. 5, 4. (e) 5 Mos Bogs 23, 21.

15

3

Men, uagtet denne Unødvendighed at gjøre saadanne Løfter, vare der dog givne visse Love i det Gamle Testamente om, hvadsomhelst der maatte loves, ligesom og, hvorledes med saadanne Løfter maatte forholdes; som vi kand læse, foruden paa andre Steder, om Naziræernes Løfte i 4 Mose Bogs 6 Cap., og i 3 Mose B. 27 Capitel om andre Slags Løfter. Derimod meldes ej det ringeste i det Nye Testamente om særdeles Løfter. Deraf kand sees, hvor stor de Catholskes Vildfarelse er, der ej alleene underkaste sig den Ceremonialske Lov i at indgaae saadanne Løfter, som, passende sig til det Gamle Testaments Tider, vare alleene den Tid Gud behagelige; men endog legge mange menneskelige Bud og Lærdomme dertil, (f) i det

de love saadanne Ting, som findes end ikke i den Ceremonialske Lov, men stride aabenbar mod Christendommens og den sunde Fornufts Love, saasom: deres Kloster-Løfter, deres Pillegrims-Gange, frievillige Armod, og andre Urimeligheder, hvorved hverken Guds Ære udbredes, eller Næstens Velfærd befordres.

Tiden tillader vel ikke, vidtløftig at handle om Løfter i Almindelighed, og deres Beskaf-

(f) Coll. 2, 23.

16

4

fenhed; dog bør jeg ikke forbigaae den besynderlige Omstændighed ved de fleste frievillige Løfter i der Gamle Testamente, nemlig: At de gik enten ud paa at ødelegge noget, for at tilkiendegive Guds Mishag deri: eller at anvende noget til Gudelig Brug, Guds egen Ære og Tieneste; og begge Slags Løfter skeede gierne med en tilføyet Forbandelse, som kaldtes Cherem eller Hecherim. (g) Saadanne Løfter kand vi ansee som Prøver, Gud vilde modtage paa Mennestenes Kiærlighed til ham; og altsaa sluttes med god Grund, at frievillige Løfter af timelige Gaver, til Guds Ære og Næsrens Nytte, ere ikke forbudne i det Nye Testamente, men meget mere en Gud behagelig Christendoms Prøve. Frievillige Gaver af timelige Ting til Gudelig Brug ere det eeneste Offer, Gud bestandig vil have vedligeholdt i sin Kirke paa Jorden; de ere et tækkeligt

Offer,

(g) Mifchna Tom. 3. Tit. Nedarim five de Votis. pag. 104. & Selden, de Jure N, & G. Lib. VII 2. pag. 834. Buxtorf i hans Lexicon hebraicum forklarer Ordet החרימ saaledes: Anatbematizavit, anathemate vel anathemati, interneconi, perditioni ETc. vovit, confecravit, devotum effectit,

17

5

Offer, som er Gud velbehageligt; (h) er Offer, som ej skal glemmes. (i) Og, at man ikke skal frembringe saadanne Offere paa en ubetænkksom Maade, men give Gud hvad vi formane, i Hensigt til Guds Ære og andre Menneskers Nytte, (en Hensigt, vi altid burde have, som ved alle vore Gierninger, faa i sær ved vore Løfter); er det høystgavnligt, at enhver betænker, hvad det er, som han kand give, og ligesom forud helliger det ved er Løfte; og hertil synes Paulus at sigte, naar han byder enhver at give det, han i Hjerter har foresat sig. (k) Imidlertiid ere frievillige Løfter langt fra ikke noget væsentligt i vor Christendom, hvilken paalegger os ingen Forbindtlighed til at gjøre dem; ikke heller kand vi ved de herligste Løfter, eller de beste Stiftelser til Gudelig Brug, fortiene noget hos Gud; hvorføre der og sættes i vor Indgangs Ord: Naar du lover Gud et Løfte & c. i enhvers frie Villie, som noget ligegyldigt. Og, om nogen Fulde troe sig, blot formedelst saadanne løfter, uden Hjertets Renselse ved Troen og et Gudeligt Levnet, berettiget til Guds Himmel og Salighed; maae

(h) Philip. 4, 8. 9. (i) Ebr. 13, 16.

(k) 2 Cor. 9, 7.

18

6

han vift vente samme Afviisning af HErrrens Mund, som Jøderne hos Propheten Esaias: Hvad skal jeg med eders mangfoldige Oftere? Hvo har krævet det af eders Haand? (l)

Men naar saadanne Gudelige Løfter skee i en ret Hensigt, som Beviis paa Kiærlighed til Gud, og hans Ejendoms-Ret til alt hvad vi have, uden Indbildning om derved at have fortient noget særdeles af ham; ere de altid til megen Nytte og Opbyggelse for sande Christne. Thi, naar en Christen har lært af en lang Erfarenhed, hvor tung og trang Himmel-Vejen er, og hvor besværligt det er, at slaee sig igiennem de mange Fiender, der legge sig i Vejen for ham, saasom: den syndige Natur inden i ham, den forargelige Verden uden om ham, og de listige Helvedes Aander, som ere allevegne efter ham; forekommer han mig, i Henseende til hans Løfter, som en Vandringsmand paa en lang og besværlig Vej, der opmuntrer sig selv til at gaae alle tilstødende Farer og Gienvordigheder i Møde, ved et vist foresat Maal, som han af al Magt søger at opnaae inden Dagens Ende, og hvorhen al hans Hu

(l) Esa. 1, 1. 12.

19

7 og Attraae er vendt paa den hele Rejse. Ligesom nu denne anvender alle Kræfter for at naae Malet, saa

gaaer det og med en saadan Christen paa hans Himmel-Vej: Han finder altiid noget af Naturens Fordærvelse, som bør forandres; nogen Vantroer, Skiøde-Synd, Ustadighed i Christendommen, nogen Mis-Tillid til Guds Beskiærmelse og Forsyn, som ej er overvunden; nogen timelig Fare og Fortredelighed, som kand være i Vejen for ham. Han beder Gud om Hielp og Bistand heri, og Viiser sig allerede ligesom forud i Tankerne taknemmelig mod Gud, ved at gjøre ham det Løfte: at, naar han har overvundet den eller den Mangel hos sig, forvundet den eller den Besværlighed, vil han offentlig herliggiøre Guds Hielp ved een eller anden Gudelig Øvelse. Dette Løfte ligger ham altid paa Hiertet, og er ham som en bestandig Opmuntring til, ved den Højestes Kraft, at overvinde alle Vanskeligheder. Kort sagt: Hans Løfte, som han betragter langt borte, er i hans Øyne som den Steen, Samuel satte mellem Mizpa og Sen, og gav det Navn Eben Ezer, sigende: Hidindtil har HERren hjulpet (m)

DE

(m) I Sam. 7, 12.

20

8

Men, som jeg allerede haver visst, at Løfter ere unødvendige/ for saa vidt de ere frievillige Gierninger, som Gud ikke fordrer af nogen; saa paaligger der mig og at Viise, at de ere II.) Nødvendige ar holde, naar de ere giorte: Naar du har gjort Gud et Løfte, da tøv ikke at betale der. Om et saadant Løfte, som allerede er skeet, siger Gud selv ved Mosen: Du skal ikke tøve at betale der; thi HERren din Gud vil visseligen kræve det af dig, og der skal være dig til Synd. (n) Og Guds Ord Viiser os Exempel paa, at han kræver saadant Løfte. Et Løfte, som efter Guds Anordning var gjort, om at ødelegge noget, for at vise Guds Mishag derudi, maatte nødvendig holdes; thi ellers fordrede Gud det ved deres Ødeleggelse, som holdt det tilbage. Da Israels Børn havde lovet at ødelegge Jericho, med dette Cherem og Forbandelse hos: at ingen maatte tage noget af det Bandsatte; samt at, om nogen igien vilde opbygge Staden, efterat den var ødelagt, det da maatte koste ham hans første-fødde Søn, naar han lagde dens Grundvold, og hans yngste Søn, naar han satte dens Porte: (o) Da

(n) 5 Mos. B. 23, 21. (o) Jost. 6, 18. 26.

21

9

finde vi, at Gud selv holdt Haand over dette Løfte mod dem, som vilde bryde det: i det at Achan, som toeg af det bandsatte Gods, blev steenet; (p) og at Hiel den Betheliter, som opbygde Jericho igien, mistede Abiram sin førstefødde Søn, da han lagde dens Grundvold, og Segub sin yngste Søn, da han satte dens Porte, (q)

Julianus Apostata vilde gjøre JEsu Ord til intet, om Jerusalems Tempels Ødeleggelse til aldrig mere at opbygges, som en forbandet Ting; og ej allene tilloed den at bygges, men endog selv gav Bekostningen dertil. Men da Arbeydet skulde gaae for sig, frembrød uformodentlig af Jorden en Ild, som hindrede Gierningen, fortærede Materialerne, og fordrev Arbeyderne; hvilket baade Jødiske og Christne Skribentere vidner. (r)

Ting, som ere lovede til Gudelig Brug, maae og betales; thi ellers kræver Gud dem selv, paa den Lovendes alt for store Bekostning. Ananias og Sapphira havde lovet deres Ager,

(p) Josv. 7, 24. 25. (q) 1 Kong. B. 16, 34.

(r) Zemach David Tom. II. pag. 36, n. 368 Sozomen. Hift. Eccl. V, 21.

22

10

eller dens Værd, til de Fattige, men brød siden Løftet, og frembar ikkun en Deel deraf til Apostlerne; men Apostlerne tiltalte dem i Guds Kraft saaledes: Var ikke Ageren din, der du ejede den? og det, den blev solgt for, i din Magt? Hvi har du sat dig denne Ting for i dit Hierte? Du har ikke løjet for Menneskene allene, men for Gud. Og de faldt ned paa Steden og opgave Aanden. (s) Deraf see vi jo i det Nye Testamente stadfæstet, hvad HERren haver befalet i det Gamle om Løfter: Naar en Mand lover HERren et Løfte, eller svær en Eed, saa han med en Forpligtelse forpligter sin Siæl; han skal ikke vanhellige sit Ord, han skal gjøre efter alt det som er udgaaet af hans Mund. (t) Den Gud, som selv siger: Jeg vil ikke vanhellige min pagt, og ikke forandre det, som udgik af mine Læber; (u) forlanger ogsaa Den nøjagtigste Opfyldelse af sine Børns Løfter, om de endog vare efter Anseende til deres timelige Skade. Naar David har spurgt HERren: Hvo skal være til Herberge i dit Paulun? svarer han sig selv blant andet: Den,

(s) Ap. Giern. 5, 4. 10. (t) 4 Mos. B. 30, 3.

(u) Psal. 89, 35.

23

11

som har soeret sig til Skade, og vil ikke forandre det. (v) Da nu Løfters Efterlevelse er saa vigtig i Guds Øyne, er det ikke at undre over, om Salomon, der kiendte saa vel der menneskelige Hiertes Letsindighed og Foranderlighed, formaner til at ikke tøv med Løfters Betalning; at Opsættelse ikke skulde give Anledning til Forsømmelse, og drage efter sig Guds forfærdelige Krav. Hvorfor han og fremdeeles advarer dem, som fortryde et gjort Løfte, med disse Ord: Siig ikke for Engelens Ansigt, at der er en Forseelse; hvi skulde Gud fortørnes for din Røst? (x)

Saadanne Løfter skal og ansees med den største Højagtelse af andre Mennesker; faa at ingen forhindrer eller forandrer deres Opfyldelse og Efterlevelse. Paulus siger: At ingen gør et Menneskes Testamente til intet, som er stadfæstet, eller fætter dertil. (y) Endogsaa Hedningerne ansaae det for den største Misgierning, at bemægtige sig det, som var given til Gudelig Brug, og vidste intet vederstyggeligere Navn dertil end Kirke-Ran eller Røverie: Disse Mænd ere jo dog ikke Kirke-Røvere, sagde den Hedenske Cantzler i Epheso

(v) Psal. 15, 4. (x) Præd. 5, 5. (y) Gal. 3, 15.

24

12

om Apostlerne. (z) De største Lovgivere blant Regentere have altid holdt en besynderlig Haand over Gudelige Løfter. Justinianus siger ensteds i sine Love: Hvad som ved Testamente eller sidste Villie gives de Fattige, maae ikke forsvinde, som noget der er efterladt uvisse personer, men være i alle Maader gyldig og staae fast. (a)

Foruden den aandelige Beskaffenhed ved Løfter, at de i sig selv ere unødvendige at gjøre, men uforbigængelig fornødne at holde, naar de engang ere giorte, er der og en vis timelig Herlighed ved at gjøre og opfylde Løfter, som, hvorvel den ikke bør være den Lovendes Hoved-Hensigt, bliver dog altid en tilladelig og anstændig Bi-Hensigt; nemlig: At saadanne fuldbyrdede Gudelige Løfter ere de sikkerste Midler til at leve længe i en velsignet Erindring paa Jorden.

(z) Ap. Eiern. 19, 37.

(a) Id, quod pauperibus Testamento vel Codicillis relinquitur, non, ut incertis Personis relictum, evanescat, sed omnibus modis ratum firmumque confistat. Codex Justin. Tom. II. pag. 13. Tit. de relicto pauperibus.

25

13

Menneskene have i Almindelighed søgt at blive udødelige i Verden paa tre Slags Maader. Nogle ved at oprette visse Monumenter, for derved at forævige deres Navn, og udbrede deres Ære hvorpaa tiene til Exempel de gamle Egyptiske Pyramider og Obelisquer, Grækernes Labyrinth og Mausoleer, Romernes Amphitheatrer og Statuer. Et saadant Erindrings-Tegn finde vi, at Absalom har villet efterlade sig, da han satte en Støtte i Kongens Dal, og oven paa den en Haand (som nogle fortolke det Hebraiske Ord) for at betegne sit Vaaben, sigende: Denne skal være til at lade ihukomme mit Navn. (b) Beviis paa den menneskelige Forfængelighed! Andre have søgt at gjøre sig et udødeligt Navn ved Misgierninger. Saaledes har man seet Mennesker at kuldkaste Riger, Stater og Stiftelser, for at faae et stort Navn i Historien; hvilket ofte lykkes, og er tillige et ved megen Erfarenhed stadfæstet Udødeligheds Middel, skiønt ej til Roes, men til

(b) 2 Sam. 18, 18. Dificours historiques critiques &c. par Mr. Saurin Tom. V. pag. 137. &c. Joh. Clericus in h. 1. reddit vocem Manus vel Area, juxta Deut. 23, 12.

26

14

Vanære. En Jeroboam, som indførte Afguderiet i Israel, blev en Formand og Anfører i Ugudelighed for sine Efterkommere, og vandt derved Det ulyksalige Eftermæle indtil denne Dag, at de følgende ugudelige Israels Konger, som gjorde Ont for HERrens Øyne, siges i Skriften at have vandret i Jeroboam Nebats Søns Vey, og i hans Synd, som kom Israel til ar synde. (c) En Herostratus, som, for at gjøre sig et ævigt Navn, opbrændte der prægtige Dianæ Tempel i Epheso, (d) fandt derved en slagen Vey til at blive uforglemmelig. Dette er

Beviis paa en vidtdreven Ugudelighed.

Men det uskyldigste og sikkerste Middel at stifte sit Navns Ihukommelse, for at leve stedse i en velsignet Erindring, er, ved Velgjerninger at gavne endog Efter-Slægten: hvortil kand henføres Gudelige Løfter og Stiftelser,

(c) 1 Kong. B. 15, 26. 34. Cap. 16, 19. 26.

Cap. 22, 53. 2 Kong. B. 3, 3. Cap. 10, 29. 31.

Cap. 13, 2. 6. Cap. 15, 9. Cap. 17, 21. & c.

(d) Strabo XIV. p. 949. Plutarch. in Vita Alex. M.

p. 665.

27

15

hvilke vissere og herligere, end noget andet, foræviger dem, som paa saadan Maade bliver sine Medskabningers Velgjørere. Thi endskiønt sande Christnes Forhold aldrig er saa egennyttig, at de skulde see egentlig paa timelige Fordeele; saa skeer det dog ofte, at gode Gierninger belønnes heri Livet, til Beviis, at Guds frygt har endog Forjættelse paa det Liv, som nu er. (e)

Det allerførste af saadanne Løfter, som er optegnet i den Hellige Skrift, finder jeg at være skeet af Patriarchen Jacob, og det i en lige saa vigtig Anledning, som reen og tilladelig Hensigt; hvorom Guds Aand taler saaledes i vores Text: Og Jacob gjorde et Løfte & c.

Af disse merkelige Ord ville vi tage Anledning, til fælles Opbyggelse og Opmuntring, taknemmeligst at erindre dette Kongelige Vaisen-Huuses højtidelige Stiftelses-Dag, ved at betragte i Jacobs Exempel, som en Hoved-Lærdom:

(e) 1 Tim. 4, 8.

28

16

En sand Christens Forhold i Gudelige Løfter /

bestaaende i

I. At begiære noget af Gud.

II. At give Gud noget igien.

Anledningen til dette Jacobs Forhold og frievillige Løfte er heel merkelig. Formedelst Esaus hans Broders Vrede, som havde truet at slaae ham ihjel, maatte Jacob tage Flugten. Han reiste derfor, efter sine Forældres Raad, og med deres Samtykke og Velsignelse, til Paddan-Aram, for at tage sig en Hustrue, og der at fæste Boepæl, indtil Broderen var bleven formilder. Saa mange vigtige Omstændigheder: at forlade Forældre og Føde-Stavn; at fæste Boepæl blant Fremmede; at vælge en Hustrue; at være i Fare for en opirret Broders mordiske Anslag; og endelig at foretage sig en lang og besværlig Rejse; have menneskelig Viis nødvendig maattet opfylde Jacobs Sind og Tanker med de heftigste Bekymringer. Hvad Under da, om han var mødig og træt, saavel af Reisens Besværligheder, som af Sinds Uroe og Bekymring? Han gjorde sig derfor ikke lang Betænkning

29

17

ning om sit Leje; men tog nogle Steene, saasnart han kom til Charan, og lagde dem under sit Hoved. I denne Tilstand sov han ind, og drømte, at han saae en Stige oprejst fra Jorden til Himmelen, hvorpaa Gud selv stod øverst, og lovede, at give ham og hans Afkom det Land, som han laae paa, og at føre ham og dem herhid igien. (f)

Hvad Beskaffenhed det kand have haft med denne Drøm, er noget, vi ikke kand gjøre Rede for; dette vide vi, at den henhører til de Guddommelige Tildragelser, hvilket bør være os nok. Rabbinerne sige os, at Gud har alleene haft tvende Maader, hvorpaa han har aabenbaret sig for Menneskene, nemlig ved Syn og Drømme, (g) Nogle Lærde vil og paastaae, at Drømme er en Kiede af de Tanker, man vaagende har haft. (h) Det være,

hvad det vil, saa er derudi intet modsigende, at jo Drømme

(f) 1 Mos. B. 28, 12. 13.

(g) In iflis duabus partibus, Somnio scilicet I Visione, continentur omnes Prophetie gradus. Maimonid, in More Nevoch. Part. 2. Cap. 36 (h) C. Wolf. Psych. rat.

30

18

gjerne kand have været en vey, paa hvilken Guds Aand er gaaen over til Menneskene, for at aabenbare dem visse Ting. (i) Men, for at komme til Jacob igien, da er det at formode, at han har gjort sin Bøn til Gud, førend han lagde sig til at sove, og at han, ved at betragte sin egen Afmagt til selv at kunde bidrage noget til en lykkelig Rejse, har kastet al sin Omsorg paa HERren; hvorefter Gud synlig har indstiller sig hos ham i Søvn, for at lette al hans Bekymring. Og da Jacob nu vaagnede, faldt det ham ind, hvad han havde drømt; saa at han stod op i de samme Tanker, hvori han havde sovet ind: Han vil ikke være Uskiønsom; han havde alt for mange Prøver paa Guds Godhed imod sig; han vil ofre Gud Taksigelse, og i Gierningen udviise den saa got han kand; og Jacob gjorde Gud et Løfte & c.

Men for i Jacobs Exempel at see en sand Christens Forhold i Gudelige Løfter, maae vi agte paa

I.) Hans Begiæring til Gud. Den var heel Gudelig, som den Viise Salomon selv kunde have gjort den: Han begiærte ikke et langt Liv, ikke Rigdom eller sine Fienders Siæl; (k)

(i) 1 Kong. B. 22, 24. (k) 1 Kong. B. 3, 11.

31

19

Han, ligesom Agur, begiærede hverken Armod eller Rigdom, men sin beskikkede Deel; (l) han begiærte alleene Beskiærmelse paa sin Rejse, Brød at æde, Klæder ar gaae i, og at komme med Fred tilbage igien til sin Faders Huus. Er vel heri noget anstødeligt eller usømmeligt? Men det Store og Gudelige i hans Bøn var: at Gud selv vilde være hans Gud, og dette var det fornemste og vigtigste, mod hvilket han kunde ansee alt det øvrige for smaae Ting, eller rettere som en vis Følge af HERrens Nærværelse, ja som et Tillæg. (m) Thi, sandelig, den som har begiært at faae, og veed hvad det er at have, Gud til sin Gud, har vist nok begiært det Betydeligste af alt det, som begiæres kand. Ikke destomindre maae man dog tilstaae, at ingen kunde gjøre en saa sindig Bøn i Henseende til det Timelige, som Jacob, uden de der selv ere sande Christne; thi de alleene troe, at deres rette Hiem er her oven til, og at de altsaa ikkun behøve Brød at æde, Klæder at drage, og Beskiærmelse paa Reisen til deres Himmelske Faders Huus, hvor Gud vil modtage dem, og være deres Gudi al Evighed. De lade sig nøje, naar de ikkun have Klæde og Føde, vel vidende, at de

(l) Ordsp. 30, 8. (m) Matth. 6, 33.

32

20

skal ikke bringe noget af deres Reise-Tøyt ind med sig i Evigheden, (n) hvor de lange hvide Klæder ere beredte, (o) og en uforkrænkelig, ubesmittelig og uforvisnelig, Arv henlagt for dem. (p)

Imidlertid er der dog altid en saadan sød og nøjagtig Foreening mellem Gud og hans Børn, endog her paa Rejsen, at de aldrig begiære noget af deres Gud uden strax at tænke paa, hvorledes de igien kand gjøre noget for Gud: og Jacob gjorde Gud et Løfte & c. Han havde den Tiid intet andet end en Stav, (q) og kunde derfor ikke give noget uden Løfte. Førend han var i Stand til at love Gud noget, maatte han først bede Gud om Formue dertil, og deraf vilde han give Gud igien. Han vidste, at et Menneske har intet, uden hvad han har annammet af Gud; (r) at ingen har givet ham noget tilforn, at det slal betales ham; (s) at Gud maae oplade sin milde Haand, og mætte alt, hvad som lever, med Velsignelse; (t) og derfor bad han Gud først om hans Gaver, at han igien kunde tiende deraf.

(n) 1 Tim. 6, 7. 8. (o) Aab. 7, 9. (p) 1 Pete. 1, 4. (q) I Mose B. 32, 10. (r) I Cor. 4, 7. (s) Rom. 11, 25. (t) Psal. 145, 16.

33

21 Ugudelige mennesker have intet enten at love eller at give Gud; thi de ville ikke begiære noget af ham først. Skulde disse super-kloge Hoveder og stolte Creature, som synes i deres egne Tanker at være alt got værde, ja berettigede til ar opstige i Himmelen, ar sætte deres Stoel over Guds Stierne, og at være den

Højeste liig, (u) fornede sig saa dybt, at bede om noget af Himmelen og Jordens Skabere, og Det saa smaa Ting, som Klæder, Brød, Beskiærmelse paa Reisen, og saadanne Gaver, hvoraf de kunde tiende til ham igien? Nej! dertil ere de alt for gode. De vil heller være aldeles uberettigede til Guds Gaver, og ubekyære om, hvorfra de kommer; gaae dertil, som Sviin og Hunde, uden i mindste Maade, som Let anstaaer fornuftige Mennesker og gode Christne, at bede om, velsigne og takke for, HERrens Gaver, som de daglig modtage af hans runde og milde Haand. Og derfor kand de heller ikke give eller love Gud noget; thi enten have de ikke noget, fordi de ikke bede, (v) eller, om de end ved en Hændelse, eller paa en ugudelig Maade, ere komne til noget, have de dog ikke Hierte til (U) Eia 14, 13. 14. (v) Jac. 4, 2.

34

22

at give noget bort deraf; thi det ædle Hierte, at gjøre got, er og en HERrens Gave.

Men Jacob kunde gjøre Gud et Løfte; thi han undsaae sig ikke ved at bede Gud om Ævne til at opfylde det; desuden vidste han, at Gud baade kunde og vilde gjøre langt over de Ting, som vi bede og forstaae. (x) Saaledes ere alle sande Christne sindede: De bede Gud om det daglige Brød, og hvad dertil hører; men, giver Gud dem til Overflod af det Timelige, anvender de det igien til Guds Ære og sine Medmenneskers Tieneste, som Beviis paa deres Kiærlighed og Taknemmelighed mod den, der er al Godheds Kilde, alle gode Tings Givere. Og det see vi i Jacobs Exempel, naar vi betragte

II. Hans Gave igien til Gud, hvorom han siger: Denne Steen skal være et Guds Guus, og jeg vil Visselig tiende o. s. v. Da Jacob opvaagnede af den Drøm og Guddommelige Aabenbaring, han havde, haft, stod han op gandske henrykt af Forundring, Glæde og Taknemmelighed, over det tydelige Beviis han havde haft paa, at hans Bøn om fornøden Underholdning og Varetægt paa Rejsen

(x) Eph. 3, 20.

35

23

var bleven bønært af Gud, reiste den Steen, som havde ligget under hans Hoved, paa sin Ende, og overøste eller salvede den med Olie (som Ordene kand oversættes) (y) med det Løfte: at denne Steen skulde, ved hans Tilbagekomst, blive indrettet til et Guds Huus, og at han dertil vilde give Tiende af alt det, Gud gav ham. Det bør ikke falde nogen forunderligt, om Jacobs Sind er bleven rørt ved at rænke paa denne Steen, og om samme har været et behageligt Syn i hans Øyne; thi det er troeligt, at Guds egen Aabenbarelse paa dette Sted har rundet ham i Tankerne, saa ofte han har fæstet Øyet paa denne Steen, og at hans Sind er bleven derved ligesom henrykt fra Jorden til Himmelen; saa at han vel har haft Aarsag til at udbryde med disse Ord: Sandelig, HERren er paa dette Sted, og jeg vidste det ikke! Hvor forførdeligt er dette Sted! det er ikke andet end Guds Huus, og dette er Himmelen porte, (z) Dette Sted fandt Jacob vel værd at legge Merke til, og i sin Tiid at ziire med et offentlig Guds Huus; han vidste ligesom af Glæde og Forundring ikke, hvormed

(y) Joh. Clericus in hunc locuin.

(z) 1 Mos. B. 28, 16. 17.

36

24

han skulde gjøre Stedet kiendeligt; han reiste Steenen, som han havde hvilet paa, i Vejret, og salvede den med Olie, det eeneste, maaskee, som han havde hos sig, efter den vedtagne Skik blant de orientalske Folk, der medbragte altid Olie paa deres Reiser, enten til Føde, Lægedom eller Salvelse, (a) Han forandrede Steders Navn fra Luz, som betyder Mandler, til Bethel, som bemerker et Guds Huus. (b) Om Jacobs Forhold i Henseende til denne Steen har givet Anledning enten til den bekiendte Skik, at legge Grundsteene til Kirker og andre offentlige Bygninger, eller at salve Steene med Olie og tilbede dem, (som siden kom i Brug) eller til det Navn Bethulier efter Bethel, (c) hvormed Phoenicierne have kaldet saadanne Steene; eller om denne HERrens Lov: Du skal ikke opreise dig en Støtte, hvilken HERren din Gud hader, (d) reiser sig fra et

(a) Clemens Alex. Lib. VII. Strom. pag. 713.

(b) Lightfoot Hor. Hebr. & Talmud. in v. 25. Cap. XI. Johannis.

(c) Eufeb. Præp. Libr. I. pag. 37, Cfr. Joh. Cleric. in h. 1.

(d) 5 Mos. B. 16, 22.

37

25

eller andet Afguderic, som kand være blevet bedreven ved den af Jacob oprettede Steen, er noget vi vil overlade de Lærde at undersøge. Saa meget vide vi, at det Alter, som Jacob, efterat han var bleven velsignet af Gud med Familie og megen Rigdom, lod ved sin Tilbagekomst opbygge og kaldte El-Bethel (den Gud i Bethel) (e) forat opfylde det Løfte, han havde gjort HERren, om at indrette ec Sted til offentlig Guds-Tieneste, og dertil at tiende af alt det, Gud gav ham, var den allerførste Indretning til offentlig Guds-Tieneste, (f) hvoraf man veed at sige i Historien.

Saa betydelige ansees Guds Gierninger i hans Børns Øyne, at han viser dem ikke før den mindste Prøve paa sin Kjærlighed; førend de strax igien ere betænkte paa Taknemmeligheds Tegn mod ham. Og have de ikke andet, saa have de dog et godt Forsæt, et Løfte; og hvad kand være anstændigere, og Gud mere behageligt, end et saadant Løfte, hvis Opfyldelse giver andre Mennesker Anledning til at kiende, ære og frygte ham? Der er og naturligt i sær hos sande Christne, at de, foranledigede af faadanne Steder, hvor de have erfaret Guds besynder-

(e) 1 Mos. B. 35, 7. (f) 2 Mos. B. 20, 24.

38

26

lige Kiærlighed og Omsorg, eller af saadanne Midler, hvorved de, giennem den Højstes særdeles Varetægt, ere blevne reddede og frelste fra en eller anden øyensynlig overhængende Fare, føle en inderlig Drift af Erkiendtlighed, som opvækker hos dem en Attraae til at ville, om mueligt, give Gud noget igien, eller gjøre noget til hans Ære og Velbehag. I saadan Hensigt, og for ikke letsindig at misbruge Guds Gaver (i Fald de ere os betroede til Overflødighed) enten ved afgudiske Løfter, som Jøderne, (g) eller ved syndige og mod Guds Villie aldeeles. stridende Løfter, som Papisterne, handle vi tryggest og forsigtigst, naar vi anvende, hvad vi kand undvære, til at opbygge, forbedre eller vedligeholde, enten Guds Huuse, hvoraf aldrig kand have for mange i et Land, (hvad Spottere end derimod kand have at indvende,) eller andre nyttige Stiftelser og Indretninger, hvorved Menneskene, skabte efter Guds Villedede, fand oplæres til at kiende og frygte Gud, for siden selv at blive levende Guds Huuse.

Saaledes har Jacob formodentlig tænkt, og derfor besluttede han at forvandle den Steen,

(g) For. 44, 25.

39

27

han laae paa, da Gud aabenbarede sig for ham, til et Guds Huus.

Mueligt har et saadant Løfte, som Jacobs, giver Anledning til dette Kongelige Vaisen-Huuses Stiftelse; i det mindste er der megen Liighed imellem denne Gudfrygtige Patriarch og Huusets Højstberømmelige Stiftere, den! Højsalige Kong FRIDERICH den Fierde, i Henseende til mange timelige Omstændigheder, i sær hvad Stiftelsens Maade angaaer.

Sandelig, dette Huus med sin Indretning og Hensigt bliver et af de merkværdigste i denne Hoved-Stad, øm ikke i begge Riger, naar vi Nøye vil agte saavel paa

a.) Stifteren, som b.) Stiftelsen.

a.) Stifteren, den uforlignelige, uforglemmelige, ja! saa store, som nogen af alle de Danske Konger for ham, finde vi, efter alles eenstemmige Vidnesbyrd, at have været stor i sær af tre Ting, nemlig af

e.) Forstand, ß.) Modgang,

y.) Velstand.

40

28

a.) Stor af Forstand var han, ej alleene iverdslige Videnskaber og menneskelig Viisdom; men havde endog, ligesom Jacob, en stor Guddommelig Oplysning og Erfarenhed, saa at han kunde rose sig af at kiende HERren, at det er ham, der gjør Miskundhed, Ret og Refærdighed paa Jorden, (h) Derved fik han, som David,

en Engle-Viisdom at høre det Onde og det Gode. (i) Religions-Spottere, ryggesløse Kroppe, Lands-Forrædere, den offentlige Roeligheds Forstyrre, og samvittighedsløse Mennesker korde aldrig nærme sig til hans Throne; thi, som en viis Konge, adspredede han det Onde med sine Øjne. (K) Den Gud, som var bleven hans Gud, viiste sig mod ham, som mod Jacob, at være hans Faders Rædsel; (l) og derfor kunde han med Sandhed roese sig for den Russiske Keiser deraf, ar han torde trygt lægge sig til Hvile i enhver af sine Undersaatters Skiød.

β.) Stor var han af Modgang. Vi have seet Patriarchen Jacob bestæd i mange Bekymringer, der maaskee drev ham saa hef-

(h) Jer. 9, 24. (i) 2 Sam. 14, 17. (k) Ordsp.

20, 8. (l) 1 Mos. B. 31, 42.

41

29

tig at søge Gud om Hielv: Vi see ligeledes denne Højsalige Konge at have prøvet saa megen Modgang, som maaskee noget kronet Hoved for ham, i det alle Slags Lande-Plager, af Arig, Hunger, pest, Vandflod, Ildebrand, faldt ind i hans Regierings Tiid; og i alt dette saae man dog denne Konge altid at være den samme, og, som Jacob, at holde sig nær til Gud; saa at, jo større Nøden var, jo fleere Prøver aflagde han paa sin Guds frygt.

y.) Sror var han af Velstand. Hvilket sees ej alleene deraf, at Dannemark vel neppe nogensinde har ejet saa stort et Skat-Kammer, som ved denne store Konges Død; men endog af de mange herlige Stiftelser og Indretninger han gjorde, og de prægtige Bygninger han lod opføre med saa megen Viisdom, at de ej allene vare til Nytte i hans Tid, men at Landet høster endnu velsignet Frugt og Ære af dem; saa at, hvad enten man gaaer omkring i Staden, eller rejser omkring i Landet, for at agte Paa alle de Bygninger og Indretninger af Kirker, Skoler, og Hospitaler, som bære hans høje Navn, efterdi de fra Grunden af ere anlagde og

bekostede af ham, skal man lettelig blive vaer, at

42

30

neppe nogen Konge har efterladt sig saa mange velsignede og udødelige Mindesmerker. (m) Gaaer vi nu fra denne store Konges personlige Egenskaber, og andre hans store Bedrifter, til dette Sted i Særdeleshed med dets Indretninger at betragte, og agte paa

b.) Stiftelsen; da synes mig jeg seer ham, med det bedste Overlæg og den største Betænksomhed, ar gjøre sit Udkast til Dette Kongelige Vaisen-Huuses Anlæg og Indretning. Denne Gudfrygtige Konge, som aldrig foretog sig nogen Ting af Betydenhed, uden at raadføre sig med Gud i Bønnen, savnede heller ikke den Højestes saavel umiddelbare som middelbare Hielp og Bistand, i det hans Hof og Stat var altid rigelig velsignet med retsindige og Gudfrygtige Mænd og Raadgivere, hvis Raad han aldrig forsmaaede. Saaledes finde vi, at han ved

denne

(m) Baron Holberg har forfattet følgende Epigramma i Anledning af Højsalig Kong FRIDERICH den Fierdes Ærerige Stiftelser og Indretninger, Holberg Lib. 1. Epigr. XXVI.

Est nihil in Cyri, nihil est in Cæfaris, actis,

Qvod factu opponam, Rex FRIDERICE, tuo.

Dum numerant alii tua splendida bellica gesta, Dumqye cantint Palmas, Templa Scholasqve cano.

43

31

denne Stiftelses Indretning har, blant andre, betiem sig as en HOLSTEIN, en Schröder, en Steenbüch, en Hersleb, alle Mænd af forsøgt Troeskab og Kiærlighed til Fædernelandet.

Formodentlig har den første Anledning til denne Stiftelse været et Gudeligt Løfte, som den Højsalige Konge er falden paa at gjøre, naar han, som en øm Landets Fader, er bleven rørt af Medlidenhed over at see de mange smaae og umyndige Fader- og Moder-løse Børn, hvis Forældre vare blevne dem frarevne i Pestens

eller Krigens Tid, og hvis Tab han igjen vilde see nogenledes oprettet. Hvilket han selv synes at tilkiendegive i Stiftelsens Fundaz. (n) Dette Løfte tøvede han heller ikke længe at iverksætte, for at erindre Guds Barmhertighed mod ham og Landet: Hvori han stemmer meget overeens med den Gudfrygtige Patriarch Jacob. Thi saasart Landets største Ulykke syntes forbi,

(n) Af det Kongelige Vaisen-Huuses Fundatzer eller Reglementer findes tvende trykte under een og den samme Dato, nemlig den 21 Julii 1727; skiøndt ikke publicerede førend den 11 Octobris, som er Stifterens den Højsalige Konges Fødsels Dag.

See den eenes §. 1 og 4.

44

32

(hvorum han udlader sig med disse Ord: Efterdi Gud har kroner vore Riger og Lande med ønskelig Rolighed; saa skal en god Anstalt for fattige Fader og Moder løse Børn være en af vore første Bekymringer) lagde han strax Grund-Steenen til denne Stiftelse, som han vilde for Eftertiden skulde være et Kongeligt Vaisen-Huus, der hvor det Ridderlige Academie forhen havde været, og gav til Ders bestandige Vedligeholdelse, foruden en anseelig og ret Kongelig Fond, tillige aarlig noget af fine Kongelige Intrader, for, ligesom Jacob, at tiende dertil af det, Gud gav ham. (o) Dette Huus vilde han ej alleene have indrettet til et Guds Huus, hvor mange smaae Børn skulde opføres og oplæres i Christi sande og saliggjørende Kundskab; men han føyede endog Anstalt, at det skulde tillige have sit eget Tempel, hvori offentlig Guds-Tieneste skulde holdes for enhver, som paa dette Sted vilde tilbede og paakalde Gud; saa at disse Steene skulde være et Guds-Huus i den fuldkommeste Meening, et Bede-Huus. (p)

Jeg kand ey troe, at nogen skulde ville udtolke det som en Fornærmelse af mig mod den

(o) ibid. §. 8. (p) Matth. 21, 13.

45

33

Ærbødighed, jeg skylder saa stor en Konges u dødelige Æreminde, om jeg tiltroer ham en besynderlig Aands Opløftelse, da han for første gang nærmede sig til dette af ham selv i saa Gudelig Hensigt indrettede hellige Sted. Bør vi ikke troe om en saa Gudfrygtig og højoplyst Herre, at han, opfyldt af Andagt, og hellig Taknemmelighed over at see sit Løfte ved Guds Bistand saa højtidelig opfyldt, har forføjet sig hid til dette Sted med disse Davids Ord i Sind og Tanke: Jeg vil gaae i dit Huus med Brænd-Offer, jeg vil betale dig mine Løfter, som min Mund taledede, da jeg var i Angest. (q)

Naar vi nu efter alle disse Omstændigheder beseer denne Stiftelse, bliver den vist nok den største og berømmeligste af alle dem, som den Højsalige Konge af egen Formue lod oprette.

Vaisen-Huuse have i umindelige Tider været anseete for vigtige og højst nyttige Stiftelser i alle civiliserede Stater. Endog Jøderne gjøre deres Fyrste Hyrcanum til første Op- (q) Psal 66, 13. 14.

46

34

findere deraf, (r) Ja de hedenske Tider selv have ikke manglet Beviis paa Ærbødighed for de Slags Indretninger, hvorved Fader- og Moderløse Børn kunde blive husvaledede. Vaisen-Børn vare i saadan Høiagtelse hos Grækerne, ar deres Omsorg blev alleene betroet til Archontes (De Fornemste i Staten.) (s)

Solon og Justinianus have givet de herligste Love om Vaisen-Børns Opdragelse og Vaisen-Huuses Indretning, (t) De almindelige Concilia eller Kirke-Moder, i sær det Chalcedonensiske, handler om saadanne Stiftelser. (u) I det østlige Kejsersdom ved det Byzantinske Hof vare Vaisen-Forstandere i den Anseelse, at Kejser Michaelis Paphlagonis Broder var en af dem. (v) Kejser Justinus lod opbygge et kostbart Tempel i sit Vai-

(r) Hofman. Lexicon univers. Tam. 3. voce Orphanotroph.

(s) ibid. (t) ibid.

(u) Balsamo in Can. 8, Concil. Chalcedon. pag. 332.

(v) Meursii Glossar. Græco-Barb. sub voce ὀρφαν- νότροφος.

47

35

sen-Huus, kaldet Petri og Pauli Tempel. (x) Alexius Comnenus gjorde vel, da de Fattiges Anstalter vare forfaldne i hans Kejsersdom, een Massa af alles Ejendomme; men lagde saa meget til af egne Midler, at han bygde et anseeligt Vaisen-Huus, hvori var Rum til Gamle Vanføre, Herberge til Rejsende, og Skoler til alle Fattige og Faderløse, hvor baade Lærere og Disciple fik sit Ophold. (y)

De fleeste Europæiske Hoved-Stæder ere i de seenere Tider ziirede med et eller fleere Vai-

(x) Justinus in Orphanotropæo Templum Principum Apostolorum magnis sumtibus extruxit. Zonar. Annal. Vol. II. pag, 70.

(y) Alexius Comnenus, cum Orphanotrophium & alia plura Geroconomia vacarent, omnium possessionibus Orphanotropæo attributis, ac aliis de suo adjectis, id renovavit statim & magnis impensis instauravit, multis, quorum senectus ibi foveretur, in eo collectis, ibidemque Monachorum & Monacharum Diverforia versoria construxit. Præterea Scholam Grammaticorum, in qua Pupilli docerentur & pauperum Liberi, Magistris & Pædagogis constitutis, victuque tam doctis quam discipulis ordinato. Zonar. Annales Tom. II. p. 301.

48

36

sen-Huuse, foruden Opfostrings-Huuse, Real-Skoler o.s.v. Men neppe skal noget Sted kunde forevise en Stiftelse funderer i en bedre og reenere Hensigt. Thi af alt hvad man kand spore, har den Højsalige Stiftere vist nok ikke derved villet udbrede sin egen, men alleene den Allerhøjstes, Ære, vel vidende, at Menneskelige Absigter kand skiules for Verden, men ej for den alseende og alvidende Gud, og at Forfængelighed, de Stoltes og Ugudeliges Hoved-Egenskab, som en Moder til Ubestandighed, føder gemeenlig skrøbelige og kortvarige Fostere.

Dette Kongelige Vaisen-Huus er og bliver derfor altiid, i sin nærværende Forfatning, ej alleene en stor og nyttig, men endog en ret Gudelig, Stiftelse, som en Indretning, hvor smaa og umyndige Fader- og Moderløse Børn (vist nok de meest nødlidende blant Mennesker, ja blant alle Skabninger, som de Der umulig selv kand redde og opholde deres Liv) finde fornøden Hielp og Redning, ej alleene for deres Legemer, men endog for deres Siæle, og altsaa et virkelig Husvælses-Sted for JEsu egne besynderlige Venner, for hvilke han haver selv at betale hvad dem gives, lige indtil et Bæger koldt

49

37

Vand, (z) og om hvilke han ej alleene selv siger: Lader smaa Døren komme til mig, og forhindrer dem ikke; thi Guds Rige hører saadanne til; (a) men forsikrer endog andre Mennesker: At de, som annamme dem til Forsorg, annamme ham selv. (b)

Og til ydermeere Beviis paa en reen og Gudelig Hensigt, hvori dette Huus er stiftet, lyder Fundatzen paa, at dets Fordele skal alleene komme de Fader- og Moder-løse Børn til gode, som avles af et lovligt Ægteskab; da den Højsalige Stiftere nævner udtrykkelig Christelige Forældres Børn, og lægger til: Hvor vi befinde, at Forældrenes Liderlighed har foraartaaget Børnenes Fattigdom, finde vi os nødtvungne til at udelukke saadanne Børn fra denne vor Naade, og dennem andensteds henviste; (c) saa og befaler: at det med rigtige Attester skal beviises, at de hverken have Fader eller Moder; (d) hvori den hidindtil værende retsindige Direction har paa Det nøyagtigste efterkommet Skifterens Willie.

(z) Matth. 10, 42. (a) Marc. 10, 14. (b) Matth.

18, 5. (c) Fundatzen §. 6. (d) ibid. §. 4.

50

38

Ved saadan Fortrins-Ret til Huuslye, Føde, Klæde, Undervisning og Opdragelse, som den Høje Stiftere har forundt de i et lovligt Ægteskab avlede Fader- og Moderløse Børn paa dette Sted, har han formodentlig viklet opmuntre Fattige og Uformuende til at indlade sig i Ægteskab, som, uden saadan behagelig Udsigt i Tiden, vilde tage et saa vigtigt Skridt i Betænkning, af Frygt for at efterlade uopdragne og uforsørgede Børn ved en alt for tilig Død.

Ingen kand nægte, at man jo er pligtig at drage Omsorg for uægte Børn, og frelse Liv, som JEsu siger. (e) Men om det ikke var bedre, at Horer og Hoerkarle bleve tvungne? til selv at fortiene Underholdning til deres Afkom, end at christelige og ærbare Folk skulde bære saadannes Synders Byrde; og om altsaa ikke saadanne

Børn burde nøyes med en ringere timelig, skjønt nyde samme aandelige Pleje, som andre Børn, derom maae Statsmænd dømme. Om det er sandt, at en ond Slægt avler onde Børn, (f) derom bør Naturkyndige skjønne.

(e) Marc. 3, 4.

(f) Κακοῦ κόρακος κακὸν ὄν. &c. Erasm. Rot.

Oper. Tom. 2. pag. 301.

51

39

Jeg tilstaaer, at jeg ej forstaaer at bestemme Meeningen af disse HErrrens Ord: At han hjemsøger Fædrenes Ondskab paa Børnene i tredje og fjerde Led; (g) om Gud ikke efter sin alviise Bestyrelse tillader, at ugudelige Børn falder i slette Forældres Lod. Thi det er vel sandt, aten Gudfrygtig David kand have en ugudelig Absalom til Søn; men David tilstaaer selv, at Børn ere HErrrens Arv, og Livsens Frugt er Løn; (h) og Gud kand ikke give uden det, som godt er, skjønt han kand tillade det anderledes; og Lutherus, i sin Forklaring over den fjerde Bøn i Fader Vor, vil, vi skal bede Gud om lydige Børn. Om det er sandt, at liderlige og forhorede Forældre ved de fordærvede Legems-Safter, som de selv har forvoldet sig, avler usunde og vanføre Børn, derom maae Lægerne dømme. Men dette veed jeg, at Guds Ord gjør Forskiel paa ægte og uægte Børn, den frie Qvindes og Tieneste-Qvindens Søn, (i) udi det Timelige. Hore-Børn maatte i det Gamle Testamente ikke komme i HErrrens Forsamling ☩: have nogen offentlig Bestilling, indtil tiende Led. (k) Og Gud vil i

(g) 2 Mos. B. 20, 5. (h) Psal. 127, 3. (i) Gal.

4, 30. (k) 5 Mos. B. 23, 2.

52

40

det Nye Testamente, at Ægteskabet skal være hæderligt blant alle; men Horer og Skiørlevnere vil han dømme. (l) Da Gibeoniterne handlede falskelig mod Josva, fik de den Straf, at de og deres Afkom Fulde være Vanddragere og Vedhuggere ☩: de ringeste blant Folket, (m) Det synes og ikke unaturligt, at de, som handle falskelig mod Gud selv og hans Lov, ansees, tillige med sin Afkom, som de ringeste blant Folket; da Gud, naar han finder noget godt hos er uægte Barn, selv altid veed Midler til at borttage dets Fødsels Skiendsel, som vi see med Peres og Jephrah, der, tvertimod Guds almindelige Love, bleve ypperlige og anseelige Mænd.

Gaa maae den Højstsalige Konge have tænkt, som har villet, at denne Stiftelse alleene skulde være en Herlighed for de Børn, som ere en Frugt af Ægtestandens Velsignelse. Og hvor meget samme med sin Hensigt har ligget ham om Hiertet, Viiser Slutningen af Fundatzen, der lyder saaledes: Guds strenge Vrede og uforbigængelige haarde Straf skal paafølge over alle dem, som denne vor Fundatz kuldkastrer, eller derimod noget

(i) Ebr. 13, 4. (m) Jolv. 9, 27,

53

41

handle eller udøve ville; saa og Højstsammes Opmuntring til Undersaatterne, med deres Gaver at understøtte og vedligeholde dette

Verk. (n)

Som Kongen var sindet, saa var og Folket. Enhver indsaae Hensigten og Nyttens af denne Stiftelse: Hvorover en anseelig Summa af Gaver er ej alleene forud bleven indsamlet af Undersaatterne, og henlagt hertil; men den Højstsalige Konges egen Datter, vor endnu (give Gud i mange Aar!) levende dyrebare og af Gudsfrygt vidt bekiendte, Prinsesse CHARLOTTA AMALIA, foregik andre med Exempel, ved dertil at henlægge en riig Donation. Saa at man kand nu fremvise en Liste af 92 bekiendte og ubekiendte Givere, der, ved store og smaa Summer, anseelig have forøget Stiftelsens nu værende Tilstand.

Om er forhen indgaaet Gudeligt Løfte, eller et paa engang fattet Forsæt, af den Højst, salige Stiftere, kand have givet Anledning til dette Kongelige Vaisen-Huuses Indretning, vides ikke. Lige saa lidt veed man, hvad der kand have bestemt enhver i sær af

(n) Fundatzen §. 9.

54

42

Undersaatterne, som siden ere komne Stiftelsen til Hielp, at fremkomme med deres Gaver. Imidlertid er det ikke urimeligt, at saadanne Gaver kand være, om ikke alle, saa dog nogle, foranledigede ved et eller ander Gudeligt Løfte. Maaskee en fra den nogle Aar forhen sluttede besværlige Krig hjemkommen Jephtah, som kand have lovet Gud det første, som mødte ham ved hans Hiemkomst med Fred, (o) og som kunde ofres HERren, har, i Anledning af dette Sreds Foundation, salver saadan Gave med Taknemmeligheds Taare, og nedlagt den for HERrens Fod med disse Ord: Dette skal være til en Steen i dette Guds Huus. Maaskee en eller anden Søemand, der har seet HERrens underlige Gierning i der Dybe, (p) kand , efter at have svevet imellem Liv og Død paa de bedragelige Bølger, ved en lykkelig Hjemkomst have tilbedet Gud paa dette Sted, sigende med Jona : Jeg vil med Taksigelses Røst ofte til dig, jeg vil betale det, som jeg har lovet, (g) Maaskee en elles anden Krøbling, med hin Halte i Jerusalems Tempel, kand her have bortslengt sin Krykke, sprunget, og lovet

(o) Dom. B 11, 31. (p) Psal. 107, 24. (q) Jon.

2, 10.

55

43 Gud, (r) og, efter at have faaet sin Helbred igien, givet en Gave, som en Steen til dette Guds Huns. Maaskee nogen, der til en Tid har henlevet udi et vantroe Sind, og under en eller anden Lastes Herredømme, her af Guds Ord kand være bleven opvakt og omvendt, og efter sin Synds Erkiendelse og Fortrydelse, og for at Viise sin Troes rette Liv og Virksomhed i Gudelige Øvelser, kand have fattet samme Beslutning som Zacchæus: Halvdelen af mit Gods giver jeg disse Fattige, (s) Og hvo veed, hvad enten Forældre, der selv i Fattigdom og Bekymring have opfødt Børn, eller Fader- og Moder-løse, der med Møje have maattet frembringe deres Liv, efterat de ved et besynderligt Guds Forsyn ere komne til nogen Velstand, kand have gjort, eller agte at gjøre, til dette Steds Vedligeholdelse og Hensigts Befordring, i fald det fremdeles skulde vedblive.

Hvad den Allerhøjeste kand have i Sinde med denne Stiftelse for Eftertiden, er skiult for vore Øjne. Hidindtil har hans Omsorg og Varetægt været kiendelig stor og besynderlig over den. Allerede nogle gange forhen har en og anden, som vel ikke haver været Stiftel-

(r) Ap. G. 3, 8. (s) Luc. 19, 8.

56

44

sens Ven, gjort Forflag til dens Omstøbning eller Forandring, under Navn af Forbedring; men samme har mislinget dem.

Besynderligt er det, at den Højftsalige Konge, der ellers gjorde saa mange herlige Indretninger, just er falden paa at stifte dette Huus paa sin Fødsels-Dag, (en Dag, der for enhver eftertænksom Christen er ligesom høytidelig og hellig, og opfylder hans Sind med den meest levende Forestilling om hans Skabers Godhed og sin Taknemmeligheds Pligt.) Derved skulde man snart troe, at denne Christeligsindede Konge har anseet det for den rette Skiønsomhed over Livets Gave, at befordre andre Menneskers timelige og aandelige Liv; og monne vel nogen Hensigt med større Ret kunde paastaae Nøye ar blive iagttagen hos Efterkommerne, end denne saa ædle, saa Viise, saa gudelige?

Merkeligt bliver det ogsaa for Stiftelsen selv, at den 11 Octobris, som var øjstbemeldte Konges Fødsels-Dag, og dette Kongelige Vaisen-Huuses Stiftelses-Dag, blev nogie Aar derefter den Høje Stifteres Døds-Dag, hvorved denne hans Stiftelse kunde

57

45

synes, ligesom et Testamente, at have erhholdet Stadfæstelse. (t)

Men som et tydeligt Beviis paa Guds Velbehag i Stiftelsen kand dette med Billighed ansees, at dette Huns har aldrig, saavidt nogen kand mindes, været befængt med nogen merkelig smitsom Sygdom, i de 44 Aar det har været funderet, endog naar epidemisk Svaghed har ellers grasseret i Staden; ligesom og, at der findes ikke een eneste Syg for nærværende Tiid i det gandske Huns, enten af Betienterne eller af de 140 Børn, som her ernæres, (det Pigebarn undtagen, som kom herind med en tærende Syge); hvoraf sees, at det i vore Tider brugelige Mundheld, for at gjøre Vaisen-Huuse forhadte, nemlig: at de skulde give Anledning til smitsomme Sygdomme, kand (Gud være lovet!) ikke passe sig paa denne Stiftelse.

Højanseelige og Gudelskende Forsamling! Guds frygt i et Land forvandler Steen-Hobe til Guds-Huuse, saa at Guds Børn sige, hvor det behøves: Denne Steen skal være et Guds Huus; Ugudelighed i et Land forvandler derimod Guds-Huuse til Steen-Hobe, at de komme under denne JEsu Forbandelse

(t) Ebr. 9, 17.

58

46

over Jerusalems Tempel: Her skal ikke lades Steen paa Steen, som jo skal nedbrydes. (u) Ja Ugudelighed anretter saadan Ødeleggelse i et Land, at Folket maae klage, som HERren truer: Vort Land er en ødeleggelse, Stæderne opbrændes med Ild, Fremmede fortære os for vore Øyne, og der er en ødeleggelse, som naar Fremmede omkaste noget. (v) At der har været Guds frygt i dette Land, derom vidner de endnu staaende Steene, som ere forvandlede til Guds Huuse, og den, efter gamle Folks Vidnesbyrd, i forrige Tider overflødige Guds Velsignelse i Landet; men at Guds frygt har aftaget, derom vidner allerede den liden Velsignelse i Landet. Gud forbyde, at Ugudelighed skulde gaae saa vidt, at forvandle Guds-Huuse til Steen-Hobe, som et vift Forbud for Landets endelige Ødeleggelse!

Naar der er Ild løs i Zion, bør Vægterne paa Muurene raabe højt, og advare derom. Et Rygte høres, at denne Stiftelse skulde staae Fare for en Hoved-Forandring, som truer dens Navn og Indretning, ja endog dens Kirke og Tempel selv, hvorfra Gud i saa

(u) Matth. 24, 2. (v) Esa. 1, 7.

59

47

mange Aar har behaget at modtage de kraftigste Bønner og Forbønner, om Velsignelse og bestandig Varetægt over dette Huus, og denne Indretnings Vedligeholdelse. Er det saa; da er det at befrygte, at en Guds Vredes Ild maatte optændes i dette Zion, der vilde slaae omkring sig i Stadens Huuse. Jeg anklager derfor i Dag for Guds Ansigt alle dem, som maatte gaae frugtsommelige med fornærmelige Tanker mod denne Stiftelse, hvorved Anledning kunde gives til at antænde en saa farlig Ild, og advarer dem med Davids Ord: HÆrre! de knuse dit Folk, og plage din Arv; de myrde Faderløse, og sige: HERren seer der ikke. Forstaaer dog, i Daarer! Den, som dannede Øyet, skulde han ikke see? (x) Ja jeg tiltaler Dem med Salomons Ord: Flyt ikke tilbage det gamle Landemerke, og kom ikke paa de Faderløses Ager; thi deres Løser er stærk, han, han skal udføre deres Sag mod dig. (y) Denne Stiftelse er af den største Konge, med moedneste Overlæg, efter de meest oplyste Staters Exempel, funderet med den Højstsalige Stifteres Cherem og Forbandelse hos, om den kuldka-

(x) Psal. 94, 5 - 9. (y) Ords. 23, 10. 11.

60

48 stes eller forandres fra sin første Hensigt; og man kand være forsikkert om, at Gud selv holder Haand over et ham helliget Gods, og at denne HERrens egen Forbandelse er uryggelig: Forbandet være den, som bøjer Retten for den Faderløse! og alt Folket skal sige Amen. (z) Salomon siger: at det er en Snare for der Menneske selv, som vil opsluge det Hellige. (a) Men det er HERrens egne Ord, at saadanne Forgribelser rammer et gandske Land: I ere ved min Forbandelse forbandede, fordi I berøve mig, ja det gandske Folk. (b) Gud i Maade afvende, at vort Land nogen Tid skulde faae Aarsag at klage over en, ved nogen af dets Indbyggere optændt, Guds Vredes Ild med Esaiaæ Ord: De overtræde Love, forvende Skikke, gjøre en evig pagt til intet; derfor fortærer Forbandelsen Landet, og de, som boe derudi, blive ødelagde; derfor blive de brændte, som boe i Landet. (c)

Skulde et saa befrygteligt Foretagende tilstedes mod denne herlige Stiftelse, som det der i denne Bid tales om, da vide vi med Vis-

(z) 5 Mos. B. 27, 19. (a) Ords. 20, 25. (b) Mal.

3, 9. (c) Esa, 24, 5. 6.

61

49 hed, at vor Allernaadigste Konge alleene

ved foregivne Forbedrings Grunde bliver overtalet at give sit Bifald dertil; og i jaa Fald bliver det vor Pligt at være fornøjet med Kongens Villie, og at troe, at Gud har sin Haand derudi til det Beste. Ja vi bør rænke om Rygter om denne Stiftelses Kuldkastelse, efter den lærde Gamaliels Ord: Er denne Gierning af Mennesker, da

bliver den forstyrret; men er den af Gud, kand I ikke forstyrre den. (d) Men imidlertid, og førend vi endnu ere visse om, at saadan Forandring gjøres, som strider imod den store Stifteres Hensigt, (hvilket, foruden de allerede anførte Aarsager, saa og formedelst Følgerne i Tiden, ej sees at kunde skee uden Guds Fortørnelse) bør det os at forekomme den, saavidt mueligt, og hindre, at ikke en hellig Nidkiærheds Ild over Guds Huus (e) skal fortære Velsignelsen i Stadens og Landets Huuse; vi bør slukke Ilden i sin Begyndelse, hvilket vissest skeer ved andægtige Bønner og bodfærdige Øyens Taare.

!! denne Stiftelses og dette Huuses Forstandere og Velyndere! nedlegger da i (d) Ap. G. 5, 38. 39. (e) Job. 2, 17.

62

50

Dag for Guds Ansigt Eders hjerteligste Forbønner for dette Steds Varetægt og Vedligeholdelse! Øser i Dag Taare paa disse Steene, for at hindre og udsukke al Guds Vredes Tid, som her maatte oppustes. Ingen kand vide, siger den Højstsalige Stiftere, hvo sig Fader- og Moderløse Børn maatte efterlade; (f) og skulde der end gives dem, som ikke frygte for at efterlade sig uforsørgede Børn, saa ere der dog andre Ting, hvori enhver for sig kand behøve Guds Hielp og Undsætning. Viser Eder da omhyggelige for at blive værdige til saadan Guddommelig Omsorg, ved at afbede Guds Vrede, og igien at tilbede Eder hans Velsignelse over denne Stiftelse, hvoraf I dog høste megen Nytte, om ikke for Eders egne Børn, saa. dog som gode Borgere og Undersaattere, der bør paa alle muelige Maader befordre Statens Vel, og glædes ved at see andre trængende Børn husvalede! Bliver ikke lunkne og koldsindige og at høre de Beskyldninger, som tillegges denne Stiftelse: at ingen duelige Borgere blive her opdragne! Er her Mangler, saa kand de jo rettes; hvortil jeg er forsikkert, at enhver Vedkommende vil med

(f) Furrdatzen §. 9.

63

51 Glæde gjøre sit! Betænker, at ingen menneskelig Indretning er frie for Feil, og at intet er saa slet i sit Slags, som jo kand bringes til den højst-muelige Fuldkommenhed, ved fornuftige Midlers velanvendte Brug, og derved udi en ordentlig Kiede udgiøre et herligt Led.

I, som enten selv have, eller kand vente Børn! Yder i Dag Eders Forbønner til Gud for denne Stiftelse! Salver den med Eders Taare, at den maae blive det Guds-Huus, hvortil den er bestemt, og altid et got Tilflugts-Sted for Eders Afkom i sin Tid, om ej legemlig saa dog aandelig!

I ædle Kiøbenhavns Borgere, hvis Forfædre have bidraget til denne Stiftelses Opkomst! Seer her Eders Fædre ligesom levende i deres gode Gierninger! seer disse uskyldige Børn at gaae omkring deres Grave, som de Fattige fordum i Joppe omkring hin Dorkas, fremvisende de Kjortler og Klæder, som ere gjorte til dem! (g) Hver i Dag Eders Forbønner for denne Stiftelses Bestandighed, og salver Steenene i den med Eders Taare, at den maae blive et varigt og velsignet Mindesmerke paa Eders Forfædres Godgiørenhed, og et be-

(g) Ap. G. 9, 39.

64

52

standigt Erindrings-Tegn for Eder selv, om den Eder paaliggende Skyldighed at efterfølge deres Troe (h) og Efterlignings-værdige Exempler!

I, som i dette HErrens Huus have fundet Eder opbyggede, og ofre vederqvægede ved det faliggjørende Ord og Naade-Midlernes rette Brug! Søger i Dag med de kraftigste Forbønner, Taarer og Lofter, at gjøre Vold paa Himmelen, om den Almægtiges besynderlige Varetægt over dette Sted, i sær i Denne Hiemsøgelses Tiid og Forfølgelses Heede!

I unge Børn, som høste i sær Frugten af denne Stiftelse, baade for Siæl og Legeme! Lader Eders spæde Taarer fortælle enhver paa denne Dag den Frygt og Skræk, hvormed endog det blotte Rygte om en pludselig Udstødelse fra dette Sted har opfyldt Eders unge Siæle! Beder med mig til den Allerhøjeste, at han vil sende en usynlig Engle-Magt, som en Vognborg om dette Eders Pleje-Huus, indtil Stormen og Faren er forbi! Børne-Skrig, som det ynkeligste i Naturen, er saa giennemtrængende, at det naaer i et Øyeblik Himmelen, og rører saaledes Guds eget ømme Hierte, at han selv siger: Jeg vil være et hastende Vidne

(h) Ebr. 13, 7.

65

53

imod den, som fortrykker Faderløse. (i) Lader Gud i Dag høre Lof af Eders spæde Munde, (k) med inderlig Taksigelse for alt det Gode, I hidindtil har nydt i dette Huus ! Foreener Eders Taarer med de kraftigste Forbønner for dets Vedligeholdelse, at det maae fremdeles vedblive, til Fordel og Nytte saavel for Eder selv, som for andre i lige Omstændigheder med Eder; at I i Eders Børne-Aar ikke skal. blive to gange Huusvilde, nemlig først fra Eders Forældres Huuse, og atter igien fra dette Huus, som Velgiørere have ladet indrette for Eder, endog førend I vare komne til Verden! Giører Gud i Dag et Løfte, at I ville blive skikkelige, flittige, lærvillige, gudfrygtige og taknemmelige, og lade det samme see i Eders tiltagende Alder! Da Gud, maaskee, for Eders skyld vil handthæve Stiftelsens Hensigt, og lade al Forandring dermed udfalde til Forbedring.

Alle samtlige! Salver denne Stiftelse med Eders Taarer og Forbønner, at den, bevaret fra al timelig Uheld, under Guds bestandige Varetægt og Velsignelse, maae, i Henseende til dens herlige Nytte, være en Ziir og Prydelse for Staden og Rigerne, og vidne om en reen

(i) Malach. 3, 5, (k) Matth. 21, 16.

66

54

og uforfalsket Guds frygt blant os, ved de mange dydige og retskafne Borgere, som her maatte blive dannede ! Salver ligeledes med en skønnsom og Ærefuld Erindring den Højftsalige Stiftere, af Højlovlig Ihukommelse Kong FRIDERICH den Fierde, for Hans Velgerninger mod dette Huus, hvorved Han viser sig en Fader for saa mange Fader- og Moderløse Børn, endog længe efter Hans Død ! Men da Han blant saa megen Engle-Fryd ej fandt merke vore ufuldkomne Taksigelser og Lovtaler; saa vende vi os til Hans endnu levende dyrebare Daatter, Stedets store Velgiørerinde, den Naadigste Prinsesse CHARLOTTA AMALIA, med vore Taksigelser, Velsignelser og Forbønner: at Hun, som i denne Uge er indtraad i Hendes velsignede Alders 66de Aar, maae endnu, i Sundhed og al Slags Lyksalighed, opnaae den højeste menneskelige Alder, og med sin bekjendte Guds frygt og oprigtige Forbønner længe gavne dette Sted, og det gandske Land i Almindelighed!

Salver med Eders Velsignelse og Forbønner den Højftsalige Konges gandske Afkom, i sær vor allernaadigste Arve-

67

55 Konge og Herre, Kong CHRISTIAN den Syvende, der hidindtil har bestiemet dette Sted fra Forandringer imod Stifterens første Hensigt! Yder samme Pligt imod

Deres Majestæter Dronningerne,

Printzerne og Prinsesserne, samt det gandske Kongelige Arve-Huus, som dette Huuses hidtil værende faste Stylter! Og da

Hans Kongelige Højhed, vor naadigste

Arve-Printz, Printz FRIDERICH, i Dag, paa denne Stiftelses og den Højstfalgige Stifteres Fødsels Dag, indtræder i

sin velsignede Alders 19de Aar; saa lader og denne Omstændighed opmuntre Eder til at paakalde Gud: at Han maae ligne sin store Oldefader i Viisdom og Velstand; men aldrig føle det mindste, af hans Modgang!

Salver med Eders Velsignelse og Forbønner denne Stiftelses høje Direction, at den altid herefter, som hidindtil, maae bestaae af de redeligste og Gudfrygtigste Mænd i Landet, som troe, at al Velsignelse i deres egne Huuse er alleene en belønning af HERren for den Iver og Omsorg, de bære for dette Huus!

68

56 Salver med Eders Velsignelse og Forbønner, de Lærere, som skal sørge for de unge Børns Opdragelse! Beder for dem, at de selv maae have en Salvelse af den Hellige, (I) og være beqvemme til at lære andre; (m) at deres Gierning maae lykkes til den Allershøjstes Ære, og deres egen rimelige og evige Forfremmelse og Lyksalighed!

Salver med Eders Velsignelse og Forbønner de Fader- og Moderløse Børn, som nu eller i Fremtiden skal nyde Pleje og Underviisning i Dette Huus, at de, som paa en vis Maade ete Eders Børn, ogsaa maatte blive Guds Børn!

Endelig vil jeg have mig selv og alle, saavel nærværende som tilkommende, Tilsynsmænd ved denne

Stiftelse, erindrede om de os paaliggende Pligter mod disse Fader- og Moderløse Børn, med JEsu egne Ord, hvormed jeg slutter denne min Tale: Seer til, at I ikke foragte een af disse Smaa! Thi jeg siger Eder, deres Engle i Himmelen see altid min Faders Ansigt, som er i Himmelen, (n) Amen. (l) 1 Job. 2, 27. (m) 1 Tim. 3, 2. (n) Matth. 18, 10.

1

Maalet hvortil Gud skabte Mennesker, forestillet i en Tale, holden i Dom-Kirken til Aftensang paa Fastelavns-Søndag

Af

Asmund Reutz,

Kjøbenhavn,

trykt hos L. N. Svare. 1772, boende i Skindergaden i No. 76.

2

3

Fortale. Maalet hvortil Gud skabte Mennesker, er Indholden af nærværende Tale; en Materie, som aldrig nok kan indskiærpes Mennesker. Om jeg vilde, i at udføre denne Materie, have paastaaet, at dette Maal dog absolut maae og skal tilsidst naaes med ethvert Menneske uden Forskiel, og at følgelig Helvedes Straffer ikkun kan være endelige, ja ansees for intet andet, end Guds Kierlighed selv, yttret paa en Maade, som er fornøden til det gienstridige og vanvittige Creaturs Tilrettebringelse; hvilken Kietter blev jeg ikke Udraabt for? Hvilken Hær af Modstandere vilde rette sig imod mig? hvilken farlig Mand for Kirken ! Gud be-

4

Fortale. vare mig fra at yttre det ringeste af saadan Heterodorie! og aldrig turde jeg vise det ringeste Skin af at vilde forfægte en Lærdom, som de vigtigste, de helligste Mænd have været saa billigen nidkiere til at fordømme!

Jeg afhandler derfor Materien ganske eenfoldig og troer ikke, nogen skal med Grund kunde ansee Afhandlingen for andet end orthodox. Skulde jeg vel og, ved at vilde tænke anderledes i denne delicate Materie, vilde forskiertse min Lykke, og opvække de nidkiere Religionens Forfægtere til Vrede, fordi en anden Norsk Præst har været, jeg veed ikke hvad jeg skal kalde det, modig eller daarlig nok dertil? Nei!

Den gienstridig Ugudelige bør i Sandhed og heller ikke styrkes i hans al forbandelsesværdige Frekthed. Lev vel!

5

Evige Store, Menneskenes Elsker! Gud! Uendelige Afgrund til alle Væsener! Viisdommens Uudtømmelige

Hav! Du skabte os til det herligste, det saligste Maal? det Maal, at skue dig, din Deilighed, din Salighed igiennem en uendelig Kiæde as frydefulde Evigheder! Aldrig kunde du vilde skabe Mennesker, uden for at gjøre dem saa salige!

Men vi, vi selv agte os ikke værdige til et saa saligt Maal! Smaae Ting, en intet betydende Storhed, let som en Fiær, der blæses bort af den sagteste Vind, ja det som værre er! de urene Vellysters Nydelse, sætte vi os i Blindhed for, som Maalet hvortil vi eene sigte. Faa iblant os, du seer, hvor faa iblant os jage efter Klenodiet, den høie Rang, den Majestæt, den Herlighed, at kaldes Guds Sønner, Guds Døttre.

Lær os da i Dag, alting formaaende Godheds Kilde! at fæste Øinene til den rette Middelpunkt af vor høie Bestemmelse, at betragte, nøie overveie: det er for nedrigt for os, som Mennesker, at vende Hovedet ned ad, og gjøre stort af det, alle forstandige, endog de dydige Hedninge have agtet ringe. Lær os at tæuke høiere, at omgaaes med ædlere, sundere, Mennesker anstændigere Tanker! Lær os at sætte Pris paa Naaden, den ved Jesu Død fortiente Naade; den Naade, der gjør os til nye og andre Mennesker, end vi ere af Naturen, til igienfødde, salige Mennesker, der slaae i den allersaligste Foreening, i Foreening med dig, o Fader! og din Søn! Giør, o høie Menneske-Ven! vore Hierter uroelige, bekymrede for at smage denne din Naades Gødhed, og længselsfulde efter den Forsikring, at vi ere dine Børn. Saa have vi Kraft til at vandre dydigen, at trine frem paa Hellighedens Vei til dit Navns Ære og Forsoningens Priis! Lad den Betragtning, vi ved din Maade vilde anstille, være velsignet til dette allervigtigste Maal at naae! Amen! Fader vor & c.

6

Indgangen Det store Øiemerke, Gud har Haft med

at skabe os til Mennesker, med at skienke os alle de herlige Egrnskaber, hvormed vi som Mennesker ere begavede, med at sætte sit eget allersaligste Billede paa os i Skabelsen, var blot og alene dette: at vi eengang, efter dette møisommelige Liv, kunde føres frem for ham, frem for hans Ansigt, retfærdige, rensede af Sydens Smitte og Ureenhed, helliggiorte og salige. Naar Menneskene retfærdige og hellige, efter det paa Jorden fremdragne Liv, ere bragte frem for Gud, ind i Udødelighedens Land, ind i Salighedens Land hisset oppe; da først kan de siges at have naaet det Maal, de vare skabte til, da først er deres høie Bestemmelse opfyldt. Aldrig havde en uendelig kierlig, viis

7

og barmhiertig Gud kunder skabe Mennesker, som her paa Jorden maae være saa mage Møier underkastede, Offere for saa mange Lidelser og Elendigheder, ofte udstaae saa megen Angest, Kummer og Qval for Sydens Skyld; dersom han ikke havde haft et Øiemerke med dem, som ikke var mindre, end en evig Lyksalighed, en blomstrende Udødelighed, en over al Maade evig vigtig Herlighed. Den Beskyldning altsaa, at Gud har skabt Menneskene til lutter Ulykker, fordi de føles med en syndig og fordærver Natur, fordi de flste blive ved Synden ulyksalige, ofte ikke i Henseende til Hiertet og Samvittigheden alene, men og i Henseende til Legemer, ja tilslost mage udstaae Helvedes Straffer for deres Overtrædelser; Denne Beskyldning imod Gud, siger jeg, kan altsaa ikke andet, end falde bort som ugrundet og dumdristig. At Mennesker misbruge den frie Villie, der er sænket ned i deres Siæle, til deres egen Fordervelse, er og bliver den eeneste Grund til al deres Jammer baade her og hisset. Det bliver en saare let Sag for den Almægtige, at rerfærdiggjøre det store, hoist vise og naadige Forsæt, at skabe Mennesker; endskiønt saa store Flokke gaee forlorne. Deres Lyksalighed ikke en timelig, men en evig, ikke en forkrænkelig, men en uforkrænkelig har han sigtet til.

Og hvo kan nægte, at jo dette er et over al Maade stort og herligt, vigtigt og saligt

8

Maal? Hvo seer ikke her den uendelige Guds Kierligheds fulde Natur og Væsen, hans guddommelige Tilbøielighed og faderlige Hiertelaug til de arme, elendige, syndefulde Mennesker, sine usle Skabninger?' At føres eengang frem for Gud i Hellighed og Rekfærdighed, er da, og bør da følgelig være den Hoved-Sag, Menneskene bør være bekymrede for, omhyggelige for, inderlig længes efter, ja alvorligen og med Flid stræbe efter, medens de vandre i dette Dødeligheds Land, medens de bor i denne kummerfulde Ørken. Og det kan ikke andet, end lettelig falde enhver i Øinene, at vi nødvendig maae blive beredede, dueliggiorde til denne de Helliges Arvedeel i Lyset, medens vi leve i Verden, medens vi ere i denne Dødeligheds Stand, som just og af Denne Aarsag er bleven kaldet og med Rette bør kaldes en Forberedelses Stand. Følgelig fortiener og deres Forhold Navn af daarligt, unaturligt, ja i høieste Grad uforstandigt, som fremdrage deres Liv i Tankeløshed om det Tilkommende, som forsømme Naadens Tid, Salighedens Dag, forspilde deres Salighed, forglemme at banke paa Naadens Dør, af Kierlighed til Synden, til Vellysterne, eller og af Kierlighed til Verden og de Ting, som ere i Verden Og hvad kan man da ligne dem ved, der gaee saa vidt i Uforstandighed, at de ringe agte det Naadens Ord, der kunde og skulde gjøre deres Siæle

9

sunde i Troen, at de spotte med Sandheden, der skulde friegiøre dem, og berede deres syndige Hiertet til det evige Livs Herlighed og Guds Ansigtets Beskuelse? Disses Tilstand er saa beklagelig, disses Carakter er saa vederstyggelig for den Allereheligste, at enhver retskaffen Israelit havde Aarsage til at bryde ud med Propheten Jerem a: Gid mit Hoved var Vand, og mine Øine Graads Kilder; da vilde jeg begræde Dag og Nat mit Folkes Elendighed. Jer. 9. 1 V.

Ja den alvorlige og hiertelige Omsorg for Siælens Salighed, saa længe det heder i Dag er af saa stor Vigtighed, af saa yderlig For nødenhed, at enhver retsindig Lærer, ved hver Tale, han holdt, ved hver Pradiken, han aflagde for sin Menighed, havde den største Aarsage at bryde ud, som Propheten fordem til Jøderne: Dersom I ikke vil høre dette, skal min Siæl græde i Skiul for Eders Hovmodigheds Skyld, og hyle saare; ja, mir Øie skal rinde med Graad Nat og Dag, og ikke Holde op. Jer. 13.

Ligesom nu Gud, den evige Fader, paa sin Side har føiet De allerbeste, de allerherligste Anstalter, for at naae dette store Maal med os: at føre os frem til sig selv; Saa krævees der og noget af os, noget paa vor Side; der kræves, at vi og for vor Deel skal lade Det være os angelegen, at kunde eengang med Glæde

10

og Ære fremstilles for den allereheligste, den allersaligste Guds Ansigt. Han har gjort alt, hvad han som vores Gud, som vor Skaber, som vor Fader, som vor evige Veigiører kunde gjøre. Han har saa elsket Verden, at han gav sin Søn den Eenbaarne. Denne høilovede Person gik i Døden for os, og blev os af Gud til Viissom, til Retfærdighed, til Helliggiørelse, til Igiensløsning. Han fortiente os Guds Naade til vore Hierters Omvendelse og levende Troe. Han forhvervede os alle Synders Forladelse, den Hellig Lands Kraft til at afstaae Synden og vandre i et nyt Levnet, der er i et helligt, ustraffeligt Levnet, i en sand Troe og Naadestand for Gud. Han har aabenbaret os sin Villie, alt hvad vi skal gjøre og lade; Han har skienket os sit dyrebare Evangelii Ord, der et i sig selv en Guds Kraft til Salighed for hver den, som troer. Han tilbyder os sin Naade, omsonst, uforskyldt. Han opvækker os ved sin Hellig Aand, oplyser os. om den rette Vei til Livet og Uforkrænkelighed, og forsikrer os om al den Hielp, al den Kraft og Styrke, vi behøve, for at trænge os igiennem den snevre Port og trange Vei til Udødelighedens Land, til Salighedens Boeliger. O hvilke herlige Anstalter! hvilke guddommelige Bemøielser, værdige Gud, for hans arme Creatures Lyksalighed! Hvad kræves nu paa vor Side? Vi skal følge, vi skal lyde hans

11

Ord, hans Aands Dragelser; Sætte høi Pris paa hans Naade; uendelig høit agte hans Søns Jesu Christi kostbareste Forsoning Vi skal være villige til at vilde vandre paa den Vei, han ved fine Tienere, ved sin Aand, ved sit Ord anviser os. Vi skal ringe agte alle jordiske Ting, Ære, Rigdom, Værdighed, unyttige Venskaber, som i sig selv ere Intet, i Ligning mod at kunde naae dette Klenodie, eie denne Skat, besidde denne Herlighed, at kaldes Guds Sønner og Døttre, Jesu Christi Brud, hans Elskelige, hans Udkaarne, hans Venner, hans Brodre,

Til dette med mere at betragte udførligere, har vor oplæste Aftensangs-Text banet os Vei og Adgang. Christus leed eengang for Syndere, saa udtrykker den elskte Jesu Christi Broder og Apostel Peder sig: Christus leed eengang for Synders, en Retfærdig for de Uretfærdige, at han skulde føre os frem for Gud. Ved disse Ord ville vi staae stille, og til vor Opbyggelse og Trøst betragte denne store Sandhed:

At Menneskene ere skabte og igienløste, for eengang at føres frem for Gud.

Da der nu er en afgjort Sag iblant os, som Christne, at vi ikke alene ere de alleruværdigste til saa stor en Herlighed og Salighed, men vi og umuelig selv kunde fortiene, eller paa nogen, Maade forhverve os dette; Da der og er

12

en udisputeerlig og bekiendt Sandhed, at der nødvendig udfordres noget paa vor Side, en vis Beskaffenhed hos os, om dette Maal skal naaes, om vi skal kunde blive værdigede at sees for Guds Ansigt i Glæde; Saa frembyde her sig disse 2de Stykker, som skal nærmere overveies af os.

Det første er da:

1) Hvad der udfordres paa vor Side, for at kunde føres frem for Gud.

Det andet er: .

2) Hvem vi have at tilskrive, at vi; kan blive førte frem. for Gud, endskiønt vi ere de alleruværdigste O evige Frelser, almægtigste Guds Søn? Lad dog denne Betragtning, være velsignet for dem, som elske dit Ord, høit agte din Naade, og agte Alting for Skarn og Skade imod din Kundskabs Ypperlighed! Lad dog de Fattige i Aanden ikke savne den Maade, de trænge til, de saa begierlig hige efter og agte sig uværdige rtil! Lad dog

din Aand velsigne og lyksaliggjøre dem, som ere villige til at følge dine Fodspor og tiene dig i sand Hellighed og Retfærdighed alle deres Lives Dage! Hør os, mægtigste, kierligste, miskundeligste Imanuel, for dine Lidelsers, for din Døds og Opstandelses Skyld. Amen.

13

Menneskene ere skabte og igienløste af Gud til den Ende, at de eengang skal føres frem for Ham; Dette er den store, vigtige og over af Maade herlige Sandhed, som vi have foresat os at ville betragte med hinanden.

I det første Stykke af Betragtningen vilde vi see: Hvad der udfordres paa vor Side, for at kunde eengang føres frem for Gud.

Allerførst anmerker jeg: at den Talemaade, at føres frem for Gud, indbefatter, at ledes ind i de evige Fredens og Frydens Boeliger, at bringes hen over til det himmelske Jerusalem, til det himmelske Canaan, at sættes ind iblant den store Skare af forløste, herliggiorte Mennesker, som synge Gud og Lammet Lov og Priis og Halleluja; for der at prise Gud og Jesum med deres herliggiorte Siæls og Legemer, for der at see Gud Ansigt til Ansigt, at beskue hans uendelige Herlighed og Salighed, for at vandre i Udødelighedens Lande i Glæde og Fryd uden Afladelse, uden Forandring, uden Lidelser. Skal Menneskene eengang paa denne Maade føres frem for Gud; maae de nødvendig allerførst, medens de leve i Verden, paa en anden Maade ved Jesum Christum føres frem for Gud. Her paa Jorden ved den store Mægler at føres frem for Gud, er intet andet, end at omvendes af gan-

14

ske Hierte til Gud, ved sand Igienføddelse at forenes med Gud, og formedelst Hans iboende Naade og Aand dagligen, i fuld Forsikring om sin Raade-Stand, raabe: Abba, kiære Fader! Hvad udfordres da paa vor Side, for efter Døden og paa hiin store Opstandelses Dag at kunde føres frem for Gud? Dette, mine Venner! Vi maae her blive aandeligen forenede med Gud, formedelst Troen paa J su Christi, vor velsignede Frelseres Navn. Altsaa maae vi bringes, ved Guds Aands og Ords Oplysning, a) til vore Synders og hele Elen. digheds rette og levende Kundskab, b) til Jesu Christi Kierligheds Erkiendelse, ved den sande igienføddende Troe, og c) til den rette Helliggjørelse og Vandring i et nyt Levnet. Jeg siger:

1) Vi maae bringes til vort Synders, vor Fordervelses og hele Elendigheds grundige Kundskab. Vi ere kiødelige, solgt under Synden. Vi fattes Guds Ære. Vi ere afvigede, vi ere blevne udelige. Vi ere døde i Synder og Overtrædelser. Vi ere Vredens Børn af Naturen; formørkede udi vore Tanker, og fremmede fra Guds Liv. Saaledes beskriver den erfarne og høi oplyste Guds Apostel Paulus Menneskenes ynkværdige Tilstand, saa længe de ere uigienfødde Hertil maae lægges dette: Saa længe Menneskene have vandret paa deres egne Veie, paa Syndens Veie,

15

paa Vildfarelsernes Veie, i Sikkerhed, i Syndestanden, i Verdens Kierlighed, have de ikkun vanære! Gud, vantakker Gud. Deres Liv er en Kiæde af Uretfærdigheder, af Synder. De have levet uden Gud, uden Christo, uden sand Guds Kundskab, uden levende Erfaring af Guds Naade, af Jesu søde Kierlighed. De have ikke vidst, hvad der er at have en naadig Gud, at have sine Synders Forladelse, at være retfærdiggjort for Gud formedelst Troen. De have ikke vidst, hvad det er at elske Gud, at frygte Gud, at troe paa Gud, at tiene Gud, at adlyde Gud. De have været forelskede i denne Verdens Gode, i Vellysterne, i Verdens Fornøielser, Venskaber og Ære. Gud, Jesum, Naade, Retfærdiggjørelse, Salighed have de glemt, ikke gidet tænke paa, ikke befattet sig med, ikke spurgt om. See her er det rette Skildrie af et uomvendt og sikkert Menneskes hele Elendighed, Ynkværdighed, Jammer for Gud. Dem bliver kiendt, indseet, følt allerførst, naar Siælene skal sættes ind i den salige Forening med Gud, og faae en virkelig og salig Deel i den store Naade-Pagtes Herlighed. Dekte oplyses vor Forstand om, dette faae vi en nyttig og salig Indsigt udi, i Den første Opvækkelse af Syndens Søvn, naar Guds Aand ved Ordet rører Hierter og overbevist Samvittigheden. Saig er den, som ikke modivillig forkaster saa.

16

danne Overbeviisninger, som ikke træder saadanne Guds Aands Ledsagninger med Fødderne, som ikke river sig løs fra dem, og glæder sig kuns ved at kunde forglemme dem, saasart de ere komne ind i Forstanden og Hjertet! Salig er den, som vil, at de skal komme til større Kraft, og ønsket intet hellere, end at kunde faae Naade til at føle sin hele Jammer, og græde hele Strømme af Omvendelses Taarer!

2) Det andet er, vi maae, naar vi have faaet Øie paa vor Elendighed, bringes af Guds Aand, til Jesu Christi, vor himmelske Frelseres levende Erkiendelse. Her er Hoved Sagen for Siælene, som see deres Synder og føle dem med Smerte. Det er det evige Liv, at kiende Gud og den han udsendte Jesum Christum. Der er ikke Salighed i nogen anden, og intet andet Navn givet Menneskene at blive salige udi. Hos ham er Maade ar faae til sit Hiertes tilfredsstillelse, Roeliggjørelse, Retfærdiggjørelse, naar Siælene ikkun vil vandre paa den rette Vei, paa Selvfornægtelses trange Vei. Hos ham er Liv for de Døde, Retfærdighed for de Uretfærdige, sand,

vedvarende Trøst for længselsfulde Syndere.

Hos ham er aandelig Mad, Siæle-Føde, i Tilstrækkelighed, ja Overflødighed at faae, for alle dem, der begiere at være hans med Legem og Siæl, at opofres til ham, at elske ham; at tækkes ham, at behage ham, og at omgaaes

17

som han omgikkes. Han har fortient os det, han har tilveiebragt os det, ved sine Lidelser, ved sin Død, ved sit Blod, udøst paa Korset, ved, sin guddommelige Mægling imellem Gud og os. Han har aabnet Naadens Dør, han har banet Veien til et formildet Hierte i Gud Han har Magt at skienke Synds Forladelse, riig Maade og Forladelse til enhver Søgende, Hungrig og ventende. Og hvo skulde vel vises tom tilbage fra ham ? Hvo skulde bortvises, hvo skulde udelukkes? Hvo skulde døe af Hunger og gaae forloren ? Ingen, i Sandhed ingen, udende, som selv udelukke sig, som selv agte sig uværdige; det er: som ei vil søge Naade alvorligen, som ei vil omvende sig af Hiertet, som ei vil forlade Syndens og Forfængeligheds Veie, som ei vil finde sig i at forsage Verdens ugudelige Væsen, og de verslige Lyster. Sandelig ingen kan udelukkes, ingen maae udelukkes, uden den, som af Kierlighed til Verden og Frygt for Menneskers Bagvaskelser og Ondskab, ei vil resolvare sig til at bøie sig under Jesu Zepter, og tage hans Aag og gavnlige Byrde paa sig. Skynder Eder da til ham, Eders Forsoner, Eders Broder, Eders Talsmand , alle I, som ere fattige i Aanden, som ere bekymrede for at faae en naadig Gud, et benaadet, et friemodigt og saligt Hierte. Haster til Lægen, I, som i Sandhed fortiene Navn af sandelig Syge, og vil være helbre-

18

dede, rensede fra Eders Synde-Skade og forenede med ham i Troen og Kierlighed. O maatte dog Jesus, den store Forbarmer, den guddommelige Menneske Ven, aabne sin Naades Dør for Eder, skienke Eder Kraft til at bede, og stride Eder ind i den rene Sielens Friegjørelse! O maatte den himmelske Frelser drage Eder til sig, og velsigne Eders Hierter med den Hellig Aands Kraft, I, som agte Alting for Skarn og Skade imod hans Kundskabs Ypperlighed!

3) Det tredie, som udfordres paa vor Side, for at kunde fremstilles ustraffelige for Guds Ansigt, er den daglige Helliggjørelse og Vandring i et nyt Levnet. Naar Siælen er bleven igienfødt, formedelst Troen forenet med sin Frelser, og har annammet den Hellig Aands Gave, følger af sig selv ganske naturlig et nyt Levnet, som kaldes den daglige Fornyelse, eller Helliggjørelsen. Det omvendte Menneske er bleven et nyt Creatur i Christo Jesu. De gamle Ting ere forbiegangne, det gamle syndige, forfængelige, daarlige Liv er forandret, de gamle Vaner ere aflagde, de gamle Synder ere forladte af Gud, den gamle Blindhed forvandlet til Lys og Retfærdighed, og alle Ting ere blevne nye. 2 Cor. 5,17. Her er nyt Lys i Forstanden. Man seer og Kiender den rette Vei til Livet. Man har Afskye for Synderes Vei, den almindelige Vei; Man ækles ved

19

Den falske Christendom, som bestaaer ikkun i Ord; i Ceremonier, og ikke i Kraft. Man kiender den menneskelige Natur i sin Fordervelse, Synden i sin Hæslighed og Fordømmelighed, Jesum Christum i sin guddommelige Kierlighed til Syndere. Man har erfaret Kraften af hans Forsoning, til Siælens sande Fred og Refærdiggjørelse for Gud. Her er Bøielighed i Villien. Man vil med største Redebonhed, hvad Gud vil. Man underkaster sig hans Ville alle Ting, hans Førelser, om de end ere tunge og besværlige for Kiødet. Man er villig til at forhaanes før hans Skyld, at lide med ham, for eengang at herliggjøres med ham. Guds saliggjørende Naade er saaledes aabenbaret for Siælen, at man oplæres til at forsage Ugudelighed og de versiige Begieringer, og leve tugteligen, retfærdeligen og gudeligen i denne Verden, og vente paa det salige Haab og den store Guds og vor Frelseres Jesu Chrissti Herligheds Aabenbarelse. Tit. 2, 11, 12. Det retfærdiggjorte Menneske faaer Naade til, dagligen at forbedres, at blive frommere, at afføre sig det gamle Menneske, og iføres det nye Menneske, som er skabt esfer Gud, i Retfærdighed og sand Hellighed. Man omgaaes som Lysets Børn, man lader sit Lys skinne for Menneskene , at de see de gode Gierninger og lære at prise Faderen, som er i Himmelen. Man er bekymret for at kunde leve til Guds

20

og Jesus Christi Ære, at forkynde hans Dyder, som kaldte fra Mørket til sit forunderlige Lys, at skinne som Lys iblant den forvendte og hoeragrige Slægt. Nu da jeg ret har smaget din Døds og Pines Fynd, Paa Dør er Satan jaget med al Regjerings Synd. Jeg lever Synden ei, men agter kun at trine, ved Jesu Død og Pine paa Livsens rette Vei. Dette er Indholden af en igienfødt Siæls hele sande og retskafne Christendom.

Her see vi da, mine Venner, alt hvad den: store Gud kræver af os, paa det! vi ved Døden kunde føres frem for ham. Vi skal alene vilde finde os i hans Vei, beqvemme os til den, søge Naade til at komme ind paa den. Er den Vei, han har lagt i sit Ord, ikke efter vores Sind, ikke efter vores Ønsker og Villie. Forhaane vi den rette Helligheds Vei, som er forbunden med Fornægtelse af Synden, af syndige Selskaber, syndige Venskaber, hvor vil vi da kunde blive førte frem for Gud? Agte vi Naaden ringe, sætte vi liden Pris paa Jesu allerkostbareste Forsoning, bespøtte vi Sandheden, i Steden for at respectere den og vise den al Høiagtelse,

give vi Sandheds Vidner, Retfærdigheds Lærere Aarsage til at sukke, til at græde og klage, ja til at hyle og jamre sig for Gud, fordi vi støde Guds Rige fra os og hellere udvælge Syndens, eller Hykleriets, end Retfærdigheds snevre Vei, hvorledes vil vi da

21

kunde komme frem for Gud med Glæde, med Friemodighed og skue hans Ansigt i al Evighed?

Men vi betragte dernæst for det andet: Hvem vi have at tilskrive, at vi kan blive førte frem for Gud, endskiønt vi ere De Alleruværdigste.

Med udtrykkelige og klare Ord lærer Apostelen Peder os det i vor Aftensangs Text. Christus leed eengang for Syndere, den Retfærdige, for de Uretfærdige, at han skulde føre os frem for Gud.

Vi ere de alleruværdigste Creature for den allerhelligste Guds Øine. Den Natur, den urene og syndige Natur, vi ere fødte med, og vore mange Synder, vore virkelige Overtrædelser imod Guds Lov, gjøre os til de Alleruværdigste. Vi ere uværdige, fordi vi ere fødte af syndig Sæd og vor Moder har undfanget os i Synden. Vi ere uværdige, fordi vi fra vore allerspædeste Aar og op igiennem vor ganske Alder have syndet og haft os ugudelig, enhver i sin Grad, ei hver paa sin Maade. Jesus den eenbaarne Guds Søn, har ved sine forsonende og fortienestefulde Lidelser forskaffet os den rette Værdighed for Gud, endskiønt vi ere Syndere. Christus leed engang for Syndere, den Retfærdige for de Uretfærdige. Denne vor Megler, denne vor Forsoner kalder Apostelen den Retfærdige. Han var den Allerhelligste, den Allersaligste, udgangen af Fade-

22

ren fra Evighed, bestemt til at være alle Menneskers, ja den ganske synlige Verdens Skader, Opholder og de fornuftige Creatures Forløser og Oprejser af deres Fald. I hvor vel og rigtig end Apostelen og Propheten udtrykker og beskriver hans Fuldkommenhed, naar Paulus siger om ham: Han haver ikke gjort Synd, der blev og ikke funden Svig i hans Mund, og Esaias: Han havde ikke gjort Vold, og der var ikke Svig i hans Mund; saa kan man dog endnu gaae høiere og sige: Han var saa langt fra Synd, at han var luttet Hellighed, lutter Retfærdighed, lutter Viisdom, lutter Salighed. Han var uendelig langt borte fra den mindste Synde-Smitte. Denne Retfærdige, Christus, den Salvende, med Aanden uden Maade, fra Evighed af, leed, siger Apostelen. Han forlod sin himmelske Herlighed, sine Saligheder hos Faderens høire Haand, sin himmelske Glæde, Fryd og Roe, og værdigede vor syndige og urene Verden sin allerhelligste Nærværelse. Han paatog sig et Legeme, dog det allerhelligste, i en syndig, fattig, elendig Jomfrues Liv; Wilde see Dagens Lys, som et umyndigt, spædt, hielpeløst Barn i en Stald, indvikles i Klude. Han vilde paatage sig den Møie, Ven Usselhed, ar forhaanes, bespottes, belies, bagvaskes i den onde Verden. Han vilde taale Modsigelse af Syndere, af Spottere, af sine arrigste

23

Fiender og de ugudeligste Kroppe. Han vilde paatage sig, en ringe Tieneres Skikkelse, og blev funden i Skikkelse som et Menneske, et ringe, et fornødret Menneske, som en Haandverksmand, der levede af sine Hænders Arbeide. Til sidst gik han den allerstørste Siæle-Angest i Møde, der udpressede en blodig Sved af hans Legeme i Getsemane Have. Han blev forladt af sine Disciple, fornægtet af Peder, hudstrøgt, torne kronet, bespottet af Sandhedens og hans Forsonings Fiender. Han var lydige, han blev lydige indtil Døden, indtil Korsets Død, indtil den smerteligste og skiændigste Død, da han paa det forbandede Træ, midt imellem to afskyelige Misdædere, som den tredie allergroveste, opgav sin Aand.

Her ligger Grunden til vore Siæles Forsoning med Gud. Christi bittre, forsmædelige, uforskyldte Lidelser ere blevne Menneskene Aarsage til en evig Saliggjørelse. Fordi hans Lidelser vare guddommelige, ustandne af den allerhelligste, allerretfærdigste Guds eenbaarne Søn; derfor ere de af en uendelig kostbar Bærdie, Gyldighed og Vigtighed til Betaling og Fyldestgjørelse for vore Siæles Synder. Enhver af Guds eenbaarne Søns Lidelser indeholder en kostbar Fortjeneste for os i vor Trang og Synde-Jammer. Enhver Draabe af hans allerhelligste Blod, udøst i hans Passions Tid, har en guddommelig Kraft til at

24

rense hans Folk fra deres Synder. Og fordi vor dyrebare Frelseres Lidelser vare af saa uendelig en Vigtighed og Kostbarhed for Gud, fordi der i enhver, endog den allermindste hans Lidelse, laae den herligste Fortieneste for os; derfor var det aldeles ikke fornødent, at han skulde lide mere, end eengang. Christus leed eengang for Syndere. Han gik eengang ind i del Allerhelligsies, og fandt en evig Forløsning. Ebr. 9. Christus blev eengang ofret, for at borttage manges, det er alles Synder. Ebr. 9.

Han leed for Syndere. Dette, at vi vare Syndere for Gud, det er: i Henseende til vor Natur og Væsen de ureneste, hæsligste, besmittede med Synd i Henseende til vore Siæle og Legemer; dette, at vi vare Overtrædere fra Moders Liv, som umuelig vare eller paa nogen anden Maade kunde blive duelle til at see Gud og boe i de rene og hellige Salighedens Boeliger; men tvertimod maatte og burde have været i alle

Evigheder udelukke fra Gud; Dette gjorde det, saa at tale, fornødem for Jesu Christi allerkierligste guddommelige Hierte, at lide for os, og ved sine Lidelser forskaffe os Indgang til de hellige Ting. Selv havde han skabe os, selv havde han dannet os i Moders Liv; og det var umueligt, at hans guddommelig ædelmodige Hiertelav kunde forlade os i denne vor ubodelige Synde-Jammer. Vare vi hans Skabninger, hans fornuftige Skab-

25

ninger, skabte efter Guds eget Billede og begavede med de forunderligste og herligste Egenskaber, vare vi bestemte til en Evighed, og uden vor Villie og Vidende satte ind paa denne kummerfulde og lidelsesfulde Verdens Øe; Saa kunde han heller ikke andet, end efter sin Barmhiertighed tage sig vor Sag an, og drage en faderlig Omsorg for vore syndige og ynkværdidige Siæles Frelse og Saliggjørelse.

Og hvor Herligen, hvor fuldkommen udførte han, den guddommelig majestæriske al Verdens Megler og Forsoner, dette allerkostbareste og evig vigrige Forsoningens Verk! Guds Retfærdighed blev tilfredsstillet, hans Hierte formildet mod Syndere, og alle deres Overtrædelser saa at tale forglemte af Gud og evig bortkastede fra hans Ansigt, fordi de bleve lagde paa hans Søn, den Elskelige, og han fyldestgjorde for dem. Straffen laae paa ham, at vi skulde nyde Fred.

Nu kan vi, nu skal vi, i Kraft af denne al tilstrækkelige, evig herlige og kostbare Forsoning føres frem for Gud, naar vi selv ikke ere gjenstridige og sætte os derimod. Nu kan vi af hans Forriienestes uendelige Fylde hente, medens vi leve i Verden, alt hvad vi trænge til, for at blive behagelige for Gud og beqvemgjorte til at beskue hans Ansigt evindeligt. Nu kan Syndere ved alvorlige Bønner nedhente Maade fra Himmelen til deres syndige Hier-

26

26,

ters Igienfødsel og Benaadning. Nu kan de nyde alle deres Synders, endog de allergrovstes fuldkomne Forladelse. Nu kan de blive veelagttiggjorte i den Hellig Aands Meddelelse, som er saa fornøden til Siælenes Omvendelse og et helligt, et dydigt og for rette Christne anstændigt Levnet. Nu kan enhver Siæl, som ei selv modtvillig og skiødesløs vil forsømme den beleilige Tid, enhver Siæl, som ei vil agte Synden, Verden, Daarligheder høiere end Naade, Forsoning, Salighed, enhver sand bekymret og længselfuld Siæl øse Trøstens, Vederqvægsels Vand med Glæde af Salighedens Kilder.

Christo Jesu, den korsfæstede og igien opstandne, men nu til himmelsfarne og hos Guds høire Haand siddende Verdens Frelser have vi altsaa at tilskrive, at vi engang kan blive førte frem for Gud. Og hvor høi, hvor majestætisk, hvor elskværdig, hvor tilbedelsesværdig er denne vor Saligheds Fyrste!

Hvor høi og majestætisk er han ikke! Den ene sande, den ene salige Guds uendelig høie og allerelskeligste Søn er han. Han er indsat til en Arving over alle Ting, over alle Verdener, alle muelige guddommelige Herligheder og Saligheder. Ved ham haver Gud gjort Verden. Altsaa var det denne Frelser, som ved sit Bliv kaldte alle Ting, alle Skabninger, de Levende og de Livløse, de Fornufti-

27

ge og dr Ufornuftige frem af deres Intet, til at blive noget, til at blive virkelige. Han er Guds Herligheds Glands og hans Væsens Udtrykte Billede. Hvo er i Stand til at kunde oplyse og forklare Denne hans høie og for Støvet ubegribelig salige Carakter? Han bærer alle Ting med sit kraftige Ord. Altsaa bestaaer alle Ting ved hans Almægtighed, og opholdes i deres Væsen og givne Egenskaber, ligesom de allerførst bleve til ved hans skabende Finger. Hvad er Kongerne paa Jorden imod denne Himmelske Fyrste? Hvad er deres Magt, deres Ære, deres Herligheder imod hans?

Hvor elskværdig er han ikke? Han er elskværdig i sin store Menneske-Kierlighed, elskværdig i sin Fornedrelse, elskværdig i sin Ophøjelse. Hvor behagelig beskriver David, den store Konge ham? Du est deiligere, end Menneskenes Børn; Der er Naade udøst paa dine Læber; Derfor velsignede dig Gud evindeligt. Du elskte Retfærdighed og hadede Ugudelighed, derfor haver o Gud! din Gud salver dig med Glædens Olive, fremfor dine Meobrødre. Alle dine Klæder lugte af Myrha, og Aioe og Kezia; Naar du gaaer af dine Elphenbeens Palladser, fra dem, som have glædet dig. Kongers Døttre ere iblant dine ypperlige Qvinder. Dronningen staaer hos din høire Haand i kosteligt Guld af Ophir. Ps. 45. 13. Hvo

28

maae ikke tilstaae, a! han er værd at elskes over alle Ting, fom saa forunderlig nedlod sig til Syndere, og omfavnede dem med en guddommelig Troefasthed, med en Kærlighed, der var stærk som Døden? Hvo vil nægte, at han jo er værd at elskes, som bar alle vore Synder, tog vor fottiente Straf paa sig, taalte Guds Vrede for os, og forhvervede os Retfærdigheds Klæder, rene Saligheds Klæder: som forløste vore forlorne

Siæle fra Helvede, og havde Lyst til at hielpe, Lyst til at frelse os, da vi vare de Allerynkværdigste? Og hvor elskværdig vil han paa hiin store Dag og i Udødelighedens Land aabenbares for os, da vi, efter alle vore Trængsler, vore Møier, vore Elendigheder skal høste evige Frugter af hans Kierlighed og naadefulde Forsoning!

Da skal han tilbedes af alle; og hvor værdig er han at tilbedes! Fordi han var sin Fader lydig indtil Korsets Død; Derfor haver og Gud høit ophøiet ham, og skienket ham et Navn over alle Navne; at i det Navn Jesu, skal hvert Knæ, intet undtaget, deres i Himmelen og paa Jorden og under Jorden bore sig; og hver Tunge, ingen undtagen, skal be-Fiende, ak Jesus Christus er en Herre til Gud kaders Ære. Philip. 2. Alle Guds Engle selv, det er de Allersaligste, de Allerherligste for Gud, Cherubimer, Seraphimer skal tilbede Herren, siger Paulus. Ebr. 1. Tilbeder for

29

ham alle Guder! siger David, ligesom henrykt af hans Storhed og tilbedelsesværdige Majestet. Ps. 97.

Vi have da ved Guds Naade og hans velsignede Aands Bistand betragtet den store Sandhed, vi foresatte os: At Menneskene ere skabte og igienløste til den Ende, at de skal føres frem for Gud. At vore Synders og Elendigheds grundige Kundskab, at Jesu Christi guddommelige Kierligheds levende Erkiendelse, at en hellig og ustraffelig Vandring, altsammen virket og udrettet ved den Hellig Aands forberedende, oplysende, igienføddende og helliggjørende Naade, at dette er alt hvad der paa vores Side udfordres, for eengang at kunde føres frem for Gud med Glæde; Ligeledes, at Jesus Christus, den over alle Engle langt ophøiede Verdens Frelser, at hans forsonende Lidelser og Død er den eneste fortjenende Aarsag til vor evige Salighed; have vi betragtet med hinanden. Naar nu Menneskene er faae Deel i denne Jesu kostbare Fortjeneste, imedens de leve i Verden, naar de uden levende Trøst og Haab gaae ud af Verden, naar de uden levende Følelse og Erfaring af denne Guds store Kierlighed i Sønnen Jesu Christo, forlade Denne synlige Skueplads; Kan dette tillægges den evig kierlige og høilovede Gud? Er nu, eller kan nu Gud siges at have Skyld udi at Siælene gaae

30

forlorne og styrtes ned i Usalighed? Har ikke Gud, som vi have hørt, føiet de allerhelligste, de allerpriisværdigste Anstalter til Siælenes Fred og Saiiggjørelse? Er ikke Sønnen gaaet i Døden? Forkyndes ikke Guds Ord i Chrisstenheden? Tilbydes ikke Naaden? Skiænkes ikke den Hellig Aand til enhver i Sandhed Trængende, enhver Fattig i Aanden, enhver oprigtig søgende Siæl? Hvo blir da Skyld i de ugudelige Menneskers Usalighed og Forka« stelse fra Gud, uden de selv? Deres egen Skiødesløshed, Tankeløshed, i Henseende til deres Saligheds Sag, deres egen Stolthed og fæle Høimodighed, at de ikke vil fornødres, som arme Syndere, under Gud og have Navn af at være blevne forandrede og hellige, deres egen Kierlighed til Verden og Skiøde-Synderne, deres egne onde, forføriske og forræderske Hierter, have eene og alene Skyld udi, at de i Steden for Naade, maa føle Vrede, at i Steden for Barmhiertighed, Strængthed og Retfærdighed, i Steden for Salighed, Usalighed.

Naar Sandheden, den rette, ægte, evangeliske Sandhed forkastes, naar det Guds levende Ord, der er som et tveegget Sværd, og trænger ind igiennem Siæl og Hierte, foragtes, bespottes; Naar Sandheds Vidner forhaanes, og bedrøves indtil Døden; hvor kan da Gud vise sit milde Ansigt? Kan han elske et forhærdet Folk, som ei

31

vil være retfærdige, hellige og salige? Kan han Haardrage Menneskene ind i sin salige Forening?

Hvad Under, om hans Vrede optændes, som en Tid? Hvad Under, om hans haarde Straffe-Domme bryde ind? Hvad Under, om hans Retfærdigheds Sværd uddrages, for at sønderhugge de Gienstridige, om Helvede aabner sin Strube, for at tage imod de Forhærdede, hans Ords, hans Sandheds, hans retskafne Veies Fiender? Tænker Eder derfor om, I, som have levet i Synden, som have følet Eder i Vellysterne, og hidtil ingen sand og salig Deel haft og nydt i Jesu kostbare Forsoning. Overveier Eders Tilstands Ulyksalighed, og tager Eder Tid dertil, I som hidindtil have elsket Verden og de Ting, som ere i Verden! Kan I tænke at blive i Sandhed lyksalige, saa længe I vandre paa den brede Vei, som den store Flok løbe paa? Fører den til Liver, eller til Fordervelsen? Er det mueligt, at aabenbare Synder, begangne lige imod Guds hellige Ord, imod hans klare og tydelige Lov til sit Israelitiske Folk, er det mueligt, at et overdaadigt og vellystigt Levnet, Under Guds og hans Ords Foragt kan bestaae med den Troe, hvorved Siæle blive igienfødde til det evige Livs Haab? Er det mueligt, at Jeg kan være en sand Christen, at jeg kan leve i en sand Forening med Gud, og dog med frit Forsæt, imod min Indsigt, imod mit Hiertes Overbe-

32

viisning, overtræde Loven? Er det mueligt, at jeg kan elske Gud og Jesum, og dog hade, bespotte, forfølge saadanne Mennesker, der ere Hadere af Laster, af Uretfærdigheden, som hersker i Verden? Er det mueligt,

ar jeg kan i mit Hierte være Fiende af Sandheds Elskere, af sand Christendoms Forfægtere, af dem, jeg i mit Hierte er overbeviist om at være redelige Guds Venner og Herrens rerskafne Tienere, der intet søge, intet bekymre sig for, uden Meneskenes Lyksalighed, som beforders ved Dydens og Christendommens hellige Øvelse; og dog selv være i en lyksalig Tilstand, i Henseende til Gud og mm udødelige Siæl? Svarer, alle I, som have Forstand og Læsning, ja som ikkun have et naturlig got Begreb, og ei med frit Forsæt vil misbruge det, til at forfægte Usandhed. Eller beviser mig, I Lærde, paa hvad Maade det er mueligt, at saadanne, som klarligen vise, at de ere verslig sindede, dog tillige kan være himmelsk sindede? Beviser, om I kan, at Bandere, Hoerkarle, Egennyttige, Gierrige, Hømodige, endskiønt de ikke ere det i en høi, men kun i en ganakw fiin øg snart umerkelig Grad, kan have Deel i Christi og Guds Rige. Er dette da umueligt, hvor er da Guds Folk iblant os? hvor er ven sande Christendoms Elskere? hvor ere Jesu sande troende tilhængere

33

Er det da umueligt, at Synd, jeg me. ner herskende Synd, og Naade Fan staae sammen, at Guds Kierlighed og Verdens Kierlighed kan boe i eet Hierte, hvor let er det da ikke for Eder, som høre mig, at komme efter i hvad Tilstand Eders Siæle ere udi, om I ere i Naade- eller Synde-Standen, om I vandre paa den brede eller smalle Vei? Er ikkun een eeneste Synd herskende hos Eder, for Exempel, den Last, at misbruge den hellige Guds Navn til at sværge og bande; Saa staae I jo ikke i Forening med Gud. Er der noget fremmet og uforstaaeligt for Eder, hvad det er, at opvækkes af Syndens Søvn, at komme til sine Synders levende Erkiendelse, at faae Forsikring om sin Børne Rettighed, at oplyses af Guds Aand, at hade Synden og det uchristelige Væsen; Saa have I h er aldrig erfaret disse den Hellig Aands Vir nger og Arbeide paa Eders Siæle; og saa I følgelig døde i Eders Synder, fremmede for det Liv af Gud, uden for Guds Naade og hans Aands Iboeelse. Betænker derfor, hvor usalige, hvor ynkværdige I ere for Gud og alle hans Engle, saa længe I endnu ere i Eders Blindhed og Ubodfærdighed. O skynder Eder ud fra den fordævelige Vei, I have vandret paa; Kaster Synde-Aaget fra Eder, fatter Afskye for Eders forrig Levnet og hele Omgængelse efterdi I ikkei have kiendt Gud, ikke elsket Gud, ikke

34

troet paa Jesu Christi, Guds eenbaarne Søns Navn, ikke vandret paa sand Helligheds og. Retskaffenheds Veie. Fatter nye Forsætter, nye Beslutninger. Omvender Eder til Gud, Eders Skaber, Eders Fader, Eders himmelske Velgjører. Giver Jesu Christo, den Guds eenbaarne Søn Ære, ved at kaste Eder ned for hans Fødder, som uværdige, strafskyldige, fordømte Misdædere. Beder, raaber om Naade, Naade til Eders Synders og ganske Elendigheds ledende Erkiendelse, Naade til Eders syndige Siæles Retfærdiggjørelse for Gud, Naade til at vandre paa Helligheds Beie, i den nye Lydighed formedelst Troen paa Jesu Navn. Opsætter ikke venne altevigtigste Sag, hvorpaa al Eders Velfærd, al Eders Lyksalighed i Tid og Evighed beroer. O maatte dog Guds Aand drive Eder dertil! O maatte I dog ingen Roe finde i Eders Siæle, førend I fik smage ven Guds Fred, som overgaaer al Forstand, den Gødhed, det er, at blive antagne til Naade, og forsikrede derom i sit Hierte ved Guds trøstende og oplivende Aands Kraft!

Salige Siæle! som høit agte Guds levendegjørende Ord, som ære hans Sendebud, fordi de ere Fredens Sendebud, og bære et got Budskab paa Biergene! det naaderige Budskab om Jesu Christi forløsende, om hans bøende Kierlighed! Salige Siæle, som elske Fre-

35

dens Evangelium og glade Eder ved, at det forkyndes i Kraft til Eders Siæles Opvækkelse af Syndens Søvn, og Omvendelse fra Mørket til Lyset, fra Satans Magt til Gud! Salige Siæle! som ere villige til at opofre Eders Hjerter til ham, Eders himmelske Brudgom, Eders Siæles Forløser, saasnart han raaber: Min Søn, min Datter, giv mig dit Hierte! Salige Siæle, som oplader Hjerterne for ham, naar han banker, at han kan indvie dem til sin Hellig Aands Templer, og holde Nadvere med Eder og I med ham! I skal glædes af hans Ansigtets Beskuelse, I skal frydes i hans himmelske Naade-Retter, I skal høste de saligste Frugter af Eders Længseler og engang mættes, naar I opvaagne efter hans Billede. I skal høste Frugterne af hans Død og Forsoning, Eders Trængseler skal rigelig erstattes Eder, Eders Møier i Verden overflødig giengieldes, I skal faae Prydelse for Aske, Glæde for Sorg, og priselige Klæder for en vansmægtet Aand! I skal komme eengang til det Himmelske Zion med Frydeskrig, og evig Glæde skal være over Eders Hoveder; ja Fryd og Glæde skal I bekomme og Sorrig og Sukke skal flye fra Eder. Amen. Ja Amen.

36

1

Esaiæ Biera eller Kirkens tilkommende store Lyksalighed

ved den

Jødiske Nations Omvendelse til Jesum,

viist af

Propheten Esaiæ 2 Cap. 2, 3 og 4 Vers.

Af Asmund Reutz,

forrige Capellan til Eids Kald i Bergens Stift i Norge.

Kiøbenhavn,

trykt hos L. N. Svare. 1772, boende i Skindergaden i No. 76.

2

Vildelser som ved det første Ark have indsneget sig:

I Dedic. Lin. 7. Læs: ndvortes Pag. 7. Lin. sidste. Læs: Hans Pag. 9. Lin. Læs: vare deelagttiggiorte Pag. 16. Lin. 14. Læs: Prophetens.

3

Til Den Stormægtigste Konge til Danmark og Norge & c. & c. Vor Nordens Christian, som sin indvortes Trangs sikkre og

naadige Ophielper,

dediceres dette Skrift allerunderdanigst af Forfatteren

4

At den jødiske Nation, som i det gamle Testamentes Huusholdning var særdeles elsket af Gud, og som hans udvalgte Folk, benaadet med de herligste Fortrin i Kirken og Staten, har i mange Hundrede Aar, siden Christus, den al Verdens Forløser blev korsfæstet, været i særdeles betrængte, foragtede og ynkværdige Omstændigheder, i begge de forommeldte Henseender, i hvilke den var saa lyksaliggjort; dette er en Sandhed, som er alt for bekiendt og aabenbare for den hele Chrisstenheds Øine, end at man havde nødig vidtløftig at oplyse den. Og hvo veed ikke, at Guds strænge Retfærdighed og Vrede over deres saare lastværdige Stivhed og Haardnakkenhed, derudi har klarligen aabenbaret sig? Hvo veed ikke, ar den Foragt, de viste over

5

Messiaë allerhelligste Person, da han, efter Guds ofte igientagne Løfter til Fædrene, var bleven Menneske og boede iblant dem; at den ugudelige Ondskab og græsselige Haardhed, de især i hans sidste Lidelsers Tid udsvede imod ham; at den lastværdige og skammelige Ringeagtelse, de viste for Naaden, den kostbare guddommelige Naade, som han selv, tillige med hans Apostle, saa alvorligen, saa hierteligen, saa uafdeligen tilbød dem; hvo veed ikke, siger jeg, at her er Grunden til al deres langvarige og ret beklagelsesværdige Elendighed, til deres mægtige Starers Undergang, til deres prægtige Tempels Ødelæggelse ved Romerne, til deres Adspredelse iblant Hedningene, til deres fattige og foragtede Tilstand,

hvorudi de allerfleste befinde sig. Ikke at tale om, at just denne den jødiske Nations ommeldte Tilstand giver et klart og uomstødeligt Beviis paa den Christelige Religions Sandhed og Guddommelighed, og viser, at Jesu allerhelligste Spaadoms Ord, som de ringe agtede, ere paa den allerfuldkomneste Maade blevne opfyldte.

Men hvo vilde vel, og hvo kunde vel derimod troe, at deres Tilstand skulde uforanderlig blive saadan, som den saa lang Tid har været og endnu er? Hvo kunde paastaae og gotgiøre, at det ei var mueligt, at deres Stat nogensinde kunde fæste Rødder, faae Styrke igien,

6

og efter al deres Adspredelse, af deres Fædres Gud blive paa nye grundfæsted og lyksaliggjort? Hvo vilde sige, at de altid fremdeles skulde blive udelukte fra den salige og høist velsignede Naade-Pagt, Gud oprettede med deres Fædre; hvilken ved Jesu forsonende Død og Lidelser blev beseglet og igjort fuldkommen paa den allerforunderligste Maade? Hvo vilde troe, at de bestandig skulde være saa ulyksalige, ei at faae Deel, en sand og salig Deel i den evangeliske Kirkes Gode, ei at faae levende Indsigt i den Evangelii forundringsværdige Hemmelighed: At Gud er aabenbaret i Kiød? Sandelig ingen, uden den, som enten er ubekjendt i de guddommelige, det gamle og nye Testamentes Skrifter, eller ei er saa lykkelig at kunde see ind i de Steders rette Mening, som sigte til den jødiske Nations Helbredelse igien. Mig synes, at de Prophetiske Skrifter vrimie af de herligste og dyrebareste Guds Forjettelser til dette sit forjagede, forhadte og ynkelig plagede Folk, som forsikre dem om, at de skal reddes af deres Nød, helbredes af deres Sygdom, lære at troe paa det nye Testamentes Meglere Jesum Christum, den Korsfæste, og sættes i den lyksaligste og mest blomstrende Tilstand baade udvortes og indvortes, under hans eget viseste og naddigste Regimente disse sidste Dage.

7

Skulde det vel og være stridigt med en oplyst Fornufts Indsigter, at et Folk, som det jødiske, der af den store Gud selv iblant alle andre Nationer paa Jorden var bleven særdeles udkaaren og betitlet med det høie Navn: Hans eget Folk, er Folk, som saa forunderlig var bleven ført, ved de allerforunderligste Mirakler og overnaturlige Gierninger reddet fra Fienders Vold og Tyrannie, og derefter umiddelbar bestyret af den store Kongernes Konge selv, ved hellige Guds Mænd, ved Profheter og Konger, et Folk, som i lange Tider nød saa besynderlige Herligheder, saa høie og store Naader, som intet Folk paa Jorden er bleven deelagtiggjort udi; Jeg siger, er det vel rimeligt, at et saa høit æstimeret Folk, af hvis Sæd Guds ievende og evig velsignede Søn vilde stige frem paa Jorden, saa aldeles kunde glemmes af Gud, forkastes af Gud, at de aldrig i Evigheders Evigheder skulde lyksaliggjøres ved deres himmelske Broders, Jesu Christi Kiøds Paatagelse, hellige Levnet og Lidelser iblant dem, og allerkostbareste Død og Forsoning? Jeg tilstaaer, Gud efter sin Retfærdighed kunde finde Aarsage til at fælde en saa gruesom og forfærdelig Dom over dem; og hvo turde understaae sig at gaae i Rette med ham derfor? Hvo kunde beskylde ham for Uretfærdighed? Men hvor er der ikke overensstemmende med Guds uendelige Kierlighed, med han alleræd-

8

leste Tanker over de elskte Mennesker, at Han igien vil opsøge dem, han tilforn værdigede en saa stor Kierlighed, og kalde til sig igien dem, han en lang Tid forlod, fordi hans Retfærdighed og de allerviseste Aarsager krævrde det? Saa meget mere troværdigt er dette, naar hans guddommelige Navns Ære derved kan fremmes, hans Riges Beste beforders, og Millioner Siæle ved denne Lejlighed reddes som Brande af Ilden og beredes til den forestaaende store himmelske Jubelfest.

Det nye Testamentes Skrift, Pauli herlige Epistel til de Romere viser, synes mig, paa den allerklareste Maade, at dette Folk skal, endsskiønt de forhærdede deres Nakker imod Christum selv og hans Sendebud, dog i denne sidste Tid blive antaget af Gud igien i Christo Jesu, deres ypperste Præst og Forsoner. Nogle Vers af denne Pauli Skrivelses Ellefte Kapitel vil jeg først kortelig med en Paraphrasi anføre, for at bevise, at den ovenfor gotgiorte Sandhed endog der er gtundet; førend jeg strider til mit egentlige Forehavende, nemlig til er kort Forsøg af Propherens Esaiæ 2det Kapitels 2det, 3die og 4de Vers at afmale Guds Kirkes tilkommende store Lyksalighed.

9

Paulus forestiller der de til Christum omvendte Hedninge, hvilken saare stor og uforskyldt Maade dem nu var vederfaren, i det de, fom blinde Hedninge, der aldrig havde kiendt og tilbedet den sande Gud, var deelagtiggjort i den Naade-Pagtes Herligheder, som Gud havde i de første Tider oprettet" med sit Folk Israel, og nu allerførst vare dette Folk tilbudne, efterat Pagten ved Jesu Død var bleven beseglet. Den jødiske Nations Forhærdelse og Foragt for Evangelii Naade, forestiller han som en Anledning til den store Lyksalighed, der nu blomstrede iblant dem, og den salige Naadestand, de stode udi. Han raader dem til en ydmyg Erkiendelse af deres store Uværdighed for Gud, og aabenbarer dem den Hemmelighed, at det jødiske Folk skulde antages igien, endsskiønt de for den Tid vare forkastede.

Har Gud forskudt sit Folk? siger han V. 1. Vi- Gud nu aldrig mere være Israel naadig? Har han nu reent

bortkastet der i sin Vrede? Ska! de aldrig smage Evangelii Gode og høste Frugterne af hans Søns Død og Forsoning? Fordi de korsfæstede Herlighedsens Herre, og ei antog Jesum for den forjettede Messia? Fordi de traadde hans Ord ind Fødderne og nu forskiøde den tilbudne Evangeliske Naade?

10

V. 2. Det være langt fra! Og i denne nærværende Tid er det bleven en Levning efter Naadens udvælgelse. Endog i denne Tid er en stor Deel Jøder udvalgte, som Naadens Medarvinger til der evige Liv, endskiønt den store Hob stampede imod Braadden til deres egen Fordervelse.

V. 7. Det Israel søgte efter, haver den ikke faaet; Ingen jordisk Fyrste, ingen mægtig Seier-Herre, som triumpherede over deres Staters Fiender, hvilken de tragtete efter, hvilken de ønskede sig, og i hvilken Gestalt de alene vilde kiende den forventede Messiam. Men Udvælgelsen, de Udvalgte, som antog Naaden, fattige i Aanden, og erkjendte Jesum for deres Siæles Brudgom og Frelsere, haver faaet det, det de ønskede sig, det de trængte til, det der gjorde dem til høist lykkelige Mennesker i Tid og i Evighed. Men de øvrige ere forhærdede.

V. 11. Derfor siger jeg: Mon de have stødt sig, pas det de skulde falde? Mene I vel, at de paa en saa ulyksalig Maade have stampet imod Braadden, stødt deres Hoveder imod Guds Kirkes Hoved-Hjørne-Steen, foragtet Jesum og hans Naade, hans død og den derved forhvervede Salighed, at de aldeles skulde gaae under, aldrig reise sig

11

mere, aldrig faae Rod igien? Det være langt fra! Men ved deres Fald er Saliggjørelsen vederfaaren Hedningene Deres Daarlighed har draget denne salige Følge efter sig for eder og de øvrige Hedninge, at Guds Evangelium er bleven eder forkyndt, Guds Naade tilbuden og meddeelt eder. Deres sørgelige og ulyksalige Gienstridighed har været en Anledning til eders Lyksalighed. At den skulde opvække dem til Nidkiærhed, at De ved at see Den Christelige Religions Udbredelse paa saa langt fraliggende Stæder, og deres Lyksalighed, som antog Jesu Lærdomme, skulde eengang opvækkes til at tænke sig om, overbevises om deres forrige Gienstridighed, og give Evangelii Aand og Naade Rum; i deres Hierter.

V. 12. Men dersom deres Fald er Verdens Rigdom, og deres Skade er Hedningenes Rigdom; Ere nu de uoplyste Nationer, som ikke kiendte og tilbade den eene sande Gud, blevne saa herligen oplyste, saa saligen berigede ved den sørgelige Lejlighed, at Guds eget Folk var højmodigt nok til at forskyde hans evig velsignede Søn, hans dyrebare Ord og salige Naades Gaver? Hvor meget mere skal deres Fylde være der? Hvor meget mere ssal Guds Kirke blomstre, hvor meget mere skal Evangelii Lys skinne vidt og

12

bredt omkring, naar Israel skal i Hobetal antage Evangelium, erkjende deres forrige Blindhed og Gienstridighed og underkaste sig Jesu Naades Scepter?

V. 15. Dersom deres Forkastelse er Verdens Forligelse; Har Gud antaget sig de blinde og uoplyste Hedninge, som aldrig kiendte ham, aldrig spurgte ester ham, og saliggjort dem i Haabet ved Jesu forsonende Død, da han var nødsaget at forskyde sit eget Folk for deres Stoltheds og Forhærdelses Skyld; Hvad er da deres Annammeste andet end Liv af de Døde? Hvilket nyt Liv skal ikke Verden faae; hvilket Gudsfrygtigheds og sand Christendoms Liv og Munterhed skal da ikke bryde frem og vise sig, naar delte Folk, der i Henseende til Dyd og ægte Gudsfrygt kan ansees. som uddøde, forraadnede Træer, skal antages igien, træde ind i Kirkens Samfund, blive Evangelii Tilhængere og Naadens Børn i Christo, som de korsfæstede?

Jeg vil ikke dølgge for eder den Hemmelighed; Jeg vil endnu komme Sagen Nærmere og med klare Ord forkynde og aabenbare eder den Guds skiulte viidsomsfulde og naadefulde Hemmelighed, det Guds evige forunderlige Raad, med den hele Verden til deres Salighed; At Forhærdelse er kommen over

13

Israel, hvad en Deel er anlangendes, at han har tilladt sit eget elskte og udvalgte Folks Forhærdelse for nærværende Tid og en lang Tid herefter, indtil Hedningenes Fylde skal komme ind, indtil den salige Tidspunkt kommer frem, da en stor Mængde upolerede, uoplyste hedenske Nationer skal omvendes fra det hedenske Mørke, de svæve udi, til den levende Gud og deres Forløser; og da skal al Israel blive salig, og da skal mange Tusinde Jøder, saa mange som ei vil forskyde Sendebudene, og antage Jesu Naade og tilbede hans Kierlighed, omvendes til Christum, deres Siæles Hyrde og Biskop. Ligesom skrevet er. Den som udfrier, den, der som et Redskab i Guds Haand skal befrie dem fra det tykke Mørke, de svæve udi, tænde, ved Guds Aands kraftige Biestand, Evangelii Lys for dem, og under Guds Paakaldelse lære dem Guds Veie til deres Salighed, at de kan reddes af deres Nød og store Fordervelse, skal komme af Zion, (det er efter min Forklaring) skal være opdragen i den Evangeliske Kirke, og afvende Ugudeligheder fra Jacob, undervise dem om deres Synder, deres Naturs Fordervelse og hele Elendighed, og prædike Christum den Korsfæste for

dem. Og dette er det Testamente, som er gjort dem af mig, siger Frelseren den Herre Jesus, naar jeg faaer borttaget deres Synder; Naar jeg ved min

14

Død og Forsoning har tilfredsstillet Guds Retfærdighed, og forhvervet al Verden Naade hos Gud og alle Synders fuldkomne Forladelse, skal dette, i mine Lidelser, paa Dem henrettede Testamente, staae aabent for dem, bekendtgjøres for Dem, og i sin Tid, det er i Disse Dage opfyldes for dem.

Disse her anførte og kortelig oplyste Pauli Ord, give da et ganske klart Lys i denne Sag, som af en Deel lærde og gudelige Mæud rigtig er bleven indseet, men af andre ringe agtet og tagen i Tvivl.

Endnu eet maae jeg her erindre, som tiener til min Forklarings Styrke og denne Sandheds Befæstelse. Dette tager jeg af Evangelisten Lucæ Historie, dens 21 Kapitels 24 Vers. Efterat Jesus har talt om Jerusalems Beleiring og den store Nød, den mangfoldige Jammer, som ved den Leilighed og i den kummerfulde Tid skulde overfalde Indbyggerne; lægger han allersidst i Verset disse Ord til: og Jerusalem skal nedtrædes af Hedningene, beleires, bestormes, i Bund og Grund ødelægges af hedenske Folk og blive til en Steenhob. Og hvor længe skal den være ødelagt, hvor længe nedtraad? Stedse og altid? Indtil den yderste Dag? Nei! Saa siger han ikke; Men indtil Hedningenes Tider fuldkommes.

15

Altsaa skal slutningsviis, og fornuftig at tænke, Den Nedtrædelses Tid være en vis indskrænket Tid og have sine visse Grænser. Og skulde man altsaa ikke kunde slutte, at naar Hedningenes Tider ere fuldkommede, (Ord, som kan tages i flere end ren Mening) Jerusalem da skulde, ved besynderlige Guds Naades Redskaber, ved den Almægtiges Hielp og kraftige Biestand, ligesom reise sig igien af sin Aske, blive bebygget og beboet til Guds Priis, til Forsoningens Ære og Guds Folkes Lyksalighed i Det nye Testaments sidste Tid? Tager man de prophetiske Skrifter til Hielp, saa bliver Denne Følge saa klar og aabenbar, at der, i det ringeste for mig, ei er mindste Aarsage til at kalde det i Tvivl.

Dette har jeg af det nye Testaments guddommelige Skrifter vildet anføre, førend jeg skred til mit Forsæt: at: anstille en Deel Betragtninger over disse efterfølgende Prophetens Esaiæ Ord:

Text Esaiæ 2 C. 2, 3, V.

Og det skal skee i de sidste Dage, da skal Herrens Huses Bierg være beredt oven paa Biergene, og ophøies over Høiene, og alle Hedninge skal løbe dertil. Og mange Folk skal gaae og sige: Kommer, lader os gaae op til Herrens

16

Bierg, til Jacobs Guds Huus, at han maae lære os om sine Veie, at vi maae vandre paa hans Stier; thi af Zion skal udgaae en Lov og Herrens Ord af Jerusalem.

Og han skal dømme iblant Hedningene og straffe mange Folk, og de skal sammenslaae deres Sværd til Hakker og deres Spyd til Segle; Et Folk skal ikke opløfte Sværd imod et andet, og de skal ikke ydermere lære at føre Krig.

Jeg har foresat mig, under Guds naadige Bistand, efter min givne Indsigt og Oplysning af disse Propheters Ord, at afmale De sidste Tider, som besynderlige og for Guds Kirke blomstrende Tider.

At afmale Guds Kirkes nærværende Tilstand med sine sande Farver, er just ikke egentlig mit Forsæt. Skilderiet blev vel og ikke det behageligste og velkomneste, fordi det ikke kan være det. Vil man see Guds Kirkes sande Tilstand og Beskaffenhed, har man alene nødig at kaste Øinene til de beklagelige og sørgelige Beskrivelser over disse nærværende og forbigangne Tider, som findes i Kirke-Historierne. En Speners, en Schrivens, en Franchens og

17

flere fortreffelige Guds Tieneres Skrifter ere fulde af veemodige Klagemaale over Christen-Hedens jammerlige Tilstand, og bære Vidne om deres Hierters gudelige Længseler efter eet eller flere Udvalgte Naades Redskaber, hvorved Kirken kunde, under Guds Naades Hielp og ved hans velsignede Arm, opbygges, forbedres og lyksaliggjøres. Deres Beskrivelser beholde vel deres Værd, som velgrundede og retsindige; og man turde kunde forsvare, om man paastod, at Tilstanden mere forværres, end forbedres. Enhver, som Gud har skienker den ringeste Grad af sund Sands, og Smag udi ægte Dyd og Christendom, seer ved første Øiekast, hvor stor, hvor græsselig, hvor almindelig Fordervelsen er. Saa stor er Den, at man kunde have den retfærdigste Aarsag til at troe, at Christenheden, for dens gruelige Lasters Skyld, for dens Overdaadigheds og Stoltheds Skyld, for den Foragt, der vises for Christi Naades Gierning i oprigtige Siæle, ja for Forsoningen

selv, den allerherligste Tilbedelsesværdige Naades Gierning; at Christenheden, siger jeg, beredede sig meer og meer til et afskyeligt Offer for Guds strænge Retfærdighed og Vrede. Ja den er saa stor, at den sidste Ødelæggelse over den syndige Ver-Den maatte være nær for Haanden, den yderste Dag, Jesu aabenba elses store Dag maatte stunde til, om han ikke af sin faderlige Kier

18

ighed havde besluttet at sende os udvalgte og udrustede Redskaber, for at forbedre og ophielpe sin forfaldne Christenhed. Dette sidste giver den hellige Skrift os fuld Vished, ja det friemodigste Haab om. Ikke alene i det nye, men endog i det gamle Testamentes guddommelige Bøger, findes klare Løfter om Guds Kirkes lyksaligere Tilstand i paa det sidste. De anførte Esaiæ Ord ere paa en udvalgt Maade tydelige og opmuntrende, for at formere dette livsalige Haab. Den uendelige, evige og ufor anderlige Guds Veie med Menneskenes Børn har altid været høist forunderlige, men derhos Viisdoms- og kierlighedsfulde. Mig synes, han kan i den Henseende besynderlig betragtes under den Karakter af en Nødhielper. Naar Nøden er størst, naar Omstændighederne ere de vanskeligste, naar Kirkens Lyksalighed staaer paa den yderste Pynt af dens Undergang; Saa er hans hielperige Haand udstrakt. Saa har han viist sig imod enkelte Personer og faa Mod sin Kirke besynderligen. Paa begge Dele kunde af Skriften anføres mange klare Beviser. Fortiener nu denne sidste Kirkens Tid Navn af en Nødens Dag, hvilket ei var vanskeligt at bevise med uomstødelige Grunde; Saa kan og enhver retskaffen Israelit opmuntre sig med det faste og ubedragelige Haab, at Nødhielperen, den Store, den Stærke, den Almægtige og tilsidst, efter lang Forha-

19

ling, udstrækker sin Arm for at frelse og saliggjøre. Da jeg nu har foresat mig at beskrive de sidste Tider, som besynderlige og for Guds Kirke blomstrende Tider, vil det være passeligt at lægge for Dagen, i hvilke Henseender de kan fortjene Navn af besynderlige og blomstrende. Esaias og en Deel andre prophetiske Stæder skal allene herudi være vore Ledere; og det skal vises, at de sidste Tider saa maae kaldes for 4 Aarsagers Skyld:

1) Fordi den jodiske Nation da skal

besynderligen indlemmes i den Christen Kirke.

2) Fordi Hedninge skal ved den Leilighed

omvendes.

z) Fordi Gud skal bruge sin Retfærdigheds Kiis for at strafe Fienderne. Og

4) Fordi den deilige Fred paa en besynderlig Maade skal herske i Guds Folkes Stater.

Ethvert af disse fire Stykker vilde vi betragte.

Men førend vi stride til disse Betragtninger, vilde vi først bestemme Prophetens før-

20

ste Ord af Texten: Det skal skee i de sidste Dage. Her spørges: Hvoraf vides, at disse Dage endnu staae tilbage? Hvorfor er de ikke allerede forløbne? Maaskee derved forstaaes den sidste Guds Huusholdnings-Tid i det gamle, eller første i det nye Testamentes Tider? Jeg svarer:

Propheten sigter just til besynderlige Dage i det nye Testamentes sidste Tid. Thi, naar propheterede Esaias? I Usia, Jotham, Achas og Ezechiaæ Kongers Dage. En Tid, Da den gudfrygtige David, det velsignede Guds Redskab, var gaaen til sine Fædre. En Tid, da den jødiske Kirke var i beklagelige Omstændigheder og under den almægtige Guds straffende Haand for Afguderiets Skyld. En Tid, da ingen saa besynderlig og herlig Forandring kunde ventes, førend den forjettede Messias selv kom. Og i hvad Tilstand var den da? Hvor jammerlig tilredet var den? Hvor høit trængende til en salig Forandring og Forbedring? Men hvor gienstridige vare Jøderne? Hvor stive deres Nakker? Hvor haarde deres Halse? hvor stolte deres Hierter imod hans allerhelligste og sllerviseste Læremaa« de? Fik den høilovede Guds Søn en saa almindelig Indgang hos sit Folk, som var fornøden? Antoge de hans Lærdomme, hans livsalige Evangelium? O sørgelige Forestillinger

21

Den allerkierligste, den allermildeste Herrenødsagedes at forkynde dem Guds grumme og forfærdelige Vrede, deres store Stads og Templens Ødelæggelse. Paa den Tid blev altsaa Esaiæ Ord over Juda og Jerusalem ikke heller opfyldte: I de sidste Dage skal Herrens Huses Bierg være beredt oven paa Biergene og ophøies over Høiene, og alle Hedninge skal løbe dertil. Nu staaer da alene tilbage, at vi fastsætte som noget vist og afgjort, og antage som noget uomstødeligt: Disse Dage, disse besynderlige Dage ere for Haanden, og altsaa tilkommende. De merkelige og herlige Omstændigheder, som denne vigtige Forandring i Kirken har i

Følge med sig, gotgjøre og paa det kraftigste, at disse Dage ingenlunde ere eller kan være forbigangne. I en fuldkommen Overensstemmelse med denne Prophete, aflægger Propheten Michas i hans Propheties fjerde Capitel Ser herligste Vidnesbyrd om disse samme Dages blomstrende Lyksalighed. Efterår have anført Denne fornødne Anmerkning, som jeg haaber giver et klart Lys i den omspurgte Sag, vil jeg søge at oplyse, for hvilke Aarsagers Skyld denne sidste Tid af mig betitles med disse Karakterer af Besynderlig og Blomstrende.

1) Skal den Jødiske Nation da besynderlig indlemmes i den Christen Kirke.

22

Just om Juda og Jerusalem, som ved de Ro-, mere saa ynkelig blev ødelagt, saae Esaias dette Syn. Lyksalige Nation da, som Den almægtige Gud saa høit elsker, uagtet alle dine Overtrædelsers Mangfoldighed! Længe har du været adspredt iblant Folk, som ikke vare kaldte efter Herrens din Guds Navn, længe har du været skildt ved dine første store Fortrin og Herligheder, fordi du korsfæstede Herlighedsens Herre og forskiød hans tilbudne Naade! Lænhar du været som en forladt Qvinde og bedrøvet i Aanden; dog est du ham en Ungdoms Hustrue, skjønt du var forkast, sagde din Gud. Jer. 54, 6. See Jacobs Guds usigelige Kierlighed, see hans store Troefasthed, see hans allerømmeste Hiertelag for sit fra den første Verdens Tid af udvalgte og elskte Folk! I de sidste Dage, da skal Herrens Huses Bierg være beredt oven paa Biergene og ophøies over Høiene, Lutheri Oversættelse tilbringer disse i sig selv høie, dunkle og uforstaaelige Ord en større Tydelighed: I den sidste Tid, skal det Bierg, hvør Guds Huus er, være et sikkert, eller tilforladeligt Sted at løbe til, høiere end alle Bierge og ophøiet over alle Høiene. Ved første Øjekast seer enhver, at under disse besynderlige Ord ligger denne Sandhed ligesom forborgen: Guds Huus skal da komme i Høiagtelse og Anseelse i en høi Grad.

23

Propheten betiener sig, for at udtrykke denne Sandhed, af saadanne Ord, som tages, deels ef Canaans Lands Beskaffenhed, som har været besat med Bierge, og deels af Israeliternes Guds Tieneste, som paa adskillige Berge blev holden. Hvad skulde nu vel betegnes og tiltilkiendegives ved disse Udtrykke: Herrens Huses Bierg stal være beredt NB. oven paa Biergene og ophøies. NB. over Høiene?

Mig synes, den evigkierlige og barmhiertige Gud lover her sit Folk de allerhøieste Guddommelige Velsignelser, den allerigeste og overflødigste Naade, saadanne Velsignelser, som man skulde troe, han aldrig, siden hans egen allerhelligste Søns Nærværelse paa Jorden havde uddeelt. Han vil paa en saa kraftig og kierlig Maade i dette sit Huus være nærværende iblant sit Folk, at dette Sted skal overalt være bekiendt for hans Stad, for hans Helligdom, for hans besynderlige Kierligheds Boelig i Aanden.. Det skal spørges vidt og bredt omkring, at Gud har forbarmet sig over sit forladte og. forkastede Folk, at han har ihukommet sin Pagt med Fædrene og paa nye viist sig at være Israels Slægters Gud. Det skal sees klarligen, at Gud har vidst i Nødens Tid at komme sin forfaldne og ynkelig tilredte Evangeliske Kirke til Hielp. Han vil ikke alene igien famle, oplede og benaade sit plagede

24

og forførte Folk, men og beskierme det under sine Vingens Skygge; ja han vil velsigne det med jordiske Velsignelser og nedslaae deres Fiender. Saaledes paraphraserer jeg disse høie og meget vigtige Ord; og dertil give mangfoldige andre prophetiske Steder, som have samme

Øiemerke, mig den herligste og grundigste Anledning. Han vil udgyde Vand, Naa-Dens

og Vederqvægeisens, Trøstens og Glædens Vand, paa de tørstige, de bøiede, de beængstede, de sønderknusede, de længselsfulde Israeliters Hierter, og Strømme, riig Naade, stor Aandens Kraft, paa det Tørre, de Ubenaadede, som ingen levende Guds Kundskab har haft, ingen Troe paa Jesu Christi Navn til Retfærdiggjørelse og Salighed; Jeg vil udgyde min Aandover din Sæd, Dine Efrerkommere, og mm Velsignelse paa dine Vexte, dine Unge, dine Børn, at de skal opvoxne, opdrages gudeligen,

undervises herligen, blomstre, grønnes

fom Græs, ja udbrede sig deiligen, behageligen for Gud, ligesom pile hos Vandbække. Es. 44. 3, 4 V. De skal hverken hungre eller tørste, de skal lyksaliggjøres ved Guds Ords retsindige Prædiken, ved trøstelig og opbyggelig Omgjengelse, i saadan Grad, at de skal saligen blive mættede, og ingen Hede eller Soel skal stikke dem, ingen Angester, ingen Skræk for Guds Vrede skal gjøre dem

25

afmægtige, Ingen bidende Samvittighed skal Plage dem, ingen ufrugtbare Tørheder skal overfalde deres lyksalige Hierter; Thi deres Forbarmer, Jesus den Korsfæste, Verdens evig-høilovede Frelser, skal føre dem, ved sin velsignede Aand, efter sin Viisdom, efter sin Kierlighed, og lede dem til Vandkilder, overflødiggen vederqvæge, opmuntre, friemodiggjøre og styrke dem. 49 C. 10 V.

Alle dine Børn, et herligt, uindskrænket Løfte, skal være lærde af Herren, oplyste af Guds Aand og helliggjorte ved Guds Ord; ikke alene være oplyste i Forstanden, men velsignede, benaadede i Hierterne med Troe, Kierlighed og ægte Dyd, og dine Børn skal have stor Fred, de skal ikke forføres af ugudelige Menneskers Omgang og fortryllende Exempler. 54 C 13 V.

De skal kalde dem et helligt Folk, Herrens Igienløste. 62, 12. Saadan Salighed nærmer sig med hastige Skridt til dig, du forkastede Herrens Hustrue, der lever i en sørgelig og ulyksalig Enkestand! Saadan blomstrende og høistvelsignet Tid har din ringe agrede og forhaanede Ægtemand forbeholdt dig, du Uskiønsomme, du Utaknemmelige! Saadanne Glæder, saadanne Lyksaligheder har han giemt i sit Kierligheds Skiød til dig, du Ned-

26

slagne, du Sorrhigfulde! Nu vilde man vel spørge: Hvor er Stædet? Hvor skal Bierget være? Hvor skal Huset bygges? Hvor vil Gud boe iblant sit Folk?.

Esaias anviser der med klare, med tydelige Ord: Af Zion skal udgaae en Lov og herrens Ord af Jerusalem. Din Herre Zebaoth skal regiere: paa Zions Bierg og i Jerusalem, og for hand Ældste skal være Herlighed. Es. 24, 23. I Juda Land NB, skal denne Sang synges paa samme Tid: Vi have en stærk Stad, ikke i Hen-. seende til uovervindelige Mure og Festnings-Verk, men beskiermet, bevogtet umiddelbar af Gud; Han sætter Salighed, sine Engle, til Mure og Værn. 26. 1, V. Jeg vil endnu bygge dig, efter, dine forrige store Ødelæggelser, efter din megen Utroeskab, du har viist imod mig, elsker jeg dig endnu saa høit Israels Jomfrue! og du skal bygges, det er sikkert og tilforladeligt, sæt ikkun Troe til mine Ord, fat ikkun Tillid til mig, du skal endnu prydes med dine Trommer og gaae udi Dants med dem, som leege. Du skal endnu plante Viingaarde paa Samariæ Bierge. De skal plantes og blive almindelige. Thi der er en Dag, som du maaskee mindst tænker, mindst formoder, da vægttere, Evangelii Lærere, Jesu Elskere, skal

27

raabe paa Ephraims Bierg: skal opmuntre dem, der boe: Staaer op, lader os gaae op til Zion, til Herren vor Gud. Jer.

31. 4, 5, 6.

Saa sagde den Herre Zebaoth, jeg haver været nidkiær over Zion, jeg har straffet, ødelagt Landet, adspredt Folket i min grumme Vrede, med en stor Nidkiærhed, thi de gjorde det Onde for mine Øine, ja jeg haver med stor Grumhed været nidkiær over den; thi de ringeagtede, ja udryddede min Kierligheds. Søn, den forjettede Messiam, deres Elendighed, Foragt, Skiændsel har været saare stor, har varet længe, i mange Hundrede Aar, Saa sagde Herren Jeg er omvende igjen til Zion, mit Hierte er fuldt af Medlidenhed, fuldt af Kierlighed, jeg er ganske forandret i mine Foretagender med eder; Jeg vil boe midt i Jerusalem, og Jerusalem skal kalde Sandhedens Stad; Saa skal Sandhed, den guddommelige Sandhed, den Evangeliske Sandhed der blomstre, triumphere! Og den Herre Zebaots Bierg er Helligheds Bierg. Saa sagde den Herre Zebaoth, der skal endnu boe gamle Mænd og gamle Qvinder paa Jerusalems Gader, og den Mand, som haver sin Stav i sin Haand for hans Dages Mangfoldigheds Skyld; Og Gradens Gader skal fyl-

28

des med unge Drengene og unge Piger, som lege paa dens Gader. Saa sagde den Herre Zebaoth, dersom det er underligt, uventeligt for De overblevnes Øine af dette Folk, skal det og, for mange Aarsagers Skyld, være underligt for mine Øine, siger den Herre Zebaoth. Zach. 8. 2-6 V.

Endnu et propherisk Sted vil jeg anføre, som især sætter den Punkt i et klart Lys, at de skal faae Deel i Evangelii Skatter og Naadens Rigdomme, efter deres langvarige Elendighed. Israels Den skal blive NB. mange Dage, uden Konge, og uden Fyrste, og uden Offer og uden Styttte, og uden Liv-Kiortel og uden Billeder. Derefter skal Israels Børn, rimeligviis i store Flokke, omvende sig og føge Herren deres Gud, af ganske Hierte, i Sandhed og Retskaffenhed, og NB. David deres Konge, den store Tilbedelsesværdige Frelser og ypperste Præst hos Faderens høire Haand, den korsfæstede Jesum af Nazareth; Og de skal frygte, skamme sig, drive undseelige, veemodige, og komme til Herren, i en sand Troe og ydmyghed, og til hans Gode, annamme Maade og Synds Forladelse, faae Deel i Jesu kostbare Fortieneste og evig gieldende Retfærdighed, hans Aands Gaver og Saligheds gode Ting i de sidste Dage. Es. 4. 4,5 V.

29

2) Hedningene skal ved den Leilighed omvendes til Christum. Prophetens Ord ere i denne Punkt meget uindskrænkede, meer end en sund Fornuft og Erfarenhed synes at kunde biefalde. Alle Hedninge skal løbe dertil. Naar de tages i en sund Mening og bedømmes med Overlæg, skal vel Ordene betegne: En stor Deel Hedninge, Hedninge af alle Slags, eller i det ringeste mange Slags Nationer. Michas Udtrykker sig paa en meer antagelig Maade: Folk skal løbe til det, og mange Hedninge skal gaae derhen. De skal sige: Kommer,

og lader os gaae op til Herrens Bierg, til Jacobs Guds Huus, at han maae lære os om sine Veie, at vi maae vandre paa hans Stier. Herrens Huus, Zions Bierg, Det Israelitiske Folkes hellige Stad, afmales altsaa her, som et vel bekiendt og almindeligt Opbyggelses og Underviisnings Stæd. Siæle, som have Lyst til at tiene Gud i Sandhed, som ere bekymrede for deres Salighed, ere ofte forlægne nedtrykke, ængstede midt i Verdens Tummel, og længes efter en stille, en roeiig Boelig Endeel have ofte ingen retskaffen Leilighed, til at faae den grundige Underviisning, den opbyggelige Formaning, at see De efterfølgelsesværdige Exempler, som deres Omstændigheder synes at træde. Andre finde store Hindringer for sig, store Anstøds-Stene udi de Forbindelser, de staae udi,

30

og maae savne den Omgjengelse, som kunde tiene til at befordre deres Siæles Friemodighed og Saligheds Formerelse, ved at voxer i vor Herres Jesu Christi Kundskab og Naade. Saadanne Slags Mennesker vil uden Tvivl, efter min Indsigt i Prophetens Ord, paa dette Herrens Huses Bierg søge og finde et ynkeligt Opbyggelses og Underviisnings Sted.

Meer: Et Sted, der afmales saa herligt, saa blomstrende, i Henseende til den sande Guds Tieneste, i Henseende til Religionens praktiske Udøvelse, i Henseende til theoretisk Kundskab og Saligheds Forstand, kunde maaskee og, under den Almægtiges naadefulde Bestyrelse, til Nytte for hans Kirke og Menigheder, blive et Tilflugtssted for Mange Studerende, et Plantested for mange unge Mennesker, som vilde lade sig bruge i Guds Haand til Siælens Oplysning og Saliggjørelse. Skulde alle unge Studerende, uden Forskiel, blive saa bestandig overgivne til Verdens Kierlighed, saa nedsiunkne i Vellyster, saa fordervede i deres Smag, saa nedrige i deres Tænkemaade, at ingen skulde de vilde besøge Herrens Bierg, og paa denne Maade opfylde Prophetens Ord: Lader os gaae op til Herrens Bierg, til Jacobs Guds Huus, at han maae lære os om sine Veie, at vi maae vandre paa Hans Stier? Skulde Jacobs Guds Huus, et med

31

en saa høi Karakter værdigt Sted, eller et saa helligt og af Gud selv æret Land, blive saa ubekiendt iblant de øvrige Nationer, eller saa foragtet, just fordi der fandtes hellige og høi oplyste Lærere, just fordi der øvedes Hellighed udi Guds frygt, just fordi Vellysterne, Overdaadighed, nye Moder og Narrerier derfra vare forjagede, at ingen klog, ingen fornuftig Mand vilde værdige det sit Besøg, eller Lærvillighed? Skulde ingen vilde søge dette saa deilig afmalede Sted, for at undervises, prøves, udrustes til Guds Ære, til Forsoningens Priis, til de dyrekiøbte Siæles Saliggjørelse? Man tvertimod har den retfærdigste Aarsag til at troe, at ligesaa mægtig den evig kierlige Gud er til at opfylde endog til det allermindste sine Propheters Ord, til Fordeel for de fortrængte og ret ynkværdige Jøder, betragtede i deres nærværende blinde og usalige Tilstand; ligesaa lidet vil det blive vanskeligt for ham at forskaffe sit Huus den Ære, den Høiagtelse, den Ærbødighed, som hiin vantroe og daarlige Slægt kunde faae Lyst nok til at vilde betage det; man har Aarsag til at troe, at han har Kierlighed nok, Evne nok til saaledes at pryde sit Helligdoms Sted, at de Redelige, de Fornuftige, de Vise ei vil tage i Betænkning at spørge efter Jacobs Guds Huus; endskiønt Daarerne, de Selvkloge, Hyklere vil være frekke nok, dumdristige nok til at ringeagte det.

32

Endnu mere: Hvor mange uoplyste Nationer

ere ikke adspredte omkring paa vor Verdens Øe, som aldrig have lære at kiende den eene sande Gud, langt mindre hørt tale om en Forløser, der bar deres Synder paa sit Legeme paa Træet? Skulde det ikke være mueligt og rimeligt, at der paa Herrens Huses Bierg fandtes ypperlig Anledning, Leilighed til, at sadanne lærvillige Redskaber kunde opdrages, oplæres, udrustes, som godvilligen vilde paatage sig den Nøie, men tillige nyde den Ære, den Glæde, ar deelagtiggjøres i den Herlighed, den Salighed, at lade sig bruge i deres Frelseres Haand, som Midler til disse uoplyste, ynkværdige, usalige Menneskers Omvendelse? Saaledes bør de særdeles merkværdige Ord forstaaes, som læses udi Prophetens 27 Cap. 6. I de tilkommende Dage skal Jacob faae Rødder, slaae sine Boliger faste, grundfæstes i den Evangeliske Kirke paa Hoved-Hjørnestenen, Israel blomstres og faae Knopper, faae en grundig Indsigt og levende Erfaring udi Guds Veie, Guds Førelse med Siælene til deres salige Bestemmelse; Og de skal fylde Jorderige med Grøde. Hvad er dette for en Grøde? Hvad? uden Evangelii Velsignelses Fylde? Hvad? uden en grundig og retskaffen Theologie, den levende Guds sande og salige Kundskab, som ved dem skal udbrede sig og meddeles dem. der ikke kiende Gud

33

og den han udsendte, Sønnen Jesum Christum til Salighed? Af hvad Aarsag skulde vel Propheten kalde denne Stad en søgt Grav? Es. 62, 12. Hvorfor skal dette Huus kaldes et Bede-Huus for alle Folk? Hvorfor siger Gud ved Jeremia om samme Tid: Jeg vil overflødigen vederqvæge Præsternes Siæle med det Fede? Jer. 31, 14. Ja er det ikke denne Tid og denne Sag, der sigtes til udi Es. 60, naar der spaaes: Hedningene skal vandre ved dit Lys og Konger ved det Skin, som er opgangen for dig? Hvad er Dette, uden at de hedenske Konger selv

skal lade Evangelii Ord faae Rum og Indgang, til Deres Nationers Saliggjørelse og Forbedring i Sæder, Tænkemaade og reen Gudfrygtighed? Opløft dine Øine trindt omkring, og see alle disse have forsamlet sig, de komme til dig. Dit Hierte skal reddes og udbrede sig, naar Mangfoldigheden hos Haver omvendes til dig. Ord, som gjerne kan være henvendte til Zions Bierg selv, og, til hvilken Person de end sigte, forud sige en talrig og højst glædelig Høst for den store Seier-Herre, for den store Sæde-Mand, Saligheds-Fyrsten.

Endelig, hvorfor bryder Herren ud i disse besynderlig naaderige og løfterige Ord ved Es. 25, 6. Og den Herre Zebaoth skal gjøre alle Folk paa dette Bierg et fedt Gieste-

34

bud, et Giestebud af Viin foruden Bærme, hvad betyder dette? uden det rene, ubeblandede, Himmelske Evangelii og Naadens Giestebud, det trøstende, styrkende og saliggjørende Guds Ord, som der skal forkyndes; hvilket ei skal være besmittet med Vildfarelser og unyttig verslig Visdom; Af Fedmer fulde af Marv, hvad sigter dette til? uden den Aandens store Styrke, Kraft og Friemodighed, som da af Naade skal skienkes de Søgende; Af længe giemt Viin, som er aftappet fra Bærmen; hvad skulde vel dette være? uden sund og herlig Theologie, reen og grundig Indsigt i Herrens Propheters Ord, som længe har været skiult, uforstaaeligt, ubegribeligt, hvil- hvilken da Tid efter anden skal! formeres, jo mere deres Opfyldelse bliver virkelig og aabenbares? Skulde da ikke altsaa paa Herrens Huses Bierg blive en saa rig og overflydende Kilde af sand og levende, af uforfalsket og saliggjørende Guds og Jesu Christi Kundskab, som kunde vande og frugtbargjøre Mange Nationer, som nu vandre i deres Hierters Vildfarelser, i Deres hedenske Mørke, uden Gud, uden Frelser, uden Naade?

3) Skal Gud da tillige bruge sin Retfærdigheds Kiis, for at straffe sin Kirkes Fiender. Al Gud i det gamle Testamentes Tider efter sin Retfærdighed behand-

35

lede sit elske Folkes Fiender, deels for at bane dem Vei til og ryddiggjøre det deilige Land, han havde forjettet Fædrene, og deels nu og da for at beskierme dem for saadanne, der alene tragtede efter at overfalde og edelægge dem; dette er saa bekiendt en Sag, at man ei har nødig at bevise den. Men hvor er den Tids-Punkt» siden det hellige Evangelium blev bekiendtgiort i Verden, paa hvilken disse, Prophetens Ord kan passe sig: Han skal dømme iblant Hedningene og straffe mange Folk?

Jesu Apostle vare et høit oplyst, et færdeles benaadet, et herlig udrustet Folk; Men dog ikke saadanne Slags Redskaber, hvilke Gud egentlig brugte eller fandt for got at bruge som sin Retfærdigheds Riis Meget mere var det efter Guds allerviseste Raad fra Evighed af beslutter, at disse Fredens Sendebud, disse Naadens Prædikantere i dwn første tid skulde ved den ømmeste, venligste sagtmodigste Omgangs-Maade forskaffe sig Indgang i Hierterne og udbrede Evangelii saliggjørende Lærdomme. For at vinde deres Hierter, der ei vare steenhaarde og fulde af en Ubøielig Gienstridighed, skulde de endog paa en overordentlig Maade, ved en mirakuleus Kraft, bevise de behageligste Kierligheds Gierninger, og ved at helbrede de Syge, ved at opvække Døde af Graven, bekræfte deres Lærdoms Guddommelighed, og

36

saa meget kraftigere overtale. Ja det var saa langt fra, at Gud ved dem straffede mange Folk, som Prophetens Ord lyde, at de meget mere selv maatte tilsidst bukke for Deres Fienders Grumhed, og blive Offere for deres uretfærdige rasende Vrede. Sandheds Vidnerne, Guds kiereste Børn, maatte lade sig martre, pine og paa den ynkeligste Maade aflive. Guds Øiemerke med dem var altsaa vel at forkynde Guds evig kierlige Raad i Sønnen Jesu Christo over den forlorne Verden, at plante Evangeliske Menigheder, hvor de kunde faae Indgang, at bekiendtgjøre Forsoningens Hemmelighed iblant Hedningene; Men ei at ophøie sit elskte Israelitiske Folk iblant alle Nationer paa Jorden; Ei at opfylde Propheternes Spaadomme om den jødiske Nations indvortes og udvortes Lyksalighed fremfor alle Folk ved Christum Jesum; ei at sætte sit fra de ældste Tider af høit elskte og særdeles udvalgte Folk frem i Verden, som et Folk, betitlet med den høie Karakter af Guds Folk. Maaskee det vil og, for at opnaae dette store og salige Øiemerke i denne sidste Tid, med den ubeskrivelig fordervede og i Tusinde Laster paa alle Stæder nedsiunkne Verden, blive af den høieste Nødvendighed at bruge Riset. Maaskee Fienderne, der vilde og kunde lægge Hindringer i Veien for dette Guds Kierligheds Verks Fuldførelse, vil blive saa mange, saa stærke

37

saa gienstridige, saa indbildsk hellige, at de ei kan bortstødes, nedtrædes, uden ved den Almægtiges Kraft alene og hans følelige Straffe-Domme. Ja maaskee Ugudeligheder, Guds Foragt, Guds Bespottelser, Atheistiske, Deisttske Grund-Satser, have i Selve-Christenheden paa denne Tid taget en saadan Overhaand, at Gud ligesom opfordres til at redde sin Ære, og frie sine Udvalgte, som Dag og Nat raabe til ham. Saa meget kan enhver forsikre sig om, at det allerkierligste, der allerbarmhiertigste Væsen ei har Lyst til at øve Straffe-Domme over Verden, uden hans Riges Beste og Menneskenes overdrevne Ryggeløshed krævede det. Der har altid ligesom været en fremmed, en kiedsommelig Gierning for Gud at straffe. Skal Evangelister

straffe, vil vel Hyklerne udraabe, skal Naadens Herolder føre Herrens Vrede ind? Hertil kan svares eenfoldig: Skal Christenheden bestandig fsee ud som et Sodoma? Skal Hyklerie, skal Herre Herre Raaben, skal Laster derfor bestandig være urørte fra den Almægtiges Haand, fordi Gud i 1700 Aar har taalt alting. Skal utroe, binde, taabelige Hyrder derfor bestandig have Frihed at laste, bespotte, foragte, fordømme de rette Folk, fordi disse Herrer saa længe have kildret sig ved denne fæle Frihed, strax at udraabe dem for Kiættere, der ei kunde og ei vilde være saa koldsindige, saa lunkne, som de behagede?

38

Nu spørges videre, hvorledes syns da disse Straffe Domme at skulde ytre sig? Skal han straffe Landene med Krig og Blods Udgydelse? Skal Pestilenzee og smitsomme Sygdomme ødelægge Fienderne? Vi have vel ingen Aarsag. til at troe nogen af Delene; Men De sidste Ord i Texten, som herefter falde under vor Betragtning, give os den største Grund til at haabe stor Fredsommelighed.

Saaledes udtrykker Esaias sig i der efterfølgende af Kapitler, hvoraf. Texten er tagen naar han taler om Straffe Dommene: Er Menneskes, 3: det Menneskers, saa mange, som efter Guds Viisdom fornøden gøres, høie Øine, Opsetsighed, store Mod, skal fornødres, knækkes knuses til Gavns, og Mændenes Høihed, Stolthed, falske Indbildning. om sig selv, skal nedbøies, ydmyges; og Herren skal alene være høi paa samme Dag; Gudsfrygt, Redelighed, Menneske-Kierlighed, ægte Dyd, som flyde af Troen paa Jesu Navn, skal alene gielde, agtes høit, elskes, æres, fordi Gud skal bringe Dem i Æstime og forskaffe Dem Priis V. 11. Propheten Malachias afmaler denne Tid paa en særdeles eftertrykkelig Maade for de lastværdige. Christendommens og Guds Folkes Fiender. See, siger han, vær ikke for tryg, vær ikke for roelig, tænk ikke Gud har forladt Christenheden, Dagen

39

Kommer, dm uventede, den uformodentlige Dag, som brænder som en Ovn, da Gud ret paa en igiennemtrængende og utænkt Maade skal udøse sin Grumhed over dem, Der spotte med Hellighed, og ere forbittrede paa de redelige, de elskværdige, menneskekierlige Guds Tienere, som elske Dyd og Gudsfrygt og hade Lasterne og der uchristelige Væsen; Da skal alle Hofmodige, her gøres ingen Forskiel paa Høi eller Nedrig, Læg eller Lærd, og hver, som gjør Ugudelighed, være Halm, ringe agtet, af ingen Værdie, som et Straae, sønderbrydeligt i Guds Haand, og den Dag som kommer, skal optænde dem, vise sig kraftig over dem, deres Hierter og Samvittigheder, sagde den Herre Zebaoth, og den skal ikke lade dem Rod eller Green, den skal aldeles oprykke dem, aldeles gjøre en Ende med den Gamle og med den Unge. Og I, som frygte mit Navn, skal undertræde de Ugudelige; thi de skal vorde Aske under eders Fødders Saaler pas den Dag, hvilken jeg gjør, siger den Herre Zebaoth. Malach. 14. 13 V.

4) Skal denne naadige Forandring i Guds Kirke have den livsalige Fred i Staterne i Følge med sig. Hvad er urimeligere, hvad er daarligere for Fyrster, der bekiende sig til Jesu Lærdom, og foregive, at de

40

troe paa hans Navn og efterfølge ham i Kierlighed, ydmyghed, Sagtmodighed, skal drage udi Feldten for at udøse deres Brødres Blod, for at nedslaae, ynkeligen medhandle og myrde sine formeente Fiender? Jeg tilstaaer, en fredelig, en menneskekierlig Fyrste kan være sat i saadan Knibe, være saa indviklet i vanskelige Omstændigheder med en høimodig eller uretfærdig Fiende, at den høieste Nødvendighed tvinger ham til at forsvare sine Lande, sine Rettigheder, og afværge sine Undersaatterses Ulykke og Undergang. Men var ikke den Konge langt lyksaligere, der formedelst en sand Troe til Gud ved Jesum Christum, og hiertelige Bønner til den Allerhøieste, kunde nedhente den Naade fra Himmelen, enten selv af sand Ydmygheds og Fornøieligheds Grund at kunde, frastaae sin formeente Ret til et Landskab, hvoraf hans Rigers egentlige Lyksalighed ikke hængte, eller og ved grundige Forestillelser, tage af Gudfrygtigheds og Menneske Kierligheds Grund-Satser, i Mindelighed afgjøre Sagen med sin høimodige Fiende og overtale ham til at frastaae sit lastværdige og uædle Forsæt, for ei at styrte saa mange Tusinde Mennesker i timelig og evig Fordervelse, for at føde sin Ærgierrighed eller Herske-Syge? Naar Fyrster altsaa ere i Hjerterne sindede, som de kunde være, og i Henseende til deres Bestemmelse og Bekiendelse burde vær, hvor megen Blods udgydelse kunde

41

da ikke ved disse eenfoldige Midler spares, hvor mange Krige ikke afværges? Af denne Kilde vil vel altsaa den store Fredsommelighed i Staterne udflyde, som efter Prophetens Spaadom skal herske i Guds Folkes Stater i den sidste Tid. De skal sammenslaae deres Sværd til Hakker og deres Spyd til Segle, Krigs-Vaabenerne skal ikke bruges mere, men Metallerne anvendes til et nyttigere, et fornuftigere, et behageligere Brug, til Agerdyrknings Forbedring og Landmandens Beste; Et Folk skal ikke opløfte Sværd imod et andet, og de skal ikke ydermere lære at føre Krig. Disse Ord ere store, mægtige og Gud alene værdige! Ord, som ikke kan opfyldes, uden Herren alene skal være høi paa samme Dag, som der paa 2de Steder i samme Kapitel staaer med udtrykkelige og klare Ord. V. 11 og 17. O hvilken deilig, hvilken livsalig Roelighed, skal

Israel, det benaadede og paa nye velsignede Folk, faae Deel udi? Hvilken frugtbarigjørende Fred skal blomstre inden for deres Landemerker? En Tilstand, saa deilig overensstemmende med deres stille og fredsfulde Hierters Beskaffenhed! Retfærdighedens Arbeides Frugt skal være Hvile og Tryghed indtil evig Tid; En stolt Tryghed og Sikkerhed under Guds faderlige Beskiermelse, under hans Naades Vinger, for alle Fienders Overlast og Forurettelser, skal være de Lyksalige Følger af de-

42

res Omvendelse til Jesum Christum og deres Siæles Fred med Gud; En Tryghed, som ei saa hastig skal tage Ende, men følge deres Børn og Børne-Børn igiennem. en heel Kiæde af Aar. Og mit Folk skal boe i Freds Boeliger, og i megen Trygheds Boeliger, og i meget stille roelige Stæder. Es. 32, 18. Beskue Zion, siger han i Det efterfølgende Kapitel, vors Forsamlings Stad! Dine Øine skal see Jerusalem, en roelig Boelig, et paulun, som ikke skal nedtages, hvis Nagler skal ikke uddrages evindeligen, og ingen af dens Reeb sønderrykkes? Og ingen Indbyggere skal sige: jeg er syg, jeg har ingen Troe til Gud, jeg har et ubenaadet, et usaligt Hierte: thi Folket, som Boer derudi, haver faaet Misgiernings-Forladelse. Es. 33. 20. 24, Og der skal være en banet Vei, en fra Evighed af Gud bestemt Vei og en Vei, en herlig, ønskelig, ja ret en. salig Vei, som skal kaldes Helligdommens Vei; ingen Ureen, ingen Hykler, ingen Ugudelig skal gaee paa den, skal snige sig ind paa den; men den skal være for dem, de Igienløste Den, som vandrer paa denne Vei, endog Daarer, de allereenfoldigste Børn selv, skal ikke fare vild. De Igienløfte skal vandre Der. Og Herrens Forløste skal komme tilbage, fra de Stæver, hvor de saa længe have været adspred-

43

te. og komme til Zion med Frydeskrig og evig Glæde, guddommeiig Glæde, Glæde, som ikke skal berøves dem, skal være over deres Hoved, ja Fryd og Glæde skal de bekomme, og Sorrh og Suk skal ftye fra dem. Es. 35. 10 V.

Store Gud! Med hvilken Kierlighed omfavner du dit Folk! Hvad Lyksaligheder er du tilbøielig til at skienke dem af Naade, som lyde dine Ord, som træde ind i din Naade-Pagt og opofre sig til dig! Hvilken kierlig, hvilken omhyggelig og ædelmodig Fader skal alle de finde udi dig, som omvende sig fra deres Veis Vildfarelse, fra deres Naturs usalige Mørke til din Søn Jesum Christum, den Eenbaarne! Beklagelige Mennesker, som vende eders Hierter og Ansigter fra en saadan Gud, om I endog ere Fyrster paa Jorden! Taabelige, uvittige Daarer, som foragte den Israels Hellige og tør understaae eder at spotte med Helligdommens Vei! Skidne, stinkende, hæslelige Creature, som ansee det for nedrigt, for foragteligt, taabeligt at tiene Gud i Sandhed, at eiske Jesum Christum, at vandre paa Selvfornægtelses Vei! Hvad Aarsage have I til at være misfornøiede med eder selv, naar I see de store Lyksaligheder, Gud har bestemt til sit Folk og er redebon at meddele dem.

44

Førend vi forlade disse Betragtninger, vilde vi overgive til den retsindige Læseres Bedømmelse og Overveielse føigende Tanker, som naturlig flyde af dem.

1) Hvor stor er ikke den Almægtiges Opsyn over og Forsorg for sin Kirke paa Jorden! Hvad Aarsag have vi til at forundre os over hans Hiertes ubegribelige Kierlighed til og Omhyggelighed for de faldne Mennesker! Hvilke Klagemaale, hvilke veemodige og sørgelige Klagemaale have mange redelige, retskafne, nidkiære Guds Tienere igiennem mange Tids Aldere udøst over Kirkens Trang til Guds ophielpende Naade! Hvor hieipeløs, hvor forladt af Gud have de ikke anseet den at være, midt i dens forkierte og fordervede Tilstand i lang Tid! Hvor have de begræde Re gierstandens og Lærestandens store Dovenhed og Koldsindighed, i at sørge over Josephs Skade, og at tage sig Christendommens og den sande Gudfrygtigheds Sag an! Hvad Guds Foragt, hvad Overdaadighed, hvad Ryggeløshed, hvad gruelige og afskyelige Laster have de ikke med Hierte-Sorg og Bævelse beskuet som almindelige, uden at kunde lægge Haanden paa noget alvorligt Arbeide til en ret ønskelig Forandring og Forbedring! Hvor underkuede, hvor Undertrykte have ikke undertiden de dydigste, de for Staten og Kirken nyttig-

45

ste og elskværdigste Mænd været af de nederdrægtige, de uforstandige, de uædle Gemytter, de burde funden det største Biefald, Beskiermelse og Forsvar hos, og dog have nægtet dem begge Dele, fordi de enten sølede sig i de skidne Vellyster, og ei havde Lyst til at reise sig af Skarnet, eller og fordi de af Blindhed og Mangel paa sund Sands ansaae dem for farlige Mænd, besmittede med urigtige Meninger og falske Grund-Satser! Lyksalige Tider, da slige Klagemaale for Guds Tienere skal ophøre! Lyksalige Tider, da Gud selv, den Almægtige, skal være Konge over al Jorden, og lære de Daarlige at sætte Priis paa sit Evangelii Ord, Undertrykke, sin Kirkes halstarrige Fiender og lee ad dem i sin Hastighed, som vil ødelægge eller Undertrykke hans Tienere, og forhindre Gudfrygtigheds og ægte Christendoms Fremgang! Lyksalige Tider, da de fromme, oprigtige Guds Børn, Dydens og Sandhedens Elskere, som kiende den almindelige Fordervelse, som have Hierrer til at tiene Gud, som skabte og igienløste dem, i Hellighed og Retfærdighed

alle deres Lives Dage, skal i Gud finde et naadigt Forsvar, en sikker Beskiermelse imod Fienderne, og faae Tilladelse at øve Hellighed udi Guds frygt.

2) Hvad Opmuntrings-Grunde ligge ikke i disse anstilte Betragtninger i

46

Særdeleshed for den adspredte jødiske Nation. Hør du blinde, ulykkelige Folk, hvorledes Herren, din Pagtes Gud, ved sin Prophete bestrider din nærværende ynkværdige Tilstand! Saa sagde Herren: Din Forstyrrelse er ulægelig, dit Saar er heel svagt. Du er fat i saa Ulykkelig en Tilstand, at din Forbedring, din Omvendelse til Christum, din Hyrde, er Umuelig, uden den Almægtige paa en besynderlig Maade, ved sin egen kierlighedsfulde Haand, ved besynderlige Redskaber kommer dig til Hielp. Ingen udfør din Sag, ingen bekymrer sig for din Skade, ingen tager sig din Velfærd an, ingen røres over din Elendighed, anlangendes din Hyld, det Slag, du har faaet af den retfærdige Gud, den Siæle-Nød, du er haabeløs og trøsteløs nedsiunken udi. Ingen Lægedom vederfares dig til Helbredelse, ingen søger at oplede dig, som et vildfarende Faar, ingen overbeviser dig om den Christelige Religions Sandhed, ingen bemøier sig alvorlig for at bringe dig til Omvende se fra Synden, fra Vildfarelserne, fra din Stivhed til Jesum Christum, din høilovede Forløser. Alle dine Elskere have glemte dig, de søge dig ikke, af alle er du forladt, foragtet, forglemt; thi jeg, den Almægtige, dine Fædres, Abrahams, Isaaks og Jacobs Gud, haver slaget dig, tugtet dig, straffet dig, ligesom man slaarer

47

ent Fiende, med en grum Tugtelse, for dine Misgierningers Mangfoldighed, ja fordi dine Synder ere saare mange, især fordi du foragtede min eenbaarne Søns, den dine Fædre lovede Messiaë Ord, Mirakler og guddommelige Troefastheder, traadde hans allerkostbareste Blod med Fødderne og forhaanede hans eviggieldende og al tilstrækkelige Naades Forsoning for dine Synder. Hvorfor raaber du over din Forstyrrelse? over din lægelige pine? Hvo nytter det, du beklager dig, du jamrer dig? Kan du undres over, din Møie er saa stor, naar du vil see tilbage til dit troeløse, skammelige, utaknemmelige Forhold imod din Pagtes Gud og naadige Fader? Og hvorledes vil du hielpes, naar jeg ikke rækker dig min hjælpsomme, min kier« lige og Medlidende Hand? Jeg haver jo gjort disse Ting ved dig for dine Misgierningers Mangfoldighed, ja, fordi Dine Synder ere faare mange.

Men, see! Jeg vender mit milde, mit faderlige Ansigt til dig igjen i disse Dage! Jeg vil ikke længere lade min Vrede bruse over dig; jeg vil ophielpes dig, jeg vil redde dig, jeg vil antage dig. Mit Hierte brænder af Medlidende Kierlighed og vender om fra at straffe dig. Derfor skal alle, som have ædet dig, som have fortrykket dig, skal ædes, skal fortrykkes,

48

underkues, og alle dine Modstandere, som vil hindre din Omvendelse og velte Stene i Veien for din Lyksaligheds Befordring, skal gaae i Fængselet, skal styrkes ud i det yderste Mørke, og i Evighed være under Guds Vredes Riis, og de, som dig plyndrede, skal plyndres, og alle de, som berøvede dig, vil jeg give til Rov, for andre, dine Fiender. Thi jeg vil lade din Lægedom tage til, jeg vil lade mit Evangelii Naade-Lys skinne for dig, og læge dig af dine Saar, helbrede din Siæl, trøste din Samvittighed og skienke dig Naade, Synds Forladelse og den Retfærdighed, der gielder for Gud, i Christo Jesu, din Frelser og Saligheds Fyrste, siger Herren. Have I ikke Aarsage til at staae stille ved disse Betragtninger, I af Jacobs Huus! og eftertænke den almægtige Guds ubegribelige, urandsagelige Kierligheds Raad over Eder? Undersøger alvorligen og i Oprigtighed, som for den Alvidendes Øine: Er ikke Eders Tilstand saa ynkværdig, som Den er af Gud selv ved den hellige Prophete afmalet? Ere I ikke høist trængende til hans Aands Oplysning, om hvad der tiener til Eders Siæles Fred og Salighed? Have I, eller kan I have en god Samvittighed, et friemodigt Hierte for Gud i den Tilstand, I nu ere? Og hvad kunde vel den være bygget paa, naar I ingen Forsonere, ingen Fyldestgjører for Eders Synder er-

49

kiende? Trænge I ikke til en anden fremmed tilregnet Retfærdighed, som kan gjøre Eder antagelige og behagelige for den allerhelligste, den allerreneste Gud? Kan I, mene I vel, I kan komme lykkelig igiennem for den Allerhøjestes Domstoel, saa besudlede Eders Natur er fra Fødselen, saa fulde af Misgierninger og Overtrædelser I selv, efter Prøvelsen, befinde Eder? Havde vi arme, urene, vederstyggelige Creature ingen Frelser, som havde afgjort vor Sag med Gud, og ved sin Kortes Død ophævet alt Fiendskabet imellem Gud og os, o hvor vilde vi bestaae for ham i vore urene Klæder! Og mene I vel, I ser bedre ud for Gud, I som ere af Abrahams Sæd og nedstamme af Fædrene, end vi, som, ved Eders mere end uforstandige Fædres Ondskab og Daarlighed, som forhaanede og korsfæstede Christum; fik Deel i Guds Forjettelse til Abraham, og antoge Jesu Christi livsalige Evangelium?

Og hvad er vel Eders nærværende Guds Tieneste andet, end en ynkværdig og foragtelig Efterabelse af en Deel Eders Fædres Skikke og Ceremonier, som alle ved Christi Død og Forsoning bleve og skulde blive

tilintergiorte og ophævede? Hvor er den alvorlige Guds frygt den oprigtige Hierternes Hengivenhed til Gud, og levende Haab paa hans Navn, som i alle

50

Omstændigheder fandtes hos Eders gudfrygtige Fædre? Er det ikke alt forloret, forsvundet? Og hvad Under er det, ingen af disse herlige Gaver findes hos Eder! Hvoraf mene I vel dette reiser sig! Hvad er Grunden til den Eders Hierternes Tørhed, Almægtighed, som I erfare under Eders Guds Tienestes Forretninger? Hvad andet, uden dette: I mangle Guds Aands kraftige Iboelse. Og hvorfor mangle I den? Fordi Jesus, Guds Søn, Den korsfæstede, men nu ophøjede Frelser har forhvervet Eder den, og I ikke uden for hans Skyld, for hans Døds og Forsonings Skyld kan bekomme den.

Og hvad findes vel i Steden for disse herlige Gaver, hos den største Deel af Eders Nation prøver selv og seer, om jeg taler Usandhed for Guds Ansigt, naar jeg paastaaer, at Tusinde Laster herske iblant Eder, og den allerstørste Koldsindigheds og Dovenheds Aand, i henseende til det sande, Væsen i Eders Religions Sag, har bedaaret og indtaget Eders Hjerter! Og hvad mene I vel Eders Gudsdyrkelses Maade, Eders Skrig, Eders Fagter, Eders Sabbater, Eders Ceremonier have at betyde i Jacobs Guds og hans eenbaarns Søns Jesu Christi Eders Forløseres Øine?

hvad er det alt tilhobe, i sin beste Dragt, uden en Stank, en Vederstyggelighed for den

51

Herre Zebaoths Øine? Fordi I ere inden for Jesu Naade? Hvorledes vil I nu blive reddede fra Guds Vredes Straf, som har været og endnu er over Eder? Hvorledes vil I nu naae en saadan Lyksalighed, som baade i Henseende til det Indvortes og Udvortes kan sættes i Ligning med Eders Fædres? Tænke I, det skal skee derved, at I fremdeles foragte og forskyde den korsfæstede Jesum af Nazareth? Ved at blive udi Gienstridighed imod Gud, i Henseende til Evangelii Naades Tilbydelse nu atter igien; eller ved at holde Haand over de Eders Fædres Skikke og ceremonialske Love, som I have tilbage? Eller ved at troe, Eders Omstændigheder ei kan blive forandrede, forbedrede og lyksaligere? O nei! nei! Ingenlunde! I bedrage Eder i Sandhed. Saa vist som det paa den ene Side er, at Jacobs Huus skal, efter Herrens Propheters Ord, faae Rødder og blomstre i disse sidste Dage, naar de af Hjertets inderste Grund vil søge den korsfæstede Jesum med eenfoldige Hjerter og omvende sig i Sandhed til ham, som deres Siæles Retfærdighed, Fred og Salighed; Saa soleklart og uimodsigeligt er det paa den anden Side, at ingen Forbedring i Henseende til deres udvortes Omstændigheder, i Henseende til de ødelagde Stæders Opreisning igien, kan finde Sted, faa længe de stampe imod Braadden,

52

og blive ved at agte sig uværdige til det evige Liv.

Opmuntrer Eder da, I jødiske Præster, randsager Propheterne og undersøger for Guds Ansigt disse Sandheder, som i denne Afhandling indeholdes, Beder Gud om den Naade, at I ved hans Aands Oplysning maae blive vaer de store, de herlige, de dyrebare Forjetjelser, som disse Skrifter ere prydede med, i Henseende til Eders Nations Opreisning ved

Jesu forhvervede Naade og dens blomstrende Tilstand i disse sidste Tider.

I vil finde langt flere, end de, her ere instrøede og famlede; I vil finde saa mange, saa trøstelige, saa opmuntrende Løfter, at I aldrig uden med Glædes Taarer skal kunde læse dem, naar I kun vil oplade Eders Hierter for Gud, og lade de forudfattede Meninger om Jesu Christo og hans Korsens Død fare.

Gud selv, den Almægtige, den stærke Herre Zebaoth, Eders Fædres, Abrahams, Isaaks og Jacobs Gud styre Eders Hierter under Læsningen af disse allervigtigste Sandheder, saaledes ved sin velsignede Aand, at Eders Øine maatte oplades, ja flyde over af Taare-Strømme, ved at see Spor til hans

53

urandsagelige Viidsoms og Kierligheds Raads Udførelse for Eder, til Eders rimelige og evige Velfærds Befordring! Han bortsprede ved sin Kierligheds Finger den tykke, sørgelige Taage, som hidtil har lagt sig for Eders Forstands Øine, i Henseende til Jesu Evangelium, og den deri indeholdte Naades Forsoning for Syndere! Han opvække ethvert christeligt, i Sandhed igienfødt Hierte, som disse Betragtninger forekomme, til nidkiere Bønner for det uforstandige og nu ynkværdige Israel, at Jesus maatte kiendes af dem, og den herlige Tid skinne frem som Solen ved høi lys Middag, da han, den evig ophøjede Verdens Forløser for dem skal blive den Udvalgteste iblant Ti Tusinde, den Deiligste iblant Menneskens Sønner! Amen! O Jesu! Ja! Amen!

54

Verden er et Paradiis for alle, saavel for de Vantroer, som for Guds Børn, skiønt i ulige Henseende og paa ulige Maade.

Kiøbenhavn, 1772. Trykt og findes tiikiøbs hos Joh. Rud. Thiele, boende i store Helliggeiststrædet.

2

1. For de Vantroer, bestaaer af syv Stykker.

Det Første er Beskuelsen af deres verdslige Rigdom, saa at de tilbede ingen anden Gud end Rigdom, ønsker allene at maa blive anseete af Verden for deres Lykke og Rigdom, og det at være rige, er dem Kilden til alt den Lyksalighed, de ønsker sig i denne Verden.

Det Andet, er Rigdoms Brug til Ære og Anseelse for Verden, til Øiens Lyst, Kiøds Lyst, og et overdaadigt Væsen, hvilke tredePoster settes imod Troe, Kierlighed og Haabet, som udgør de trede virkelige Stykker af den sande menneskelige Lyksalighed; Øyens Lyst. At beskue sig selv allene i sin Sammenhæng med den synlige Verden og det, som kan lyksaliggjøre os i den synlige Verden; i stæden for at beskue sig selv i sin Sammenhæng med Gud, og med det, som kan lyksaliggjøre os i Guds Samfund, Naa-

3

og Velbehag er det, som Skriften kalder Troe. Kiøbs Lyst er det samme for vantroe Mennesker, som den sande, reene og rette Kierlighed er for Guds Børn. Guds Børn har faaet Forstand og Smag paa det behagelige for Siælen, og det bestaaer i at elske og vise sin Kierlighed mod Gud ved Godgiørenhed mod sin trængende Næste, som Huusholdere og ikke Eiere af Rigdommen; men vantroe Mennesker veed ikke af anden Kierlighed, end Egenkierlighed at sige, og det som en syndig Egenkierlighed kan føde af sig. Hovmodige Forestillinger om deres Magt og Lykke er deres Øiens Lyst, og sandselige Fornøjelser ved deres Rigdoms Brug er Kiøds Lyst. Livets Overdaadighed, eller (efter Apostelen Joh. egentlige Forstaaelse) Bestræbelse efter en versllig Herligheds Opnaaelse, er det samme for de Vantroer, som det store Saligheds Haab er for de Troende.

Det Tredie, er deres egen Sind og Villie, at de ved deres Verdens Lykke seer sig i Stand til at faae deres Villie frem i Verden, til at forfremme deres Øinens Lyst, Kiøds Lyst og Livets Overdaadighed, hvorved ingenlunde den anden Verdens Lyksalighed haves i Øie. Det Fierde, er at de ingen Trang hverken i det Timelige eller Aandelige veed af at

4

sige, de have ikke nødig at bede om daglig Brød, thi de synes at kunde leve Gud og hver Mand utrængte deres heele Livstid. Hvad det aandelige angaaer, da have de jo intet at behøve, thi naar de have Sundhed, veed de af ingen Sorg, og følger ingen Trøst behøve, Guds Ord meene de kan være godt nok for Fattige, som intet andet have at trøste sig ved. De kan derfor ikke med Andagt bede den fierde Bøu. De leve ganske sørgesløse, undtagen hvad Fornøjelserne angaar og hvad Maade og Salighed vedkommer, da som det ikke bruges uden i den anden Verden, tænker de, naar den Tid kommer, bliver der vel Raad. Allermindst synes de at trænge til at iagttage deres Pligter og Kierligheds øvelse i Verden, de veed ikke af anden Forbindlighed at sige, end at leve efter Moden, og som Stands Personer.

Det Femte, er deres Synde Sikkerhed: de vil ingen Pligter og Forbindlighed viide af at sige og saa kan de ikke heller vide af Syndeskyld, hvorfor de ikke har nødig at bede den femte Bøn. Rigdom synes ligesom at frikende dem fra alle Laster og Synder; de behøve ikke at agere Røvere; de have nok alligevel; ei at bedrive Hver de kan med Penge skiule, det, som Fattig nødes til at aabenbare; ei at bedrage andre, da deres Rigdom sætter dem i Stand til at betale deres Gield; de behøve ikke paa nedrige Maader at ud-

5

sue deres Næste, da deres ordentlige Renter kan være nok for dem, uden at betænke, at jo større deres Lykke er i Verden, jo flere Forbindligheder ligger der paa dem, jo vigtigere er deres Ansvar, jo større Syndeskyld stikker de i, jo mere bliver de deres Herre skyldige, naar de, engang skal gjøre Regnskab, og jo større Fare staaer de for at forøde deres Herres Gods.

Det Siette, er at de ingen Fristelser og Anfægninger veed af at sige. Daarligheder og Forfængeligheder er deres Paradiis, da de anseer det Onde, som godt og det Gode som ondt; de anseer Anledninger til det Onde og Fristelser, som Lyksalighed, tager derimod med begge Hænder, og løber frievillig derudi; og derimod anseer Anledningen til det Gode som Ont, ja endog anseer de Prøver, Gud sætter paa dem, de kierligheds og Lydigheds Beviisninger, Gud har givet dem i deres Lykke og Velstand til at gjøre got, og blive rige i gode Gierninger anseer de, som en Byrde og noget modbydeligt. De kan ikke bede, leed os ikke i Fristelse, da de selv frivillig underkaste sig dem, og ansee Fristelser eller Anledninger til at opfylde deres Øiens Lyst, Kiøds Lyst, og et overdaadigt Væsen, som Lyksalighed selv.

Det Syvende, er at de stædse kunde leve i Velstand og Lykke her i livet; Døden er det reneste Onde de veed af at sige, thi her

6

Har Lyksaligheden Ende for dem, som har sadt al Lyksalighed i de synlige og forbigængelige Ting; men her fuldkommes den for Guds Udvalgte som have haft deres Hovedlyksalighed i Troe, Kierlighed og Haabet, deres Møie og Besværlighed forbi, men Belønningen staaer tilbage og Saligheden bier dem, der, hvor de uafadelig kan love og prise Gud, som i Verden har været deres største Lyst og Fornøielse.

II. For Guds Børn bestaaer den ligeledes af Syv Stykker.

Det Første, Sandheds, Gudskundskabs og Troens Paradis, GudsNavn helliges for dem.

Det Andet, i Guds Kierligheds Paradiis,

at de leve i Naadens Rige paa Jorden, de nyde Guds Riges Fordeel, Retfærdighed, Glæde og Fred i den hellige Aand.

Det Tredie, i Salighedens Para

diis; de ere opfyldte med det store Saligheds Haab, de veed Guds Villie, Hensigt og Øie merke med dem, at de ere skabte, igienløste og igienfødte til den anden Verdens Lyksalighed. De ere beskikkede af Gud til det store Saligheds Haab; de ere Guds Elskelige, Hellige og Udval-

7

de. Der er en Overeenstemmelse imellem Guds Gierninger og Veie med dem i denne og den anden Verden. Alle Guds Gierninger gaaer ud paa at helliggjøre og saliggjøre dem. Det er Guds gode, fuldkomne og behaglige Villie med dem, endog i denne Verden; og hermed skeer Guds Villie her, paa Jorden, som den er udi Himmelen. Det Fierde, i Guds velsignede Paradiis, de nyde ikke alene Guds Velgjerninger i det Aandelige men og i det Timelige, men disse blive velsignede for dem ved de aandelige Naadegaver, ved Troe, Kierlighed og Haabet; de annamme alting af Guds Haand med Taksigelse baade Medgang og Modgang; alting fører dem til et og det samme Maal, og alting bliver overflødig hos dem til Guds Lov og Taksigelse, og deres Næstes Nytte, hvilket er deres Lives sande Velsignelse og Glæde.

Det Femte, Guds Naade Paradiis,

de føle, blant andre Møisommeligheder, denne som den verste at de ere Syndere, og at de trænger til Naade, men denne Lidelse bliver og lettet for dem i Bod og Poenitence. Disse Torne blive afbrudte for dem ved Troen til Jesu Død, den skiænker dem daglig en fuld Syndernes Forladelse; de merke, at de leve i Naadens Paradiis, der hvor Livsens troende Jesus Christus er, saa der med Tillid ken bede den femte Bøn.

8

Del Siete, er Korset, Christi Korsets Samfund, der veileder dem til Korset og igiennem Korset til Herligheden. Guds Børn anseer det ikke for en Fristelse og Ulykke i Verden at staae i Christi Korsens Samfund, at lide, for at

komme til at gjøre det Gode, eller lide for Retfærdigheds Skyld; de anseer det hellere for en Fristelse og et onde at drage i Aag med de Vantroer og besmitte deres Samvittighed med onde Gierninger. Dog behøve de hertil Guds Veiledelse, Forsyn, Villie og Behag, og at bede: leed os ikke i Fristelse.

For det Syvende, er deres Tillid til Guds Hielp og Frelse, den Styrke og Assistance, som de kan vente sig af Gud i alle Tilfælde, den Frelse og Forløsning, de have at vente fra alt Ondt, det salige Maal, som de stunde til, og den salige Ende, som det omsider skal tage med alle de Troendes Lidelser. Overalt er ikke alleeneste Maalet herligt, som Guds Børn stunder til, men Veien selv er herlig, som fører til dette Maal; det er den simple, søde og sande Vei, som de gaaer paa, det er en simpel Vei, da det er Troens Vei, det er den største Eenfoldighed, samlet med den største Visdom; det er en sød Vei, da det er Kierligheds Vei, og det er en sand Vei, da Guds Børn alleene paa denne Vei har med det sande, bestandige og evige at gjøre og Korset selv tiener dem til at skielne imellem det falske og sande, og undgaae den Forkrænklighed, som er i Verden, formedelst Begierligheder.

1

Communicanteres nødvendige

Selvprøvelse Ingen bedrage sig selv. 1. Cor. 3., 18.

**Kiøbenhavn, 1773. Trykt og findes tilkiøbs hos
N. Møller, Kongl. Hof-Bogtrykker.**

2

3

Alterens Sacramente, som den Herre Jesus Har stiftet og indsat i den Nat, der han blev forraad, 1. Cor. 11., 23. Luc. 22., 19. er et saare høit og helligt Sacramente, hvor den Herre Jesus Christus selv er tilstede med sit allerhelligste Legem og Blod, Matth. 26., 26. 28. Marc. 14., 22. Luc. 22., 19. 1. Cor. 11.,

2 Z.og Hvor alle Evangelii Velsignelser ere nedlagde paa en guddommelig og ubegribelig Maade.

Det er indsat for alle sande Troende, angergivne og bodferdige Syndere, som have en evangelisk Kundskab om Gud og hans allerhelligste Villie, og ville gjøre Faderens Villie, som er i Himlene. Matth. 7., 21.

4

Og for saadanne er det et Forsonings og Saligheds Middel for at komme i nærmere Foreening og Samfund med Christo; Det er et Pant paa Syndernes Forladelse, Matth. 26., 28.; en Besegling paa Rerferdiggiørelsen; en Befordring til vor Helliggiørelse, til vor daglige Fornylse og vor Troes Bestyrkelse: Men ikke egentlig et Omvendelses Middel; Ikke stiftet som det der først skal gjøre os hellig, men som et, der heller vil at vi skal være saa førend vi kommer der: Hver den, siger Herren til Mose, som rører ved Alteret, skal være hellig, 2. Mos. 29., 37. Jeg vil, siger Herren, helliggjøres i dem, som komme nær til mig, 3. Mos 10., 3. saa Gud regner sig ligesom selv helliget i dem, som have helliget sig.

Det er et aandeligt Maaltid, med aandelig Føde, for at underholde Livet paa aandelige Levende, og ikke for dem der ere døde i Overtrædelser og Synder; Døde behøver og gavner ingen Føde: Vi Maa først være levendegiorde i Christo, Eph. 2., 1. leve og røres i ham, Ap. G. 17., 28. og være overgangne fra Døden til Livet, 1. Joh. 3, 14. førend vi nærme os til dette høie og hellige

5

Maaltid; For ligesom ingen Uretferdige, ingen Skiørlevnere, ingen Hoerkarle, ingen Tyve, ingen Gierrige,

ingen Drankere eller Skiendegieste skal arve Guds Rige, 1 Cor. 6., 9. 10. saa maa og heller ingen saadanne tage Deel i dette himliske Maaltid, uden en sand Omvendelse og en retskaffen Forberedelse.

Maatte og torde Præsterne i det gamle Testamente ikke, uden mange Dages nøie Forberedelse, gaae ind i Helligdommen, 3. Mos. 8., 29. 37. under Straf af at dødes paa Stedet, 3. Mos. 10., 2. 16., 2. 13. saa maa og heller ingen gaae til dette hellige Bord ubereed og utoet: Jeg vil, siger David, toe mine Hænder i Uskyldighed, og saa vil jeg opgaae til dit Alter, Ps. 26., 6. og vi ogsaa, siger Paulus til Ebræerne, have et Alter, Ebr. 13., 10. et Alter, der vel er saa helligt, og endskiønt der ingen Ild er paa det, saa har det dog en forskrekkelig Ild i Følge med sig; en Ild som vel ikke fortærer Offeret, men visseligen dem, som ofre uværdeligen.

Altsaa formaste sig ingen at gaae til dette hellige Bord uprøvet og utoet, eller som de fem

6

daarlige Jomfruer halv bereed. Matth. 25. Det er ikke nok at Naadens Olie engang kan have været, eller endnu kan være udgydet i vore Hierter, den maa og, om vor Troes Lampe ikke skal udslukkes og uddøe igien, ved Bønnen oplives, og det især ved vor Altergang. Troen maa ikke al-, lene være i live, men den maa ogsaa være saa lysende og brændende, 2. Tim. 1., 6. at alle maa see vore gode Gierninger, Matth. 5., 16. og at vor Vandel er paa Himmelen, hvor vort Borgerskab er. Philip. 3., 20.

Og for at blive saaledes bereed, saa maa vi formedelst Guds Ords Hørelse og Læsning, Betragtelse og Paakaldelse, som det rette Forberedelses Middel, eftertænke, om vi ikke før er gaaet dertil uværdig, og derfra med ligesaa herskende Synder som før, paa det vi med desmere Flid maa søge at blive rørte, opvakte og bragte til en ret levende Troe og en sand og bedre Omvendelse end den vi kanskee hidindtil har staaet i, eller eve faldne ud af.

Hvert Menneske, heder det, prøve sig selv, og saaledes æde han af Brødet og drikke

7

af Kalken, 1. Cor. 11., 28. og saa tungt som dette nu er for en Synder, saa er der dog intet andet ved at gjøre, om han vil tænke til at have nogen salig Nytte af sin Altergang. Uden Synds Erkiendelse og Omvendelse saaes ingen Forladelse: Det forbigangne Liv og Levnet maa saare nøie Vandsages, og jeg rykkes allerbest efter de Ti Guds Bud, og efter den Herres Jesu Biergprædiken, Matth. 5. eller paa den store Prøvesteen: Hvo som ikke Haver Christi Aand, den er ikke hans, Rom. 8., 9.

Og naar han nu saaledes har prøvet og udfunben sin Sieles syndige Tilstand, og lært ret at kiende de, ham især vedhengende Synder, som Synd, og betænke saa, at der endnu staae saa mange skiulvte Synder for Guds Ansigtets Lys, Ps. 90., 8. som vi ikke kiende, for hvo kan forstaae sig noksom paa sine Vildfarelser? Ps. 19., 13. Ak! saa maa han jo vel blive fyldt med en ret gudelig Sorg og Ruelse, og med en inderlig Had og Afskye til saa forbandet en Ting som Synden, ja med det stadige Forsæt aldrig mere at begaae dem. Og før kan han heller ikke bede nogen

8

Men som vort Hierte er overalt forraskeligt, og et Menneske let kan indbilde sig, at han hader og

fortryder sin Synd, naar han virkelig ikke gjør det, saa bedrage sig ingen enten med sin Sorg eller sit Had, med sin Poenitentse eller sit Forsæt, men

prøve det ved Bønnen.

Er Hans Sorg over Synden og Had til Synden retskaffen, saa bliver hans Bøn ligesaa; saa døder den Synden; saa synder han ikke forsetlig mere, Joh. 5., 14. saa lader han af at gjøre

ilde og lærer at gjøre godt, Es. 1., 16. 17. og bliver ligesom et nyt Creatur, 2. Cor., 5., 17. For Bønnen og Synden kan umuelig blive længe

sammen i et Hierte; Een af dem maa vige: Enten maa Bønnen gjøre at Mennesket forlader Synden,

eller Synden maa gjøre at han forlader Bønnen.

Men da Herren hører Bønner, og som David skriver, at det skal rives for den Slegt som kommer efter, Ps. 102., 19. saa gaae man kun i Eenrum med et ydmygt og sønderslaget Hierte,

9

og bede Gud om Bønnens Aand, om Erkiendelse af sine Synder, om Had imod dem, om Anger og Ruelse over

dem, om Forladelse for dem, om Troen til den Herre Jesu, og om et helligt Forsæt og Naade til at afstaae fra dem. Og den, der ikke staaledes knæler og beder i Løndom hos sig selv, førend han knæler for Herrens Alter, han knæler her til liden Nytte,

Jeg foreskriver ingen Formularer til disse Bønner, for hvert Menneske burde vide sin; Tilmed saa ere vore Bønne- og Psalmebøger fulde af dem: Men om jeg gjorde, saa bleve de vist ikke saa lange som mange af dem ere: De vilde blive, som Tolderens: Gud vær mig Syndere naadig! Luc. 18., 13. som Bartimæi den Blindes: Jesu, Jesu, du Davids Søn, forbarme dig over Mig! Marc. 10., 47. og som den forlorne Søns: Fader! jeg haver syndet imod Himmelen og for dig, og er ikke længere værd ar kaldes din Søn. Luc. 15., 21.

Og naar jeg saa endnu har forliget mig med min Broder, Matth. 5., og forladt dem, som jeg haver noget imod, Marc. 11. saa gaaer jeg, i Jesu

10

Navn, og i hans Fortienestes Kraft trøstigt til Skrifte og til Alters, i det fulde, faste og salige Haab, at iføres med hans Retferdigheds Kiortel, og erlange det dyre Pant til alle mine Synders madige Forladelse.

Men lad os saa for alting see vel til, at vi fuldende Hellighed i Guds frygt, 2. Cor. 7., 1. og ikke igjen have Samfund med Mørkets ufrugtsommelige Gierninger, Eph. 5., 11. For, det er da først og fornemmeligen, at vi skal vise, at vi ere blevne fornyede i vores Sinds Aand, og have aflagt det gamle Menneske, Eph. 4. paa det vi maa kunde pryde Guds og vor Frelseres Lærdom i alle Ting, Tit. 2., 10. og skinne som Lys i Verden, midt iblant den vanartige og forvente Slegt, Philip. 2., 15.

Og blev Skriftemaal og Altergang saaledes brugt, aldrig og aldrig i Evighed ville saadanne Synder og Laster gaae i Svang hos os, og saadan bedrøvet og begrædelig Christendom fees og høres hos os.

Nu prøve sig hver Christen Siel i Verden, om han stråledes har gaaer og gaaer til Herrens

11

Nadvere. Han prøve sig, om han ikke iblant er gaaet dertil, lige fra Verdens Adspredelse og Kiødets og Aandens Besmittelse, 2. Cor. 7., 1. uden Forberedelse, Selvprøvelse og Erkiendelse af sine Synder? uden Had til dem? uden Anger og Ruelse over dem? og uden Hiertelig Bøn og Forsæt at afstaae fra dem? Han prøve, om han ikke iblant og kanskee som oftest er gaaet dertil, for Skik og Sædvane Skyld, i en kiødelig Fortrøstning til Naade-Midlernes udvortes Brug, og troet at denne Sædvane skulde bøde paa alle hans andre syndige Vaner? Ak! min Gud! hvad er jeg glad, ar jeg ikke er saadanne Synderes Præst og Skriftefader!

Jeg taler nu ikke om saadanne Navn-Christne, som aldrig tænke paa disse hellige Pligter, som eene følge deres syndige og vanartige Natur, som gjøre alt hvad deres eget onde Hierte og Sind driver og skynder dem til, og hverken vide eller vil vide hvad der er at fornegte sig selv, og at døde og korsfæste Kiødet med sine Lyster og Begieringer, Gal. 5., 24. men leve ligesom alle Guds Bud var af ingen Betydning til dem; For, saadanne

12

ere ikke engang skikkede at komme til Kirke, mindre til Herrens høie og hellige Alter; De høre snarere til Tugthuset end til Bedehuset; Hvo haver æsket der af Eders Haand, siger Herren, at I skulle træde paa mine Forgaarbe? Es. 1., 12. Og dog gaaer ingen dristigere derhen end saadanne ulyksalige Siele, som gjøre ingen Forskiel paa Herrens Legeme, og røres ikke ved der frygtsomme Ord til dem: At hvo som æder dette Brød og drikker denne Kalk uværdeligen, han æder og drikker sig det selv til Dom, og skal være skyldig i Herrens

Legeme og Blod. 1. Cor. 11.

Ak! Siele, som gaaer nu saa trygge og ubetænksomme til Herrens Nadvers, leder ikke mere

som paa det uvise, sigter ikke som de der slaae i Veiret, 1. Cor. 9., 26. Glemmer ikke hvordan

det gik Judas; Kommer ihn hvordan vore første Forældre aade sig ud af Paradis; Stoler ikke paa den udvortes Kirke-Skik; og forlader Eder ikke paa Troen uden Gydsftygt og Sinds Forandring. Seer til, seer til, at dette Herrens Bord, der skulde være Eder, ligesom Guds Ord, en Livs Lugt til Livet, ikke bliver Eder en

13

Døds Lugt til Døden. 2. Cor. 2., 16. Og gaaer ikke mere saa uberedde, uprøvede og ubodferdige

til dette høie og hellige Herrens Bord, som kun er indsat og bereed fok alle angergivne Syndere, som vil gjøre Faderens Villie som er i Himlene. Matth. 7., 21. Det vil vist ellers hede til Eder, som til Ham i den Himmeriges Lignelse, Ven! hvorledes est du kommen hid ind, og haver ikke Bryllupsklædningen paa? binder

Hænder og Fødder paa ham, tager Ham bort, og kaster ham ud i det yderste Mørkes Matth. 22.

Gaaer derfor ikke did, førend I ret kiende Eders OverTrædelser og finder Eder besværede af Eders Synder; førend I har staaet en Afskye til dem; førend I angre og fortryde dem; førend I Ved Bøn og paakaldelse have bedet Gud om Forladelse for dem, og om Naade til at forsage Dievelen, hans Væsen og alle hans Gierninger, før dertil er dette Sacramente stiftet, og Guds saliggjørende Maade aabenbaret, at vi skulde forsage Ugudelighed, og de verdslige Begieringer, og leve maadeligen, retferdeligen og gudeligen i denne Verden. Tit. 2., 11. 12.

14

Og da først, og før ikke, it det Tid at gaae: Gaaer saa i den Herres Jesu Navn, og gjører der til hans lhukommelse, og for at forkynde Hans Død, med inderligste Taksigelse for al Hans ubegribelige Kierlighed, som forløste os med sit dyrebare Blod, 1. Pet. 1., 19. og værer saa vis og forsikrede paa, at det er givet til Eders Synders Forladelse, saa der er ingen Fordømmelse mere for dem, som ere i Christo Jesu, der ikke vandre efter Kjødet, men efter Aanden, Rom. 8., 1.

Nu forunderlige og langmodige, men og nidkiere Herre Gud! som seer hvordan saa mange , mange Mennesker i Christenheden aabenbare misbruge og vanhellige denne din Søns hellige og høitidelige Nådvere, og hvordan saa mange andre Spottere reent forsmaae og foragte denne dyrebare Indstiftelse. Ak! jag dog en hellig Frygt i de Forvovnes Hierter, og fyld Spotternes Ansigter med Blusel og Skam, at de maa spørge efter dit Navn, Ps. 83., 17. paa det din lille Christne Flok, som sukker og endnu er tilbage, ikke skal forføres og reent henrives af den store og rasende

15

Hob, og din Vrede kundes over det ganske

Land!

Du har jo dog lovet, at alle Helvedes Porte ikke skal formaae noget imod dem, Matth. 16., 18. men ak! hvor liig seer det alligevel ikke ud dertil, da sande Christnes Tal bliver daglig mindre og Guds frygt rar paa Jorden: Tyrkerne adlyde mere Alcoranen og ære mere Mahomed den Bedrager, end Mange Christne Evangelium og den Herre Jesu Verdens Frelser!

Du har, evige Gud, lagt alle Ting neden under din Søns Fødder, men som vi endnu ikke see alle Ting at være ham underlagde, Ebr. 2., 8. saa ere vi ferdige at raabe her, som Fædrene forud: Ak! at du vilde sønderrive Himlene! Gid du vilde fare ned! at Biergene kunde borte flyde (og disse høie og haarde Halse smeltes og bøies) for dit Ansigt! Es. 69., 19.

Hør os, fom du hørte Fædrene, og forharme dig over din arme forfaldne Christenhed!

16

Og du, sødste Herre Jesu Christe, som har faaet alle Verdens Ender til Arv og Eiedom, Ps 2., 8. 72., 8. giv ikke din Arv til Skiendsel, Joel 2., 17. bed for din lille troende Levning,

som har kostet dig saa meget! Thi Riget er dit, Riget et dit, Magten og Æren i Evighed, Amen!

Hvo som siger, at han Kiender, og troer paa den Herre Jesum Christum, og holder ikke hans Bud, han er en Løgnere, og i ham er ikke Sandhed. 1. Joh. 1., 4.

)

■

1

Skaberens Viisdom og Godhed ved Synets Indrettelse.

Kiøbenhavn, 1772. Trykt hos August Friderich Stein, boende i Skidenstrædet i No. 171.

2

3

Bliv Lys! saa sagde Gud den første Skabnings Dag,

Og Lyset skinte frem, saa kraftig var hans

Tale,

Alt skeer, hvad Herren vil med Myndighed befale;

Derfor blev Lys, og alt skabt efter hans

Behag.

Mon Lyset da for Gud saa høyt nødvendig er?

Ney! Han foruden Soel kand alle Ting

beskue,

Før Verden endnu var: saa han den

mindste Tue,

Som Jordens Klode paa sin Over-Flade

bær.

Men, som Han skabte alt for dem, som ikke var:

Saa blev og Lyset skabt for dem, han

vilde give

De Lemmer, hvorudi Lysstraaler kunde

skrive

Det Omkringliggende; derfor blev alting

klar.

4

For de Bøynede kom Lyset altsaa frem, For Dyret, at det kand gaae frem og undgaae Farer,

Opsøge Føde, som for Hungers Pine

sparer,

Og Fuglen med sin Mad til Ungen sinde

hiem.

Men Mennesket, som er fornuftig eene

til,

Af alle Levende paa Jordens gandske

Flade,

Ham kand det skønne Lys jo noget Stort
tillade,
Selv den Usynlige seer han: naar han kun vil.
En Mid! Betragt den ret, hvor stor en Mesters Værk;
Er Blad paa Træet er jo konstig sammenvævet,
Skjøndt det i Vinter har i Knoppen fængslet levet;
Dog brød det frem og blev ved Foraars
Solen stærk.

5

See op! Du som er skabt af Gud med
oprakt Form,
Betragt det Hvalvte Blaae med Stjerne-Lys
beblander,
Hvor skøn er Hver, og dog er de i Tal
som Sandet,
Bekiend Din Gud for stor Dig selv
kun for en Orm.
Gaae hen til Havet! see, Hvor vild det
raser om,
Du tænker, at det vil snart overskylle
Jorden,
Men da det ikke skeer, beundrer Du
den Orden,
I Hvilken alt er sat i Verdens gandske
Rum.
Gaae hen i Engen, og betragt dens skønne Pragt,
Langt fra den synes som et skjønt udziret Dække,
Nær ved kand Græsset Dig endog med Under svække;
Læg Dig af Afmagt ned, og laan hver Blomst Din Agt.

6

Da seer Du tusinde Beviser af en Gud Paa Almagt, Viisdom og paa Mildhed mod Din Stamme,
Han skabte dette til Fryd, Gavn og Roe for samme,
Den Flok, som græsses der, dør ved Dit Hungers Bud.
Det Faar, som dandser hist, bær en sin Uld for sig,
Men naar Din Nøgenhed befaler: da berøver
Du det sin Vinter-Dragt, og det i

Kulden over;

Lev da for Gud med Tak, at Alting er
for Dig!

O Lys, du skinner saa, at Gud kand sees af mig

Saa tydelig i Alt. Tak store

Gud for Øyet,

Som Du saa viselig mit Legem Har

tilføyet,

Dets Dannelselse er vist Din store Viisdom

liig.

7

8 Ey Overflødighed, ey Mangel i det er, Men alt er saa bestemt, at intet kan borttrækkes

Og ey tillegges, at det jo derved skal

svækkes,

Hver Vædske og hver Huud har sine Æmbeder.

Og da Din Viisdom faae, at Lyset skader mig

Paa dette spæde Lem, naar Mørket snart forsvinder,

Og jeg et pludseligt Lys derpaa omkring mig finder:

Saa blev Dagbrækningen ved Skumring taalelig.

Du saae og selv, o Gud! paa Sommersolens Magt,

Dens Straaler falde ned med Styrke hid til Jorden,

Mit Syn ey taalte dem tilbagebrudt i

Orden;

Du faae det, og Du har Raad i Naturen lagt.

8

Den grønne Farve har hos sig den Egenskab,

Mindst Lysets Straaler fra sig at tilbagebrække;

Du vilde derfor Mark og Skov med Grent bedække:

At vi kand see os om der, uden Synets

Tab.

O vise Gud! Du er i Viisdom ævig god;

Du seer, hvad tienligr er for Dine usle

Sønner,

Og giver os det alt, før vi derpaa ret

skiønner:

Vor Lykke flyder kun af Din Algodheds

Flod.